

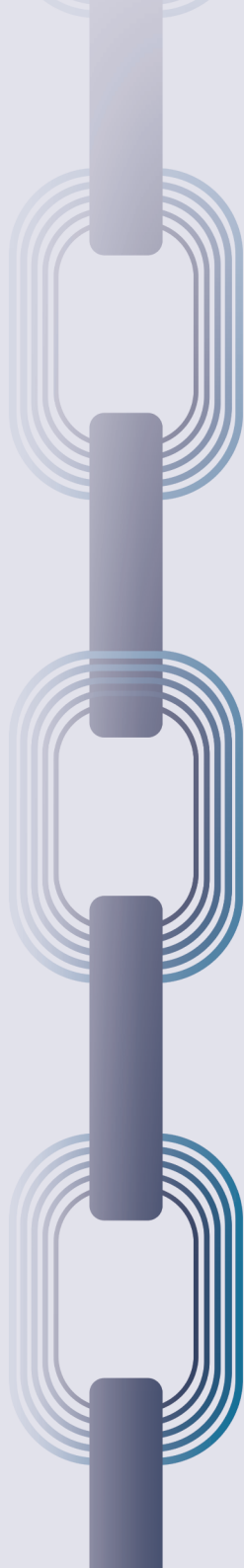

Джелілова М.А.

ОРГАНІЗОВАНА ЗЛОЧИННІСТЬ В ОДЕСЬКОМУ РЕГІОНІ УКРАЇНИ:

сучасний стан, детермінація
та запобігання

Монографія

МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ
Одеський державний університет внутрішніх справ

М. А. Джелілова

**ОРГАНІЗОВАНА ЗЛОЧИННІСТЬ
В ОДЕСЬКОМУ РЕГІОНІ УКРАЇНИ:
СУЧАСНИЙ СТАН, ДЕТЕРМІНАЦІЯ
ТА ЗАПОБІГАННЯ**

Монографія

За редакцією доктора юридичних наук,
професора А. М. Бабенка

Видавництво
«Юридика»
2025

УДК 343.9.02(477.74)

Д40

Рецензенти:

В. Я. Конопельський – доктор юридичних наук, професор, завідувач кафедри кримінального права та кримінології Одеського державного університету внутрішніх справ;

Н. А. Орловська – доктор юридичних наук, професор, завідувачка кафедри національного та міжнародного права Одеського національного морського університету

*Рекомендовано до друку рішенням Вченої ради
Одеського державного університету внутрішніх справ
(протокол № 8 від 24 червня 2025 року)*

Джелілова М. А.

Д40 Організована злочинність в Одеському регіоні України: сучасний стан, детермінація та запобігання : монографія / М. А. Джелілова ; за редакцією доктора юридичних наук, професора А. М. Бабенка. Одеса : ОДУВС, 2025. – 268 с.

ISBN 978-617-8574-26-0

Монографія висвітлює комплекс теоретичних та практичних аспектів запобігання організованій злочинності в Одеському регіоні, а також результати аналізу сучасного стану організованої злочинності на регіональному рівні, осіб, що вчиняють злочини організованої спрямованості. У роботі наведено сучасні різновиди вчинюваних злочинів організованої спрямованості на прикладі Одеської області та комплекс факторів, які обумовлюють вчинення даних видів кримінальних правопорушень, запропоновано комплекс сучасних заходів запобігання організованій злочинності на регіональному рівні.

Видання адресовано науковцям, працівникам правоохоронних і судових органів, викладачам, аспірантам, курсантам і студентам юридичних факультетів вищих навчальних закладів та широкому колу осіб, хто цікавиться проблемами протидії організованій злочинності на регіональному рівні.

УДК 343.9.02(477.74)

ISBN 978-617-8574-26-0

© М. А. Джелілова, 2025
© ОДУВС, 2025

ЗМІСТ

ВСТУП	5
-------------	---

Розділ 1

КРИМІНОЛОГІЧНЕ ПІЗНАННЯ ЗАПОБІГАННЯ ОРГАНІЗОВАНИЙ ЗЛОЧИННОСТІ В ОДЕСЬКОМУ РЕГІОНІ	8
--	----------

1.1 Стан наукового розроблення проблеми
організованої злочинності на регіональному рівні	8
1.2 Організована злочинність в Одеському регіоні
як історичне та соціально-правове явище	27

Розділ 2

КРИМІНОЛОГІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА ОРГАНІЗОВАНОЇ ЗЛОЧИННОСТІ В ОДЕСЬКОМУ РЕГІОНІ УКРАЇНИ	55
--	-----------

2.1 Кількісні та якісні показники організованої
злочинності в Одеському регіоні України	55
2.2 Кримінологічна характеристика членів
організованих груп та злочинних організацій
в Одеському регіоні України	83
2.3 Особливості детермінації організованої
злочинності в Одеському регіоні України	103

Розділ 3

КРИМІНОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ЗАПОБІГАННЯ ОРГАНІЗОВАНИЙ ЗЛОЧИННОСТІ В ОДЕСЬКОМУ РЕГІОНІ УКРАЇНИ	127
--	------------

3.1 Загальносоціальні та спеціально-кримінологічні
заходи запобігання організованій злочинності
в Одеському регіоні України	127

3.2	Зарубіжний досвід аналізу та запобігання організованих злочинності у регіоні	148
3.3	Основні напрями удосконалення запобігання організованих злочинності в Одеському регіоні України	167
	ВИСНОВКИ	191
	СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	199
	ДОДАТКИ	242

ВСТУП

Сучасна організована злочинність в Україні є одним із найбільш небезпечних соціально-правових явищ. В умовах військової агресії росії проти України ця форма організованої кримінально протиправної діяльності набула особливої гостроти та становить серйозну загрозу безпеці держави і суспільства, посягаючи на громадську безпеку і спокій у країні, а також згубно впливає на соціальний, культурний та економічний розвиток країни. Якщо до повномасштабної агресії росії в Україні фіксувалося 210 – 180 організованих злочинних груп і злочинних організацій, то у 2022 році їх кількість зросла до 395 (+47 %), а у 2023 році – до 494 (+57 %) організованих злочинних груп і злочинних організацій. Протягом війни Одеська область увійшла у трійку лідерів за кількістю виявлених організованих злочинних груп та злочинних організацій. Якщо у м. Київ і у Дніпропетровській області їх щорічно реєструється – по 47; у Львівській – 31, то у Одеській області – 29. У той же час у Харківській, Вінницькій, Сумській та Чернігівській областях їх чисельність не перевищує 15–25 організованих злочинних груп та злочинних організацій на рік.

Протягом 2018–2023 рр. організованими групами та злочинними організаціями в Одеській області було вчинено понад 2123 тяжких та особливо тяжких кримінальних правопорушень: у 2018 році їх вчинено – 150; у 2019 році – 137 (-8 %); у 2022 році їх кількість зросла відносно 2018 року до 298 (+41 %), а у 2023 році вони перевищили 495 (+70 %) кримінальних правопорушень.

Сучасна організована злочинність в Україні і в Одеському регіоні, зокрема, набула якісно нових рис, що проявляються у специфіці її кількісно-якісних показників, а саме: негативні тенденції у динаміці; збільшення рівня латентності та вчинених тяжких і особливо-тяжких злочинів; зростання «кримінального професіоналізму»; фіксується озброєність; необґрунтована жорстокість і цинізм під час вчинення злочинів; централізація та монополізація кримінального середовища; перетворення злочинної діяльності на основне джерело доходу або суттєвий елемент легальної діяльності злочинців; розширення сфер впливу і масштабів злочинної діяльності; створення системи захисту від кримінального переслідування і соціального контролю шляхом використання корумпованості правоохоронних органів та апарату державної влади; використання сучасних протиправних методів та технологій протидії владі та правоохоронним органам тощо.

В умовах воєнного стану тривожними тенденціями відзначається й ступінь суспільної небезпеки організованої злочинності в Одеському регіоні, яка безпосередньо пов'язана з тим, що вона продукує найбільш небезпечні форми кримінально протиправної діяльності, зокрема: тероризм, бандитизм, вбивства на замовлення, вимагання, торгівля людьми, зброєю та наркотичними засобами, економічні кримінальні правопорушення тощо. За результатами кримінологічних досліджень організованої злочинності вбачається, що вже тривалий час представники цієї злочинної діяльності максимально прагнуть використовувати легальні структури та можливості, а також стають активними діячами офіційних політичних структур, намагаються контролювати органи державної влади та органи місцевого самоврядування, громадські інститути й організації. Отже, організована злочинність сформувала нову криміногенну ситуацію в Україні у цілому та Одеському регіоні зокрема, що потребує впровадження більш ефективних заходів запобігання. Зазначене зумовило

необхідність вивчення даного феномену, визначення сучасного стану організованої злочинності в Одеському регіоні, встановлення основних тенденцій та її детермінації з метою розробки ефективних підходів до запобігання організованій злочинності в Одеському регіоні.

Монографія адресована науковцям, працівникам правоохоронних і судових органів, викладачам, аспірантам, курсантам і студентам юридичних факультетів вищих навчальних закладів та широкому колу осіб, хто цікавиться проблемами протидії організованій злочинності на регіональному рівні.

Розділ 1

КРИМІНОЛОГІЧНЕ ПІЗНАННЯ ЗАПОБІГАННЯ ОРГАНІЗОВАНИЙ ЗЛОЧИННОСТІ В ОДЕСЬКОМУ РЕГІОНІ

1.1 Стан наукового розроблення проблеми організованої злочинності на регіональному рівні

Останнім часом організована злочинність в нашій країні все більше набуває загрозливих масштабів. В умовах військової агресії РФ проти України з'явилися нові форми та види вчинення злочинів, в тому числі і таких, що відносяться до категорії оргзлочинності. Велика кількість регіонів нашої країни опинилася у зоні активних бойових дій, або під обстрілами авіації, артилерії, дронів «камікадзе». В цих умовах суспільство і економіка країни згуртувалися навколо ідеї захисту країни від загарбників і відновлення територіальної цілісності країни звільнення. Війна поставила українське суспільство у принципово нові життєві умови. Тисячі смертей, поранень, руйнувань цивільної і державної інфраструктури, мільйони біженців поставили Україну у край важкі умови виживання і боротьби за власне майбутнє. Основні зусилля, людські і матеріальні ресурси країна направляє на боротьбу із безжалісним ворогом. Складними умовами у країні скористалися махрові корупціонери та злочинні ділки різного «пошибу», які згуртувалися навколо ідеї протиправного збагачення і користуючись

орієнтацію правоохоронних органів, армії, громадських сил правопорядку на боротьбу із ворогом, розгорнули внутрішню боротьбу проти українського суспільства. Нажаль, Причорноморський регіон і його складова – Одеська область, не стали в цьому сенсі виключенням. Щоденні новини Одещини висвітлюють резонансні затримання організованих злочинних угруповань, які спеціалізуються на незаконному обігу наркотиків, на торгівлі зброєю, розкраданні гуманітарної допомоги тощо. В цьому сенсі надзвичайно актуальною та важливою науково-практичною проблемою виявилася тема організованої злочинності на рівні окремого регіону. У нашому випадку – організованої злочинності, – її особливостей, територіальних різновидностей та специфіки запобігання в Одеській області.

У науковій літературі вже давно стверджується, що регіональна організована злочинність має свої специфічні риси, найбільш небезпечні форми та методи кримінального функціонування, з урахуванням особливостей територіального та економічного факторів того чи іншого регіону. Виявлення регіональних особливостей злочинності охоплює вивчення схожих та відмінних кількісних і якісних показників даного явища (стан, структура, коефіцієнти, географія тощо) у регіонах. Через вивчення регіональної злочинності забезпечується комплексність у висвітленні впливу специфічних факторів на регіональні (територіальні) особливості злочинності.

Сам феномен організованої та регіональної злочинності вже давно став предметом дослідження як зарубіжних, так і вітчизняних науковців. Перші дослідження цієї проблематики розпочалися ще з XVIII–XIX сторіч. Разом з цим ця проблематика залишається актуальним напрямком наукових пошуків у сучасній науковій доктрині, оскільки кожен період часу, кожен регіон є унікальними з точки зору структури соціально-економічної формації і тих процесів, які є характерними на тій або іншій території у певний проміжок історичного часу.

Вже з XVIII століття в окремих регіонах починається процес нарощування міського населення, збільшення промисловості та розвитку інфраструктури, створення торгових шляхів та розбудови ринкових відносин, що призвело, серед іншого, до одночасного росту та поширення організованої злочинності в крупних містах та селищах. Так, вже в другій половині XIX століття окремі європейські міста мали населення близько мільйону, на території яких рівень злочинності, особливо корисливої, мав вражаючий рівень поширення, що, у свою чергу, вимагало відповідної реакції з боку держави та органів кримінальної юстиції. Разом з тим, явище організованої злочинності, її форми, прояви, показники, в тому числі, географія, ставали все частіше предметом наукових пошуків тогочасних вчених. Звісно, наукові доробки даного періоду мали фрагментарний погляд на аспекти як організованої злочинності, так і її регіональних особливостей, однак певні закономірності між особливостями тих чи інших регіонів та поширенням окремих видів кримінально заборонених посягань виділялися вченими.

Наприклад, робота Дж. Говарда за назвою «Стан тюрем в Англії та Уельсі» 1777 року, в основу якого лягли результати дослідження значної кількості місць ув'язнення на території країн Європи [367]. Р. Гарофало 1884 році запропонував свою працю «Кримінологія», де досить детально розглядалися окремі питання регіональної та групової злочинності Італії [379]. Свого часу Г. Тард провів дослідження географії рецидивної злочинності та злочинності неповнолітніх на території Франції [294]. Регіональні особливості злочинності даної країни також активно досліджував А. Кетле [155], який один із перших науковців узагальнив та проаналізував статистику злочинності, на основі чого запропонував висновки щодо певних регіональних особливостей злочинності (в тому числі організованих та групових її форм) на різних територіях.

Розглядаючи стан дослідження явища регіональної організованої злочинності необхідним є також згадати роботи видатного науковця свого часу – Ч. Ломброзо, який окрім біологічного напрямку

в кримінології, приділяв увагу також і регіональним особливостям злочинності. Наприклад, вчений описав відмінності в рівнях злочинності між промисловими, промислово-аграрними та аграрними округами [206, с. 93–94].

У свою чергу, Е. Берджес та К. Шоу на прикладі районів міст США вивели «теорію концентричних кругів» і концепцію «градаційних тенденцій» [117, с. 27], пояснюючи особливості концентрації тих чи інших кримінальних правопорушень, в тому числі вчинюваних групами осіб, на певних територіях та залежність цих явищ.

Е. Феррі відмічав, що в другій половині XIX століття широкого застосування набув експериментальний метод в частині біологічного та психологічного вивчення людини та злочинності зокрема [308, с. 22]. Вчений виконав дослідження «Кримінальна соціологія» 1883 року [361], у якому навів результати вивчення регіональних відмінностей злочинності за тривалий період часу в країнах Європи та Сполучених Штатах Америки, пояснив циклічність у динаміці злочинності, її зв'язок з економічними та соціальними процесами в регіоні, з культурними та національними особливостями населення території, а також продемонстрував зв'язок політичних і законодавчих змін з динамікою злочинності.

Е. Дюркгейм у 1897 році опублікував фундаментальну працю «Самогубство. Соціологічний етюд», у якій знайшов відображення порівняльний регіональний кримінологічний аналіз, в тому числі групової злочинності, було описано особливості територіальних закономірностей розповсюдженості самогубств, схожості географії, їх концентрації з географією окремих видів кримінально караних посягань [110, с. 236–262, с. 420–436].

Так, вбачається, що науковцями даного періоду було створено певну основу, базу для подальших кримінологічних досліджень особливостей феномену регіональної злочинності, подекуди в описовому та загальному вигляді, але набуло свого поширення дослідження явища географії злочинності як її окремого самостійного показника.

На початок ХХ століття світу стають відомі окремі кримінологічні дослідження особливостей організованої злочинності та її регіональних відмінностей. Так, Р. Парк та Е. Берджесс у своїх спільних роботах «Введення в науку соціологію» та «Місто» вводять та пояснюють таке явище як «екологія злочинності» – «напрямок досліджень, який вивчає взаємодію середовища, клімату, природного ландшафту, рослинного і тваринного світу, структури будівництва, з одного боку, і злочинність та віктимізацію – з іншого» [380].

Так, Е. Берджесс акцентував увагу на взаємозалежності великого скупчення людей та організованої злочинності, оскільки таке утворення має свою географічну та соціальну значущість, що проявляється у всіх сферах життя. Також вчений запропонував теорію «концентричних кіл» подібно мішені, суть якої полягає у тому, що розвиток міста та його інфраструктури відбувається поступово від центру до периферії та можуть поділятися на концентровані зони: «діловий район» – центр, «проміжна зона» – місце проживання бідного населення, аборигенів тощо (на думку вченого саме ця зона є найбільш концентрованою зоною злочинності), «житлові квартали промзони» – спальні райони навколо промислових об'єктів, приватні будинки людей середнього рівня достатку та передмістя, яке переважно заселене особами високого рівня доходу з відповідними такому достатку маєтками [380]. У цьому сенсі ми погоджуємося в окремих висновках Е. Берджесса, оскільки вони мають як теоретичне, так практичне значення в частині дослідження організованої злочинності в регіоні, її особливостей та, відповідно, детермінації і обрання дієвих заходів з протидії.

Також варто відмітити працю Х. Зорбо «Золоте узбережжя і хрущоби: соціологічне вивчення північної сторони Чикаго», у якій було досить предметно описано залежність концентрації молодіжної злочинності (в тому числі в складі груп) від міської інфраструктури та запропонований висновок щодо того, що саме найбідніші та найвіддаленіші райони населеного пункту є найбільшим

місцем концентрації банд, в тому числі, молодіжних злочинних угруповань [392, с. 46–61].

Особливе місце у кримінологічних досліджень даного періоду займає монографія «Злочинність неповнолітніх у міських районах» 1942 року за авторством К. Шоу, Г. Маккея [382], у якій було аргументовано залежність між особливостями життя людей та його організації від екологічної структури середовища їх існування, що в подальшому отримало назву «екологічної школи» урбаністики. У своїх подальших дослідженнях науковці пояснювали залежність рівня злочинності від таких факторів як розмір квартирної платні, кількість пропущених занять школярами, рівня доходів та соціального статусу і ролі. А на основі статистичних даних було доведено, що саме найбільший рівень поширення злочинності характерний для районів проживання найбіднішого населення. Також серед висновків, запропонованих К. Шоу, Г. Маккеєм, слід відмітити наступні: «райони з високим рівнем злочинності виникають у процесі інфраструктурного й соціального занепаду», «злочинність неповнолітніх територіально розподіляється нерівномірно, що залежить, серед іншого, від густоти населення та кількості / якості патрулювання території правоохоронцями» [382].

Надалі в 1952 році було опубліковано роботу Г. Барнса та Н. Титерса «Нові горизонти у кримінології», де науковці провели ґрунтовний аналіз значної кількості емпіричних даних (в тому числі, географію поширення) стану та рівня злочинності окремих регіонів США та виявили, що на оргзлочинність впливає ряд факторів, до яких слід віднести географічні, екологічні, біологічні, національні, соціальні тощо [347, с. 12–18].

У 1968 році на території Європи свої кримінологічні дослідження проводив німецький вчений К. Оппа, основною роботою якого стала монографія «Екологічний аналіз делінквентності малолітніх і неповнолітніх у Кельні» [373]. Також варто згадати роботи О. Ньюмана «Захищений простір. Запобігання злочинності на основі екологічного дизайну» 1972 року та П. Уілсона

«Запобігання злочинності за допомогою архітектури та дизайну» 1989 року [364, с. 3–10]. Ці та деякі інші наукові дослідження того часу надалі використовувалися при плануванні забудови міста, так як було визначено та доведено ефективність запобігання злочинності на основі «охоронюваного простору», що стало основою для такого напрямку дослідження як топографія злочинності.

С. Сміт проводив дослідження рівня віктимності населення у Великобританії та прийшов до висновків про те, що мешканці центральних міських районів мають більший рівень віктимності у порівнянні з жителями селищ, окрім того вчений доводив залежність концентрації насильницької злочинності від рівня достатку соціальних груп населення [383, с. 395].

Як ми бачимо, період XVIII—перша половина XX сторіч є етапом зародження в науці кримінології дослідження регіональних особливостей феномену організованої злочинності в територіальній площині. В основному вченими здійснювався огляд та аналіз статистичних даних, доведення основних закономірностей, виявлення деєрміант та створення бази для наступних фундаментальних робіт та наукових напрямків.

У той же час, вітчизняна кримінологія, перейнявши досвід та наукові здобутки зарубіжних вчених також не оминула увагою регіональні аспекти організованої злочинності. Загалом, дослідження явища організованої злочинності в цілому та її територіальних відмінностей відбувалися цілими національними інститутами з вивчення причин і розробки заходів попередження злочинності.

На території УРСР в 1921 році було створено перші кримінологічні установи вивчення злочинності, до предмету досліджень яких входило і явище організованої злочинності. Згодом, у 1924 році в Одесі було відкрито Всеукраїнський кабінет з вивчення особистості злочинця і злочинності, за яким аналогічні установи почали своє існування також в Києві та Харкові [287, с. 18]. Важливими напрями роботи цих кабінетів були пізнання різних видів злочинності та осіб, що їх вчиняли, в тому числі значна увага приділялася

груповим, професійним та організованим формам різних видів злочинності у територіальному вимірі.

У науковій площині варто відмітити колективну працю за загальною редакцією та керівництвом І. І. Карпеця «Вивчення злочинності в містах і сільській місцевості», яка вийшла друком у 1971 році та містила результати наукових досліджень особливостей злочинності в містах і сільській місцевості, детермінації злочинності соціально-економічних процесів у населених пунктах рівня міста та селища, села, а також вплив індустріалізації, урбанізації й міграції населення на рівень та показники злочинності [16, с. 36–37].

У 1968 році за авторством П. П. Михайленка вийшла видатна робота за назвою «Досвід боротьби зі злочинністю в районі», яка довгий час була важливим практичним посібником у сфері запобігання злочинності [216, с. 63], в тому числі і такому її сегменту, – як організованої.

У 1978 році було захищено дисертацію В. П. Філонова «Злочинність великого промислового міста і керівництво боротьби з нею», яка була присвячена проблемам дослідження територіальної поширеності злочинності (в тому числі і організованих її форм) в надзвичайно великих промислових містах України, вивченню причин злочинності в містах та особливостей протидії їй приділяв увагу у своїх роботах, яка лягла в основу монографії, яка вийшла друком в наступні роки [312].

Наступним етапом активних пошуків у кримінології, в тому числі, у частині дослідження регіональних особливостей організованої злочинності були роботи науковців, які мали місце вже після отримання Україною незалежності. Кримінологи систематично працювали з емпіричними даними та аналізували зміни в структурі, інтенсивності та динаміці злочинності і її найбільш небезпечних видів на окремих територіях, що, у свою чергу, давало можливість відстежувати структурні зміни стану злочинності та встановити залежності від економічних, соціальних,

демографічних та інших процесів, які мали місце у країні на той час.

Так, у історії становлення та розвитку вітчизняної кримінології варто відмітити видатного науковця – В. І. Шакуна, який, серед іншого, значної уваги приділяв питанням регіонального вивчення організованої злочинності. Одними із фундаментальних праць вченого були його дисертація на здобуття наукового ступеня доктора юридичних наук присвячена вивченню злочинності в урбанізованому середовищі та урбанізованих структурах: «Модель і критерії ефективності профілактики злочинів у великих містах України та за кордоном» 1995 року [329]. Окрім того, варто відмітити такі публікації науковця як – монографія «Урбанізація і злочинність» [328], монографія «Суспільство і злочинність» [327], навчально-практичні посібники «Модель і критерії ефективності профілактики злочинів у великих містах України та за кордоном» [326] та «Інфраструктура міста і злочинність» [325] та ін.

У кандидатській дисертації Д. В. Федоренка «Геокриміногенна обстановка в особливо великому промисловому місті (на основі статистичних даних міста Донецька)» було проведено ґрунтовний аналіз злочинності в особливо великому промисловому місті, виявлені її фактори та запропоновані заходи запобігання [305]. Значна увага вченим також приділялася дослідженню та протидії груповим та організованим формам протиправної діяльності в Донецькому регіоні.

У 2001 році наукова скрабничка поповнилася матеріалами дисертації на здобуття наукового ступеня доктора юридичних наук О. М. Литвака «Державний контроль за злочинністю (кримінологічний аспект)» у якій було висвітлено результати порівняльного кримінологічного аналізу злочинності в регіонах на статистичних даних 25 країн світу: Бельгії, Фінляндії, Швеції, Данії, Канади, Німеччини, Франції, США, Швейцарії, Росії, України, Італії й т.д. [200, с. 62–64], за результатами чого було запропоновано систему спеціально-кримінологічного попередження злочинності та окремих її видів.

Відмітимо дослідження соціологічних аспектів організованої злочинності, виконаного І. П. Руценком («Соціологія злочинності»), у якому науковець вивчає історію й теоретичні джерела соціології злочинності, всебічно аналізує праці європейських, американських, російських, українських вчених ХІХ–ХХ століть [276].

Дисертація О. М. Литвинова 2002 року на тему «Адміністративно-територіальна координація діяльності суб'єктів профілактики злочинів в Україні на місцевому рівні» була присвячена дослідженню теоретичних засад координації діяльності щодо профілактики кримінальних правопорушень, де проаналізовано та досліджено систему та її елементи профілактики кримінально караних діянь у регіонах, а також надані окремі пропозиції по удосконаленню прогнозування, програмування й планування запобігання злочинності в регіонах [204].

У 2002 році Б. М. Головін проводить дослідження регіонального розподілу насильницької злочинності, доводить залежність сімейно-побутового устрою в регіонах та рівня і структури злочинності [87, с. 32–34].

У 2003 році О. І. Анатольєвою було виконано дисертаційне дослідження на тему «Правове регулювання боротьби з безпритулністю, бездоглядністю та правопорушеннями неповнолітніх в УСРР у 20-х роках ХХ століття» у якому розкривалися регіональні аспекти злочинності неповнолітніх у зазначений період [13].

У цьому ж році мало місце дослідження Р. М. Скабари «Суспільно-географічні аспекти злочинності (на матеріалах Львівської області)» [286] у якому вченим доводиться, що «головним елементом територіальної структури злочинності є криміногенний район – значна цілісна ділянка території з своєрідною сукупністю взаємопов'язаних елементів демографічного, соціально-економічного, соціально-правового, соціально-політичного та природньо-географічного характеру, які прямо чи опосередковано впливають або в майбутньому впливатимуть на специфіку криміногенної ситуації».

У докторській дисертації В. О. Меркулової «Жінка як суб'єкт кримінальної відповідальності» 2003 року представлені результати кримінологічного аналізу інтенсивності, структури та тенденцій злочинності жінок в окремих регіонах світу та в Україні [213, с. 44, с. 49–50].

Так варто приділити увагу дослідженню В. Л. Грохольського на тему: «Управління діяльністю спеціальних підрозділів МВС України по боротьбі з організованою злочинністю», у якому автор серед іншого розглядає питання зарубіжного досвіду організаційно-правового забезпечення боротьби з організованою злочинністю та особливості протидії і боротьби з даним видом злочинності спеціальними підрозділами МВС України в регіональному вимірі [90].

У 2005 році І. О. Доброрезом було проведено дослідження на тему «Кримінологічна характеристика та попередження незаконного виробництва, виготовлення, придбання, зберігання, перевезення чи пересилання наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів без мети збуту (за матеріалами Автономної Республіки Крим)» у якому було надано кримінологічний аналіз злочинності у сфері обігу наркотичних засобів та представлені пропозиції з її попередження на прикладі АР Крим [106].

Харківськими науковцями в спільній робочій групі (В. В. Голіна, В. П. Ємельянов, А. Б. Блага, Б. В. Головкін) було виконано дослідження стану злочинності неповнолітніх і системи її попередження у великому місті (на прикладі Харкова), запропоновано авторську методику дослідження неповнолітніх у великому місті, встановлено детермінанти та запропоновано систему заходів із профілактики та попередження злочинності неповнолітніх різними суб'єктами запобігання злочинності [83], в тому числі і організованої злочинності на регіональному рівні.

О. А. Мартиненко у своїй дисертації «Злочини серед працівників ОВС України: їх детермінація та попередження» виконав ґрунтовний аналіз злочинності серед працівників правоохоронних

органів, в тому числі і важливим напрямом було вивчення регіональних особливостей та «географії» злочинності співробітників ОВС [210, с. 90–92, 103–107]; автор виявив фактори, що детермінують цей вид злочинності, запропонував систему запобігання з урахуванням її регіональної специфіки.

У 2008 році О. В. Губановою було виконано дисертацію на тему «Кримінологічна характеристика та запобігання згвалтуванню (на підставі матеріалів практики Автономної Республіки Крим)» у якій детально надано кримінологічну характеристику та пропозиції щодо запобігання згвалтуванню на регіональному рівні [91].

А у 2009 році Ю. А. Абросімовою було запропоновано дослідження на тему «Злочинність неповнолітніх та запобігання їй на регіональному рівні» де детально та послідовно розглянуто особливості кримінологічної характеристики та запобігання злочинності неповнолітніх у регіоні [4].

У 2010 році О. Ю. Шостко було захищено дисертацію на здобуття ступеня доктора юридичних наук на тему «Теоретичні та прикладні проблеми протидії організованій злочинності в європейських країнах» [342]. У даній праці досліджено проблеми визначення та обліку організованої злочинності в Європі, проаналізовано законодавчу європейську політику протидії організованій злочинності та європейський досвід протидії організованій злочинності, визначено прикладні проблеми протидії організованій злочинності органами кримінальної юстиції європейських країн та запропоновано шляхи впровадження концептуальних засад європейського досвіду протидії організованій злочинності в Україні.

Б. М. Головкін у 2011 році видає друком результати дослідження особливостей корисливої насильницької злочинності в Україні [85], де окремо досліджує регіональні аспекти даного виду злочинності та його групові прояви, характер поширення даної групи кримінальних правопорушень в залежності від місцевості тощо.

У 2012 році І. Г. Богатирьов проводить дослідження кримінологічних засад запобігання злочинності у великому місті на регіональному рівні, що лягає в основу монографії [53].

Варто відмітити наукові праці В. В. Голіни, видатного вітчизняного кримінолога. Наприклад, у 2012 році під його керівництвом було опубліковано колективну монографію «Державне програмування і регіональне планування заходів запобігання злочинності в Україні» [82], у якій були досліджені теоретичні й прикладні питання програмно-цільового підходу у сфері запобігання і протидії злочинності в регіонах та запропоновано ряд ефективних та дієвих пропозицій та рекомендацій в частині впровадження регіональних планів протидії злочинності в Україні.

У своїх роботах А. Г. Кулик розкривав окремі аспекти організованої злочинності, особливо територіальний розподіл структури злочинності між регіонами України [193].

Також варто відмітити роботу М. В. Голуба «Адміністративно-правове регулювання охорони громадського порядку у регіоні» 2013 року, у якій за результатами дослідження адміністративно-правового регулювання охорони громадського порядку було розкрито суть та значення охорони громадського порядку в регіоні, визначено стратегічні пріоритети державної регіональної політики у сфері охорони громадського порядку та запропоновані шляхи вдосконалення механізму такої охорони в регіонах [88, с. 197–205].

У 2013 році Є. М. Блажівський видав працю під назвою «Моніторинг протидії злочинності в Україні», у якій було окреслено окремі питання регіональних аспектів організованої злочинності, в тому числі, в частині «застосування кримінологічного моніторингу протидії злочинності запропоновано оригінальну методику – нейрокомп'ютенгу; застосування нейронних мереж з метою виявлення регіональних особливостей злочинності в Україні та тенденцій злочинності й кримінальної ситуації, а також аргументовано висновки щодо відмінностей у динаміці злочинності та кількості повідомлень

з ознаками кримінальних правопорушень злочинності в окремих регіонах нашої країни» [52, с. 151–158, 160–165, 222–224].

У 2013 році виходить п'ятитомне видання «Правова доктрина України», де у п'ятому томі («Кримінально-правові науки в Україні: стан, проблеми та шляхи розвитку» – вперше в історіографії протидії злочинності в Україні узагальнено науковий доробок українських вчених про дискусійні проблеми кримінально-правової політики, її ефективності, правових наслідків вчинення соціально-небезпечних діянь, в тому числі феномену організованої злочинності, вивчення її тенденцій та поширення [251].

Також не можливо обійти увагою видання «Правова система України: стан та перспективи», де п'ятий том присвячений кримінологічній науці та актуальним проблемам боротьби зі злочинністю в Україні, в тому числі питанням державної політики у сфері запобігання організованій злочинності [252].

У 2014 році було опубліковано монографію А. М. Бабенко «Запобігання злочинності в регіонах України: концептуально-методологічний та праксеологічний вимір», а 2015 рік став роком оприлюднення фундаментального дослідження явища регіональної злочинності в Україні, здійсненого А. М. Бабенко. Науковець визначає явище «регіональної злочинності» як самостійний об'єкт кримінологічного дослідження; надає кримінологічну характеристику загальної регіональної злочинності в Україні та на основі вивчення кількісних і якісних показників з'ясувати системні закономірності її функціонування; встановлює закономірності функціонування регіональної злочинності: неповнолітніх в Україні, у сфері обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів в Україні, рецидивної регіональної злочинності в Україні, злочинності у сфері економіки, у сфері службової діяльності та ін. [17, с. 382]; пропонує сформовані теоретичні засади вивчення кримінологічної детермінації регіональної злочинності в Україні та визначає комплекс детермінації регіональної злочинності в Україні, а також пропонує теоретичну модель вітчизняної

системи запобігання регіональній злочинності в Україні». Саму ж регіональну злочинність науковець розуміє як «відносно масове, самодетермінуюче, історично мінливе негативне соціально-правове явище, що проявляє себе через сукупність кримінально-караних діянь та осіб, які їх вчинили у межах визначених законодавством країни регіонів за певний проміжок часу» [17, с. 382].

Досить змістовним є дослідження питань генезису становлення організованої злочинності на території України, виконане Т. Д. Момотенко. Так, запропоновано було три етапи становлення та розвитку явища організованої злочинності на території України, кожен з яких охарактеризовано напрями і зміст діяльності організованих злочинних угруповань: перший – розпочинається з дореволюційного періоду, коли українські землі перебували в складі Російської імперії, другий – 60–80-ті роки ХХ ст., якому характерне поширення тіньової економіки, яка спричинила активізацію організованої злочинної діяльності тих, кого називали «зłodіями в законі»; третій етап – початок 90-х років ХХ століття, коли сформувалися організовані злочинні угруповання, які згодом набули постійного та системного характеру, до складу яких належали окремі представники держорганів, ділки від економіки та криміналітету [224, с. 185, 186].

У 2016 році було захищено дисертацію на здобуття наукового ступеня доктора юридичних наук Р. С. Веприцьким, тематика якої була феноменологія злочинності в регіоні [67; 68]. Так, науковцем на основі аналізу теоретичних засад кримінологічного вчення про феноменологію злочинності сформовано «цілісну концепцію організації та здійснення протидії злочинності на регіональному рівні, а також визначено шляхи удосконалення цих процесів; розроблено поняття та проаналізовано зміст феноменології злочинності як складової феноменології суспільства; проаналізовано регіон як об'єкт кримінологічного дослідження, а також надано загальну характеристику факторів, що впливають на злочинність в регіоні; досліджено проблему латентної злочинності в регіоні

та визначено шляхи її подолання; розглянуто взаємозв'язок урбанізації і злочинності в містах та визначено тенденції її поширення; визначено поняття та зміст реалізації заходів протидії злочинності в регіоні та ін.» [67; 68].

Також варто згадати монографію Ю. В. Орлова «Політико-кримінологічна теорія протидії злочинності» у якій науковець звертає увагу на особливості вивчення політичної організованої злочинності, її детермінант, особи політичного злочинця та відповідних запобіжних заходів [237, с. 8].

Цікавою є доробка В. Глибовець, присвячена дослідженню особливостей географії злочинності в Україні, проведено ґрунтовний аналіз статистичних показників стану та рівня злочинності у прив'язці до регіонів країни, а також проаналізовано схожі кількісні та якісні показники злочинності ряду країн Європи та Азії [80, с. 93–98].

Широко відомою стала робота А. А. Вознюка «Кримінальна відповідальність за створення злочинних об'єднань та участь у них» (Київ, 2018 р.). У роботі автором розкрито концептуальні засади кримінальної відповідальності за створення злочинних об'єднань та участі в них; сформульовано поняття та надано класифікацію ознак злочинних об'єднань; охарактеризовано об'єкт, об'єктивну сторону, суб'єкт та суб'єктивну сторону створення злочинних об'єднань та участь у них; значна увага автором приділена розкриттю питань реалізації кримінальної відповідальності за створення злочинних об'єднань та участь у них [77].

У 2019 році виходить колективна праця за авторством А. М. Бабенко, В. Я. Конопельського та І. М. Чекмарьової «Кримінологічна характеристика та запобігання злочинності у прикордонних регіонах Причорномор'я материкової України» у якій висвітлено «комплекс теоретичних, методологічних та практичних проблем кримінологічної характеристики та запобігання злочинності у прикордонних регіонах Причорномор'я материкової України [21]; запропоновано методика дослідження регіональних

особливостей злочинності у прикордонних регіонах та факторів, що на неї впливають на регіональному рівні та теоретичні моделі кримінологічної характеристики системи злочинності за матеріалами Одеської, Миколаївської та Херсонської областей; визначено параметри основних видів злочинності, які обумовлюють кримінологічний портрет прикордонного регіону; виявлено комплекс факторів, що впливає на злочинність у прикордонних регіонах Причорномор'я материкової України, а також висловлено ряд аргументованих пропозиції щодо впровадження ефективної регіональної системи запобігання злочинності у прикордонних регіонах Причорномор'я материкової України» [21].

В. В. Василевич проводячи комплексне фундаментальне дослідження особливостей кримінологічної політики в Україні [66], серед іншого, розкриває питання реалізації кримінологічної політики на регіональних і відомчих рівнях, аналізує кількісні та якісні показники злочинності в країні за певний період (в тому числі, географію злочинності) та висловлює ряд пропозицій впливу на окремі детермінуючі фактори злочинності в регіональному плані з метою її запобігання та попередження.

Важко не згадати роботу І. Б. Медицького, який у дослідженні, присвяченому питанням наслідкам злочинності в Україні [211], розглядає особливості регіональної злочинності, її кількісні та якісні показники, залежність від ряду детермінант та особливості наслідків таких проявів кримінально протиправних практик, в тому числі, в різних регіонах. Значна увага вченим приділяється висвітленню проблем організованої злочинності.

Слід звернути увагу на наукові праці М. О. Семенишина, який вивчав проблематику запобігання кримінальним правопорушенням у регіональному розрізі (за досвідом правоохоронної діяльності у Донецькій та Луганській областях), а також досліджував проблеми кількісно-якісних параметрів корисливо-насильницької злочинності в цілому, та організованої спрямованості, зокрема. Серед іншого, науковець істотну увагу приділяв детермінації злочинності

на регіональному рівні; характеристики осіб, та організованих злочинних угруповань, які вчиняють кримінальні правопорушення на території вказаних регіонів [280]; висвітлював віктимологічні аспекти протидії вказаним кримінальним правопорушенням; розробив організаційно-правові та кримінологічні засади запобігання корисливо-насильницьким злочинам на прикладі Луганської та Донецької областей, запропонував цілісну стратегію загально-соціального, спеціально-кримінологічного та індивідуального запобігання корисливо-насильницьких злочинів (в тому числі і організованих та груповій злочинності) з урахуванням територіальної специфіки детермінації та реальних можливостей державних та правоохоронних органів на регіональному рівні [280].

У 2021 році вітчизняною наукою було запропоноване колективне дослідження, присвячене кримінально-правовим аспектам організованої злочинності в Україні, яке було зосереджене на розкритті питань, присвячених проблемам кримінально-правової боротьби з організованою злочинністю, з урахуванням внесених українським законодавцем в останні роки новел, а також здійснено аналіз практики застосування правових норм про організовану злочинність слідчими та судовим органами країни після прийняття КК України у 2001 році, за результатами чого пропонуються рекомендації щодо удосконалення законодавчої регламентації ряду кримінально-правових норм про організовану злочинність та організації протидії цьому небезпечному явищу сьогодення [75].

Також варто згадати дослідження, присвячене питанням протидії організованій злочинності в Україні та за кордоном з урахуванням стану розвитку суспільства, у якому на основі статистичних даних Офісу Генерального прокурора встановлено сучасний стан організованої злочинності в Україні та процеси, які на неї впливають і тенденції її розвитку [171].

У 2023 році було проведено масштабний науковий захід, присвячений проблематиці злочинності та її протидії в умовах війни [144], де всебічно розкривалися глобальний, регіональний та національний

виміри, значна увага приділялася висвітленню проблеми організованої злочинності та корупції. Учасниками даного заходу стали видатні вітчизняні та зарубіжні науковці як-то: О. М. Бандурка, О. М. Бережна, В. В. Голіна, В. А. Головчук, О. О. Житний, М. Г. Колодяжний, О. Г. Кулик, О. М. Литвинов, Н. В. Павлова, О. О. Рачинський, Т. А. Шевчук та ін., які представили свої наукові напрацювання, пропозиції та рекомендації в частині окресленої проблематики.

Також, варто відмітити одну із останніх наукових праць, присвячених питанням протидії організованій злочинності в Україні у якій здійснено ґрунтовний аналіз організованої злочинності, визначено сучасний стан протидії організованій злочинності та виокремлено перспективні напрями її подолання, в тому числі, на регіональних рівнях, окреслено напрями підвищення ефективності протидії організованій злочинності в Україні та запропоновано шляхи удосконалення правової основи та діяльності органів і підрозділів Національної поліції України щодо протидії організованій злочинності [225].

На базі Національної академії державної прикордонної служби в Україні ім. Б. Хмельницького П. С. Єпринцевем було захищено дисертацію на здобуття ступеня доктора юридичних наук на тему: «Теорія та практика запобігання організованій злочинності в Україні» [134], яка представляє собою комплексне дослідження кримінологічних проблем запобігання організованій злочинності в Україні та за результатами якого запропоновано шляхи розроблення цілісного доктринального підходу до формування концепції запобігання організованій злочинності, а також розкрито основні теоретико-правові основи запобігання організованій злочинності через аналіз поняття, сутності, особливостей, суспільної небезпеки, кримінальної відповідальності й зарубіжного досвіду запобігання їй.

Отже, феномен регіональної злочинності, в тому числі, організованої, її окремі аспекти та питання входили до предмету наукових

пошуків як представників перших зарубіжних кримінологічних шкіл та напрямків, так і вітчизняних науковців ще з XVIII століття. Останнє десятиліття містить значну кількість наукових праць, які мають як комплексний характер, так і присвячених окремим аспектам регіональної злочинності в Україні та порівняльно-правовому вимірі. Приходимо до висновку, що зазначений напрямок кримінологічних теоретичних пошуків є одним із актуальних тематик на сучасному етапі становлення та розвитку кримінологічної науки у національній площині та мають перспективи майбутніх напрацювань як в теоретичному плані, так і в практиці розробки та впровадження нових більш ефективних заходів запобігання та протидії регіональній організованій злочинності. Стан дослідження організованої злочинності в регіоні пройшов шлях від етапу зародження та фрагментарного висвітлення у найперших наукових працях до самостійного напрямку наукових досліджень, які провадяться сучасними вітчизняними науковцями. Окрім того, варто відмітити, що наразі відсутнє комплексне дослідження саме питань регіональної організованої злочинності, оскільки переважно науковцями обиралися для предмету пошуку окремі аспекти або регіональної, або організованої злочинності в Україні.

1.2 Організована злочинність в Одеському регіоні як історичне та соціально-правове явище

Організована злочинність на сучасному етапі розвитку української держави є однією з гострих та складних проблем, яка завдає свого значного негативного впливу на майже всі сфери суспільного життя. Даний вид злочинності характеризується високою організованістю кримінальних структур, осначеністю, використанням насильства та корупції під час своєї діяльності, що подекуди поширюється за межі національної юрисдикції.

Особливої уваги вимагає регіональна організована злочинність, яка має свої специфічні риси, найбільш небезпечні форми і методи кримінального функціонування, з урахуванням особливостей територіального та економічного факторів того чи іншого регіону. Наприклад, особливості географічного розташування Одеського регіону, маючи транспортне сполучення міжрегіонального та транскордонного значення, розвинену інфраструктуру та специфіку прикордонного регулювання певних економічних відносин, сприяють більш високому поширенню організованої злочинності, що створює значну загрозу національній та економічній безпеці України.

Взагалі поняття організованої регіональної злочинності є до сих пір однозначно невизначеним в науковій доктрині. Так, А. Закалюк вказує, що організована злочинність становить «багатозначний різномірний та складно структурований феномен суспільного життя, який виник і розвивається в результаті прагнення частини членів суспільства змінити кримінальними способами його цивілізовану, передусім правову впорядкованість в інтересах збагачення й отримання завдяки цьому фактичної влади» [138, с. 184].

О. М. Джужа, у свою чергу, пропонує визначити організовану злочинність як «системно пов'язаний комплекс злочинів, учинених учасниками стійких, ієрархізованих, злочинних структур (груп, співтовариств, асоціацій), які підтримують один одного, узгоджуючи діяльність; мета цих угруповань – отримати максимальний прибуток від злочинного бізнесу на певній території або у певній сфері, що перебуває під їх контролем» [183, с. 165].

Т. Турчин серед кримінологічних ознак організованої злочинності називає: «1) високий рівень зв'язків із корумпованою частиною працівників органів державної влади та правоохоронних органів; 2) регіональний контроль; 3) наявність загальних правил поведінки; 4) вербування нових членів угруповань; 5) тісний зв'язок із верхівкою традиційної злочинності; 6) масштабний характер злочинної діяльності; 7) політизація державної діяльності; 8) встановлення контролю над банківсько-комерційною діяльністю;

9) легалізація капіталу, накопиченого злочинним шляхом;
10) установлення контролю над засобами масової інформації» [299, с. 212–213].

В умовах війни, організована злочинність стала проблемою для нашої держави, яка стала одним із чинників, що найбільше ускладнюють оперативну обстановку та негативно впливають на національну безпеку України. Якщо звернутися до аналізу статистичних даних з приводу стану злочинності в Україні, то можемо прийти до висновку, що впродовж 2022–2023 років переважно організованими злочинними угрупованнями вчиняються тяжкі та особливо тяжкі кримінальні правопорушення, такі як убивства на замовлення, захоплення заручників, тероризм, продаж зброї, наркоторгівля, незаконне заволодіння транспортними засобами та ін.

О. М. Джужа, І. К. Туркевич зазначають, що «одними з перших організованих злочинців на наших теренах були так звані «злодії з великої дороги», тобто розбійники, для яких грабунок був не просто злочинним заняттям, а способом життя. Виникнення цієї професії стало наслідком історичного парадоксу. Київській Русі вдалося проминути рабовласницький лад, але монголо-татарська навала істотно загальмувала соціально-економічний розвиток. На території колишньої феодальної держави утворилося Московське князівство, яке згодом розширилося й в результаті агресивної політики його правителів перетворилося на велику Російську Імперію. У ній від початку XVIII століття було узаконено кріпацьчину, що існувала аж до 1861 року [177, с. 232]. Тяжкі умови життя змушували селян утікати від своїх гнобителів, а оскільки легалізація на інших територіях (крім козацьких земель) була неможливою, то для багатьох утікачів розбій ставав єдиним засобом до існування. Що стосується злодіїв, то до початку XIX століття ця професія не набула значного поширення, очевидно, через те, що жителі невеликих населених пунктів (а вони переважали в країні) знали між собою, тож факти злочинства було важко приховувати, а про скоєні випадки одразу всі дізнавалися. До того ж злочинців суворо

карали: їм відтинали руки, ставили тавро на лобі, виривали ніздрі або часто й страчували» [177, с. 232].

Л. Ф. Гула вказує, що «у 40-ві роки XIX століття відбувся розподіл злочинців за видами діяльності, що сприяло підвищенню їх професіоналізму: жебраки були окремо, крадії зосереджувалися у злодійському середовищі, грабіжники – у розбійницькому; концентрувалася відповідна кримінальна еліта, створювалися підпільні школи для малолітніх злодіїв, «найобдарованіших», тобто найспритніших, посилали за кордон для удосконалення «майстерності» [94, с. 449].

На кінець XIX століття організована регіональна злочинність на території Одеського регіону вже мала певне професійне ядро, специфічний кримінальний «розподіл праці» та правила співіснування. Г. Н. Брейтман зауважував, що «злочинці лише тоді утворюють злодійське суспільство, коли по декілька осіб вчиняють один і той же злочин. Тим часом уся сила професійних злочинців і полягає в їх згуртованості, наявності правильної організації, багатій традиціями, встановленими часом і практикою» [59, с. 115].

Історично склалося, що Одеса мала статус порто-франко, що стало надзвичайно важливим системоутворюючим фактором становлення даної території у якості центру торгівлі надзвичайно великої кількості самих різноманітних товарів, морських перевезень, контрабанди тощо. Особливий статус портового міста та режим безмитної торгівлі сприяв активному розвитку промисловості, переробним виробництвам, посередницькій торговій діяльності, що, у свою чергу, дало передумови для поширення різних проявів злочинних утворень та практик.

Звісно, організованість регіональної злочинної діяльності в Одеському регіоні має своє історичне коріння, внутрішню логіку розвитку. Так, у науковій літературі відмічається, що «злочинний світ і його представники завжди прагнули до об'єднання сил, зміцнення основ антигромадського способу життя, який змушував їх бути зухвалими, підступними, цинічними щодо закону та його

представників у особі правоохоронних органів, законослухняних громадян [94]. Життя в атмосфері злочинних ідей часто змушувало ризикувати заради досягнення ганебних цілей. Все це породжувало специфічну систему відносин злочинців, породжену неухильним дотриманням «законів» злочинного світу. Ці «закони» і «правила» розробляла злочинна «еліта», їх удосконалювали у процесі антисоціальної діяльності [94]. Вони ґрунтувалися на необхідності постійного здобуття коштів для існування через учинення кримінальних правопорушень, у цих вимогах були відсутні позитивні аспекти щодо контактів з властями, збереження в суворій таємниці всього, що пов'язано зі злочинним способом життя, надання підтримки «побратимам» з ремесла, підтримки і розширення злочинних зв'язків тощо» [94].

Отже, поступово відбувалося становлення та розвиток злочинного світу як особливої структурованої та організованої системної сфери діяльності певних людей (груп людей), якій, серед іншого була притаманна ієрархічність та виконання певних внутрішньо встановлених правил поведінки членів таких груп. Зазначається, що «організованість злочинності підтримувалася зміцненням і розвитком двох ієрархічних структур, де перша ґрунтувалася на схильності до певної злочинної діяльності (кримінальної професії), а друга – відображала субординаційну побудову кримінального середовища» [358, с. 14].

Одеса була заснована в 1794 році на місці турецької фортеці Хаджибей та завдяки лояльній системі оподаткування стала одним із центрів торгівлі та швидко було заселено представниками різних націй, культур та традицій: греками, молдаванами, вірменами, євреями, місцевими селянами-кріпаками та звісно злодіями. Одеса вже з цих часів поступово перетворювалася в центр неповторної культури, а також контрабанди та різних афер [301].

Одним із відомих та масштабних бандитських формувань Одеського регіону була банда Котовського, який очолив організовану злочинність Бессарабії кінця XIX-початку XX століть. Котовський

організував загін, який вчиняв розбійницькі набіги-паління маєтків, знищував боргові розписки, за що мав авторитет та схильність серед звичайних селян, які допомагали йому в переховуванні від жандармів, постачали одяг, продукти, а інколи й зброю. Він декілька разів був арештований, але втікав з в'язниць та знову організовував загони нальотчиків та грабіжників [302]. В черговий раз внаслідок арешту Котовського було засуджено до смертної кари, але йому вдалося витребувати помилування. Надалі події розгорталися таким чином, що Котовський зміг організувати в складі армії загін із засуджених та досягнути значних військових успіхів в боях. Так він став військовим, а згодом і політиком.

Революційні події початку ХХ століття мали свій вплив і на розвиток злочинного світу Одеси. Як відмічається, «в цей час виникає ідея незалежності українських селян від усіх влад та їх вільного розвитку, що поєднав задля боротьби проти більшовиків, білогвардійців та денікінців анархіст Н. Махно» [89, с. 36].

О. Шишко у статті «Одеська радянська республіка: політика терору» описує основоположні принципи радянської влади в Одесі за період зими-весни 1918 року як часу діяльності проголошеної Одеської радянської республіки. У даній праці відмічається, що для Одеси стало характерним поширення високого рівня кримінальних правопорушень, вчинених групами осіб, як то пограбування, насильство, вбивства. Автор відмічає, що « мешканцями міста було фактично втрачено відчуття хоча б мінімального захисту життя та майна з боку органів влади» [334, с. 178].

У цьому ж аспекті варто згадати твори І. Шкляєва [335], В. Файтельберга-Бланка, В. Шестаченка та В. Савченка [301; 302], які у своїх творах описують повсякденне життя одеситів у роки революції, яке було дуже часто пов'язано з криміналом та місцевими бандами.

Революційна влада на території Одеського регіону встановилася досить швидко після повалення царського режиму та без якихось кровавих боїв чи подібного. Однак, за цими подіями послідували

кадрові зміни місцевого керівництва, а правоохоронні структури перейшли на сторону революції та були «доукомплектована» добровольцями [301; 302].

Надалі 7 березня 1917 року у Одеській тюрмі відбувається бунт ув'язнених. Причиною чому послугував той факт, що перший акт амністії Тимчасової влади стосувався лише «політичних» в'язнів, і, відповідно, інші засуджені вирішили спробувати інакшим чином отримати свободу. Зазначається, що «1500 в'язнів, 600 з яких були каторжани-рецидивісти, захопили склад зі зброєю і залишили тюрму. Всього втекло майже 900 в'язнів, 150 з яких було заарештовано в перший тиждень. А ще через кілька днів до Одеси дійшла звістка про широку амністію кримінальних злодіїв. Злодії, яким вдалося втекти, спричинили у місті «епідемію злочинів» – кількість грабунків, крадіжок та вбивств значно зросла. озброєні банди на вулицях Одеси стали звичним явищем. З квітня 1917 року міліція почала проявляти велику активність, влаштовуючи облави на крадіїв, дезертирів, торговців «горілкою», каторжан, що втекли з тюрми та з поліцейських відділків» [303, с. 382].

Примітно, що вже в червні 1917 року відбулись сотні крадіжок. Стають відомі своєю активною діяльністю такі організовані банди як: «анархісти-ексисти, відомі одеситам грабунками 1905–1908 років, банда озброєних дівчат, що звали себе «англічанками», банди Суботіна з «Корсарки», «Чорта» – Тертичного та «Розумника» – Куяльницького, анархісти-шантажисти», банда Михайла Вінницького (Мішки Япончика) [198].

Зазвичай, одеські злодії-бандити вважали за краще орудувати без жертв і не грабувати бідних і людей середнього достатку, за що їх і поважали містяни. Більше того, серед місцевих злодіїв діяв так званий «кодекс», який був «введений в дію» відомим бандитом Мішкою Япончиком [273]. Цікаво, що згідно правил тогочасної злочинної товариства було заборонено грабувати людей, які належали до окремих професій – лікар, юрист, актор, художник і письменник.

Осінь 1917 року була наповнена перестрілками між різними групами – більшовиками, солдатами, гайдамаками, червоногвардійцями, матросами, лжеполицейськими, представниками банд. Тогочасна влада була неспроможна нічого вдіяти з криміногенною обстановкою, в день фіксувалася значна кількість погромів, збройних розбоїв, пограбувань, грабежів, вбивств. Були й випадки конфліктів між бандами. Наприклад, у жовтня 1917 року банда так званого Чорта пограбувала продуктовий склад, який був місцем під прихистом Мішки Япончика, що стало конфліктом між цими злочинними групами, внаслідок чого перша банда припиняє своє існування [198].

На той час, навіть начальник міліції Одеси С. Кітніков звітував, що «600 міліціонерів, які були розставлені на постах по місту, зведений сербський и партизанський загони чисельністю в 150 чоловік, загони Червоної Гвардії – в 3 тисячі чоловік, єврейські бойові дружини та інші сили правопорядку не можуть справитися з хвилею бандитизму, що охопила місто» [57].

У грудні 1918 року в Одесі з'являється Григорій Котовський, який, як зазначається, «опиняється у таємній терористичній дружині анархіста Зецхера в якості командира підривної терористичної групи. Дружина Зецхера прославилась вбивствами провокаторів, вимаганням грошей у фабрикантів, значними пограбуваннями. Особливо злодії полюбляли грабувати австрійське і німецьке воєнне майно. 17 лютого 1919 року дружина Зецхера готувала вибух у готелі «Лондонський», де проживало союзне командування Антанти» [302, с. 136].

Банда Мішки Япончика налічувала близько 2500 учасників та активно розвивала свою діяльність в частині торгівлі та постачання зброї, в першу чергу, анархістським і есерівським бойовим дружинам, вчиняла гучні нальоти та пограбування на дома офіцерів, ряд готелів тощо [302, с. 106]. Авторитет даного злочинного формування був настільки великий, що представники революційного матроського комітету зверталися до Мішки Япончика з проханням забезпечити правопорядок у дні концертів, що останнім

успішно було виконано. Більше того, під час петлюрівського наступу Япончик звернувся в штаб 3-ї української армії за дозволом створити зі своїх головорізів полк для захисту Одеси. Полк отримав назву 54-й Український Радянський і увійшов до складу 45-ї дивізії Й. Якіра [70].

Згодом за результатами інспекційної поїздки члена колегії ВУНК В. Балицького до Одеси, коли керівництву доповіли, що бандитизм в Одесі розвивається легально і його розсадником є полк Мішки Япончика чисельністю 2400 чоловік, а санкція на формування полка була дана місцевою радою оборони, останнього було викликано до командування на доповідь 29 червня 1919 року де й було вбито [12].

Серед відомих одеських представників злочинної спільноти – Соська Золота Ручка (Шейндля-Сура Лейбовна Блювштейн), яка запровадила на території Одеси систему «общаг» (грошові кошти на допомогу приятелям та членам банди або їх сімей, які потребували такої підтримки) та заснувала школу кишенькових злодіїв, директором якої був Мойша Окс. У даній школі навчалися переважно діти-сироти та діти-кишенькових злодіїв, а навчання проходило на манекені, в якому були вшиті дзвіночки, що ускладнювало процес «крадіжки» [301].

В Одесі процвітала молодіжна організована злочинність. На початку ХХ сторіччя крадіжки з кишені стали бичем Південної Пальміри, та, щоб трохи забезпечити стабільність у місті, представники правопорядку, перевдягнені у штатський одяг, час від часу проводили спеціальні рейди. Восени 1922 року під час облави було заарештовано одразу тридцять малолітніх злодіїв, що нишпорили по кишенях в трамваях. Серед заарештованих були чотири дівчинки [157, с. 94].

Ще одна жорстока банда оперувала в Одесі 1922 року, яка спеціалізувалася на пограбуваннях, які вчинялися особливо зухвало та жорстоко. Учасники, переважно 16–17 річні особи, даного угруповання катували своїх жертв, нерідко вбивали, сережки відривали

разом із вухами, а керувала цією бандою жінка – Рита Дмитровська на прізвисько «Мурка» [263].

Отже, після подій Жовтневого перевороту та громадянської війни на території Одеси різко зросла групова корисливо-насильницька злочинність. Але потрібно віддати належне більшовицькій владі, яка доволі швидко змогла її приборкати. Щоправда, це було зроблено ціною жорстоких репресій та запровадження тотального нагляду всіх за всіма, однак професійну організовану злочинність викоринити не вдалось, хоч засоби радянської пропаганди усіяко намагалися стверджувати протилежне [157, с. 94].

Для організованих злочинних груп цього періоду характерним є те, що банди використовували як психічне насильство, так і фізичне. Це пояснювалося тим, що злочинці були впевнені в результаті нападу, зокрема, завдяки високій організованості, а також мізерному ризику бути затриманими міліцією.

Бандитизм та організована злочинність на території Одеси в довоєнний період мала широке поширення, високий рівень озброєння та ієрархічну структурованість злочинних груп. Спеціалізація таких утворень була направлена на контрабанду, корисливі та корисливо-насильницькі правопорушення, торгівля зброєю, рідше вбивства, наркоторгівля та ін.

Після війни в Одеському регіоні серед інших злочинних організованих утворень варто виокремити таку банку як «Чорна кішка».

Значиться, що 20 квітня 1944 року на будинках міста були розклеєні листівки з підписом «Чорна кішка» і з наступного дня вже було зафіксовано велику кількість пограбувань та жорстоких вбивств, а на місці події завжди знаходили або листівку з характерним надписом або живе чорне кошеня. Виявилось, що лідером даної банди був Бібергал (прізвисько «Дзюта»), раніше неодноразово засуджений. До складу його банди входило 24 особи, а місце їх «робочих засідань» було в трактирі «Чорна кішка» по вул. Троїцька, 43. Дане злочинне угруповання досить швидко було ліквідовано силами правоохоронців Одеси [6].

Згодом, у вересні 1945 року до Одеси прибуло сім злочинців-«гастролерів», які теж називали себе «Чорна кішка», до яких приєдналося кілька місцевих, одеситів. Нове кримінальне утворення очолював рецидивіст Іван Чернов, на прізвисько «Чорний». Злочинці вчинювали зухвалі напади і також залишали на місці злочину малюнок «Чорної кішки». Наприкінці 1945 року всі учасники злочинної групи були затримані та отримали суворий вирок суду – смертна кара [48].

Також у 1946 році було знешкоджено ще одне злочинне утворення, яке також називало себе «Чорна кішка», до складу якого входило 4 особи та спеціалізувалися на грабежах і розбоях, місцем вчинення зазвичай обирали центральну частину міста [301].

На початку квітня 1947 року стався розбійний напад на кондитерську фабрику, яка була розташована у 3-му Водопровідному провулку, під час якого було викрадена значна сума коштів та вбито охоронців, а на стіні було намальовано чорного kota. Значиться, що «Батажком злочинної групи був рецидивіст Микола Марущак, помічником у нього був раніше неодноразово засуджений Федір Кузнецов на прізвисько Когут. У цій групі налічувалося 19 рецидивістів. За короткий термін банда скоїла дванадцять убивств, нальотів і пограбувань. Саме члени цієї банди по-звірячому вбили дільничного інспектора міліції, співробітника держбезпеки і кілька військових офіцерів. Все це робилося з метою привласнення зброї і форменого одягу, в яку екіпірувалися бандити, коли йшли «на справу». Як правило, трупи вбитих злочинці ховали в катакомбах» [6].

Дане злочинне угруповання також було успішно ліквідовано працівниками карного розшуку після декількох спроб.

Крім «Чорної кішки» в Одесі орудували ще дві великі зграї кримінальників – «Додж 3/4» і «Одеський Тарзан», а також безліч дрібних банд і грабіжників «індивідуалів» [9].

Злочинне угруповання за назвою «Додж-3/4» було організоване деяким Павлом Петровичем на прізвисько «Батя». З матеріалів

карного розшуку Одеського регіону вбачається, що літом 1945 року на трасах Березовки, Миколаєва та Тирасполя було пограбовано десятки людей, який при цьому кували, наносили тілесні ушкодження різного ступеня тяжкості та відбирали всі речі, які здавалися більш менш цінними чи корисними для майбутнього продажу. Примітним було те, що більшість потерпілих однаково описували головного учасника таких нападів – високий широкоплечий блондин на американському авто марки «Додж». Примітна історія закінчення існування даної банди. Вказується, що в обмін на звільнення з-під варти своєї дружини, Павло Петровим дав покази щодо всіх членів його банди, після чого їх, відповідно, було також затримано та відправлено заграти [263].

З матеріалів, присвячених історії карного розшуку міста Одеси вбачається, що довгі роки після війни на території міста діяла значна кількість злочинних груп та організацій, основним напрямком діяльності яких залишалися контрабанда та корисливо-насилницькі злочини.

Економічна реформа 1970-х років загострила такі негативні явища державно-політичному секторі і центральної влади, й на місцях, як «бюрократизм, консерватизм, окомілювання, кар'єризм, формалізм, рапортоманія, перестраховка, ухилення від відповідальності тощо. Зростали значущість і ціна «корисних» людей, здатних щось дістати і будь-чим догодити вищому начальству» [212, с. 113]. Така ж ситуація мала розвиток і на території Одеси. Вже з цього часу починається загальне зниження рівня державної регуляції в економічній сфері, це спричинило до зростання економічної і посадової злочинності в органах місцевої влади та партійного сектору. Найбільше це стосувалося розкрадання та привласнення, вчиненого шляхом зловживання службовим становищем. Звісно таке деструктивне явище в органах влади мало всі ознаки організованої злочинності.

Слушно зазначено О. М. Джужою, що «у 80-ті рр. склалася тріада: «тіньова» економіка + професійна злочинність + корумповані

державні чиновники». Саме ця тріада, на їх думку, заклала основи організованої злочинності, як її нового найбільш небезпечного виду, що охоплює практично всі сфери, що дають прибуток» [185, с. 78–92].

На думку І. В. Сервецького, В. І. Литвиненка та В. П. Шеломенцева, «розвиток «тіньової» економіки дозволив сформуватися «чорному ринку», на якому велася незареєстрована торгівля споживчими товарами та саме розвиток підпільного виробництва стимулював становлення організованої злочинності. Тіньова економіка з самого початку представляла собою неминучу реакцію на закриття вільного ринку і централізоване управління сферою виробництва й розподілу. Почали формуватися ділові відносини тіньових підприємців з професійними злочинцями з кримінального середовища. Підприємці почали використовувати злочинців для усунення конкурентів, контролю за партнерами і для своєї охорони, а лідери злочинного світу ставали компаньйонами підприємців, вкладаючи у бізнес власні кошти» [284].

Слушно зауважує А. Д. Семикопний, що «у «старої» професійної злочинності в нових соціальних умовах формується якісно новий стан, з'являється мережева структура організації, за якої став невідворотнім розподіл сфер і територій між групами, відбулося злиття злочинців загально кримінального профілю з розкрадачами, тих та інших – з представниками державного апарату. Саме у період правління М. С. Хрущова та його наступників формуються структури тіньової економіки, зрощені з корумпованими чиновниками і кримінальними групами, які й склали основу сучасної організованої злочинності» [282].

Слушно зауважується, що «в основі організованої злочинності лежить корислива мотивація до збагачення, що свідчить про глибоке укорінення в свідомості наукової спільноти ідеї про визначальний характер матеріального базису в життєдіяльності суспільства та домінуючої в іноземних виданнях і документах ООН ідеї організованої злочинності, як явища, в основі якого лежить комерційний інтерес» [212, с. 117].

Отримавши у 1991 році незалежність і суверенітет, Україна все ще тривалий час продовжувала протидіяти організованій злочинності за тим законодавством, яке діяло на її території за часів СРСР, що вже не мало належної ефективності. Після розпаду СРСР був новий спалах та хвиля злочинності на території України в цілому, та в Одесі, зокрема. Знову з'являється безліч злочинних угруповань, які концентрують свою увагу на корисливих та корисливо-насильницьких злочинах (крадіжки, грабежі, розбої, угон авто, шахрайство, корупція та контрабанда, рекет тощо). Яскравим прикладом злочинних 90-х в Одеському регіоні став так званий Карабас [37] (та відповідно його злочинне угруповання), яке «кваліфікувалося» на рекеті в місті та мало значний вплив і авторитет в місці та навіть на рівні країни.

При характеристиці особливостей діяльності організованої злочинності на території України після отримання нею статусу незалежної країни науковцями вказується, що «організована злочинність намагається проникати у легальну економіку і вчиняти вже злочини у сфері економічної діяльності держави й отримувати від неї власні прибутки; злочинне середовище намагається накопичувати ресурсний і функціональний потенціал, посилювати свою організованість; від розрізнених бандитських груп до інтелектуально і технічно забезпечених, належно законспірованих злочинних організацій – цей шлях окремі кримінальні структури проминули у відносно короткий період» [225, с. 117].

Також погоджуємося з В. Д. Сущенко, який відмічає, що «сьогодні в Україні організована злочинність вже набула ознак міжнародної та поширює свій вплив як на фінансово-кредитну й банківську системи, так і на сферу зовнішньоекономічної діяльності – вивіз стратегічної та інших видів сировини й матеріалів, відмивання грошей та вкладання їх у нерухомість, цінні папери, валюту, коштовності, фінансування комерційної діяльності. Посилились процеси відмивання грошей шляхом вкладання їх у легальну економіку або вивозу за кордон» [292, с. 24–26].

У науковій літературі відмічається значний вплив на сучасну організовану регіональну злочинність таких деструктивних явищ як урбанізація, безробіття, алкоголізація населення тієї чи іншої місцевості, особливості доходів населення та їх обсягів на визначеній території, рівень корумпованості місцевих органів влади, наявність установ виконання покарань та рівень ефективності роботи правоохоронних органів [328, с. 23, с. 123; 53, с. 60–69].

Слушна позиція Я. О. Калиновської, яка зазначає, що «сучасний стан організованої злочинної діяльності в Україні характеризується тим, що дане явище все більше охоплює різноманітні сфери життєдіяльності суспільства, починаючи від вчинення «звичайних» кримінальних правопорушень до здійснення високо латентних, професійних та ретельно замаскованих. За даними узагальнення правоохоронної практики спостерігається значне зростання організованої злочинності загально кримінальної спрямованості, яка пов'язана із вчиненням злочинних дій проти життя та здоров'я особи, власності, суспільства та моралі, статевої свободи та статевої недоторканості тощо» [153].

І. М. Чекмарьова, надаючи узагальнення своїм науковим пошукам зазначає, що «найрозповсюдженішими факторами географічної специфіки злочинності є рівень урбанізації населених пунктів, різниця соціально-економічних показників територій, відмінності у доходах населення, окремі демографічні індикатори, особливості розташування інфраструктурних об'єктів, особливості правоохоронної діяльності, звички та традиції місцевого населення» [318, с. 163].

Р. С. Веприцький до регіональних факторів злочинності відносить «низький рівень доходів і високий рівень безробіття; загальну політичну та економічну нестабільність у регіоні, похідної від загальнодержавної; економічні проблеми в регіоні, нестача фінансових ресурсів, нерозвинена інфраструктура; психологічне відчуття незахищеності та відсутність упевненості в майбутньому; нездатність органів місцевої влади й місцевого самоврядування

вирішувати соціально-економічні проблеми регіону; незадовільну економічну ситуацію в регіоні; низький професіоналізм управлінського персоналу в галузевих структурах виконавчої влади» [68, с. 98].

У науковій літературі, в залежності від сфери та видів діяльності, виділяють декілька рівнів регіональної організованої злочинності: примітивний (простий), ускладнений (середній) та багатоструктурний (найвищий) [136, с. 58–62; 16, с. 179–184; 242, с. 3–4]. Примітивний – передбачає, так звану, просту структуру, – ватажок – учасник; їх кількісний склад налічує від трьох до десяти осіб. Для Одеської області «асортимент» вчинюваних злочинів для цього різновиду організованої злочинності характеризується вчиненням групових крадіжок, грабежів, розбоїв, вимагань та шахрайств. Корупційні зв'язки для цього різновиду оргзлочинності не є типовою ознакою.

Середній рівень регіональної кримінальної зорганізованості може налічувати від десяти до двадцяти і більше осіб [136, с. 58–62; 16, с. 179–184; 242, с. 3–4]. Він вже характеризується більш складною організацією: наявністю лідера і структурних підрозділів з існуванням аналітичної (планування злочинів), виконавчої (безпосереднє виконання), розвідувальної (оцінка ризиків, вивчення місця вчинення злочинів, збирання інформації про жертву злочинів, наявність камер відеоспостереження) та бойової груп (прикриття чи супроводження вчинення злочину, захист сфери впливу, боротьба з конкурентами). Як правило, на території Одеської області, цей різновид злочинців спеціалізується на вчиненні кримінальних правопорушень, що передбачають високі прибутки. А саме, викрадання дорогих автомобілів, налагодження різноманітних злочинних «схем», пов'язаних із торгівлею людьми, наркотиками, зброєю, контрабандою, вбивствами на замовлення, торгівлею «контрафактною» продукцією, заволодінням сільськогосподарською технікою та продукцією. тощо.

Для високого рівня організованої злочинності, як правило, характерна більш широка і розгалужена структура [136, с. 58–62; 16, с. 179–184; 242, с. 3–4]. Найчастіше, це – кримінальні організовані

мережі із розгалуженою – сітьовою структурою із автономними системами управління. На регіональному рівні, в тому числі і в Одеській області, їх діяльність подібна широко відомим у науці ознакам мафії. Для цього різновиду характерна діяльність у вигляді складних злочинних організацій із наявністю чіткою організаційної, управлінської та структурованої системної діяльності з наявністю спільних узагальнених грошових фондів, з чіткою та налагодженою системою легалізації коштів, отриманих злочинним шляхом; з корумпованими зв'язками. Така діяльність не обмежується загально кримінальною злочинністю, вже описаною у наукових роботах [16, с. 285–287; 27,136, с. 54–58,136, с. 1814–1821; 229, с. 604–607; 227, с. 286–291; 228; 77; 381; 133]. А в умовах воєнного стану, за даними фахівців, така діяльність знаходить прояв, крім вище зазначеного, у реалізації злочинних схем у сфері будівництва, ремонту, приватизації державного майна, розкрадання міжнародної допомоги тощо. Як правило, така діяльність супроводжується легальним прикриттям із реєстрацією відповідних фондів, відкриттям банківських рахунків, у тому числі і з реєстрацією зарубіжних рахунків, найбільш можливим анти злочинним впливом на такі різновиди організованої злочинності є підвищення інтенсивності із перешкодження легалізації коштів, добутих злочинним шляхом.

Найвищий рівень організованої злочинності пов'язується із діяльністю злочинних товариств, очолюваних «злодіями у законі». Як правило, на регіональному рівні їм підконтрольні цілі сектори злочинної діяльності на певних територіях. Для Одеської області характерними ознаками такої діяльності є спеціальна процедура обрання та вимоги для обрання кандидата – «злодія у законі»; беззаперечний авторитет і влада такої особи у злочинному світі; наявність розгалуженої системи управління; жорстка дисципліна; чітка ієрархія та підпорядкованість; наявність загальноновизнаних і обов'язкових для виконання «злодійських законів» із суворим покаранням за їх недотримання; наявність спільної

«каси» – так званого «воровського общака», з якого здійснюється підкуп чиновників або правоохоронців, фінансова допомога засудженим, фінансування злочинних обладок тощо. Для такого різновиду злочинної діяльності є характерним особливий набір правил поведінки та традицій – жаргон, манери спілкування, «кодекс честі», особлива система мовлення тощо. Така діяльність супроводжується наявністю розгалуженої інформаційної бази про види діяльності «партнерів» та конкурентів, про склад їх учасників, про різновиди діяльності та керівників фінансово економічної діяльності на підконтрольній території. Також такі структури мають у своєму штаті структури з розвідувальної та контрозвідувальної діяльності; обізнані про керівників і окремих працівників правоохоронних органів а також представників органів державної влади. Головним органом управління такого виду організованої злочинності є «сходка ворів». На цій «сходці» вирішуються найважливіші питання злочинної діяльності – розподіл сфер впливу та фінансових потоків; вирішення конфліктних ситуацій; обрання нових членів; покарання винних у порушенні злодійських «законів», правил поведінки, традицій тощо [136, с. 58–62; 27, с. 54–58; 27, с. 1814–1821; 229, с. 604–607; 227, с. 286–291; 228; 77; 381; 133].

Багаторічний досвід правоохоронної та управлінської діяльності в Одеській області дозволяє виділити додатковий ряд різновидів, ризиків та ознак сучасної організованої злочинної діяльності на регіональному рівні, які можуть бути характерними не лише для Одеської, а і для інших областей України. В умовах воєнного стану додаткові ризики у сфері організованої злочинності завдають обладки у сфері розкрадань гуманітарної допомоги, майна військового призначення, військової амуніції; організовані шахрайства у сфері перевезень; організовані схеми із донатами на допомогу армії; пожертвуваннями на лікування поранених тощо. Саме ці сегменти мають бути у сфері уваги суб'єктів запобіжної діяльності в Одеській області.

У кримінологічних дослідженнях, присвячених питанням вивчення регіональних особливостей злочинності, виділяють ряд особливостей, притаманний сучасній організованій протиправній діяльності у Причорноморському регіоні [242, с. 99–100; 242, с. 110–119; 377, с. 34–40; 238, с. 134–138; 239, с. 114–120; 241, с. 88–94; 345]: по-перше, групова злочинність найчастіше виступає невід’ємним сегментом, або структурним елементом організованої злочинності; організована та групова злочинність носить системний характер; має тісний зв’язок із рецидивною злочинністю; як правило, злочинці спеціалізуються на вчиненні певних однорідних злочинів з розподілом ролей та функцій; для Причорноморського регіону є характерним територіальний розподіл сфер впливу та місць ведення злочинної діяльності між злочинними угрупованнями; активне використання злочинцями інформації із соціальних мереж перед обранням потенційних жертв злочинів (моніторинг найбільш сприятливих місць та часу вчинення злочину на основі використання інформації з відкритих джерел); активне використання злочинцями прийомів розвідки, контррозвідки та конспірації організованої злочинної діяльності; активне застосування сучасних технічних засобів та пристроїв стеження за діями потенційних жертв та місцями вчинення злочинів; застосування сучасних прийомів та технічних засобів для оперативного проникнення у приміщення та транспортні засоби; широкий асортимент предметів «кримінальної уваги» злочинців (золоті вироби і прикраси, валюта, великі суми грошей, респектабельний одяг, дорогі автомобілі, предмети антикваріату, коштовні художні вироби, банківські картки та інші матеріальні цінності).

У цілому, злочинність у Причорноморському регіоні України (в тому числі і в Одеській області) характеризуються значною зорганізованістю, невинуватим цинізмом, безпринципністю та жорстокістю; високим професіоналізмом; тісним зв’язком із рецидивною злочинністю та «тюремною ідеологією»; надзвичайно високою латентністю та безкарністю [242, с. 99–100;

242, с. 110–119; 377, с. 34–40; 238, с. 134–138; 239, с. 114–120; 241, с. 88–94; 345; 108].

О. І. Остроглядов у ході багаторічної наукової та практичної діяльності дійшов висновку, що практично дві третини (70 %) різноманітних злочинів у великих містах Причорноморського, в тому числі і Одеського регіону, вчиняються за участю рецидивістів (які виступають організаторами, виконавцями, пособниками і т.д.). Також вчений вказує, що переважна більшість різноманітних видів посягань на об'єкти кримінально-правового захисту на Одещині мають ті або інші витоки чи ознаки групової або організованої систематичної професійної діяльності; які, як правило, вчиняються на основі ретельного планування; переважна більшість злочинних угруповань формується у місцях позбавлення волі під час відбування покарань (які часто виступають свого роду «курсами підвищення злочинної майстерності») [242, с. 99–100; 240, с. 110–119; 241, с. 88–94].

Вторгнення російської федерації в Україну по різному вплинуло на організовану злочинність в регіонах України, в тому числі і в Одеській області. Введення комендантського часу, збільшення активності сил правопорядку, збільшення блокпостів, контролю та перевірок у містах, на вулицях, поява блокпостів і сумісних перевірок поліцією та військовими легкового автотранспорту, пасажирських перевезень, вантажів, залізничної, морської та авіаційної інфраструктури спочатку призвело до зниження рівня всіх, в тому числі і організованої злочинності у країні, в тому числі і в Одеській області: ускладнилися перевезення країною наркотиків, зброї, пересування кримінальних елементів, переміщення незаконних товарів; ускладнилося пересування пасажирських та міграційних потоків, що обумовило зменшення організованої і індивідуальної злочинної активності на території країни і, особливо у Одеській області [100, с. 317–322; 103; 300; 233; 232; 107]. Російська морська блокада, простої контейнерних та морських перевезень на першому етапі російської агресії зменшили обсяги контрабанди та наркотиків.

Військові дії та обстріли Одещини зменшили туристичні потоки у регіон. Це призвело до зниження рівня протиправної діяльності, пов'язаної із наданням нелегальних послуг у секс-індустрії, пропозиції наркотиків, вчинення корисливо-насильницьких злочинів тощо.

З часом діяльність організованої злочинності в Одеській області пристосувалася до нових реалій. Відбулася переорієнтація традиційних на нові форми ведення анти суспільної діяльності. З'явилися нові види та способи ведення організованої злочинної діяльності в умовах воєнного стану. Велика кількість корисливих злочинів перейшла у віртуальну сферу Інтернет пропозицій і попиту; збільшилася кількість кіберзлочинів; шахрайств; збуту наркотиків і зброї; надання пропозиції протиправних сексуальних послуг і інших злочинних пропозицій мережею Інтернет. Правоохоронній діяльності Одещини стали відомі нові організованої протиправної діяльності навколо зернового коридору. У зв'язку із блокадою та обстрілами Одеського порту, різко зросли обсяги вантажів через дунайські порти Рені та Ізмаїлу у Бессарабії, а також вантажні перевезення сільськогосподарської та нафтової продукції на південному напрямку і південному заході; збільшилися різноманітні перевезення і пасажиропотоки через кордони Румунії та Молдови [100, с. 317–322; 103; 300; 233; 232; 107].

З початком війни, у Одеській області з'явилися нові форми та види організованої злочинності, а саме: корупційні схеми навколо зернового коридору; зловживання із наданою західними партнерами гуманітарної допомоги; відбулася переорієнтація діяльності ОЗГ з контрабандних потоків (в тому числі наркотиків і психотропних речовин) із морських на наземні перевезення. Бессарабський район став центром незаконного перевезення через кордон чоловіків призовного віку [100, с. 317–322; 103; 300; 233; 232; 107].

Після початку бойових дій, морської блокади та активних обстрілів рф цивільної та промислової інфраструктури Півдня України, на Одещині відбулася переорієнтація з портових на автотранспортні та залізничні перевезення контрафактних

товарів з Грузії, Туреччини, Китаю, Пакистану і т.д. На цьому тлі посилили свої позиції етнічні (турецькі, румунські, грузинські, в'єтнамські, пакистанські і т.д.) злочинні угруповання із транскордонними зв'язками, які спеціалізуються не лише на збуті контрабандних товарів через ринок «Сьомий Кілометр», а і причетні до торгівлі наркотиками та протиправного обміну валюти [100, с. 317–322; 104; 300; 233; 232; 107]. З часом, в умовах війни, організована злочинність на Одещині почала опановувати вітчизняну індустрію виробництва синтетичних наркотиків. Також почали збільшуватися обсяги наркотиків, вироблених із власно вирощеної наркотичної сировини (з маку та конопель) [100, с. 317–322; 104; 300; 233; 232; 107]. У зв'язку із своїм географічним розташуванням і особливостями транспортного сполучення, під час війни Одещина опинилася на перехресті потоків нелегальної міграції, зброї, наркотиків; стала «перевалочним центром» для організованої торгівлі людьми [100, с. 317–322; 104; 300; 233; 232; 107].

В умовах воєнного стану відбувся певний розподіл сфер впливу між етнічними злочинними угрупованнями. Так, гагаузькі злочинні угруповання спеціалізуються на викраданні товарів соціального та господарського призначення з подальшим перепродажем через свої торгівельні мережі. Грузинські та абхазькі угруповання у Одесі спеціалізуються на викраданні матеріальних цінностей з автомобілів, а також на угоні дорогих автівок, з подальшим їх перепродажем або розбором на автозапчастини. Сирійські угруповання спеціалізуються на протиправній торгівлі валютою та на виробенні і поставці підроблених брендів марок парфумів [100, с. 317–322; 104; 300; 233; 232; 107].

Книжний ринок у Одесі «Книжка» відомий в якості концентрації місцевих злочинних елементів, які спеціалізуються на протиправній торгівлі валютою за заниженим курсом; збуті оптових та дрібно-оптових партій сигарет, м'яких засобів іноземних брендів та солодощів, вироблених на нелегальних підприємствах [100, с. 317–322; 104; 300; 233; 232; 107].

Не менш розвиненою виявилася діяльність організованих злочинних угруповань навколо пляжних комплексів Одещини. Від діяльності підконтрольних барів, кафе та пляжних комплексів контролюючі угруповання отримують від 800 до 1000 доларів на місяць, що у чотири рази перевищує прибуток держави від офіційних податкових зборів та платежів [100, с. 317–322; 104; 300; 233; 232; 107].

Вірменські, грузинські та азербайджанські злочинні авторитети у перші дні війни різними шляхами виїхали за межі Одеської області, але через свої мережі у місті, а також завдяки центрам впливу через пенітенціарну систему і слідчі ізолятори здійснюють контроль і організацію діяльності за такими видами злочинного «бізнесу», як проституція, крадіжки, грабежі та розбої, вимагання, торгівля наркотиками, угон транспортних засобів, комп'ютерне шахрайство [100, с. 317–322; 104; 300; 233; 232; 107].

У ході війни, турецькі, вірменські, грузинські, азербайджанські, китайські та в'єтнамські ділки опанували нелегальний пошив, виготовлення та реалізацію мілітарного одягу, взуття та спорядження. Також ці угруповання спеціалізуються на налагодженні співпраці з корумпованими місцевими чиновниками та збуті через свої торговельні мережі західної гуманітарної допомоги та товарів військової амуніції [100, с. 317–322; 104; 300; 233; 232; 107].

Болгарські, молдавські та гагаузькі угруповання спеціалізуються на викраданнях сільськогосподарської техніки та продукції з подальшим продажем останньої на ринку «Привоз», а також через різноманітні торговельні мережі Одещини. Ці угруповання також здійснюють контроль за незаконним посівом і вирощуванням наркосировини і виробленням та збутом наркотиків, закупівлею у селян сільськогосподарської, рибної та тваринної продукції за заниженими цінами з подальшим продажем її у м.Одесі та у інших областях Причорноморського регіону [100, с. 317–322; 104; 300; 233; 232; 107].

Крім цього, болгарські, молдавські, гагаузькі та українські угруповання, очолювані злочинним авторитетом П., спеціалізуються

на постачанні контрабандних сигарет з Молдови, а також контрафакту до Румунії; ними налагоджуються канали експорту власно вироблених синтетичних наркотиків до країн Європи за допомогою кур'єрів та зерновозів; ними контролюється можливість оминати вантажівками із сільськогосподарською продукцією багатогодинні черги розвантаження зерна у порту Рені. У Одесі функціонує злочинне угруповання Т. у вигляді «тітушок», що складаються із груп молодих спортсменів, які використовуються для застосування грубої фізичної сили під час вирішення різного роду нелегальних господарських, фінансових, земельних та комерційних спорів та протиріч [100, с. 317–322; 104; 300; 233; 232; 107].

Підсумовуючи вище зазначене, та ґрунтуючись на сучасних реаліях двохрічного військового стану, варто відмітити залежність розвитку організованої регіональної злочинності в Україні в цілому, та в Одеському регіоні зокрема, від особливостей та характеру економічного розвитку, політичної та міжнародної ситуації, устрою влади, місцевого менталітету та традицій, а також географічного розташування. Наприклад, щодо Одеси, то варто відмітити, що розбудова портового міста та індустрії даного міста супроводжувалося збільшенням кількості корисливих посягань, їх інтелектуалізацією і виходом професійних злочинців на міжнародний рівень. В умовах війни ситуація у серії організованої злочинності набула загострення, з'явилися нові форми а види оргзлочинів. Одеський регіон виявився свого роду транспортною артерією для отримання міжнародної гуманітарної допомоги, для постачання нафтових виробів, для отримання ліків, продуктів харчової, хімічної і т.д. промисловості. Звичайно, цим положенням скористалися і організовані злочинні угруповання. Діяльність яких переорієнтувалася з інших, саме на Одеський регіон.

У результаті цієї частини нашого дослідження приходимо до висновку, що важливе значення у формуванні організованої злочинності в тому чи іншому регіоні мають історичні, географічні, політико-правові, управлінські, та культурологічні фактори, які

здійснюють першочерговий вплив на характер та розвиток злочинності в регіоні, до яких можна віднести особливості історії формування, географічного розташування, специфіку природних ресурсів, характеристика транспортної та промислової інфраструктури, демографічні особливості, традиції та звичаї місцевого населення, рівень правосвідомості та ін. [17, с. 230].

Сучасна організована злочинність Одеського регіону виступає у якості самостійного складного феномену, якому притаманні злочинні практики поширення зброї, трафік та розповсюдження широкого спектру наркотичних та психотропних речовин, контрабанда, економічні кримінальні правопорушення, що у своїй сукупності порушує дисбаланс суспільних відносин у державі, в цілому, та значно підриває соціальну стабільність у даному регіоні, зокрема.

Як було встановлено внаслідок дослідження історичного розвитку організованої злочинності Одеського регіону, одним із найпоширеніших видів протиправної діяльності, яка вчиняється на території Одеси, є контрабанда. Історичні передумови, соціально-економічні фактори, особливості транспортного сполучення та розгалуженості інфраструктури виступають найсприятливішими умовами для функціонування даного виду кримінальної практики. У свою чергу, завантаженість органів митного контролю, наявність прогалів у позитивному праві, використання неефективних методів протидії даному злочинному явищу ще більше сприяють поширенню контрабанди в усіх можливих її формах.

Також регіональні особливості Одеси та її територіального розташування сприяють наявності розгалуженої системи ввезення, перевезення, а так само, збуту наркотичних засобів, чому значно допомагають корупційні схеми організованого сегменту злочинних елементів.

Специфіка транспортної складової, географія та специфіка торгових шляхів також виступає у якості додаткових факторів існування явища торгівлі зброєю, яка особливо активізувалася за час збройної агресії РФ проти нашої держави. Особливо небезпечним

є поширення вчинення торгівлі людьми та злочинної трансплантології, чому також сприяє транспортна специфіка регіону, корупційна складова та недоліки методів контролю з боку прикордонних та правоохоронних органів.

Для Одеського регіону на сучасному етапі його розвитку спостерігається порівняно більший рівень корисливої та корисливо-насильницької злочинності організованого характеру, ніж на інших територіях Української держави. Такій ситуації додатково сприяють привабливість рекреаційної зони для туристичного потоку, особливості соціально-економічного характеру, урбанізація, демографічна ситуація.

Генезис організованих злочинних груп в Одеському регіоні є яскравим підтвердженням залежності характеру їх виникнення і розвитку від конкретних соціально-економічних умов. Як свідчать історичні джерела, злочинний світ і його представники завжди прагнули до об'єднання сил, зміцнення основ антигромадського способу життя, який змушував їх бути зухвалими, підступними, цинічними щодо закону та його представників у особі правоохоронних органів, законотворчих громадян.

Провідна роль у причинному комплексі організованої злочинності в Одеському регіоні належить факторам політико-правового, соціально-демографічного, територіально-просторового у поєднанні з економічними факторами. Усі ці фактори впливали на криміналізацію суспільства досліджуваного регіону та зіграли роль провідних у формуванні організованої злочинності як деструктивного соціально-правового явища.

Отже, з представленого у данному розділі, можна зробити висновок, що по-перше, організована злочинність є глобальною проблемою, яка впливає не лише на криміногенну обстановку в державі, а й на соціально-економічні складові суспільства в цілому. Даний вид злочинності є складним феноменом організаційної та управлінської структури, який має розгалужену систему взаємодії як в органах державної влади, так і правоохоронних

та силових структурах, корупційні та фінансові зв'язки. Регіональна організована злочинність має свої специфічні риси, найбільш небезпечні форми і методи кримінального функціонування, з урахуванням функціонування особливостей територіального та економічного факторів того чи іншого регіону.

По-друге, дослідженням особливостей організованої злочинності та її регіональних характеристик займалася чимала кількість як зарубіжних, так і вітчизняних вчених. Однак у порівнянні варто відмітити, що доробки українських вчених характеризуються більш комплексним виваженим підходом, а самі дослідження виконуються із застосуванням широкого методологічного інструментарію, що дає основу для розробки обґрунтованих, дієвих та ефективних систем та заходів протидії, боротьби та запобігання організованій злочинності на території України. Так, організована злочинність історично склалась у декількох регіонах світу (в розумінні континентів) та становила масштабну ієрархічно побудовану структуру взаємопов'язаних спільних утворень, які мають свої особливості в залежності від територіального аспекту, місцевих традицій, менталітету, географічних особливостей, характеристик економічного та політичного устрою тощо. Так, до найбільших осередків регіональної організованої злочинності можна віднести італійську, сицилійську, американську, румунську, албанську мафію (характерний мафіозний тип організованої злочинності), етнічні структури Японії (Якудза) та Китаю (тріади). На території країн-колишніх учасниць СНД організована злочинність в більшій мірі пов'язана з явищем рекету та «ворів в законі». В основу зарубіжного досвіду запобігання організованій злочинності закладено інституційний та нормативний підходи.

По-третє, Одеський регіон, у свою чергу, в силу свого географічного розташування, особливостей політичного та економічного устрою сформувався як центр організованої злочинності в масштабах країни, для якого характерний високий рівень контрабанди, наркотрафіку та наркотогівлі, торгівлі зброєю та людьми,

порівняно більший рівень корисливої та корисливо-насильницької злочинності організованого характеру, ніж на інших територіях Української держави, а також високі показники економічної організованої злочинності та корупція. На регіональному рівні запобігання злочинності має включати єдину систему попереджувальної та правоохоронної діяльності, де запобіжна діяльність представляє собою урегульований вплив на фактори, які породжують організовану злочинність, чому має передувати дослідження всіх можливих та наявних даних про стан злочинності, встановлення тенденцій та визначення детермінант, з метою впливу саме на причини та фактори організованої злочинності в регіоні.

По-четверте, вбачається ефективним комплексний підхід, коли одночасно система містить заходи, направлені на попередження, виявлення, розкриття діяльності організованої злочинності, притягнення до відповідальності та ресоціалізації осіб, які відбули або відбувають покарання. Найбільш дієвим запобігання організованій злочинності в Одеському регіоні може бути у разі впровадження цілеспрямованої системної діяльності, комплексного характеру із застосуванням всієї системи кримінологічних засобів.

Розділ 2

КРИМІНОЛОГІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА ОРГАНІЗОВАНОЇ ЗЛОЧИННОСТІ В ОДЕСЬКОМУ РЕГІОНІ УКРАЇНИ

2.1 Кількісні та якісні показники організованої злочинності в Одеському регіоні України

Сучасна організована злочинність в Україні є одним із найбільш небезпечних соціально-правових явищ. В умовах військової агресії Росії проти України ця форма організованої кримінально протиправної діяльності набула неабиякої гостроти та становить серйозну загрозу безпеці держави і суспільства, посягаючи на громадську безпеку і публічний порядок, а також згубно впливаючи на соціальний, культурний та економічний розвиток країни. Організована злочинність в Україні набула якісно нових рис, що проявляються у специфіці її діяльності, зокрема: кримінальний професіоналізм; стійкість; озброєність; жорстокість; керованість та монополізація кримінального середовища; перетворення злочинної діяльності на основне джерело доходу або суттєвий елемент легальної діяльності; виділення некриміналізованої діяльності окремих суб'єктів організованої злочинності; широкий масштаб злочинної діяльності, поділеної на сфери впливу як у галузевому, так і у територіальному відношенні; створення системи захисту

від кримінального переслідування і соціального контролю шляхом використання корумпованості правоохоронних органів та апарату державної влади; використання сучасних протиправних методів та технологій протидії владі тощо.

В умовах воєнного стану тривожними тенденціями відзначається й ступінь суспільної небезпеки організованої злочинності в Одеському регіоні, яка безпосередньо пов'язана з тим, що вона продукує найбільш небезпечні форми кримінально протиправної діяльності, зокрема: тероризм, бандитизм, вбивства на замовлення, вимагання, торгівля людьми, зброєю та наркотичними засобами, економічні кримінальні правопорушення тощо. За результатами кримінологічних досліджень організованої злочинності вбачається, що вже тривалий час представники цієї злочинної діяльності максимально прагнуть використовувати легальні структури та можливості, а також стають активними діячами офіційних політичних структур, намагаються контролювати органи державної влади та органи місцевого самоврядування, громадські інститути й організації. Отже, організована злочинність сформувала нову криміногенну ситуацію в Україні у цілому та Одеському регіоні зокрема, що потребує впровадження невідкладних кримінально-правових і кримінологічних заходів запобігання.

Організована злочинність, розширюючи географію і масштаби своєї кримінально протиправної діяльності, змінюючи та ускладнюючи тактику організації злочинного бізнесу, вийшла на високий рівень розвитку, що дозволяє їй порушувати встановленні державою заборони (обмеження), маскуватися від громадського контролю, створюючи загрозу регіональній безпеці. Для розгляду організованої злочинності нами проведено аналіз кількісно-якісних показників цього виду злочинної діяльності в Одеському регіоні з метою виявлення регіональних особливостей її функціонування. Насамперед, Одеський регіон, на нашу думку, є одним із центрів продукування цієї форми організованої злочинної діяльності, оскільки він є приморським, транзитним, прикордонним районом, у ньому

розвинені майже усі сфери промисловості та сільського господарства, тоді, як морегосподарський комплекс області включає в себе сім портів. У стратегічному плані територія області розташована дуже вигідно – на перетині найважливіших міжнародних водяних шляхів: дунайського, дністровського та дніпровського. Такі характеристики регіону привертають увагу кримінального елементу і, як результат території Одеської області відносяться до розряду особливо привабливого середовища й відповідно обертаються у макрорегіон посиленої кримінологічної загрози. Крім того, в умовах російсько-української війни Одеська область стала територією, на яку відбулось масове переселення людей з охоплених активними діями територіями.

Рівень негативного впливу, що походить від організованої злочинності на суспільні відносини обумовлює потребу здійснювати подальші пошуки більш ефективних заходів запобігання цієї форми злочинної діяльності.

Дослідження специфіки організованої злочинності в Одеському регіоні є неможливим без надання кримінологічної характеристики цієї форми злочинної діяльності, зокрема на основі комплексного вивчення її кількісних і якісних показників, які дадуть нам змогу простежити закономірності її функціонування; визначення кримінологічної детермінації організованої злочинності в Одеському регіоні; детального аналізу характерних рис осіб, які вчиняють кримінальні правопорушення у складі організованої групи і злочинної організації; вдосконалення системи основних загальносоціальних та спеціально-кримінологічних заходів запобігання цього виду злочинності. Ці ключові елементи охоплюється центральною категорією – «кримінологічна характеристика злочинності».

Перш ніж перейти до вирішення окреслених питань, з'ясуємо сутність центральної кримінологічної категорії – кримінологічна характеристика. Варто зауважити, що нині учені досі не визначилися щодо обов'язкових елементів, які складають зміст кримінологічної характеристики, у зв'язку з чим у науці пропонуються

різні варіанти обсягу необхідних ознак, що складають сутність цієї категорії. Так, Г. З. Яремко і Н. І. Устрицька стверджують, що кримінологічна характеристика злочинності – це якісно-кількісний опис істотних ознак злочинності певного виду, який розкривається через аналіз основних показників такої [184, с. 14]. Учений А. Є. Гутнік розглядаючи кримінологічну характеристику у межах свого дослідження, запропонував такий перелік її складових елементів, як: кримінологічно значущі ознаки злочину; способи вчинення злочину; фактори, що детермінують злочинну діяльність; обстановку, місце, географію, середовище реалізації злочину; особистість злочинця, особливості та детермінацію індивідуальної злочинної поведінки; характеристику осіб, які сприяють вчиненню злочинам; тривалість вчинення злочинів; групове вчинення злочину [95, с. 10].

На думку ученого Б. Є. Лук'янчикова кримінологічна характеристика кримінальних правопорушень – це сукупність відомостей про генезу кримінально протиправних діянь, його причини й умови скоєння, частоту повторюваності та поділ злочинів за різними підставами, наприклад, віком, професією, освітою та іншими [207, с. 170]. О. В. Тихонова стверджує, що кримінологічна характеристика кримінальних правопорушень – це сукупність статистично значимих показників про злочинність (злочини) і особистість злочинців, які відображають ступінь їх суспільної небезпеки, попри те, вчена вважає, що статистично значущі показники про злочинність не дають змогу з'ясувати її детермінанти [297, с. 248]. Слушною, на нашу думку, є позиція І. М. Даньшина, який привертає увагу до того, що термін «кримінологічна характеристика окремих видів злочинів» охоплює рівень, структуру та динаміку кримінальних правопорушень, характеристику особи, механізм їх злочинної поведінки [179, с. 8–9].

Варто погодитися, що кримінологічна характеристика – це сукупність певних відомостей про конкретне кримінальне правопорушення або групу кримінально протиправних діянь,

що використовується для протидії їм. Вона, як і розроблення комплексу заходів з профілактики кримінальних правопорушень, постає однією зі складових цілісної системи превенції кримінальних правопорушень [54, с. 147]. Кримінологічну характеристику неможливо розглядати окремо від її мети. Так, А. В. Старушкевич зауважує, що кримінологічна характеристика – це систематизовані відомості про динаміку злочинів, які мають значення під час встановлення їхніх причин і умов, що сприяють вчиненню злочинів і прийняттю заходів щодо їх усунення [288].

У Міжнародній поліцейській енциклопедії обґрунтовано зазначається, що кримінологічна характеристика злочинності визначається як сукупність усіх показників, які характеризують рівень, структуру, динаміку злочинності на певній території за певний відрізок часу. Злочинність як соціальне явище охоплює низку рис і ознак, яких немає в окремій антисуспільній поведінці, зокрема злочині, – як індивідуальному акті поведінки і формі вияву її злочинності. Злочинність, як і будь-яке інше соціальне явище, можна оцінювати за допомогою якісних і кількісних критеріїв, основними з яких є: рівень злочинності, коефіцієнт злочинності, динаміка, географія, структура, характер злочинності, «ціна» злочинності [218, с. 750].

Вірно стверджував А. М. Бабенко, що врахування під час організації запобігання кримінальним правопорушенням лише загальнодержавних показників призводить до односторонності у сприйнятті інформації, ігнорування її негативних тенденцій на окремих територіях, що обумовлює викривлення реального стану [17, с. 7]. Тоді, як учена В. С. Батиргареева зазначила, що кримінологічна характеристика має включати лише ті параметри злочинності, які є на момент вивчення, без включення активного попереджувального впливу на них: кількісно-якісні показники, властивості особи злочинця і потерпілого, а також причини і умови злочинних проявів [39, с. 7].

Зважаючи на це, вважаємо, що вивчення кримінологічної характеристики організованої злочинності в Одеському регіоні являє

собою опис найбільш істотних її якостей, що відрізняють це явище від інших негативних кримінально протиправних явищ. Кримінологічна характеристика організованої злочинності в Одеському регіоні має обов'язково охоплювати всі кримінологічно значущі ознаки загальної злочинності, зокрема: кількісні і якісні показники (стан; рівень; коефіцієнти; структуру; динаміку; географію; характер; «ціну»; латентність); статистичні параметри, що характеризують осіб, які вчиняють ці кримінальні правопорушення у регіоні; детермінанти організованої злочинної діяльності на регіональному рівні. Зосередження на характерних властивостях кримінальних правопорушень, які вчиняються організованими групами і злочинними організаціями, а також на специфічних ознаках осіб, які вчиняють цей вид злочинності, надає можливість визначити загальнодержавні та регіональні детермінанти протиправної поведінки та запропонувати досконалу систему заходів запобігання такій організованій злочинній діяльності. Такого підходу будемо дотримуватися при дослідженні організованої злочинності в Одеському регіоні України.

Щодо кількісних показників організованої злочинності в Одеському регіоні, то як вже зазначалося, до них відносяться: стан (рівень), коефіцієнти та динаміка. ***Під станом (рівнем) організованої злочинності в Одеському регіоні будемо вважати*** абсолютне число кримінальних правопорушень та осіб, що їх вчинили, за певний період часу на визначеній території [187, с. 82; 146, с. 65–66; 195, с. 19; 179, с. 37; 187, с. 82–84]. Коефіцієнти злочинності – це співвідношення кількості кримінальних правопорушень і осіб, які їх вчинили, до чисельності населення країни, або відповідного регіону чи міста із розрахунку на обумовлену кількість населення (100 тис., 10 тис., 1 тис. осіб) [14, с. 2]. Динаміка злочинності – це кримінологічна категорія, що відображає зміни її кількісних та якісних показників протягом певного часового проміжку (один, два, п'ять, десять років і т. д.). У процесі вивчення злочинності в динаміці обчислюються абсолютне зростання або зниження, темп зростання або

зниження та темп приросту або зменшення, які залежно від мети і завдань дослідження, розраховуються двома способами: базисним і ланцюговим [310, с. 363]. Тобто, аналіз динаміки організованої злочинності в Одеському регіоні України дасть змогу здійснити прогноз про її ймовірні зміни у майбутньому.

Що стосується якісних параметрів організованої злочинності в Одеському регіоні України, то тут варто виділити: структуру, питому вагу, географію та ціну [186, с. 32–36; 188, с. 57–59; 180, с. 56–64]. Розкриємо кожний із названих показників злочинності детальніше. Так, структура злочинності – це внутрішні її властивості, які розкривають її будову, співвідношення груп чи окремих видів злочинів у загальній їх кількості за визначений період часу на визначеній території, виділених за різними груповими ознаками. Основним показником структури злочинності є питома вага окремих груп або видів злочинів щодо їх загальної кількості, взятих за 100 % [186, с. 34]. У свою чергу, географія злочинності – це кримінологічна категорія, під якою розуміють її розподіл по різних регіонах держави, області, району, міста. Географія злочинності визначається за допомогою таких показників, як питома вага злочинності регіону в загальній кількості кримінальних правопорушень, вчинених у державі, а також за регіональними коефіцієнтами злочинності [187, с. 85]. Інший показник, а саме «ціна злочинності» передбачає у собі збитки, завдані особам, домогосподарствам, підприємствам, установам, організаціям, галузям управління і господарювання, суспільству в цілому внаслідок вчинення кримінальних правопорушень, а також витрати держави на протидію злочинності [188, с. 60].

Отже, отримання об'єктивних даних щодо організованої злочинності в Одеському регіоні здійснюватиметься за допомогою кількісних і якісних показників цього виду злочинної діяльності. Зокрема, знання реальної криміногенної ситуації про стан організованої злочинності необхідне для розроблення та реалізації адекватних, всеохоплюючих і результативних заходів запобігання злочинності такого виду.

Для здійснення кримінологічного аналізу будемо використовувати: дані державної (офіційної) та відомчої статистичної звітності; документи первинного обліку кримінальних правопорушень; процесуальні документи, що відображають факти вчинення кримінальних правопорушень у складі організованих груп і злочинних організацій; інформаційно-аналітичні матеріали органів державної влади; результати опитувань громадської думки; публікації у монографічній та періодичній науковій літературі; матеріали ЗМІ [214, с. 13].

Стан організованої злочинності в Україні загалом і Одеському регіоні зокрема характеризується трьома основними показниками, а саме: кількістю виявлених організованих груп та злочинних організацій; кількістю кримінальних правопорушень, що вчинили виявлені організовані групи та злочинні організації; кількістю осіб, які вчинили кримінальні правопорушення у їх складі.

В умовах військової агресії сучасна організована злочинність є одним із ключових факторів, який спричиняє негативний вплив на економічні, соціальні, морально-психологічні, культурні та інші процеси у державі та суспільстві. Перш ніж перейти до аналізу організованої злочинності в Україні та Одеському регіоні зокрема, варто оцінити її стан на міжнародному рівні. Відповідно до Глобального індексу організованої злочинності станом на 2022 рік найбільше від цієї форми злочинної діяльності постраждала Республіка Конго, індекс якої склав – 7,75. На другому місці серед 193 країн – Колумбія, її індекс склав 7,67, третє місце займає М'янма, індекс якої становить 7,59, на четвертому місці розташувалась Мексика, з індексом 7,57, на п'ятому місці розташувалась Нігерія, з індексом 7,15, на шостому місці – Іран, індекс 7,10, на сьомому місці розташувалась Афганістан, з індексом 7,08, на восьмому місці – Ірак, індекс якої склав 7,05, на дев'ятому місці – Центральноафриканська республіка, з індексом 7,04, на десятому місці – Гондурас, з індексом 6,98. У свою чергу, Україна зайняла 34 місце серед 193 країн світу за рівнем поширення організованої злочинності,

її індекс складає 6,18 [365]. Стан організованої злочинності у цих країнах свідчить про те, що їх система запобігання таким кримінально протиправним діям є малоефективною, у свою чергу, органи державної влади нездатні знизити її рівень, а правоохоронні органи недостатньо компетентні для виявлення та запобігання такого роду суспільно небезпечним явищам.

Негативний вплив організована злочинність здійснює на публічний порядок і громадську безпеку безпосередньо в європейських країнах. Перше місце з 44 європейських країн щодо рівня поширення організованої форми злочинної діяльності займає росія (яка вважається одним із найагресивніших і найсприятливішим для злочинності середовищ у світі), з індексом 6,24. Друге місце займає Сербія, її індекс становить 6,22. Третє місце із 44 країн Європи посідає Україна, її індекс сягає 6,18. Четверте місце посідає Чорногорія, з індексом 6,00. П'яте місце серед 44 країн Європи займає Боснія і Герцеговина, із загальним індексом 5,89. Шосте місце посідає Італія, з індексом 5,82. Сьоме місце займає Іспанія, з індексом 5,78. Восьме місце Франція, її індекс становить 5,67. Дев'яте місце посідає Албанія, її індекс становить 5,63. Десяте місце серед європейських країн займає Болгарія, з індексом 5,43 [365]. Простежується доволі негативна тенденція розташування України у глобальному рейтингу організованої злочинності, що пояснюється розгортанням військового конфлікту, що підсилив усі детермінанти, які сприяють існуванню та відтворенню на її територіях досліджуваного виду злочинності.

Організована злочинна діяльність кинула виклик усьому українському суспільству, поставила під загрозу національні інтереси нашої держави і реалізацію позитивних перетворень, що нині відбуваються в Україні. Кримінологічний аналіз сучасного стану організованої злочинності в Україні загалом і Одеському регіоні зокрема, проведений на основі статистичних даних Офісу Генерального прокурора України, свідчить про стрімку тенденцію до зростання злочинності такого виду. Порівняння статистичних

даних щодо виявлених організованих груп і злочинних організацій на загальнодержавному рівні за 2017–2023 рр. продемонструвало їх збільшення майже на 50 %. Насамперед, у 2017 році було виявлено 210 організованих груп і злочинних організацій. У 2018 році кількість виявлених груп і організацій зросла до 288 (+27 %), у 2019 році – до 293 (+40 %), у 2020 році – до 377 (+45 %), у 2021 році – до 499 (+60 %), у 2022 році – до 395 (+47 %), у 2023 році – до 494 (+57 %) організованих груп і злочинних організацій відповідно (Додаток Б.1). Найбільш піковий період загострення припадає на 2021 рік, із значним приростом, що становить 60 %. Значне збільшення кількості організованих груп і злочинних організацій істотно підсилює стрімку необхідність запобігання організованій злочинності на загальнодержавному, регіональному і міському рівнях (Додаток Б.1; Додаток Б.2).

Одеська область характеризується негативним станом організованої злочинності з негативною динамікою виявлених організованих груп та злочинних організацій. Саме в Одеському регіоні України ці показники перевищують загальнодержавні. Так, у 2017 році в Одеському регіоні було виявлено 10 організованих груп і злочинних організацій, у 2018 році їх кількість зросла до 12 (+17 %), у 2019 році – до 17 (+42 %), у 2020 році – до 23 (+57 %), у 2021 році – до 28 (+65 %), у 2022 році зафіксовано 29 (+66 %), у 2023 році – до 29 (+66 %) організованих груп і злочинних організацій відповідно (Додаток Б.2). Це при тому, що організована злочинність вважається одним із найбільш латентних криміногенних явищ. За різними оцінками вітчизняних вчених на один виявлений випадок організованої злочинності приходиться від 15 до 20 невиявлених. А за період свого існування лише одна організована група може вчиняти від 10 до 100 і більше різноманітних кримінальних правопорушень.

Офіційна кримінально-правова статистика вказує на те, що кількість виявлених організованих груп та злочинних організацій в Одеській області в 2023 році у порівнянні з 2017 роком значно

зросла. Кримінологічної уваги заслуговує той факт, що за статистичними даними в Одеському регіоні України стабільно фіксується близько 8 % організованих груп і злочинних організацій від усіх виявлених по Україні, тобто у цій області фіксується кожна дванадцята організована група та злочинна організація. У сукупності із фактором високої латентності, це підтверджує, що організована злочинність в Одеському регіоні є надзвичайно небезпечним явищем, оскільки ця форма злочинної діяльності зрощується із цілком легальними і, здавалося б, законослухняними структурами, стирається грань між злочинним та незлочинним, а отже, між моральним та аморальним.

Зауважимо, що у статистичній звітності окремо виділяються дані щодо виявлених злочинних організацій, кількість яких на загальнодержавному рівні становила: у 2017 році – 5, у 2018 році – 12, у 2019 році – 16, у 2020 році – 19, у 2021 році – 45, у 2022 році – 40, у 2023 році – 51 злочинна організація відповідно. Тобто, протягом останніх років близько 8 % усіх виявлених організованих злочинних угруповань були визначені як злочинні організації. У свою чергу, в Одеському регіоні у 2021 році виявлено 1 злочинну організацію, у 2022 році – 3 злочинні організації, у 2023 році – 1 злочинну організацію відповідно. Частка яких становить майже 8 % у загальній кількості виявлених організованих злочинних угруповань за аналізований період (Додаток Б.1; Додаток Б.2; Додаток Б.3).

Кримінологічно значимим є порівняння географії організованої злочинності. У цьому сенсі, заслуговує на увагу той факт, що станом на 2022 рік Одеська область займає одне з лідируючих місць у першій п'ятірці регіонів з найбільш високою кількістю виявлених організованих груп і злочинних організацій. Насамперед, на першому місці знаходиться м. Київ, де загальна кількість виявлених організованих груп і злочинних організацій складає 39 угруповань, на другому місці розташувалась Дніпропетровська область – 30 організованих груп і злочинних організацій, на третьому місці Одеська область, де їх зареєстровано 28, на четвертому місці – Львівська

область (27), на п'ятому місці Харківська область – 24 організовані групи і злочинні організації відповідно. У 2023 році лідируючі позиції за кількістю виявлених організованих груп та злочинних організацій займали м. Київ (47) та Дніпропетровська область (47), далі розташувалась Львівська область (31), на четвертому місці – Одеська область (29), а за ній Харківська область (25 відповідно) (Табл. 1).

Таблиця 1

**Кількість організованих груп та злочинних організацій,
відносно яких здійснено розслідування кримінальних проваджень
у 2022–2023 роках**

№	Область	2022	2023	(+-) у %
1	Україна	395	494	+25 %
2	м. Київ	39	47	+20,5 %
3	Дніпропетровська	30	47	+56,7 %
4	Львівська	27	31	+14,8 %
5	Одеська	28	29	+3,6 %
6	Харків	24	25	+4,2 %

Станом на 2023 рік на Одещині із загальної кількості зареєстрованих організованих груп і злочинних організацій, таких, що мають корумповані зв'язки виявлено – 3 групи; з міжрегіональними зв'язками – 2 групи; з транснаціональними зв'язками – 1 група; сформовані на етнічній основі – 1 група; у бюджетній сфері – 1 угруповання; у сфері земельних правовідносин – 2; у лісовому господарстві – 0 організована група; у переробній промисловості – 1 група; в інших видах економічної діяльності – 2 групи; полікримінальна діяльність – 11 організованих груп і злочинних організацій (Додаток Б.3). Така різноманітна сфера діяльності учасників організованих груп і злочинних організацій створює значні складнощі, що негативно відбиваються на процесі виявлення та подолання організованої злочинності на регіональному рівні. Відносно

невелика кількість виявлених фактів організованої злочинності свідчить не стільки про «нормальну» ситуацію у цій сфері, скільки вказує на складність у виявленні та притягненні до відповідальності членів організованих злочинних угруповань.

Для виявлення тенденцій розвитку організованої злочинності важливе значення мають і такі показники, як кількість осіб, які вчинили кримінальні правопорушення у складі організованої групи і злочинної організації та тривалість їх злочинної діяльності. Упродовж 2017–2023 рр. в Україні найбільша частка організованих груп і злочинних організацій складалася з трьох осіб, тоді, як решту становили угруповання у кількості чотирьох-десяти осіб. Якщо у 2017 році в Україні загалом було налічено 122 (59 %) організовані групи і злочинні організації, які склалися з трьох осіб, 85 (38 %) угруповань склалися з чотирьох-десяти осіб, то найрідше у цей період виявляли організовані групи і злочинні організації, до яких входило від одинадцяти і більше двадцяти осіб – близько 3 %. Натомість в 2023 році у державі зафіксовано 264 (53 %) організовані групи і злочинні організації, в яких перебувало по три особи, тоді, як з чотирьох-десяти осіб склалися 220 (44 %) організованих груп і злочинних організацій, у свою чергу, 9 (3 %) організованих груп і злочинних організацій склалися з одинадцяти-двадцяти осіб, жодного злочинного угруповання, що складалося з більше ніж 20 осіб не було зафіксовано (Додаток А; Додаток Б.2; Додаток Б.3).

В Одеському регіоні України дані щодо кількості осіб, які вчинили кримінальні правопорушення у складі організованої групи і злочинної організації відповідали загальнодержавним параметрам. Протягом 2023 року в Одеському регіоні було налічено 16 (55 %) організованих груп і злочинних організацій, які склалися з трьох осіб. Водночас 45 %, або 13 організованих груп і злочинних організацій склалися з чотирьох-десяти осіб (Додаток Б.1; Додаток Б.2; Додаток Б.3). У свою чергу, не було зафіксовано жодної організованої групи та злочинної організації, у складі яких би перебувало від одинадцяти до більше ніж двадцяти осіб. Варто зазначити,

що кількість найбільш великих організованих груп і злочинних організацій за останні шість років в Одеському регіоні помітно зменшилася.

Певної уваги заслуговує той факт, що між кількістю учасників організованих груп і злочинних організацій та кількістю вчинених ними кримінальних правопорушень спостерігається певна залежність, зокрема: чим чисельніші організовані групи і злочинні організації, тим більша кількість виявлених ними кримінально протиправних діянь і більш високим є рівень їх суспільної небезпеки [247].

За тривалістю існування усі організовані групи та злочинні організації можна поділити на такі, що проіснували: до одного року; до двох років; від трьох до шести років; понад шість років. В Одеському регіоні у 2021 році до одного року функціонували 22 (80 %) організовані групи і злочинні організації, до двох років проіснували 5 (20 %) злочинних угруповань, від 3 до більше ніж 6 років організовані групи і злочинні організації не існували на території Одещини. У 2022 році простежується дещо інша тенденція щодо тривалості дії організованих груп і злочинних організацій в Одеському регіоні. Так, до одного року існували 19 (80 %) організованих груп і злочинних організацій, до двох років функціонували 3 (12 %) злочинні угруповання, від трьох до шести років проіснувало лише одне (4 %) організоване злочинне угруповання, так само й більше шести років функціонувало 1 (4 %) організована група і злочинна організація. У 2023 році до одного року функціонували 18 організованих груп і злочинних організацій, до двох років – 9, від трьох – до шести років – 1 організована група і злочинна організація відповідно (Додаток Б.3).

У свою чергу, на загальнодержавному рівні у 2021 році до одного року функціонували 368 (77 %) організованих груп і злочинних організацій, до двох років проіснували 91 (20 %) злочинне угруповання, від трьох до шести років проіснувало лише 9 (2 %) організованих злочинних угруповань, більше шести років функціонувало 3 (1 %) організовані групи і злочинні організації. У 2022 році до одного

року функціонувала 281 (73 %) організована група і злочинна організація, до двох років проіснували 75 (21 %) таких груп, від трьох до шести років проіснувало лише 8 (4 %) організованих злочинних угруповань, більше шести років функціонувало 4 (2 %) організовані групи і злочинні організації відповідно. Тоді, як у 2023 році до одного року функціонували 363 організовані групи і злочинні організації, до двох років – 90, від 3-х до 6-ти років – 17, більше шести років – 1 відповідно (Додаток Б.1; Додаток Б.2; Додаток Б.3).

Отже, вбачається, що у більшості випадків організовані групи і злочинні організації в Одеському регіоні не існують більше одного року. Така тенденція свідчить про активність правоохоронних органів у виявленні законспірованої, замаскованої злочинної діяльності, якою займаються члени організованих груп і злочинних організацій.

Протягом 2018–2023 рр. в Одеській області простежується тенденція до значного збільшення кількості осіб, які вчинили кримінально протиправні діяння у складі організованої групи і злочинної організації майже у 2,5 рази. Якщо тут у 2018 році було виявлено 49 осіб; то в 2019 році – 64 особи (+24 %); у 2020 році – 87 осіб (+44 %); у 2021 році – 102 особи (+52 %); у 2022 році – 118 осіб (+58 %); у 2023 році – 120 (+60 %) (Табл. 2; Додаток В.4).

Таблиця 2

Динаміка кількості осіб, які вчинили кримінально протиправні діяння у складі організованої групи і злочинної організації в Одеській області протягом 2018–2023 рр.

Параметри	2018	2019	2020	2021	2022	2023
Кількість	49	64	87	102	118	120
+ - % до 2018 року	–	+24 %	+44 %	+52 %	+58 %	+60 %

При порівнянні регіональних показників із загальнодержавними даними щодо кількості осіб, які вчинили кримінальні правопорушення у складі організованих груп та злочинних організацій

нами встановлено, що в Україні у 2017 році їх кількість становила 949 осіб, у тому числі 68 осіб, які вчиняли кримінальні правопорушення у складі організованих груп і злочинних організацій; у 2018 році – 1429 (+34 %), у тому числі 168 осіб, які вчиняли злочини у складі злочинної організації; у 2019 році – 1428 осіб (+33 %), з них 235 вчиняли кримінальні протиправні діяння конкретно у складі злочинної організації; у 2020 році – 1609 осіб (+41 %), з них 190 осіб вчиняли кримінально протиправні діяння у складі злочинної організації; у 2021 році – 2248 осіб (+58 %) (з них 360 осіб у складі злочинних організацій); у 2022 році виявлено 1637 осіб (+42 %), які вчиняли кримінальні правопорушення у складі організованих груп та злочинних організацій, у тому числі 276 конкретно у складі злочинних організацій; у 2023 році – 2103 особи (з них 368 осіб у складі злочинних організацій), які вчинили кримінальні правопорушення у складі організованих груп і злочинних організацій, щодо яких досудове розслідування закінчено (Додаток В.5).

Отже, аналіз даних офіційної статистики за останні шість років дає нам змогу спостерігати негативну динаміку щодо зареєстрованої кількості осіб, які задіяні до кримінально протиправної діяльності у складі організованих груп і злочинних організацій в Одеському регіоні, з виразною тенденцією до їх щорічного зростання.

За офіційними даними Генеральної прокуратури України, протягом 2018–2023 рр. на всій території нашої держави зафіксовані коливання у протиправній активності осіб-учасників організованої злочинності. Так, у 2018 році загальна кількість організованих кримінальних правопорушень складала 2513 фактів; у 2019 році – 2437 (-3 %) кримінально протиправних діяння; у 2020 році налічувалось 3595 злочинів (+30 %) і 4 кримінальних проступки; у 2021 році – 4318 (+42 %) злочинів, тоді, як кримінальних проступків – 167; у 2022 році їх кількість складала 3142 (+28 %) злочини, а кримінальних проступків – 153; у 2023 році зареєстровано 5197 кримінальних правопорушень, за якими стояли злочинні угруповання. Отже, наведені дані свідчать про

вкрай негативний стан і динаміку реєстрації кримінальних правопорушень учинених організованими групами і злочинними організаціями. Що стосується Одеського регіону, то тут протягом 2018–2023 рр. організованими групами та злочинними організаціями було вчинено близько 1617 кримінальних правопорушень. Зокрема, у 2018 році вчинено 150 злочинів; у 2019 році – 137 (-8 %) кримінально протиправних діянь; у 2020 році – 297 (+50 %); у 2021 році – 284 (+47 %) злочинів, тоді, як кримінальних проступків – 28; у 2022 році їх кількість складала 254 (+41 %) злочини, а кримінальних проступків – 43; у 2023 році їх кількість складала 495 (+70 %) злочинів та 28 кримінальних проступків (Табл. 3); (Додаток Б.4; Dodatok Б.5; Dodatok Б.6).

Таблиця 3

Динаміка закінчених кримінальних проваджень про кримінальні правопорушення, вчинені у складі організованої групи і злочинної організації в Україні та у Одеській області протягом 2018–2023 рр.

Параметри	2018	2019	2020	2021	2022	2023
Україна	2513	2437	3595	4318	3142	5197
+ - % до 2018 року	–	-3 %	+30 %	+42 %	+28 %	+52 %
Одеська обл.	150	137	297	284	254	495
+ - % до 2018 року	–	-8 %	+50 %	+47 %	+41 %	+330 %

Тобто, в Одеській області спостерігається зростання загальної кількості організованих кримінальних правопорушень, що пояснюється специфікою територіально-просторового розташування цього регіону, його наближеністю до кордонів та легкістю його перетинання, розгалуженістю міжнародного і міжрегіонального транспортного сполучення, його курортного статусу, розвиненістю інфраструктури та особливостей економічного становища [21, с. 62].

Більш точну картину враженості територій організованою злочинністю можна виявити за допомогою аналізу індексів злочинності у розрахунку на 100 тис. осіб. Так, якщо коефіцієнт інтенсивності організованої злочинності по країні у 2018 році становив 6 кримінально протиправних діяння на 100 тис. населення, у 2019 році він зафіксований на рівні 5 на 100 тис. населення, у 2020 році – 8, у 2021 році – 10, у 2022 році – 6, а у 2023 році – 7 організованих злочинів на 100 тис населення, то в Одеській області нами зафіксовано зовсім іншу картину, там ситуація виявилась більш гіршою. Інтенсивність організованої злочинності в Одеському регіоні характеризувалась у такий спосіб: у 2018 році – 7; у 2019 році – 6; у 2020 році – 13; у 2021 році – 12; у 2022 році – 10; у 2023 році – 11 організованих кримінальних правопорушень на 100 тис. населення (Додаток Б.4; Додаток Б.5; Додаток Б.6; Додаток Б.7). Тобто, відбулось зростання інтенсивності організованої злочинності в Одеському регіоні на 37 %, тоді, як на загальноукраїнському рівні інтенсивність зросла на 14 %.

Сучасна організована злочинність в Одеському регіоні України в умовах воєнного стану прагне до самовдосконаленні і вийшла на якісно новий рівень свого розвитку, вона політизувалася, легалізувалася у різних формах законного бізнесу, відійшла від традиційних форм і методів вчинення кримінальних правопорушень, широко використовує економічну сферу та корупційні зв'язки, налагодила транснаціональні зв'язки. Не викликає сумніву, що організована злочинність є надзвичайно небезпечним явищем, оскільки ця форма злочинної діяльності зрощується з цілком легальними і, здавалося б, законослухняними структурами, стирається грань між кримінальним та некримінальним, а отже, між моральним та аморальним. Так, учений П. С. Єпринцев зазначав, що організованій злочинності в Україні притаманна певна специфіка: злочинний вплив на економіку та політику (62,4 %); значні прибутки від кримінального бізнесу (94,4 %); виконання на підставі заміщення ряду державних функцій (46,5 %); значна соціальна база (33,7 %);

насильницькі методи вирішення конфліктних ситуацій (79,5 %); прагнення до легалізації в економіці та соціальній сфері (46,5 %); політизація діяльності (33,7 %) [134, с. 16]. Усе це призводить до негативних змін кількісно-якісних параметрів цієї форми злочинності, а також до зниження рівня їх попередження, викриття та розслідування.

В Одеському регіоні України активізується діяльність організованої злочинності, яка спеціалізується, насамперед, на створенні транснаціональної системи керування нелегальними міграційними потоками. Збільшення неконтрольованої нелегальної міграції призвело до значного посилення криміналізації суспільства у досліджуваному регіоні. Сформувалася мережа високоприбуткового злочинного бізнесу, що включає як окремих корумпованих представників відповідних державних органів, так і посередницькі групи, які займаються переправленням, виготовленням підроблених документів високої якості та організацією транспортного перевезення [55, с. 104–105].

Особливого значення набуває характеристика результатів боротьби правоохоронних органів з організованими групами і злочинними організаціями в Одеському регіоні. У 2018 році на території Одеської області налічувало 325 розпочатих проваджень, закінчених було 320, направлено до суду – 318 проваджень, закрито – 1, зупинено – 9 кримінальних проваджень. У свою чергу, у 2021 році в Одеській області фіксувалась зовсім інша ситуація, зокрема: розслідувалось – 942 кримінальних провадження, у них 6712 злочинів та 288 кримінальних проступків; закінчено у звітному періоді – 643 кримінальних провадження; направлено до суду з обвинувальним актом або клопотанням про застосування примусових заходів медичного або виховного характеру – 637 кримінальних проваджень, у них злочинів – 4500, кримінальних проступків – 171; 2528 особам було повідомлено про підозру; осіб, яким обрано запобіжний захід тримання під вартою налічувалось 649; закрито – 5 кримінальних проваджень; зупинено – 27 проваджень.

У 2022 році в Одеській області розслідувалось 57 кримінальних проваджень за фактом вчинення організованих кримінальних правопорушень, з яких: 415 злочинів і 64 проступки. Варто зазначити, що 51 кримінальне правопорушення розслідувалось органами Національної поліції, а 5 – Державним бюро розслідувань. У звітному періоді було закінчено 40 кримінальних проваджень, направлено до суду з обвинувальним актом або клопотанням про застосування примусових заходів медичного чи виховного характеру – 37 кримінальних проваджень, у них: злочинів – 254, кримінальних проступків – 43; осіб, яким повідомлено підозру – 127; закрито 3 кримінальних провадження; зупинено – 4 провадження. У 2023 році в Одеській області розслідувалось 60 кримінальних проваджень за фактом вчинення організованих кримінальних правопорушень, з яких: 689 злочинів і 26 проступків. 55 кримінальних правопорушень розслідувалось органами Національної поліції, а 2 – Державним бюро розслідувань. У звітному періоді було закінчено 46 кримінальних проваджень, направлено до суду з обвинувальним актом або клопотанням про застосування примусових заходів медичного чи виховного характеру – 46 кримінальних проваджень, у них: злочинів – 487, кримінальних проступків – 24; осіб, яким повідомлено підозру – 119; закрито 0 кримінальних провадження; зупинено – 2 кримінальних провадження (Додаток Б.4; Додаток Б.5; Додаток Б.6; Додаток Б.7; Додаток Б.8). Попри значну кількість органів, які за функціональними обов'язками покликані протидіяти кримінальним правопорушенням, що вчиняються організованими групами й злочинними організаціями, успіхи такої роботи є сумнівними, а реальні результати зусиль правоохоронної системи викликають занепокоєння.

Питома вага кримінальних правопорушень вчинених організованими групами і злочинними організаціями в Одеському регіоні у загальній структурі організованої злочинності на загальнодержавному рівні становить доволі значний відсоток. У цьому регіоні відповідні параметри є такими: у 2018 році – 6 %; у 2019 році – 6 %; у 2020 році – 3 %; у 2021 році – 7 %; у 2022 році – 9 %;

у 2023 році – 10 % відповідно. Середні показники питомої ваги, що фіксувалися протягом 2018–2023 рр. на Одещині, знаходились у діапазоні 7–10 %. Варто зазначити, що організована злочинність в Одеському регіоні складає майже найвищу питому вагу у загальній структурі організованої злочинності в Україні.

Важлива кримінологічна ознака організованої злочинності в Одеському регіоні України міститься у регіональних структурних відмінностях цього виду злочинності, що характеризується відносною стабільністю організованої злочинності у загальній структурі регіональної злочинності. Якщо у 2018 році в Одеському регіоні було зафіксовано 33038 кримінальних правопорушень у цілому, то частка кримінальних правопорушень вчинених організованими групами і злочинними організаціями у їх структурі складає 1 %, у 2019 році – 1 %, у 2020 році – 2 %, у 2021 році – 3 %, у 2022 році – 3,5 %, у 2023 році – 4 %. Вбачається, що з кожним роком на фоні зменшення загальної злочинності в Одеському регіоні частка організованої злочинності стабільно зростає.

Структура організованої злочинності в Україні насамперед представлена кримінальними правопорушеннями у сфері обігу наркотичних засобів, психотропних речовин та їх аналогів або прекурсорів. Наприклад, у 2023 році серед 5197 усіх зареєстрованих кримінальних правопорушень, які вчинені організованими групами і злочинними організаціями в Україні, частка злочинів у сфері наркообігу складала 1047, або 20 %. Дані кримінологічних досліджень підтверджують, що «наркотичні» кримінальні правопорушення обумовлюють не лише високий рівень захворювання на наркоманію, а й підтримують негативну динаміку корисливо-насильницької злочинності, пов'язану із добуванням коштів на придбання наркотиків, а також вчинених у стані наркотичного сп'яніння (вбивства, грабежі, розбої, порушення правил безпеки руху тощо) [137, с. 4]. Водночас із року в рік спостерігається загрозливе поширення й кримінальних правопорушень проти власності у структурі усієї організованої злочинності. У 2023 році в Україні фіксувалось 142 крадіжки (3 %)

вчинених організованими групами і злочинними організаціями, грабежів – 14 (1 %), 22 (2 %) – розбою, 46 (2,5 %) – вимагання, привласнень, розтрата майна або заволодіння ним шляхом зловживання службовим становищем – 399 (9 %). Відрізною у загальнодержавній структурі організованої злочинності є питома вага кримінального правопорушення, передбаченого ст. 255 КК України, а саме: створення, керівництво злочинною спільнотою або злочинною організацією, а також участь у ній, зокрема її частка становить 4 %. Крім того, криміногенний облік організованої злочинності в Україні утворюють такі кримінальні правопорушення, як: незаконне переправлення осіб через державний кордон України – 298 (7 %) фактів, незаконна порубка або незаконне перевезення, зберігання, збут лісу – 54 (3 %) факти, кримінальні протиправні діяння, передбачені ст. 368–370 КК України – 63 (3 %), а також бандітизм – 4 (0,5 %) фактів, незаконний обіг зброї – 40 (2 %) фактів та всі інші кримінальні правопорушення у загальній сукупності – 2787 діянь, або 63 %.

Структура організованої злочинності в Одеському регіоні виявилась схожою до загальнодержавної. Тут так само переважають кримінальні правопорушення у сфері незаконного обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів. Зокрема, було зафіксовано 64 (11 %) кримінально протиправних діяння у цій сфері. Крім того, суттєву частку цієї злочинності становить незаконне переправлення осіб через державний кордон України – 17 злочинів (5 %); легалізація (відмивання) майна одержаного злочинним шляхом – 12 злочинів (4 %); незаконний обіг зброї – 12 злочинів (4 %); торгівля людьми – 11 злочинів (4 %). Така ситуація, на нашу думку, пов'язана зі специфікою місцевих криміногенних і антикриміногенних чинників, а також специфікою діяльності локальних правоохоронних органів, пов'язаних із прикордонним та курортним становищем цього регіону.

Виразним прикладом цього виявився вирок Малиновського районного суду м. Одеси № 521/12356/17, провадження

№ 1-кп/521/963/17 за фактом скоєння злочинів, передбачених ч. 4 ст. 187, ч. 1 ст. 14, ст. 257 КК України. Так, на початку листопада 2016 року, особа Б., усвідомивши для себе можливість отримання незаконного збагачення, шляхом продовження чинити протиправні дії проти власності директора ПП «Омега 1» – потерпілої особи В., володіючи якостями лідера та організаторськими здібностями, організував та очолив озброєну організовану групу – банду, до якої залучив знайомих йому осіб, які зорганізувалися у стійке ієрархічне об'єднання з планом та розподілом ролей її учасників і визначили грошові кошти особи В. предметом свого злочинного посягання у спосіб, вчинення відносно неї та інших осіб розбійних нападів [73]. З наведеного вбачається, що однією із форм організованої злочинності в Одеському регіоні є бандитизм, що характеризується озброєністю, а також регулярним вчиненням нападів на громадян або підприємства, установи та організації з корисливо-насильницьких мотивів.

Істотний негативний вплив на стан правопорядку в Одеському регіоні чинять кримінальні правопорушення у сфері обігу наркотичних засобів, психотропних речовин та їх аналогів або прекурсорів. Зокрема, у 2023 році в Одеській області зареєстровано 64 кримінальних правопорушень у сфері наркообігу, вчинених організованими групами і злочинними організаціями, що становить 11 %. На нашу думку, значна частка кримінальних правопорушень у сфері обігу наркотичних засобів, психотропних речовин та їх аналогів або прекурсорів у структурі організованої злочинної діяльності в Одеському регіоні України свідчить про те, що саме тут найбільш легше збувати наркотичні засоби та психотропні речовини, оскільки цьому сприяють специфічні риси Одещини, а саме: наближеність до кордону, легкість його перетинання, розгалуженість транспортних шляхів, наявність морських і річкових портів, особливості соціально-економічного, господарського, культурного та психологічного середовища тощо.

Яскравим прикладом цього виступає вирок Суворовського районного суду м. Одеси № 523/15584/19, провадження № 1-кп/523/717/20 від 21 травня 2020 року, відповідно до якого визнано винною особу А. у скоєнні злочинів, передбачених ч. 1 ст. 255, ч. 4 ст. 28, ч. 3 ст. 307 КК України. Згідно з обвинувальним актом, особа А. обвинувачується у тому, що приблизно з кінця серпня-початку вересня 2018 року, добровільно прийняла участь в організованій особою № 1 та особою № 2 злочинній організації, а також взяла участь у вчинюваних нею злочинах, зокрема незаконному збуті особливо небезпечних наркотичних засобів і психотропних речовин. Досудовим розслідуванням встановлено, що особа № 1 на початку 2018 року маючи відповідний досвід та авторитет серед осіб, які схильні до вчинення злочинів, а також лідерські якості, вирішив утворити та очолити стійке об'єднання злочинну організацію, з метою противоправного особистого збагачення шляхом вчинення систематичного незаконного придбання, зберігання, перевезення, пересилання з метою збуту, а також незаконного збуту особливо небезпечних наркотичних засобів і психотропних речовин. З цією метою особа № 1, при невстановлених досудовим розслідуванням обставинах, запропонував особі № 2 створити стійке ієрархічне об'єднання для вчинення злочинів у сфері обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів, та інших злочинів проти здоров'я населення [74].

Отже, однозначно саме цей вид злочинної діяльності став каталізатором розвитку транснаціональних злочинних організацій, який сприяв не лише значному зростанню їхньої кількості, а й фінансовому забезпеченню їхньої протиправної діяльності: становлення індустрії наркобізнесу прямо сприяла зміцненню транснаціональних злочинних спільнот; індустрія наркобізнесу зумовила появу та розвитку системи відмивання грошей; одержані від незаконного розповсюдження наркотиків гроші виступають основним засобом підкупу чиновників з метою забезпечення безпечних умов кримінальної діяльності та базування.

У структурі організованої злочинності в Одеському регіоні вагоме місце посідають кримінальні правопорушення, передбачені ст. 204 КК України, а саме: незаконне виготовлення, зберігання, збут або транспортування з метою збуту підакцизних товарів. У 2023 році в Одеській області зареєстровано 9 таких кримінальних правопорушень, передбачених ст. 204 КК України, вчинених організованими групами і злочинними організаціями, що становить близько 3 % у регіональній структурі організованої злочинності. Прикладами щодо цього є наступні: у квітні 2023 року на Одещині поліцейські виявили злочинне угруповання, яке організувало підземний тютюновий цех із щомісячним доходом до 12 млн грн [226]. Щодо іншого, то у 2023 році в Одеській області виявили підпільну тютюнову «фабрику», зокрема у підсобних приміщеннях виявили понад 2 тони тютюну, більш як 400 ящиків сигарет без марок акцизного податку, а також велику кількість сигаретного паперу та інше допоміжне обладнання. Під час оперативних заходів правоохоронці затримали чотирьох громадян, які обслуговували нелегальне підприємство [64]. Вбачається, що організовані кримінально протиправні діяння у цій сфері на Одещині продукуються низкою соціальних, економіко-правових та морально-психологічних факторів. Ми погоджуємось, що перехід від «планової» до «ринкової» економіки супроводжувався кризою в економіці держави загалом та у сфері господарських відносин зокрема. Тому склалися умови для порушення виробничих відносин у всіх сферах – інфляція, спад виробництва, зниження життєвого рівня населення тощо. Це й зумовило появу тіньової економіки [156].

Суспільство перестає відчувати себе захищеним у разі високої розповсюженості кримінального правопорушення, передбаченого ст. 255 КК України, а саме: створення, керівництво злочинною спільнотою або злочинною організацією, а також участь у ній. Питома вага кримінальних правопорушень, передбачених ст. 255 КК України, у загальній структурі організованої злочинності в Одеській області становить близько 2 %. Варто зазначити,

що одне кримінально протиправне діяння цієї категорії здатне призвести до значних наслідків і породити низку інших кримінальних правопорушень організованого характеру. В умовах збройної агресії Росії проти України, анексії АР Криму, окупації окремих територій країни, Одеський регіон Півдня України виявився найбільш привабливим для криміналітету у розхитуванні криміногенної ситуації шляхом посягання на різні сфери суспільних відносин з метою взяття регіону під контроль злочинного світу.

Отже, структура організованої злочинності в Одеському регіоні є доволі складною і різноманітною, що вимагає впровадження цілого комплексу дієвих загальносоціальних, спеціально-кримінологічних та індивідуальних заходів на регіональному рівні.

Розраховані та проаналізовані дані офіційної статистичної інформації в 25 регіонах (24 областях та м. Київ) за 2023 рік дали можливість отримати середні показники інтенсивності кількості кримінальних правопорушень вчинених організованими групами і злочинними організаціями на 100 тис. населення (Додаток Б.8). У результаті чого нам вдалося встановити певні регіональні закономірності організованої злочинності в Україні та згрупувати регіони за рівнем кримінальної враженості. Зокрема, у межах дослідження нами розподілено регіони на п'ять груп – з низьким, помірним, середнім, високим та дуже високим рівнем кримінальної враженості, що дозволило виявити нерівномірність поширення організованої злочинності по всій території України [17, с. 137–138]. Так, найвищі коефіцієнти інтенсивності кількості кримінальних правопорушень вчинених організованими групами і злочинними організаціями з розрахунку на 100 тис. населення у 2023 році спостерігались у Чернігівській області – 23, Полтавській області – 20, м. Києві – 18, у зв'язку з цим дані території відносяться до групи з *дуже високою* враженістю. До групи з *високою* враженістю територій від організованої злочинності відносяться: Дніпропетровська область – 13, Одеська область – 11, Чернівецька область – 11, Київська область – 11, Сумська область – 10.

Представлені дві групи входять у негативну криміногенну зону та характеризуються високими і дуже високими індексами кримінальних правопорушень вчинених організованими групами і злочинними організаціями – у середньому від 10 до 23 кримінально протиправних діяння на 100 тис. населення. До групи територій з *середньою* враженістю від організованої злочинності відносяться: Кіровоградська область – 8, Львівська область – 8, Волинська область – 7,5, Харківська область – 7 на 100 тис. населення. До групи територій з *помірним* рівнем криміногенної враженості від кримінальних правопорушень вчинених організованими групами і злочинними організаціями відносяться: Рівненська область – 6, Миколаївська область – 6, Запорізька область – 5, Івано-Франківська область – 5, Хмельницька область – 4, Черкаська область – 4, Житомирська область – 4, Закарпатська область – 4. У групу територій з *низькою* враженістю від організованих кримінальних правопорушень з розрахунку на 100 тис. населення входять: Вінницька область – 3, Тернопільська область – 2, Херсонська область – 2, Донецька область – 1,5 кримінально протиправних діяння на 100 тис. населення. Варто зазначити, що статистичні відомості щодо поширення організованої злочинності Луганським регіоном та АР Крим відсутні, тому не можливо віднести їх до тієї або іншої групи (Додаток Б.8).

На основі отриманих результатів вбачається, що інтенсивність організованої злочинності в Україні зростає з північно-центральної частини країни. Вищезазначене вказує, що до найбільш уражених організованою злочинністю територій відносяться три регіони (Чернігівський, Полтавський та м. Київ). У цьому кримінологічному розподілі існує певна закономірність, кожен із цих регіонів має між собою спільні географічні межі. Крім того, Чернігівська область межує з Гомельською областю Республіки Білорусь і з Брянською областю Російської Федерації, що відносить її до розряду прикордонного регіону із загрозливим криміногенним становищем і тим самим організована злочинність поширюється безпосередньо з цієї

області на географічно найближчі до неї території, тобто Полтавську область і м. Київ. Крім того, на нашу думку, тут відсутнє адекватне реагування правоохоронних органів на запобігання злочинності цієї категорії. Щодо Одеського регіону, то ця область відноситься до групи з високою інтенсивністю організованої злочинності, що може пояснюватися її курортним статусом і прикордонним положенням, сусідством з Молдовою й невизнаним Придністров'ям, а також Румунією, тому ця територія відноситься до розряду специфічного середовища, якому притаманні власні особливості злочинності, у тому числі організованої, у порівнянні з іншими регіонами нашої держави.

Важливим елементом кримінологічної характеристики організованої злочинності в Одеському регіоні є виявлення регіональних особливостей її сезонних коливань. За результатами проведеного дослідження встановлено, що за порою року більшість організованих кримінальних правопорушень в Одеській області вчиняється: влітку – 30 %, навесні – 28 %, восени – 25 %, тоді як взимку вчиняється найменша кількість таких кримінально протиправних діянь – 17 % (Додаток 9). Отже, найбільшу кількість кримінальних правопорушень, що вчиняються організованими групами і злочинними організаціями зафіксовано в Одеській області влітку, що може бути пов'язано з різного роду факторами, у тому числі великим напливом у регіон туристів.

Організована злочинність в Одеському регіоні, як і в цілому в Україні, завдає значні матеріальні збитки. Так, у 2018 році на загальнодержавному рівні внаслідок кримінальних правопорушень вчинених організованими групами і завдано шкоди на суму 517 997,18 грн, а відшкодовано лише 44 427,04 грн, або 9 %; у 2019 році спричинено шкоду у розмірі 1 162 227,90 грн, тоді, як відшкодовано 623 761, 15 грн, або 47 %; у 2020 році сума шкоди складала 1 092 792 грн, відшкодовано – 221 734 грн, або 30 %; у 2021 році завдано шкоди на суму 2 038 545 грн, а відшкодовано – 334 161 грн, або 17 %; у 2022 році – 2 634 030 грн,

у свою чергу, відшкодовано суму у розмірі 130 613 грн, або 5 %. Тим часом в Одеському регіоні у 2021 році завдано шкоду у розмірі 68 201,13 грн, а відшкодовано – 16 180,5 грн, або 24 %; у 2022 році сума матеріальної шкоди складала 1 240 700,06 грн, а відшкодовано лише 60 855,82 грн, або 5 %; у 2023 році завдано шкоду у розмірі 115 244,99 грн, а відшкодовано збитків – 6825,12 грн, або 6 %. Тобто, простежується тенденція, як до збільшення суми майнової шкоди, яку спричиняють організовані кримінальні правопорушення в Одеському регіоні та загалом в Україні, так і до зменшення загальної суми її відшкодування.

Таким чином, представлені дані свідчать про стрімку поширеність організованої злочинності Одеським регіоном України та її високий ступінь суспільної небезпечності в умовах воєнного стану. Усе це вказує на прагнення кримінального елемента погіршити загальний стан публічного порядку і громадської безпеки на Одещині, створити «сприятливу» криміногенну обстановку для реалізації організованих злочинних намірів. Врахування у процесі запобігання організованій злочинності в Україні загалом і Одеському регіоні зокрема усіх вищезазначених кримінологічних відомостей дасть змогу істотно підвищити ефективність та вивести на якісно новий рівень цей вид юридичної практики.

2.2 Кримінологічна характеристика членів організованих груп та злочинних організацій в Одеському регіоні України

Важливим елементом кримінологічної характеристики організованої злочинності в Одеському регіоні як суспільно небезпечного явища є особа злочинця – членів організованих груп та злочинних організацій. Пізнання специфічних рис лідерів та учасників організованих груп та злочинних організацій має величезне значення як для кримінологічної теорії, так і для правозастосовної діяльності. Саме аналіз особи злочинця дає можливість встановити,

за яких умов у неї формуються негативні соціальні якості, які чинники спонукають її до кримінально протиправної поведінки. Визначення характерних рис особи злочинця (члена організованої групи або злочинної організації) дозволяє значно звужити коло осіб, які причетні до організованої злочинної діяльності; висувати правильні слідчі версії щодо події кримінального правопорушення, його мотивів та основних цілей, механізму кримінально протиправної діяльності; завчасно вживати заходи щодо запобігання цій кримінально протиправній діяльності; правильно визначати напрями досудового розслідування тощо [225, с. 59].

Проведення наукового пізнання кримінологічної характеристики осіб, які вчиняють кримінальні правопорушення у складі організованої групи або злочинної організації необхідно проводити всебічно, враховуючи особистісні якості особи. Спрямування дослідження саме на особливостях регіонів, у нашому випадку Одеського, дасть можливість набути ґрунтовніших кримінологічних знань та заповнити певні прогалини наукових досліджень, що існують на теперішній час у цьому напрямку. Це, також, дозволить правоохоронним органам та іншим компетентним суб'єктам більш ефективно здійснювати запобіжну діяльність.

Кримінологічна характеристика особи злочинця була предметом розгляду багатьох вітчизняних та зарубіжних науковців. Проте, багато ключових аспектів цієї складної проблеми ще не достатньо вивчено або залишаються поза межами наукових досліджень, а особливо щодо осіб, які вчиняють кримінальні правопорушення у складі організованої групи або злочинної організації в Одеському регіоні.

Нагадаємо, що у кримінологічному розумінні особа злочинця – це сукупність істотних і стійких соціальних властивостей і ознак, соціально значущих біопсихологічних особливостей індивіда, які, об'єктивно реалізуючись у конкретному вчиненому злочині, надають учиненому діянню характеру суспільної небезпечності, а винній у ньому особі – властивості суспільної небезпечності,

у зв'язку з чим вона і притягується до відповідальності, передбаченої кримінальним законом [182, с. 37]. Свого часу А. П. Закалюк визначав «особистість злочинця» як сукупність соціально-типових рис, які сформувалися у процесі неблагополучного соціального розвитку особи, що спричиняють вчинення злочину [140, с. 239]. А. Ф. Зелінський стверджував, що особа злочинця – це людини, винна в злочинній діяльності, тобто, яка вчинила систему умисних цілеспрямованих дій, передбачених кримінальним законом і спрямованих на реалізацію загального для неї мотиву [143, с. 56]. У свою чергу, І. М. Даньшин розглядав особистість злочинця як сукупність стійких суспільних ознак і соціально зумовлених біопсихологічних особливостей індивіду, що об'єктивно реалізуючись у вчиненні конкретного злочину, надають його вчинку характер суспільної небезпеки, а винній особі властивість суспільної небезпеки, у зв'язку з чим вона притягується до відповідальності, передбаченої кримінальним законом [96, с. 126]. Наприклад, учені В. В. Голіна та Б. М. Головкін формулювали особистість злочинця як свого роду ідеальну модель, абстракцію, створену на підставі дослідження суб'єктів кримінальних правопорушень, метою якої є виявлення таких негативних особливостей індивідуумів, за якими з високою долею ймовірності можна в майбутньому передбачити кримінально протиправну поведінку інших осіб або повторне вчинення кримінального правопорушення тими, хто мав попередній кримінальний досвід [180].

Отже, у кримінологічній теорії термін «особа злочинця» тлумачиться по різному. Із вищезазначеного вбачається, що особа злочинця – це сукупність соціально значимих ознак, зв'язків і відносин, які характеризують людину, винну в порушенні норм кримінального права. На нашу думку, особа злочинця – це індивідуум, якому притаманні специфічні ознаки, що сформувались за певних обставин і умов, які підштовхують його до вчинення кримінального правопорушення та ведення кримінально протиправної діяльності.

У сучасних регіональних кримінологічних дослідженнях прийнято вивчати особу злочинця у порівняльному вимірі. На думку вчених, такий підхід більш точно відображає локальну специфіку соціально-демографічних груп населення, які мають бути представленими як об'єкт для кримінологічного впливу. Будь-яка особистість змінюється і розвивається в залежності від вдосконалення суспільних відносин, розвитку соціального середовища. Кожній особі властиві характерні риси, властиві певній спільноті людей. Людина є реальним носієм всіх соціально значущих рис і відносин суспільного середовища, в якій здійснює свою життєдіяльність. Незважаючи на те, що людина скоїла злочин, вона продовжує залишатися особистістю і членом суспільства [332, с. 67]. Як вдало з цього приводу зазначає О. М. Балинська, стверджуючи, що сучасний образ злочинця не обов'язково означає, що це має бути людина неприємної зовнішності. Насамперед це особа з обов'язковими кримінальними характеристиками аспектів її поведінки, тобто саме діяльнісний аспект є основним акцентом у процесі вивчення особи злочинця [35]. У свою чергу, вивчення кримінологічних територіально-просторових кількісно-якісних ознак особи злочинця дозволяє більш точно, виважено та диференційовано підходити до організації запобігання організованої злочинності не лише на груповому, а й на індивідуальному рівні [319, с. 100].

У процесі дослідження специфічних рис членів організованих груп та злочинних організацій, які вчиняють кримінальні правопорушення в Одеському регіоні України, ми дотримуємось позиції, що їх пізнання має здійснюватися за певною структурою, котра складається із сукупності взаємопов'язаних між собою елементів. Ці складники мають вагоме значення під час детермінації організованої злочинності та відіграють важливу роль у спрямованості особи [139, с. 258]. Так, вітчизняні вчені О. М. Джужа, В. М. Гринчак та А. Й. Міллер вважають, що, будучи різновидом особи взагалі, особа злочинця має загальні ознаки (стать, вік, фах, освіту, соціальний статус тощо), а також властиві лише їй ознаки, які

проявляють характер і ступінь її суспільної небезпеки [186, с. 81]. У більшості випадків ці ознаки поділяються на наступні групи, а саме: соціально-демографічні; кримінально-правові; соціально-рольові; морально-психологічні [182, с. 37–40]. Вказані групи ознак у своїй сукупності становлять структуру особи злочинця. Так, соціально-демографічні ознаки включають стать, вік, освіту, місце народження і проживання, громадянство та інші відомості демографічного характеру. Соціально-демографічні ознаки особи значною мірою визначають її соціальну поведінку та є вирішальним фактором у формуванні моральних і психологічних якостей особи. У свою чергу, кримінально-правова характеристика особи злочинця – це дані про склад учиненого кримінального правопорушення, а також про спрямованість і мотивацію кримінально протиправної поведінки, одноособовий або груповий характер злочинної діяльності, форму співучасті, інтенсивність кримінальної діяльності, наявність судимостей тощо. Соціально-рольові характеристики розкривають функції індивіда, обумовлені його становищем у системі наявних суспільних відносин, належність до певної соціальної групи, взаємодію з іншими людьми та організаціями в різних сферах громадського життя [222, с. 100–101]. Морально-психологічні риси особи злочинця визначають її внутрішній світ (світогляд, духовність, цінності, риси характеру, емоційно-вольові якості) [109]. Саме за представленими структурними елементами нами й буде проводитися пізнання учасників організованих груп і злочинних організацій, які вчиняють кримінальні правопорушення в Одеському регіоні України.

Пізнання особи злочинця має здійснюватися шляхом переходу до емпіричного рівня наукового аналізу з наступним синтезом отриманої інформації й зведенням індивідуального до соціально-типового [86, с. 120]. У межах нашого дослідження джерелом інформації про членів організованих груп і злочинних організацій є зведені дані, отримані під час проведення емпіричних досліджень, зокрема на основі аналізу офіційної статистичної інформації

Офісу Генерального прокурора України за 2018–2023 рр., узагальнення судових рішень за матеріалами кримінальних проваджень, вчинених організованими групами і злочинними організаціями, що містяться в Єдиному державному реєстрі судових рішень та отримання результатів анкетування (Додаток Б.10; Додаток Б.11; Додаток Б.12; Додаток Б.13; Додаток В; Додаток В.1). Тому перейдемо до конкретного аналізу цих осіб.

Центральними компонентами узагальненого уявлення про учасників організованих груп і злочинних організацій Одеського регіону України, що позитивно відображається на розробці та здійсненні заходів запобігання організованій злочинності є соціально-демографічні ознаки. Переважна більшість учасників організованих злочинних формувань в Одеському регіоні становлять особи чоловічої статі – близько 80 % (Додаток 10). Варто зазначити, що ще в 1990-х роках вважалося, що організована злочинність є суто чоловічим видом злочинності. Однак, нині місце жінок у організованій злочинній діяльності не лише не обмежується другорядними ролями, але й навпаки, вони є генераторами кримінально протиправних ідей. Так, якщо ще на початку 2000-х рр. питома вага жінок у загальній кількості учасників організованих злочинних формувань дорівнювала 10 %, то останніми роками цей показник досяг приблизно 20 %. Жінки, які є учасниками організованих груп, у більшості випадків вчиняють кримінальні правопорушення, які мають корисливий характер – шахрайства, збут наркотичних засобів і психотропних речовин, кримінально протиправні діяння економічного спрямування тощо. Збільшення в останні роки кількості жінок, які займаються організованою злочинною діяльністю, пов'язане з розвитком ринку споживчого кредитування. У цих умовах у межах злочинної організації створюються організовані групи, які практично повністю складаються з жінок і займаються за допомогою застосування різних схем обманом вкладників. Прикладом цього є вирок Київського районного суду м. Одеси від 29 грудня 2021 року (справа № 520/8079/18, провадження № 1-кп/947/338/21),

відповідно до якого громадянка Росії особа В. приблизно у грудні 2017 року у невстановлений день та час створила організовану групу для вчинення умисних злочинів, спрямованих на заволодіння чужим майном шляхом шахрайства, в яку залучили в якості безпосередніх виконавців їх злочинного плану, мешканців м. Одеси особу Ж. і особу Г. та інших осіб, яких підібрали за їх діловими якостями, які володіють вольовим характером, навичками та умінням вести бесіду, та у зв'язку з володінням прийомами і методами психологічного впливу на людину [71].

Вікова характеристика організованих злочинців дозволяє судити про криміногенну активність різних вікових груп, особливості поведінки людей різного віку, специфіку вікового складу. Саме вік впливає на поведінку людей, їх потреби і життєву установку, що пов'язано з особливостями кожного етапу соціалізації людини, виконанням нею тих чи інших соціальних ролей. З віком змінюються її соціальні функції, звички, характер, форми реагування на конкретні ситуації. Так, дослідження вікових груп усіх виявлених осіб, які вчиняли кримінальні правопорушення у складі організованого кримінально протиправного формування в Одеському регіоні дало змогу встановити, що найбільшу групу склали особи віком від 18 до 39 років (близько 80 %). Так, аналіз віку осіб, які вчиняли кримінальні правопорушення у складі організованого злочинного формування свідчить, що кожен третій злочинець був у віці від 29 до 39 років (34 %), трохи менша за вікову групу від 25 до 28 років (28 %), на третьому місці – особи віком від 18 до 24 років (18 %) (Додаток Б.11). Варто відмітити, що відсоток виявлених неповнолітніх членів організованих злочинних формувань на Одещині є незначним – у середньому 1–2 %, так як для цього необхідна наявність певного багажу знань, навичок і умінь, які з'являються у повнолітньому віці. Відсутність серед учасників організованої злочинної діяльності осіб старше 60 років є закономірним, так як для активної кримінально протиправної діяльності необхідна наявність фізичної сили, потреби у задоволенні своїх

корисливих інтересів, що з віком втрачає свою актуальність. Тому, як правило, лідери організованих злочинних формувань мають зрілий вік (30–45 років), оскільки для виконання цієї ролі необхідні кримінальний професіоналізм, досвід, авторитет, наявність злочинних зв'язків. Отже, на сьогодні в українському суспільстві спостерігається ситуація, яка свідчить про «омолодження» організованої злочинності.

Значною мірою соціальна цінність людини визначається рівнем її освіти, яка здійснює суттєвий вплив на формування життєвих установок та інтересів. Підвищення рівня освіти позитивно впливає на ставлення людини до праці, на її поведінку та активність у життєдіяльності суспільства. Низький освітній рівень і недостатня культура зумовляють примітивність поглядів, вузький кругозір, спрощення інтересів і зрештою сприяють розвитку характеру індивідуалістичних, криміногенних тенденцій. На підставі цього вважаємо, що кримінально протиправна поведінка деяких людей певною мірою залежить від їхнього освітнього рівня.

Учасники організованих груп і злочинних організацій Одеського регіону мають більш високий освітній рівень порівняно з іншими представниками загальнокримінальної злочинності. Так, у процесі дослідження нами було встановлено, що близько 48 % таких осіб мають середню повну освіту, 36 % – середню спеціальну, 25 % – вищу (Додаток Б.12). Зазначимо, що особам, які вчиняють насильницькі та корисливо-насильницькі кримінально протиправні діяння притаманний низький рівень освіти. У свою чергу, високий рівень освіти більш характерний учасникам економічної організованої злочинності. Це обумовлено насамперед тим, що підготовка та вчинення кримінальних правопорушень економічного спрямування потребує певного рівня розумового розвитку, освіченості та серйозного осмислення.

Наступною соціально-демографічною ознакою, за якою варто вивчати учасників організованих груп і злочинних організацій в Одеському регіоні є громадянство. Так, члени організованих

злочинних формувань переважно мають громадянство України та за національністю є українцями, зокрема – 85 %, тоді, як 15 % – іноземці (Додаток Б.13). Однак, у країні загалом і Одеському регіоні зокрема діє чимало етнічних організованих груп, а саме: російських, азербайджанських, молдавських, грузинських, вірменський та інших. Яскравим прикладом активної участі іноземних громадян в організованій злочинній діяльності на території Одеського регіону України є вирок Малиновського районного суду м. Одеси від 12 березня 2020 року (номер справи: 523/1427/14-к, номер впровадження: 1-кп/521/672/20). Відповідно до якого було засуджено громадянина Грузії, двох громадян Молдови та двох громадян України у вчиненні злочинів, передбачених п. 6,12,13 ч. 2 ст. 115, ч. 1 ст. 122, ч. 3 ст. 185, ч. 4 ст. 187 КК України. Так, громадянин Грузії – особа А., володіючи якостями лідера, хорошими організаторськими здібностями, керуючись корисливим мотивом і прагненням до наживи, вирішив створити і очолити організовану злочинну групу з метою вчинення тяжких і особливо тяжких злочинів – нападів з метою заволодіння чужим майном на території м. Одеси та Одеської області. Громадянин Грузії – особа А., як організатор і керівник створеної ним групи, діючи в її інтересах, підібрав учасників для вчинення тяжких і особливо тяжких злочинів групою осіб (двох громадян Молдови та двох громадян України), розподіливши між ними ролі, розробивши спільно з членами групи план злочинних дій, призначив виконавців та став координувати їх дії з метою досягнення злочинного результату, спрямованого на вчинення злочинів на території м. Одеси та Одеської області [72].

Що стосується місця проживання учасників організованих злочинних формувань Одеського регіону, то варто зазначити, що найчастіше це місцеві жителі (близько 80 % випадків), переважна більшість яких проживає у м. Одесі (Додаток Б.10; Додаток Б.11; Додаток Б.12; Додаток Б.13; Додаток В; Додаток В.1).

Щодо кримінально-правових ознак членів організованих груп і злочинних організацій в Одеському регіоні України, то варто

зазначити, що вони знаходять свій вияв у характері і ступені суспільної небезпечності вчинених кримінально протиправних діянь, ставленні до вчиненого й обставин справи, які пом'якшують або обтяжують відповідальність, інформацію про попередній антисуспільний спосіб життя особи, функціях, що виконують особи у групових кримінальних правопорушеннях, вид і строк призначеного покарання, визнання вини у вчиненому кримінальному правопорушенні тощо [58, с. 87].

Під час кримінологічного аналізу нами з'ясовано, що переважна більшість осіб, засуджених за вчинення кримінальних правопорушень у складі організованих груп і злочинних організацій в Одеському регіоні України на момент притягнення до кримінальної відповідальності вже мали досвід кримінально протиправних посягань на суспільні відносини (Додаток Б.10; Додаток Б.11; Додаток Б.12; Додаток Б.13; Додаток В; Додаток В.1). Серед засуджених учасників організованих злочинних формувань по всій території України близько 51 % раніше вчиняли кримінальні правопорушення, з яких 19 % осіб – мали не зняту і непогашену судимість, то в Одеському регіоні України їх доля сягає 44 %, з яких 15 % мали наявну не зняту й непогашену судимість. Тобто, в Одеській області показники майже відповідають загальнодержавним. За твердженням науковців [84, с. 104] саме рецидивісти очолювали або становили основний склад організованих злочинних угруповань. Рецидивісти, які діють у складі організованих злочинних груп, значно підвищують професіоналізм та суспільну небезпечність цієї кримінально протиправної діяльності, а велика кількість таких кримінальних правопорушень не викривається правоохоронними органами; переважна більшість злочинів переходять до розряду латентних; автоматично також зменшується результативність запобігання такій злочинності [61, с. 101]. На нашу думку, наявність попереднього злочинного досвіду в особи є істотним фактором, що сигналізує про значну ймовірність вчинення нею нового кримінального правопорушення, а, отже, й про необхідність належної уваги до таких груп осіб з боку правоохоронних органів.

Цікавою закономірністю у Одеському регіоні України є відомості, що характеризують стан учасників організованих груп і злочинних організацій на момент вчинення кримінального правопорушення. У переважній більшості випадків організованим злочинцям, за даними офіційної статистики, не властивий стан сп'яніння. У досліджуваний нами період у стані алкогольного сп'яніння відбувалося не більше 8 % таких кримінальних правопорушень і майже не зафіксовано кримінально протиправних діянь, вчинених у стані наркотичного сп'яніння (Додаток Б.10; Додаток Б.11; Додаток Б.12; Додаток Б.13; Додаток В; Додаток В.1). Це цілком закономірно, оскільки ця діяльність завжди спланована, обережна, вимагає уважності, непомітності для оточуючих і має тривалий у часі характер.

Щодо соціально-рольових ознак особи – члена організованої групи та злочинної організації в Одеському регіоні України, то вони висвітлюють його найближче оточення, побутові, сімейні, виробничі та загально-цивільні відносини [246, с. 150]. Так, поведінка людини залежить від тих соціальних позицій, які вона займає у соціумі, від того, на якій щаблі соціальної стратифікації знаходиться. У суспільній діяльності особа виконує низку рольових функцій, кожна з яких вимагає певної поведінки. Ця нормативно визначена роль обумовлює зміст соціально значущих характеристик особи і системи її потреб (чоловік, батько, посадове становище, матеріальна забезпеченість тощо) [222, с. 105].

Однією з головних ланок між окремою особистістю та суспільством є трудова діяльність, у процесі якої людина відчуває на собі вплив відповідного соціального середовища та сама впливає на нього. Дані про рід занять осіб, які вчинили кримінальні правопорушення мають величезне значення, оскільки вказують, в яких саме сферах зайняті такі особи, що сприяє пошуку та встановленню криміногенних факторів. Близько 17 % учасників організованих злочинних формувань в Одеській області мають постійну роботу, 7 % є студентами закладів освіти. Серед лідерів та авторитетів приблизно 53 % працювали чи працюють у комерційних структурах.

Слід зазначити, що кожен третій член організованого злочинного формування ніде не працює і не навчається. Ця обставина якраз і свідчить про те, що багато організованих угруповання осіб обрали кримінально протиправну діяльність як свою основну професію (Додаток Б.10; Додаток Б.11; Додаток Б.12; Додаток Б.13).

Щодо сімейного стану учасників організованої злочинної діяльності, то в Одеському регіоні близько 50 % членів організованих злочинних формувань були неодружені та незаміжні, 28 % – одружені (як правило, це так звані фактичний шлюб), 22 % учасників – розлучені. Отже, переважна більшість учасників організованих груп і злочинних організацій в Одеському регіоні – це особи, які не мають дружини або чоловіка. Це може бути обумовлено значною частиною серед них осіб молодого віку, які ще не встигли завести сім'ю, а також притаманною їм нестабільністю особистості, жагою ризику, авантюризмом, тобто властивостями характеру, які не сприяють зміцненню сімейних відносин.

Отже, до найбільш поширених ознак осіб, які вчиняють кримінальні правопорушення у складі організованих груп і злочинних організацій в Одеському регіоні України є низька престижність їх соціальних ролей, відчуженість від колективу, в якому він навчається чи працює, разом з тим орієнтування на неформальні групи з антигромадськими формами поведінки, завищені претензії, для задоволення яких доводиться ігнорувати правові норми [344, с. 6].

Досліджуючи особу злочинця, не можна не враховувати значення морально-психологічних особливостей особистості у разі вчинення нею конкретного кримінального правопорушення, оскільки в цьому випадку вони можуть визначати її поведінку. Пізнання ж специфіки внутрішнього світу злочинців, зокрема їх моральних якостей, потребує знання життєвих позицій осіб, які скоюють кримінально протиправні діяння, їх ставлення до оточуючої дійсності, людей, суспільства. Це неможливо без вивчення їхніх потреб, інтересів, ціннісних орієнтацій, мотивів діяльності. Саме з'ясувавши стійкі, переважаючі у духовному житті індивіда інтереси до тих чи інших

сфер соціального життя, явищ культури, ідеалів, можна отримати уявлення про спрямованість особи-злочинця [56, с. 78].

Світогляд, ціннісні орієнтації, інтелектуальні ознаки, емоційні особливості, вольові ознаки, культурний рівень, психічні аномалії, що не виключають осудність, рівень потреб та інші морально-психологічні ознаки особистості багатьох злочинців, досліджені науковцями значно менше, ніж інші ознаки, через труднощі, пов'язані передусім з методикою проведення таких досліджень [293, с. 209]. Це повною мірою стосується й такого специфічного виду злочинності, як організована злочинність.

Даючи морально-психологічну характеристику особам, які вчиняють кримінальні правопорушення у складі організованих груп і злочинних організацій в Одеському регіоні України, варто зазначити, що для них притаманне підвищене почуття незалежності від нормативної системи, правовий нігілізм, орієнтація на задоволення своїх власних потреб та інтересів будь-якими засобами, чітке усвідомлення протиправності своїх діянь.

Характеристика особистості організованого злочинця багато у чому залежить від його ролі та місця в ієрархії злочинного формування. На підставі цього доцільно окремо проаналізувати специфічні риси особистості керівників та рядових членів організованих груп і злочинних організацій в Одеському регіоні.

Найбільш значущою фігурою організованої групи та злочинної організації є її лідер. Так, лідер – це розробник планів скоєння конкретних кримінальних правопорушень, який займається розподілом доходів, регулює взаємовідносини в групі, контролює спосіб життя решти учасників і вимагає, щоб вони не допускали легковажних вчинків, вели зовні законослухняний спосіб життя, не зловживали алкоголем. Безсумнівно, лідерові притаманний сильний характер і організаторські здібності [253, с. 136]. Тому втрата лідера, як правило, завдає максимальної шкоди злочинному формуванню. Зазвичай після цієї події формування розпадається, а його члени приєднуються до іншого або ж місце лідера займає інший активний

член цієї злочинної спільноти. У той же час втрата рядового учасника ніяк не відбивається на функціонуванні кримінальної структури, оскільки кожен її учасник є лише ланкою єдиного ланцюга.

П. С. Єпринцев виділяє такі керівні ланки організованих груп: керівник-ініціатор, що створює злочинну групу та стимулює його учасників до злочинної діяльності, – 8 %; лідери-керівники (організатори) – 16 %; організатор-керівник – 42 %; керівник-виконавець – 37 % кримінальних проваджень [134, с. 19].

Взагалі лідер злочинного угруповання є своєрідним генератором кримінально протиправних ідей, винахідливий, честолюбний, заповзятливий та рішучий. Йому притаманні вольові якості, авторитетність, швидкість орієнтування та прийняття рішення у складних ситуаціях, використання людей у власних інтересах. Під маскою доброчесності та порядності часто ховаються жорстокість і розважливність, брехливість та мстивість. Проте, розглядаючи особу лідера, необхідно пам'ятати, що ця категорія злочинців за складом неоднорідна. Істотно різняться типові якості, властиві лідерам злочинних формувань, які вчиняють загальнокримінальні кримінальні правопорушення, та лідерам організованих злочинних формувань, які діють у сфері економіки. Лідери організованих груп та злочинних організацій, які вчиняють кримінальні правопорушення загальнокримінальної спрямованості в Одеському регіоні України характеризується як честолюбна, нетерпима до критики, агресивна і жорстока людина. Постійно контролюючи настрої організованої групи та її членів, прогнозує можливі варіанти їх поведінки. Не маючи високого освітнього рівня, лідер досить кмітливий і хитрий. Лідер організованого злочинного формування, що діє у сфері економіки, є більш освіченою особою. Він творчо підходить до пошуку нових можливостей збагачення, його можна назвати інтелектуальним злочинцем. Крім того, до основних якостей властивих такому лідеру належать підприємливість, рішучість, здатність впливати на людей, високий професійний рівень. Такий кримінальний професіоналізм дає змогу якісно підготувати

та вчинити кримінальні правопорушення, приховати його сліди та мати постійний матеріальний дохід [93; 271].

На думку М. В. Костенко причинами залежності від лідера організованої злочинної групи, влади над її членами є: поступливість як свідоме підпорядкування, залежність. У деяких випадках, щоб досягти того, чого хочеться, необхідно багато зробити. Тому легше погодитися заплатити певну ціну за свою свободу і незалежність, щоб це зробив інший, перекавши на нього досягнення бажаного; ідентифікація – підпорядкування лідеру, зважаючи на його високу привабливість для решти членів злочинної групи, які отримують додаткову емоційну винагороду за підпорядкування йому; інтерналізація – залежність виникає, коли зовнішні вимоги лідера до члена групи визнаються останнім і починають пред'являтися до самого себе [170, с. 172].

Нерідко лідери, накопичивши достатній капітал, вступають у сфери легального бізнесу, «відмиваючи» тим самим доходи, отримані кримінально протиправним шляхом, реалізуються у ролі директорів комерційних структур, банківських установ, налагоджують тісні контакти з представниками законодавчої та виконавчої влади, з працівниками правоохоронних органів, «обплутуючи» їх мережею корумпованих зв'язків [197, с. 296]. М. В. Корнієнко стверджує, що приблизно 10 лідерів і активних членів організованих злочинних угруповань м. Києва висували свої кандидатури під час виборів депутатів різних рівнів. Інші кримінальні авторитети, чие минуле не давало такої можливості, забезпечували фінансування й підтримку своїх ставлеників [167, с. 18–19]. У теперішній час за оперативно-розшуковими даними, кількість таких осіб збільшилася у рази. Як зазначає К. О. Чаплинський особливості організованої злочинності в Україні певною мірою характеризуються тим, що її представники намагаються підмінити собою систему державних органів. Ми погоджуємось з його думкою, що у низці регіонів все чіткіше простежується прагнення її лідерів увійти у законодавчу, судову та виконавчу влади. Існує небезпека підміни державних службовців

лідерами злочинних угруповань, тоді, як корупція в органах влади створює передумови успішності цього процесу [316, с. 40].

Особливе занепокоєння викликають лідери організованих груп і злочинних організацій Одеського регіону України, категорії «зłodії у законі». Як слушно зазначав С. О. Павленко, «зłodії у законі» займають лідируюче положення серед інших суб'єктів організованої злочинності. Вони формують певні правила і традиції злочинного світу, створюють злочинні групи та злочинні організації, згуртовують навколо себе людей, які бажають займатися кримінальною діяльністю [243, с. 73].

Особа злочинця – члена організованої групи і злочинної організації – багато у чому залежить від специфіки злочинної спільноти, до якої він належить. Трансформація злочинності в бік організованих її форм обумовило необхідність у кадрах нового типу, які мають ґрунтовні знання у сфері права, економіки, менеджменті, технічних науках. Кримінальне середовище в Одеському регіоні України почали масово поповнювати різні категорії службовців, у тому числі ті, хто обіймає відповідальні посади в органах державної влади і органах місцевого самоврядування і мають широкі ділові зв'язки. Також у скоєні кримінальних правопорушень задіюються й професійні злочинці, а також ті, хто вже були раніше судимі. Саме вони є носіями звичаїв і традицій кримінальної субкультури [175]. Для активних учасників організованих злочинних формувань характерне абсолютне підпорядкування лідерам злочинного угруповання, прагнення до наживи, рішучість, висока швидкість реакції, володіння зброєю та прийомами рукопашного бою. Крім того, вони є агресивними, егоїстичними, схильними до насильства, погроз і жорстокості. Для багатьох учасників організованих злочинних спільнот характерною є престижно-споживацька психологія, у них завищена самооцінка та існує впевненість у безкарності своїх кримінально протиправних дій [316, с. 51–53]. Тобто, учасники організованих груп і злочинних організацій є відчуженими від загальноприйнятих цінностей суспільства і його моральних принципів.

Отже, організованою кримінально протиправною діяльністю займаються особи з досить сформованими ціннісними орієнтаціями, поглядами, установками, які свідомо обирають кримінально протиправну поведінку як засіб забезпечення бажаного способу життя, високого рівня матеріальної забезпеченості. Особистість з вираженою корисливою орієнтацією характеризується такими рисами, як прагнення до «легких» грошей, бажання набути матеріальні блага не працюючи, надання надмірного значення у житті матеріальним факторам, переконаність у безмежних можливостях грошей, байдужість до суспільства.

Очевидно, що кожна особистість має властивий їй унікальний набір позначених якостей і властивостей, внаслідок чого вона є індивідуальною. Разом з тим усі особи мають схожі, типові риси, що дозволяють об'єднати їх у певні групи. Тому важливого значення у процесі дослідження морально-психологічних особливостей особи, яка вчиняє кримінальні правопорушення в Одеському регіоні України у складі організованої групи чи злочинної організації набуває визначення її типології. Так, Е. В. Федосов виділяє наступні типи особистості злочинця – члена організованої групи і злочинної організації: підлітково-молодіжний, традиційний «зłodійський», ситуативно-кримінальний, екстремістсько-кримінальний та змішаний [307, с. 98]. У залежності від мотивації та ставленні до своєї ролі в організованих групах і злочинних організаціях, можна виділити такі типи особистості їх учасників, як: корисливий, «престижний» та релігійно-фанатичний. Корисливий тип є найбільш поширеним серед учасників злочинних угруповань, що зумовлено їх прагненням покращити свій матеріальний добробут у результаті здійснення кримінально протиправної діяльності. Для «престижного» типу характерним є прагнення до самоствердження та підвищення свого авторитету у суспільстві, отримання влади та можливості розпоряджатися тими чи іншими ресурсами. Реалії, що склалися в Україні ще наприкінці 90-х рр. ХХ століття такі, що участь у злочинних угрупованнях стала розглядатися як один

із «соціальних ліфтів», що дозволяє у стислі терміни піднятися у соціальній ієрархії. Наступним типом учасника організованої групи та злочинної організації є релігійно-фанатичний. Злочинці такого типу, як правило, дотримуються радикальних форм релігійних течій, щиро вірять у те, що діяння, що ними здійснюються, продиктовані «божою волею», «волею Всевишнього». Для таких осіб характерна нетерпимість до прихильників інших релігій, етноцентризм, наявність різних забобонів, упереджень, крайні форми прояву екстремізму, націоналізму та ксенофобії. Особливу небезпеку становить особистість терориста-смертника, який, не замислюючись, готовий пожертвувати своїм життям задля досягнення цілей створення злочинного формування, учасником якого він є, своїх «побратимів» та виконання свого «божественного призначення» [49, с. 257–259]. Для цього типу особистості характерна відчуженість щодо наслідків своїх дій та байдужість до свого життя та життя оточуючих.

На основі аналізу судової практики і статистики, повідомлень ЗМІ, а також вивчення профільних наукових робіт, пропонуємо власну типологію особи-члена організованої групи і злочинної організації, які вчиняють кримінальні правопорушення в Одеському регіоні України. Зокрема:

– по-перше, «чорні комерсанти», для яких характерне не лише скоєння кримінальних правопорушень у сфері економічної діяльності, а й торгівля зброєю, наркотичними засобами, незаконний видобуток біологічних та інших природних ресурсів тощо. Для цього типу особистості характерна наявність яскраво вираженої корисливої мотивації у поєднанні з обережністю та обачністю. Агресія та застосування насильства є для них, як правило, вимушеним заходом, оскільки в силу специфіки діяльності, що здійснюється, вони вважають за краще не привертати до себе увагу (Додаток В; Додаток В.1);

– по-друге, «нальотчики», що спеціалізуються на вчиненні грабежів, розбійних нападів, вимагання, крадіжок тощо. Їх пріоритетною

мотивацією є корисливо-насильницька, при цьому характерні яскраво виражена агресія, імпульсивність, рішучість у своїх діях, наслідки яких не завжди є обдуманими (Додаток В; Додаток В.1);

– по-третє, «білі комірці», що виступають, як правило, у ролі посадових осіб органів державної влади, органів місцевого самоврядування та правоохоронних органів. Особи такого типу вчиняють кримінально протиправні діяння переважно корупційної спрямованості, внаслідок чого їм властиві такі риси, як обережність, розважливність, прагнення до поліпшення свого матеріального добробуту, а також забезпечення особистої безпеки та можливості силової підтримки з боку злочинних угруповань (Додаток В; Додаток В.1);

– по-четверте, «злочинний авторитет» – послідовник ідей, прихильник правил та законів злочинного світу, як правило це керівник-організатор організованих груп та злочинних організацій, який має авторитет та великий довід злочинної діяльності; забезпечує узгоджену взаємодію різних організованих угруповань, що має неоднорідну спеціалізацію; взаємодіє з різними структурними елементами злочинних ланок, в тому числі і з вищими посадовими особами органів публічної влади (Додаток В; Додаток В.1). Їх відрізняє наявність досвіду протиправної діяльності, авторитету у кримінальному світі, організаторських здібностей, лідерських якостей, що дозволяють здійснювати ефективне керівництво, стратегічне мислення тощо.

Отже, типологія особистості учасників організованих груп і злочинних організацій є доволі розгалуженою. Вивчення типології має не лише важливе теоретичне, а й практичне значення, оскільки без знання типових властивостей та якостей, притаманних особистості учасників організованих груп, неможливе здійснення ефективної діяльності щодо запобігання та протидії організованим злочинності в Одеському регіоні України.

Мотиви кримінальних правопорушень, які вчиняють члени організованих груп і злочинних організацій в Одеському регіоні України, хоч і не є обов'язковою ознакою суб'єктивної сторони,

проте відіграють важливу роль у формуванні кримінологічного профілю типового представника організованої злочинності у досліджуваному регіоні. Саме мотивація дає можливість зрозуміти, якими переконаннями, емоціями та відчуттями керувались засуджені особи під час вчинення таких дій. Отже, такі кримінально протиправні діяння були вчиненні переважно з корисливих мотивів – 88 %, тоді, як з політичних – 3 %, але були й такі, які ґрунтувалися на ідеологічних переконаннях – 3 %, та такі, які були здійсненні з невстановлених особистісних мотивів – 4 %, у свою чергу, 2 % складала інші мотиви [135, с. 19–24]. Отже, з цього вбачається, що рушійною силою кримінально караного вчинку особи – члена організованої групи і злочинної організації в основному є його прагнення до незаконного збагачення за рахунок вчинення кримінально протиправних дій у відношенні інших осіб, суспільства або держави.

Таким чином, аналіз осіб – членів організованих груп і злочинних організацій, які вчиняють кримінальні правопорушення в Одеському регіоні України дав змогу встановити, що здебільшого такий організований вид злочинної діяльності представляють офіційно непрацюючі особи чоловічої статі, молодого віку від 18 до 39 років, громадяни України, українці, мешканці міста Одеси, неодружені. Представлена категорія осіб характеризується переважно середнім ступенем освіти, однак частка осіб з вищою і спеціально-середньою освітою також є високою. Більше половини осіб, які вчиняли кримінальні правопорушення в Одеському регіоні України у складі організованої групи чи злочинної організації мають кримінальний досвід. Абсолютна більшість кримінальних правопорушень, що вчинялися на території Одещини членами організованих груп і злочинних організацій реалізовувалися у тверезому стані, тобто не знаходячись у стані алкогольного чи наркотичного сп'яніння. У такий спосіб, дослідження специфічних рис особистості – членів організованих злочинних угруповань значно сприяє у визначенні приблизного кола осіб, які здатні стати на шлях організованої

злочинної діяльності на території Одещини. Тому представлені специфічні риси особи, яка вчиняє кримінальні правопорушення в Одеському регіоні України у складі організованої групи і злочинної організації мають враховуватися під час організації та вдосконалення системи заходів запобігання організованій злочинності у межах досліджуваного регіону в умовах воєнного стану.

2.3 Особливості детермінації організованої злочинності в Одеському регіоні України

Проблема детермінації організованої злочинності в Одеському регіоні є обов'язковим елементом кримінологічної характеристики, що має важливе значення для здійснення правоохоронними органами відповідних заходів запобігання. Це питання є вкрай актуальним у зв'язку з тим, що сучасна організована злочинність в умовах військової агресії є соціально-правовим явищем, яке само-розвивається та самодетермінується у суспільстві загалом, а також обумовлює цілу низку інших негативних явищ і процесів.

Дослідження детермінант організованої злочинності в Одеському регіоні передбачає окреслення кола тих криміногенних явищ та процесів, які їх породжують та сприяють їх вчиненню, а також обумовлюють кількісно-якісні зміни цієї форми злочинної діяльності. За силою впливу, терміном дії, щільністю зв'язку з вказаною категорією злочинності це можуть бути різні явища та процеси, що кореняться у різних сферах суспільного життя та пов'язані з соціально-економічним розвитком регіону, специфікою складу населення, міграційними процесами, діяльністю громадських та державних інститутів тощо. Проте це не лише сукупність чинників, як окремих складових, а їх структурна цілісність, яка утворює детермінуючий комплекс. Тобто, мова йде про соціальні явища та процеси, які мають різні детермінуючі властивості, а відтак – різні детермінуючі функції і виступають як детермінанти

організованої злочинності. Від комплексного аналізу детермінації організованої злочинності в Одеському регіоні залежить успішне запобігання злочинності цієї категорії.

Сучасна кримінологічна теорія причинного комплексу злочинності оперує такими категоріями, як причини й умови, фактори, чинники, детермінанти та обставини злочинності. Так, під «причиною злочинності» варто розуміти ті негативні соціальні явища і процеси, під впливом яких у винної особи виникають глибокі та стійкі антигромадські погляди, звички, які внаслідок криміногенної мотивації зумовлюють її внутрішню готовність учинити злочинні посягання [38, с. 84]. Під «умовами злочинності» розуміють обставини, які безпосередньо не породжують це явище, але супроводжують його причини, забезпечують їх певний розвиток, необхідний для виникнення наслідку [179, с. 57]. Поняття «обставини» та «чинники» часто вживаються як узагальнюючі для позначення причин та умов злочинності [137, с. 92]. Термін «фактор» означає всі ті соціальні явища та процеси, з якими злочинність безпосередньо пов'язана та взаємодіє і, які мають будь-яке детермінуюче, зокрема й казуальне значення для пояснення того, що її породжує, визначає, обумовлює [179, с. 57]. Саме тому на початковому етапі визначеного причинного комплексу злочинності та її видів необхідно проводити ретельний аналіз усіх соціальних факторів, які так чи інакше впливають на існування злочинності у цілому та організованої злочинності зокрема, і потім, лише на етапі узагальнення та встановлення прямих і опосередкованих зв'язків цих факторів зі злочинністю, виявлення закономірностей – необхідно виділити з них ті визначальні, що завжди породжують злочинність загалом, а також окремі види й окремі кримінальні правопорушення [142, с. 133].

Щодо «детермінації злочинності», то тут розуміють сукупність різних за природою негативних явищ об'єктивного та суб'єктивного характеру, які у своєму зв'язку обумовлюють кримінальну форму поведінки у суспільстві [187, с. 95]. В основі детермінізму закладені

такі засади й закони діалектичного та історичного матеріалізму, як закон про загальний, універсальний зв'язок предметів і явищ оточуючого світу, концепція соціального детермінізму, принципи історизму й системного підходу при дослідженні соціальних явищ і процесів, учення про діалектичні суперечності [190, с. 95]. Детермінізм визначає наявність певного виду зв'язку та взаємозалежності явищ, і не завжди цей зв'язок причинний. Кореляційний зв'язок між явищами, будучи різновидом детермінізму, може свідчити про те, що існують загальні для цих явищ, зв'язок між якими не встановлений [142, с. 133–134]. Саме тому, на нашу думку, доцільним та логічним є використання поняття «фактори» та «криміногенні фактори», що детермінують організовану злочинність, а також не відмовляємось від доволі поширеного терміну «чинники злочинності» та «детермінант злочинності» [179, с. 57; 317, с. 182–184].

У кримінологічній доктрині сформульовано, що прояви організованої злочинності в Одеському регіоні України характеризуються схожими криміногенними факторами, як і вся злочинність. Однак, коло й інтенсивність низки криміногенних явищ і процесів тут є специфічними. Вони пов'язані з істотною напругою у суспільстві та мікросередовищі, стереотипами поведінки, які склались, уявленнями про дозволеність насильства у соціумі та окремими специфічними особливостями сформованими на певній території проживання [331, с. 451]. Кожний регіон, незалежно від його територіальних розмірів, розвитку економіки й кількості населення, представляє собою певну соціально-економічну систему, яка характеризується властивою лише йому структурою, елементами, ознаками та видами продуктивних сил і взаємозв'язків у межах даної території [68, с. 82]. Це, у свою чергу, обумовлює наявність специфічних регіональних протиріч і, як наслідок, існування особливостей детермінації та функціонування супутніх негативних процесів у виді злочинності, у тому числі й організованої, яка тут виступає невід'ємною складовою – її негативною частиною, а отже, і своєю регіональною підсистемою [17, с. 227].

У XVIII столітті серед детермінант злочинності виділяли моральність, соціальні умови та закони. Саме на ці фактори одним із перших вказував бельгійський математик, статистик та соціолог Адольф Кетле у своїй роботі «Соціальна система та закони, які нею управляють» [154, 218]. Згодом список зазначених детермінантів було розширено, до них стали також відносити анатомічні, фізіологічні, психологічні, спадкові, сімейні, демографічні, етнічні, расові, кліматичні, географічні, економічні, культурологічні, педагогічні, професійні та інші фактори. При цьому вбачалось, що перелічені вище фактори істотно відрізнялися один від одного за ступенем свого впливу на злочинність, а також за ступенем своєї значущості. Так, представники класичного напрямку кримінологічної науки (наприклад, Чезаре Беккарія, Джеремі Бентам, Вільям Блекстон) найбільш значущими вважали правові фактори. Для дослідження таких факторів вони застосовували юридичний (дедуктивний) метод, який характеризувався «повним відволіканням від усіх сфер життя, крім юридичної: об'єктом вивчення має бути право і лише право, взяте в його ізольованості, поза його зіткненням з економічними, суспільними та іншими відносинами». Представники антропологічної школи Чезаре Ломброзо, Джеймс Прічард, Рафаель Гарофало, Ернст Кречмер вважали, що визначальний вплив на злочинність здійснюють анатомічні, фізіологічні, кліматичні фактори, а також расова приналежність. У свою чергу, представники соціологічного напрямку Габріель Тард, Еміль Дюркгайм, Питирим Сорокін вважали, що злочинність продукують саме соціально-економічні чинники, зокрема: рівень безробіття, ступінь майнового розшарування суспільства, бідність, міграцію тощо [178, с. 85–93; 295].

У зарубіжній кримінологічній літературі серед найбільш поширених факторів територіальної специфіки злочинності називають відмінності у рівнях урбанізації населених пунктів, різницю соціально-економічних показників територій, відмінності у доходах населення, деякі демографічні індикатори, неоднакові рівні віктимізації населення, особливості розташування інфраструктурних

об'єктів, особливості правоохоронної діяльності з реєстрації та розкриття кримінальних правопорушень, звички та традиції місцевого населення тощо [372; 352, с. 3–20; 353, с. 47–62; 378, с. 165–177; 383, с. 386–402].

К. Ю. Сікач серед факторів, які продукують злочинність, у тому числі й організовану, на регіональному рівні називає: 1) позиційно-атрибутивні фактори (географічне положення, розміри і компактність території, адміністративний поділ, транзитність території тощо); 2) природно-географічні (рельєф і наявність родовищ мінеральних ресурсів, агрокліматичні умови, сезон року тощо); 3) економічні (рівень економічного розвитку, структура економіки і зайнятості населення, трансформація форм власності, ситуація на ринку праці, рівень інфляції тощо); 4) соціальні (рівень, спосіб та якість життя населення, ступінь майнового розшарування (поляризації) населення; система освіти тощо); 5) демографічні (кількість і густота населення, статеві-вікова, професійно-освітня структура населення, шлюбна ситуація, етнічний склад населення); 6) екістичні і містобудівні (особливості системи розселення, рівень урбанізації, архітектурна забудова, транспортна, тощо); 7) культурно-духовні (суспільна ідеологія, «імідж» території, рівень поширення соціально небезпечних хвороб, психічні розлади і захворюваність, релігійна активність і стан міжконфесійної взаємодії тощо); 8) екологічні (рівень антропогенного навантаження, стан земельних, водних, атмосферних, біологічних ресурсів, наявність зон екологічного лиха, заповідних територій тощо); 9) політичні (рівень політичної стабільності, рівень політичних свобод і демократії, наявність конфліктних зон різної природи, корупція тощо); 10) організаційно-правові (діяльність правоохоронних органів та судової системи, наявність пенітенціарної системи тощо) [285, с. 82]. А. М. Бабенко, крім вказаних, значну роль відводить історичним, географічним та культурологічним системам територіально-просторових факторів злочинності. Зокрема, історичні, як він вважає, характеризуються історією виникнення та розвитку регіону, особливістю

формування його кордонів тощо. Інші два обумовлюються географічним місцем розташування регіону, його природними ресурсами, які впливають на спосіб виробництва, наявність транспортної системи, промислово-господарчу інфраструктуру, характер забудови поселень, особливості розселення, склад та структуру населення, його традиції та звичаї, способи проведення дозвілля, рівень правосвідомості, його відношення до закону тощо [17, с. 230].

Окремі вітчизняні дослідники стверджують, що до найголовніших тенденцій розвитку системи організованої злочинності відноситься її подальше проникнення у легальну економіку, що проявляється у легалізації злочинних доходів, здійсненні організованої кримінально протиправної діяльності під прикриттям легальних суб'єктів підприємницької діяльності, встановленні контролю над певними економічними сферами, територіями; консолідація «кримінального світу»; значне посилення тенденції політизації організованої злочинності; здобуття все більш масового, міжрегіонального і міжнародного характеру; збереження тенденції до зростання озброєності, підвищення рівня їх мобільності й технічної оснащеності; планомірне використання професійних знань у різних галузях і тих, що накопичені кримінальним світом [272, с. 15–16].

Міжнародні фахівці Управління ООН з наркотиків і злочинності (UNODC) здійснюючи комплексні дослідження організованої злочинності у різних країнах світу стверджують, що цей вид кримінально протиправної діяльності продукує широкий набір системних факторів, а саме: соціологічних, правових, економічних та політичних. Ці фактори, на їх думку, не обов'язково можуть спричиняти такі кримінальні правопорушення, але вони створюють умови, в яких процвітає організована злочинна діяльність у світі. Учені вважають, що економічно занедбані, маргінальні та малонаселені території більш сприятливі до перетворення на злочинні «гавані». Неспроможність уряду забезпечувати елементарні потреби населення, наявність тіньової економіки, високий рівень безробіття, низький рівень життя і залежність від підпільних ринків

стимулюють злочинні організації пропонувати товари, послуги та робочі місця [384]. Тобто, чим більше органи державної влади не забезпечують суспільні блага, тим більше громадяни схильні до того, щоб стати залежними від злочинних організацій і перейти на їх бік. У такому разі організовані злочинні групи можуть акумулювати політичний капітал і отримати широку громадську підтримку. Це робить їх здатними діяти як квазідержави. Крім того, за спостереженням експертів Управління, одним із найбільш потужних детермінант організованої злочинності є корупція. Насамперед, корумпована поліція, судді, органи ліцензування та інші державні інституції призводять до того, що державні структури функціонують як злочинна організація, вимагаючи хабарі, незаконні гонобари та виконання неправомірних дій. У деяких ситуаціях ці державні органи також отримують хабарі від організованих злочинних груп з метою захисту їх незаконної діяльності [384].

Деякі зарубіжні вчені вважають, що організовані злочинні угруповання діють узгоджено в єдиному кримінальному просторі на територіях своїх держав, що сприяє тенденції зростання транснаціональної злочинності, характерної для сучасному світу. Сьогодні є очевидним, що транснаціональна організована злочинність зумовлюється системними відмінностями між країнами. Тобто, різного роду нерівностями, так званими «криміногенними асиметріями», що функціонують у міжнародній системі та створюють основні передумови, які злочинні організації можуть використовувати. Наприклад, якщо одна країна визнає певну поведінку законною, а інша держава криміналізує її, то транснаціональна організована злочинність може скористатися розбіжностями між конкуруючими правовими юрисдикціями на свою користь [384].

До факторів продукування організованої злочинності в Україні, учена Ю. О. Стрелковська, відносить економічну та політичну нестабільність, різку поляризацію доходів громадян та пов'язане із цим майнове розшарування населення. Ці фактори, на її думку, призводять до суттєвих змін у суспільстві, наслідком яких стала

маргіналізація як окремих громадян, так і цілих груп населення. Остання наголошує, що саме маргінальний стан окремих індивідів чи цілих груп населення можна розглядати як криміногенний фактор, що значно полегшує процес втягнення цих суб'єктів в організовану злочинну діяльність [289].

Особливої уваги заслуговує позиція вченого П. С. Єпринцева, який до детермінант організованої злочинності в Україні відносить: політичні та соціально-економічні фактори (воєнні дії; політичну нестабільність; економічну кризу; неадекватну оцінку суспільної небезпечності ОЗ та її наслідків; тіньову економіку; недоліки в реформуванні сектору безпеки й організації міжнародного співробітництва тощо); організаційно-правові фактори (недоліки системи обліку та звітності, корупцію, професіоналізацію діяльності організованих угруповань, їх зрощування з корупцією та міжнародним криміналітетом («зłodіями в законі»), відсутність належної взаємодії та координації правоохоронних органів, недостатній рівень кваліфікації правоохоронців) та морально-психологічні фактори (девальвацію духовних цінностей, послаблення окремих моральних і соціальних інститутів, недоліки виховного характеру, недостатня правовиховна робота з населенням, процес розшарування суспільства за майновим станом тощо) [134, с. 17].

У такий спосіб, фактори, що створюють кримінологічну напругу, за твердженням фахівців, діють на макрорівні, мікрорівні та індивідуальному рівні й детермінують наявність певного середовища у тому або іншому регіоні, а отже, і продукують специфічний стан злочинності, у тому числі й організованої. У межах нашого дослідження, ми ґрунтуємось на теоретико-прикладних напрацюваннях з цієї проблематики провідних учених, які групують явища, процеси та стани, що можуть бути факторами організованої злочинності в Одеському регіоні України, за сферою впливу суспільних відносин. Така методика систематизації детермінант регіональної злочинності, у тому числі й окремих її видів (організованої злочинності), уже використовувалась у чималій кількості кримінологічних

праць і довела свою ефективність [140, с. 183–233; 328, с. 8–67; 16, с. 201–269; 319, с. 116–141; 209; 309; 51]. Зокрема, у кримінологічних дослідженнях, присвячених детермінації того або іншого виду злочинності, у тому числі й організованої злочинності, ключова роль відводиться аналізу таких факторів, а саме: історичних, природно-географічних, соціально-демографічних, політичних, економічних, правових, організаційно-управлінських, психологічних та культурно-виховних факторів [16, с. 201–269; 40, с. 326–388]. Такі фактори й зумовлюють особливий стан, динаміку, структуру та географію організованої злочинності в Одеському регіоні України, тому розглянемо їх більш докладніше.

Історичні передумови становлення та розвитку Одеського регіону України мають значний вплив на інтенсивність функціонування усіх соціальних процесів у цій територіально-просторовій системі. Територія сучасної Одеської області заселена з часів пізнього палеоліту. Тут знайдено залишки поселень часів мезоліту і неоліту, пам'ятники трипільської, гумельницької та усатівської культур. З VII по III століття до н. е. господарями цієї території були скіфи, а з II століття до н. е. по III століття н. е. – сармати. У VI столітті до н.е. на чорноморському узбережжі греки почали засновувати колонії, які проіснували до епохи Великого переселення народів. У III-IV столітті територія Одещини входила у зону поширення черняхівської культури [69].

З середини XIII до XIV століття територія Одеської області належала Золотій Орді. У свою чергу, наприкінці XIII століття на руїнах античного міста Тіра заснувалось місто Акерман (Білгород-Дністровський), що стало важливим торговим центром Північно-Західного Причорномор'я. Наприкінці XIV століття Білгород-Дністровський разом з усім Буджаком відійшов до Молдавського князівства, а степи на схід від Дністра — до Великого князівства Литовського [234].

Наприкінці XV – у 1-й третині XVI століття майже вся територія сучасної Одеської області увійшла до володінь Османської

імперії. У другій половині XVIII століття почалась низка баталій, зокрема: «Битва при Кагулі», «Чесменська битва», «Битва при Кінбурні», «Штурм Очакова». У визволенні краю від турецьких загарбників активну участь брали українські козаки, свідченням чого є справжні документи – атестати. Знаменною сторінкою в історії краю став штурм чорноморськими козаками під приводом кошового отамана Антіна Головатого турецького укріплення Хаджибей в ніч з 13 на 14 вересня 1789 року [234]. Остання війна з Туреччиною у XVIII столітті завершилася Ясським мирним договором 1791 року, після чого й почався період заселення та господарського освоєння звільненого краю. Тут з'являються різномовні та різноплеменні переселенці з інших районів України, країн Західної Європи, Росії. Серед них були і купці, і майстри, і художники, і будівельники. У 1794 року було видано рескрипт, який затверджував проект і план міста Одеси (автор проекту Ф. Деволан). Керівництво будівництвом військової гавані і купецької пристані покладалося на адмірала І. Дерібаса [234].

За часів градоначальника О. Ф. Ланжерона (1815–1820 рр.) Одесі було даровано режим порто-франко, який дозволяв безмитну торгівлю та зберігання імпортованих товарів. Його адміністративна діяльність сприяла процвітанню краю, розвитку зовнішньої торгівлі і початку пароплавства на Чорному морі [3]. Так, у середині XIX століття Одеса як місто-порт не мало серйозних конкурентів на Чорному та Азовському морях. До початку 50-х рр. XIX століття до порту було приписано 12 парових судів, які здійснювали регулярні рейси по лініях Одеса – Константинополь, Одеса – порти Дунаю, Одеса – порти Криму і Кавказу.

Одеса стала центром транзитної і посередницької торгівлі країн Європи, Близького і Середнього Сходу. Через Одеський порт експортувалось зерно, хутро, шкіра, худоба, канати, а імпортувались цитрусові, кава, масло, напої [234]. Історичною подією не лише для Одеси, а й для всієї України стало відкриття у 1865 році залізниці Одеса – Балта. Завдяки будівництву залізниці Одеса була з'єднана

з центрами промисловості, торгівлі та товарного землеробства інших регіонів [234].

З грудня 1917 по березень 1918 року південна частина області (Буджак) входила до складу Молдавської Демократичної Республіки. З січня 1918 по березень 1918 року у центральній частині сучасної області була маріонеткова Одеська Радянська Республіка. У березні 1918 року Королівство Румунія анексувало Молдавську Демократичну Республіку, а разом з нею і Південну Бессарабію [235].

Постановою 4-ї позачергової сесії ВУЦВК 12-го скликання від 1932 року було утворено Одеську область, її первинна територія включала міста Одеса, Зинов'євськ (нині Кропивницький), Миколаїв, Херсон та інші 46 районів. У 1940 році північно-східні райони Молдавської Автономної Радянської Соціалістичної Республіки – передано до складу Одеської області УРСР [3].

Під час Другої світової війни вся сучасна Одеська область була окупована Королівством Румунія. 10 квітня 1944 року Одесу було звільнено. Наслідки військових дій були катастрофічними: зруйновані підприємства, портові і складські споруди, величезна кількість адміністративних і житлових будівель. Місто стояло в руїнах, але вже до кінця 1951 року місто було відновлено [235].

У 1954 році від Одеської області до Миколаївщини відійшли м. Первомайськ, Великоградівський, Доманівський, Кривоозерний, Мостовський, Первомайський райони, а до Кіровоградської області – Вільшанський, Гайворонський, Голованівський, Ульянівський райони. Із ліквідацією у 1954 році Ізмаїльської області до Одеської області були передані 13 районів: Арцизький, Болградський, Бородинський, Кілійський, Лиманський, Новоіванівський, Ренійський, Саратський, Старокозацький, Суворовський, Тарутинський, Татарбунарський, Тузлівський – та міста Ізмаїл, Білгород-Дністровський, Вилкове [69].

Сьогодні Одеська область з центром у м. Одесі продовжує залишатися найбільшим туристичним та культурним центром на Півдні

України, що демонструє дійсний універсалізм, поєднуючи в собі найбільший в Україні морський порт, розвинену промисловість, курортно-рекреаційний комплекс, транспортну і фінансову інфраструктури [3].

Історично склалось, що Одеська область з давніх часів приваблювала кримінальний елемент. У ХХ столітті побутовий бандитизм Одещини поступився місцем витонченій організованій злочинності, коли місцеві кримінальні авторитети почали використовувати швидко зростаючий порт міста в своїх інтересах. Одним із яскравих представників злочинного світу був відомий одеський бандит Мішка Япончик (справжнє ім'я та прізвище Мойша-Яків Вольфович Вінницький), який у 1917 році сформував масштабну злочинну організацію, що вчиняла різного роду кримінальні правопорушення та тримала у страху увесь Причорноморський регіон України. Лідер організованого злочинного угруповання М. Япончик мав налагодженні контакти із представниками усіх партій: анархістами, есерами та більшовиками, що значно полегшувало йому ведення кримінально протиправної діяльності на Одещині. Пізніше, в 90-х роках ХХ століття стрімку кримінальну діяльність в Одеській області вів кримінальний авторитет Віктор Павлович Кулівар, відомий за прізвиськом Карабас. Після розпаду Радянського Союзу В. Кулівар почав активно займатися рекетом. Його заступництво вважалося гарантом безпеки, а в розплату він вимагав не більше 10 % від прибутку підприємства. Злочинна організація В. Кулівара встановила контроль за усім нафто-портовим бізнесом Одеського регіону. Існує думка, що авторитет Карабаса в Одесі був настільки значним, що у місті не відбувалося жодного грабежу чи розбою без його відома [37].

Отже, історичний фактор у системі детермінації організованої злочинності в Одеській області є опорним. Зокрема, історичний аналіз продемонстрував, що Одеському регіону характерна наявність особливого набору ознак, які повною мірою зумовлені специфікою становлення, розвитку та функціонування цього регіону.

У різні історичні періоди землі сучасної Одеської області знаходились у складі Туреччини, Росії, Молдавії, Румунії й т. д., а отже, регіон формувався під впливом різних подій, культур, релігій, мов, менталітету, способів життя, традицій і систем права, що й обумовило наявність сучасних регіональних особливостей [149; 148]. Останні неминуче відкладають відбиток на усіх сферах суспільних відносин, у тому числі й на виникнення різного роду відхилень, що проявляються у формі злочинності (включаючи й організовану злочинність).

Певний вплив на регіональні особливості поширення організованої злочинності справляють природно-географічні фактори. Одеський регіон України має вигідне територіальне положення, що сприяє його економічному розвитку. Так, Одеська область є найбільшою за територією областю України, що розташована на південному заході країни, від гирла річки Дунаю до Тилигульського лиману (морське узбережжя у межах області тягнеться на 300 км). До складу області входить 26 районних центрів, а також о. Зміїний. Досліджувана область межує з Вінницькою, Кіровоградською та Миколаївською областями, а по суші та на морі межує з низкою зарубіжних країн: Республікою Молдовою, Румунією, Болгарією та Туреччиною. Всього у межах регіону пролягає 1362 км державного кордону України. Одеській області характерний помірно-континентальний клімат з недостатнім зволоженням, сприятливий для розвитку сільського, рибного та іншого виду господарської діяльності. Взимку переважає нестійка погода із частими відлигами, тоді, як літо тривале та спекотне. У межах області розташовані 1134 малих річок і струмків, 15 прісноводних та морських лиманів, 68 водосховищ і 45 озер. До річкової мережі належить р. Дунай, Дністер, Кодима, Саврань, Тилигул, що мають важливе значення для судноплавства, зрошення, вироблення електроенергії. Центр області є місто-герой Одеса, – морський порт, на північно-західному узбережжі Чорного моря, за 490 км на південь від Києва. Одне з найбільших міст України, населення якого

понад один мільйон жителів, південні ворота нашої держави, важливий промисловий, науковий, культурний та курортний центр країни [235; 172].

Вдале географічне розташування Одеського регіону України на узбережжі Чорного моря між Європою та Росією робить її стратегічним транзитним маршрутом. Організовані злочинні групи користуються прозорими кордонами та слабкою митною службою, щоб брати участь у різних формах незаконної торгівлі, включаючи наркотики, зброю, контрафактні товари та торгівлю людьми.

Отже, територіально-просторове розташування Одеської області, її площа, наявність природного та рекреаційного комплексу і ресурсів, у сукупності з наявним сусідством з іншими країнами та регіонами впливає на процес функціонування і розвитку досліджуваного регіону та, як результат, на особливості становлення соціальної системи та її елементів.

На процес запобігання організованій злочинності в Одеському регіоні України суттєвий вплив здійснюють його значний розмір та соціально-демографічні процеси, які протікають у ньому. Одеська область є найбільшою областю України за розміром, її загальна площа становить 5,5 % (33,3 тис. км²) від загальної площі держави, що майже дорівнює розмірам території Республіки Молдова та Бельгії. Станом на січень 2022 року населення Одеської області нараховувало 2 350 571 осіб, що становить майже 5,7 % населення України. У свою чергу, густина населення Одеської області складає 71 особу на км². Кількість міського населення в Одеській області складає 65,8 %, а сільського населення – 34,2 %. Одеський регіон є середньоурбанізованим. На території Одеської області, порівняно з іншими регіонами України, дуже різноманітний національний склад населення. В області проживають представники 133 національностей і народностей. Найбільша строкатість у національному складі спостерігається в південно-західній частині області в межах річчя Дністра та Дунаю. Тут переважає українське населення – 35,8 %, болгари – 24,8 %, росіяни – 17,7 %, молдовани – 15,2 %,

гагаузи – 4,6 % та інші. Крім цього, на території області проживають поляки, чехи, албанці, греки та інші. Найбільш різноманітний національний склад у південно-західній частині області (міжріччя Дністра та Дунаю), а у північних та центральних районах населення мононаціональне і складається здебільшого з українців [235; 172]. Ми вважаємо, що висока кількість населення, стрімка урбанізація, багатонаціональність складу населення у цьому регіоні може призводити до поширення девіантних феноменів, у тому числі й організованої злочинності.

Важлива роль у детермінації організованої злочинності в Одеському регіоні відводиться політичним факторам. Серед них варто вказати перехід України від радянської республіки до незалежної держави, що супроводжувався значними політичними та економічними викликами. Розпад Радянського Союзу призвів до періоду політичної нестабільності, слабких структур управління та важкої економіки. Цією вразливістю і хаосом скористалися мережі організованої злочинності для реалізації своїх кримінально протиправних цілей, саме тому в 90-х рр. XX століття в Україні загалом та Одеському регіоні зокрема почали активно формуватися організовані групи і злочинні організації. На Одещині прикладом цього виявились чисельні організовані кримінально протиправні угруповання на чолі з Віктором Куліваром (Карабас), Олександром Ангертом (Ангел), Георгієм Стояновим (Стоян), Антимосом Кухілавою (Антик) та іншими. Ними реалізовувались різного роду кримінальні правопорушення переважно з корисливих мотивів, зокрема: рекет, контрабанда, шахрайство, грабіж, розбій, вбивство на замовлення, наркобізнес тощо [36]. Досвід їх кримінально протиправної діяльності беруть за основу сучасні злочинні організації, які нині діють в Одеській області.

Крім того, до політичних чинників продукування організованої злочинності в Одеському регіоні України відноситься: послаблення верховенства права; недосконале державне управління; широко поширена корупція серед державних службовців,

включаючи політиків, правоохоронних і судових органів, яка під-риває довіру до цих органів та створює сприятливе середовище для організованої злочинності; зрощування кримінальних авторитетів та активних членів організованих злочинних груп із представниками різних гілок влади, бізнесу, комерції, засобів масової інформації та культури; фактична нездатність держави захистити низку основних конституційних прав та інтересів громадян і суспільства, що виражається у відсутності політичної волі, спрямованої на протидію організованій злочинності; зниження контролю за соціально-економічними та політичними процесами на регіональному рівні; прорахунки у політиці реформування правоохоронної та судової системи; невинуватене затягування основних законів, які забезпечують першочергову боротьбу з організованими формами злочинності. Зауважимо, що ці фактори не вичерпуються представленим переліком, однак, вони є основними, які найбільш чітко виявляються саме в Одеському регіоні та впливають на його криміногенну ситуацію.

Повномасштабне російське вторгнення в Україну вплинуло на всі сфери життєдіяльності, у тому числі й на детермінацію організованої злочинності. Так, збройна агресія Росії проти України створила «сприятливі» додаткові можливості заробітку для криміналітету в Одеському регіоні, зокрема: людський трафікінг та перевезення через кордон ухилянтів від армії. За інформацією ЗМІ вартість незаконного перетину українського кордону для чоловіків призовного віку коливається між 5000–10000 євро [231]. Кожна війна, у тому числі російсько-українська, створює умови для накопичення зброї, часто поза прямим державним контролем; закінчення війн, як правило, призводить до нелегального відтоку цієї зброї до рук організованих злочинних і повстанських угруповань як у країнах-сторонах конфлікту, так і за їхніми межами [215]. Такі незаконні відтоки вогнепальної зброї та боєприпасів продукують різного роду організовані кримінальні правопорушення. Крім того, війна проти України створила негативний соціально-психологічний

клімат у суспільстві, що призводить до розхитування криміногенної обстановки, як у цілому в державі, так і в Одеському регіоні зокрема. Таким чином, збройна агресія Росії проти України порушили структури управління, послабили правоохоронні органи та створили нестабільне середовище, яке сприяє діяльності організованих злочинних груп.

Особливого значення у детермінації організованої злочинності на Одещині набувають правові фактори. Так, на стан організованої злочинної діяльності впливає відсутність ефективної законодавчої бази щодо протидії організованій злочинності на загальнодержавному, регіональному і локальному рівнях, як наслідок, криміногенна ситуація змінюється значно швидше, ніж чинне законодавство; невиправдано вузьке визначення у нормативній формі поняття «організована злочинність», а також її кваліфікуючих ознак у Кримінальному Кодексі України, не визначення таких понять, як «організована злочинна діяльність» та «організоване злочинне угруповання»; відсутність цілісної системи чітко визначених принципів, на яких має базуватися багатоаспектна організаційна, превентивна, правоохоронна та «репресивна» діяльність суб'єктів протидії організованим злочинності; неповний перелік суб'єктів протидії організованим злочинності, який визначено у ст. 5 Закону України «Про організаційно-правові основи боротьби з організованою злочинністю». Зокрема, якщо до органів, які беруть участь у боротьбі з організованою злочинністю, законодавець зараховує Національне антикорупційне бюро України, то логічно до суб'єктів протидії організованим злочинності зарахувати і Спеціалізовану антикорупційну прокуратуру та Державне бюро розслідування [291, с. 114]; ліквідація в 2015 році Управління боротьби з організованою злочинністю, що був спеціально призначений для виявлення та припинення діяльності стійких суспільно небезпечних організованих груп і злочинних організацій, які впливають на соціально-економічну і криміногенну ситуацію в регіоні та державі, викриття злочинної діяльності їх лідерів та «авторитетів»; не закріплення

у КПК України норми про встановлення слідчим детермінант конкретного кримінального правопорушення [217, с. 67], у тому числі й тих, які вчиняються організованими групами і злочинними організаціями; не визначення загальних засад та конкретних сучасних форм міжнародної співпраці України у зазначеній сфері та багато іншого [41, с. 306]. Отже, правові чинники спричиняють значний вплив на виникнення організованої злочинності, як в Україні загалом, так і в Одеському регіоні зокрема.

У значній мірі на організовану злочинність в Одеському регіоні впливають економічні фактори, зокрема: безробіття, бідність, інфляція, зростання ВВП, дефіцит місцевого бюджету, рівень добробуту та якість життя населення тощо. Військова агресія Росії проти України викликала масштабні руйнування виробничого капіталу та інфраструктури, принесла людські жертви та соціальні втрати на загальнодержавному та регіональному рівнях. Війна призвела до скорочення робочих місць і доходів, зменшення купівельної спроможності і обсягів накопичених активів. У 2022 році національна економіка втратила 29,2 % реального ВВП, а 13,5 млн осіб змушені були покинути свої домівки. Інфляція становила 20,2 %, що майже відповідає середньорічному рівню інфляції у дев'яти європейських країнах, найбільш постраждалих від Другої світової війни (20,1 %). У цілому економічні збитки від війни охоплюють не лише руйнування та пошкодження інфраструктури, виробничих об'єктів, суспільних інституцій, а й втрати людського капіталу та витрати ресурсів на військове протистояння. В 2022 році національні бюджетні витрати на оборону склали 23 % ВВП, а в 2023 році мають скласти 20 % ВВП. Поряд з цим, військова допомога Україні від західних партнерів до 15 січня 2023 р. становила 65,4 млрд доларів США або 46,5 % ВВП за 2022 рік [314]. Усе це вплинуло на якість життя та рівень добробуту населення України у цілому та Одеського регіону зокрема.

Упродовж останніх років у нашій державі на появу деформацій в економічній сфері впливає збільшення рівня безробіття у країні.

У цілому безробіття є одним із проявів, що характеризує негативні зміни в соціальній структурі суспільства. Безробіття – це складне соціально-економічне явище, за якого частина економічно активного населення не має роботи й заробітку [304, с. 13–15]. Варто зазначити, що 85 % організованих кримінальних правопорушень вчиняються особами, які не працевлаштовані та не мають стабільного заробітку. З початку 2023 року в Україні триває поступове відновлення ринку праці. Втім, безробіття залишається вищим за період до початку повномасштабного вторгнення РФ на територію України та набуває ознак структурного явища. Зокрема, поглиблюються професійні та регіональні диспропорції, що стримує подальше відновлення зайнятості. Наслідки російсько-української війни (руйнування, закриття та релокація підприємств), виїзд біженців за кордон та збільшення кількості внутрішньо переміщених осіб створюють ситуацію невідповідності географічного розташування робочих місць та робочої сили. Станом на травень 2023 року рівень безробіття становив близько 20 % [274]. Від початку 2023 року в Одеському регіоні зареєстрували 8,5 тисяч безробітних людей, що складає 25 % від усього населення міста. На одне вільне робоче місце в Одесі претендували шестеро безробітних, що втричі більше ніж у довоєнний час. 73,4 % безробітних в Одесі мають вищу освіту, 13 % – професійно-технічну, 12,4 % – загальну середню [63]. Приватний бізнес стикається із браком кваліфікованих працівників, зокрема існує дефіцит окремих спеціальностей, незважаючи на високий рівень безробіття. Причини такого явища: виїзд до інших країн кваліфікованих працівників, насамперед жінок, як біженців; мобілізація чоловіків до Збройних сил (до 1 млн осіб працездатного віку) [274]. Негативні наслідки безробіття безсумнівні. Воно тягне за собою зниження мотивації праці, поширення алкоголізму, іншої девіантної поведінки осіб, а також спонукає їх не визнавати, відсутність можливості забезпечити собі життєво необхідний мінімум потреб [219, с. 226]. Отже, фактор безробіття у Одеському регіоні має значний вплив на стан

організованої злочинності, тоді, як кримінально протиправний спосіб життя поступово перетворюється на спосіб виживання для доволі великої частини населення.

Щодо бідності, то за даними Світового банку в Україні зростає рівень бідності, за рік повномасштабної війни відсоток бідних зріс у чотири рази. Зокрема, у 2023 році рівень бідності в Україні зріс із 5,5 % до 24,2 %. Через це за межею бідності опинилися ще 7,1 мільйона українців [65; 192]. У свою чергу, інфляція досягла 26,6 % наприкінці 2022 року. Все це свідчить про те, що в майбутньому все більше українців можуть опинитися за межею бідності. Усе це призводить до майнової диференціації населення. Зокрема, цей процес призвів до поляризації суспільства на заможних осіб (достаток яких, на думку більшості населення, нажитий нечесним шляхом та яким доступні усі блага) та бідних осіб (заробітна плата яких знаходиться на межі прожиткового мінімуму). Наявна соціальна деформація на тлі падіння моральних цінностей та культу грошей, що пропагується у ЗМІ і соціальних мережах постійно детермінує кримінально протиправні прояви, у тому числі й організовану злочинність. Важлива роль у детермінації організованої злочинності в Одеському регіоні України належить організаційно-управлінським факторам. До них відносимо: недоліки у діяльності правоохоронних органів під час запобігання, виявлення, розслідування, призначення і виконання покарання за фактом вчинення організованих кримінальних правопорушень на Одещині. На жаль, практично на жодному із цих напрямків поставлені перед правоохоронними органами задачі повною мірою не вирішуються; недостатнє фінансування органів, які здійснюють боротьбу з організованою злочинністю; нечіткість у взаємодії та поділі функцій між різними суб'єктами правоохоронних органів у сфері протидії організованій злочинності; руйнування системи профілактики кримінальних правопорушень, які вчинені організованими групами і злочинними організаціями; відтік професійних кадрів із лав Національної поліції, суду та прокуратури; недосконалий механізм

взаємодії вітчизняних правоохоронних органів з міжнародними організаціями та зарубіжними країнами щодо запобігання організованої злочинності; численні реорганізації правоохоронних органів при одночасному дефіциті високопрофесійних, високоморальних і непідкупних співробітників; бюрократизм органів державної влади та органів місцевого самоврядування; малоефективний соціальний контроль за поведінкою осіб, звільнених із місць позбавлення волі. Усі ці чинники можуть створити можливості для процвітання організованої злочинності в Одеському регіоні України.

Не останню роль у системі детермінант організованої злочинності в Одеському регіоні України відіграють психологічні фактори. Зокрема, до них належить: пропаганда культури наживи; кримінальних способів заволодіння своїх потреб; романтизація діяльності кримінальних співтовариств; героїзація насильства та канонізація кримінальних авторитетів. Все це стало домінуючими стереотипами у багатьох кінофільмах, телепередачах, публікаціях у ЗМІ [242, с. 127]. Також варто зазначити про недоліки соціально-виховного характеру, які сформувалися у свідомості; переконаність у тому, що гроші – це найвища цінність у житті, та постійна потреба «робити гроші» стає основною, а інколи єдиною метою; нехтування як інтересами суспільства загалом, так і окремих людей; зневажання людей, які стоять нижче за своїми фінансовими можливостями [257, с. 432]; формування серед населення страху перед організованою злочинністю; помилкове відчуття її вседозволеності та безкарності; почуття недовіри до органів державної влади та органів місцевого самоврядування.

До культурно-виховних чинників організованої злочинності в Одеському регіоні України належить: деградація моральних цінностей у значній частині суспільства; глибока духовна криза, яка охопила українське суспільство; всепоглинаюче прагнення швидкої та легкої наживи; негативна роль кримінальної субкультури, яка проявляється, зокрема, у тому, що поведінка судимих осіб у сфері дозвілля має нездоровий, часто антисоціальний характер; недоліки

виховання у сім'ї; укорінення вузьких утилітарно-споживацьких ціннісних орієнтацій; примиреність із повсякчасними фактами порушення кримінального закону; негативний вплив засобів масової інформації на соціум, пропаганда насильства, жорстокості, протиправного способу життя та думок тощо. Якщо детальніше розглянути ЗМІ, то варто зазначити, що вони є невід'ємним елементом культури і частиною духовного життя соціуму та особистості [176, с. 83]. Однак кризові явища, які вразили політичну, економічну та культурну сфери життя суспільства, торкнулися і медіа, як традиційних, так і онлайн-платформ. На сучасних телеканалах демонструється безліч телесеріалів, художніх фільмів і розважальних телепередач низької якості. Відбуваються руйнація культурних цінностей, розпад моральних норм, посилення насильства й агресії, що впливає на зростання організованої злочинності [92, с. 551]. Тобто, споживацький світогляд знаходить свій відбиток у повсякденній непорядності, обмані й лицемірстві, паразитизмі та, зокрема, у поверхнево-зневажливому ставленні до всіх інших форм життя [343, с. 118–119].

Таким чином, організована злочинність та її регіональна специфіка є результатом взаємодії цілої групи факторів, подій, процесів і явищ, які відбуваються у державних і суспільних сферах. У цьому процесі ключове місце відіграють: історичні, природньо-географічні, соціально-демографічні, політичні, економічні, правові, організаційно-управлінські, психологічні та культурно-виховні фактори. Аналіз детермінант організованої злочинності в Одеському регіоні України є якісним підґрунтям для побудови та модернізації вітчизняної моделі запобігання злочинності такої категорії.

Таким чином на підставі вивчення кількісно-якісних показників організованої злочинності в Одеському регіоні України, осіб, які є представниками цієї організованої злочинної діяльності та їх детермінації, ми дійшли наступним висновків:

1. Збройна агресія російської федерації проти України обумовила ускладнення криміногенної обстановки в нашій країні шляхом

збільшення зареєстрованих організованих груп та злочинних організацій, кількості кримінальних правопорушень, що вчиняли виявлені організовані злочинні угруповання, а також кількості осіб – членів організованих груп і злочинних організацій. Особливо гострими ці проблеми виявилися в Одеському регіоні України, тобто у регіоні, у який відбулось масове переселення людей з охоронених активними воєнними діями територіями.

2. З розгортанням повномасштабного військового конфлікту нами зафіксовано погіршення кількісно-якісних параметрів організованої злочинності в Одеському регіоні України. На території регіону фіксується негативний стан і динаміка виявлених організованих груп та злочинних організацій. Якщо в 2017 році в Одеському регіоні було виявлено 10 організованих груп і злочинних організацій, у 2018 році їх кількість зростає до 12 (+17 %), у 2019 році – до 17 (+42 %), у 2020 році – до 23 (+57 %), у 2021 році – до 28 (+65 %), у 2022 році зафіксовано 29 (+66 %), у 2023 – 29 (+66 %) організованих груп і злочинних організацій. Загрозливим становищем характеризується й кількість зареєстрованих кримінальних правопорушень, вчинених організованими групами і злочинними організаціями. Так, у 2018 році зафіксовано 2513 фактів; у 2019 році – 2437 (-3 %) кримінально протиправних діянь; у 2020 році налічувалось 3595 злочинів (+30 %) і 4 кримінальних проступки; у 2021 році – 4318 (+42 %) злочинів, тоді, як кримінальних проступків – 167; у 2022 році їх кількість складала 3142 (+28 %); у 2023 році зареєстровано 5197 кримінальних правопорушень, до яких були причетні члени різноманітних злочинних угруповань. Протягом 2018–2022 рр. в Одеській області простежується тенденція до значного збільшення кількості осіб, які вчинили кримінально протиправні діяння у складі організованої групи і злочинної організації майже у 2,5 рази. Якщо тут у 2018 році було виявлено 49 осіб; то в 2019 році – 64 особи (+24 %); у 2020 році – 87 осіб (+44 %); у 2021 році – 102 особи (+52 %); у 2022 році – 118 (+58 %); у 2023 році – 120 (+60 %) осіб.

Одеський регіон характеризується високою інтенсивністю організованої злочинності. Так, у 2018 році – 7; у 2019 році – 6; у 2020 році – 13; у 2021 році – 12; у 2022 році – 10; у 2023 році зареєстровано – 11 на 100 тис. населення зареєстрованих кримінальних правопорушень, вчинених організованими групами і злочинними організаціями.

3. Проведеним дослідженням встановлено, що здебільшого організовану злочинність в Одеському регіоні України представляють офіційно непрацюючі особи чоловічої статі, молодого віку від 18 до 39 років, громадяни України, українці, мешканці міста Одеси, неодружені. Представлена категорія осіб характеризується переважно середнім ступенем освіти, однак частка осіб з вищою і спеціально-середньою освітою також є високою. Більше половини осіб, які вчиняли кримінальні правопорушення в Одеському регіоні України у складі організованої групи чи злочинної організації мають кримінальний досвід. Абсолютна більшість кримінальних правопорушень, що вчинялися на території Одещини членами організованих груп і злочинних організацій реалізовувалися у тверезому стані, тобто не знаходячись у стані алкогольного чи наркотичного сп'яніння. У такий спосіб, дослідження специфічних рис особистості – членів організованих злочинних угруповань значно сприяє у визначенні приблизного кола осіб, які здатні стати на шлях організованої злочинної діяльності на території Одещини.

4. Організована злочинність в Одеському регіоні України є результатом взаємодії цілої групи факторів, подій, процесів і явищ, які відбуваються у державних і суспільних сферах. У цьому процесі ключове місце відіграють: історичні, природньо-географічні, соціально-демографічні, політичні, економічні, правові, організаційно-управлінські, психологічні та культурно-виховні фактори, які значно підсились в умовах російсько-української війни. Аналіз детермінант організованої злочинності в Одеському регіоні України є якісним підґрунтям для побудови та модернізації вітчизняної моделі запобігання злочинності такої категорії.

Розділ 3

КРИМІНОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ЗАПОБІГАННЯ ОРГАНІЗОВАНИЙ ЗЛОЧИННОСТІ В ОДЕСЬКОМУ РЕГІОНІ УКРАЇНИ

3.1 Загальносоціальні та спеціально-кримінологічні заходи запобігання організованій злочинності в Одеському регіоні України

Як загальновідомо, організована злочинна діяльність є соціальним, економічним, ресурсним, ідеологічним і т.д. фундаментом, основою, однією з головних детермінант і підстав існування будь-якого виду протиправної діяльності – злочинності неповнолітніх, рецидивної, економічної, насильницької, екстремістської, злочинності у сфері незаконного обігу наркотиків, корупційної, контрабандної, терористичної і інших різновидів антисуспільної діяльності, які набувають все більш загрозливого стану під час війни. В умовах повномасштабної агресії РФ проти України, цей вид злочинності має розглядатися в якості стратегічного напрямку і основою для запобігання не тільки організованій, а і для всієї злочинності, – в усій різноманітності її проявів.

У сучасній науковій літературі, присвяченій регіональним особливостям перешкоджання злочинності, в тому числі і організованим її формам використовуються різні за змістом та обсягом термінологія. Вчені використовують різноманітні

терміни: «попередження», «профілактика», «припинення», «боротьба», «протидія», «соціальний контроль», «стратегія зменшення можливостей вчинення злочинів», «запобігання» тощо. Таке різноманіття вносить плутанину у формулюваннях і істотно зменшує можливості для розуміння і використання відповідного понятійного апарату у науковому тлумаченні і у практичному застосуванні.

Як правило, термін «попередження» використовувався до набуття незалежності України і розглядався в якості синоніму діяльності з недопущення, припинення, протидії злочинам. І в буквальному сенсі означав діяльність відповідних органів і громадських організацій по виявленню осіб, які виявляли намір вчинити злочин з метою недопущення реалізації цих намірів у злочинні дії [81, с. 10]. Під «профілактикою» розуміється сукупність спеціальних за характером, змістом, часом, метою заходів, що здійснюють державні органи, громадські організації і громадянами по завчасному виявленню і усуненню об'єктивних і суб'єктивних причин та умов, що сприяють вчиненню злочинам [81, с. 11]. «Припиненням» вважається діяльність з виявлення осіб, що продемонстрували намір на вчинення злочину або почали готуватися до його вчинення, з метою недопущення реалізації цих намірів у злочинні дії [81, с. 11]. Термін «боротьба» зі злочинністю, на думку колективу авторів А. М. Бабенко, В. Я. Конопельського та І. М. Чекмарьової, несе у собі ідеологічне і політичне підґрунтя, в основному він використовувався у минулому сторіччі. І у сучасній науковій літературі в регіональних кримінологічних дослідженнях найчастіше застосовується в якості синоніму для термінів «протидія» чи «запобігання» [21, с. 132].

«Соціальним контролем» вважають сукупність засобів впливу суспільства на різні форми «неправильної» (девіантної, злочинної) поведінки з метою її усунення або мінімізації [306, с. 145]. «Соціальний контроль», за твердженням Д. В. Федоренка, охоплює діяльність із правотворчості (оскільки держава встановлює

що є злочином), правозастосування (через компетентні державні органи), зокрема, досудове розслідування, судочинство та застосування покарання, профілактичну протидію злочинам [306, с. 145]. Тобто, автор зводить соціальний контроль до діяльності відповідних правоохоронних органів із протидії злочинності. Автором не охоплюється запобіжна робота інших суб'єктів на різних рівнях запобіжної діяльності. Поза охопленням вище задекларованого поняття залишаються загальносоціальна превенція, усунення детермінації злочинів, а також поза увагою залишається запобіжна діяльність недержавних органів, громадських організації та окремих громадян тощо.

Поняття «стратегія зменшення можливостей вчинення злочинів» введено у науковий обіг і ретельно висвітлене у наукових публікаціях вченими Науково-дослідного інституту вивчення проблем злочинності ім.академіка В. В. Сташиса НАПрН України (В. С. Батиргареева, В. В. Голіна, М. Г. Колодяжний, А. В. Калініна, С. С. Шрамко та ін). Під стратегією зменшення можливостей вчинення злочинів розуміється законодавчо врегульовану некаральну діяльність державних і недержавних суб'єктів, пов'язану зі зміною зовнішніх умов учинення злочинів та ускладненням формування й реалізації злочинної мотивації заходами нормативно-правового, технічного, організаційного, інформаційного, управлінського та іншого характеру, спрямовану на запобігання злочинності і зменшення її негативних наслідків для суспільства [145, с. 61].

У сучасному науковому обігу також є дуже розповсюдженим термін «протидія злочинності» (О. М. Бандурка, Р. М. Веприцький, М. П. Водько, В. В. Мокляк, О. М. Литвинов, О. О. Подобний, О. С. Саїнчин, С. О. Філіппов та ін.) [38; 68; 76; 223; 205; 277; 311]. «Протидія», на думку прихильників цього терміну, складається зі слів «проти» (всупереч, наперекір, назустріч) та «дія» – цілеспрямована активність; і етимологічно означає дію, що полягає у протистоянні та в опорі іншим діям [311, с. 71]. Вчені – прихильники терміну «протидія злочинності» використовують його у контексті

системи спеціальних заходів, що здійснюють органи державної влади, спеціалізовані правоохоронні органи і громадські формування, які пов'язані із примусом, із застосуванням діючого законодавства, міжнародних правових норм у сфері протидії кримінальним правопорушенням, практичного досвіду, а також сучасних досягнень науки і техніки [68, с. 227]. Тобто термін «протидія» використовується в якості «наступальної», – цілеспрямованої діяльності. Свого роду, – це активне протистояння спеціальних суб'єктів, яке випливає із їх функціональних обов'язків із запобігання злочинності.

З цього приводу ми погоджуємося із позицією вчених, які у контексті вивчення регіональних особливостей злочинності, слушно зауважують, що термін «протидія злочинності» є занадто вузьким за змістом, не відображає всього комплексу запобіжних і превентивних заходів від початку протиправної діяльності до її завершення і не охоплює впливом посткримінальну поведінку особи [16, с. 271–272; 328, с. 174–189]. На думку переважної більшості вчених, які проводять дослідження у сфері запобігання злочинності на регіональному рівні, в тому числі і організованій злочинності, найбільш точним і прийнятним терміном у перешкоджанні злочинності є термін «запобігання злочинності». [16, с. 272–273]. Цей термін у контексті вивчення проблем запобігання організованій злочинності в Одеському регіоні охоплює всіх суб'єктів протидії злочинності і є узагальнюючим для всіх форм, видів, рівнів та стадій перешкоджання злочинності. У рамках нашого дослідження, ми підтримуємо позиції вчених, які зазначають, що поняттям «запобігання злочинності» охоплюються всі форми та види діяльності усіх суб'єктів (як спеціалізованих, так і неспеціалізованих) із перешкоджання злочинності, в тому числі і організованій [227; 228; 229]. На регіональному рівні, перешкоджання організованій злочинності включає єдність запобіжної (загально-соціальний рівень) і правоохоронної діяльності (спеціально-кримінологічний рівень) суб'єктів, які здійснюють таку діяльність шляхом усунення причин та умов злочинності і являють

собою комплексну, цілеспрямовану, системну діяльність, спрямовану на досягнення позитивного ефекту планованої регіональної соціально-економічної політики, спрямованої на розв'язання різного роду суперечностей у сфері економіки, соціального, культурного, духовного і т.д. життя місцевого населення, спрямованого на створення такого середовища, у якому була б відсутня необхідність і створювалися умови для неможливості вчинення злочинів (у нашому випадку організованих) а соціально-правові умови життя на загально соціальному, спеціально-кримінологічному і на індивідуальному рівні робили б невігідним ведення протиправного способу життя.

У науковій літературі виділяють різні види класифікації запобіжних заходів (за рівнем; за масштабом; за змістом; за суб'єктами; за об'єктами; за часом та ін.), ґрунтовно описуються кожен з різновидів і надається їх характеристика [16, с. 279–280; 21, с. 134–137; 199, с. 163]. Регіональна система запобігання злочинності включає в себе «загальносоціальні», «спеціально-кримінологічні» і «індивідуальні» заходи запобігання організованій злочинності. Загальносоціальні – вони прямо не спрямовуються на злочинність, але створюють умови, за яких відпадають соціально-економічні, ідеологічні і т.д. підстави для існування організованої злочинності. Спеціально-кримінологічні заходи запобігання полягають у безпосередній протидії компетентними органами організованій злочинності. Індивідуальні – включають заходи, які безпосередньо впливають на особу (групу осіб), які схильні до вчинення злочинів [16, с. 279–280; 21, с. 134–137; 199, с. 163].

Загальносоціальне запобігання організованій злочинності в Одеському регіоні здійснюється усіма силами суспільства (законодавчі, виконавчі, судові органи, громадські організації тощо). Загальносоціальні заходи запобігання організованій злочинності здійснюють опосередкований вплив на кримінологічні детермінанти цього виду злочинності, і саме вони виступають основою запобігання злочинності в масштабі держави або конкретного

регіону [61, с. 164]. Вони проявляються у діяльності, спрямованій на розвиток регіональної економіки, соціальної інфраструктури, забезпечення прав, свобод та законних інтересів громадян, розвитку місцевої культури, мистецтва, моралі, зміцнення законності, соціального захисту населення у регіоні. Тобто створення умов для соціальної невивідності для вчинення злочинів. Це комплекс перспективних соціально-економічних і культурно-виховних заходів, у країні та у її регіонах, що спрямовані на подальший розвиток та вдосконалення суспільних відносин і усунення або нейтралізацію разом із тим причин та умов злочинності (у рамках нашого дослідження – організованої злочинності) [16, с. 279–280; 21, с. 134–137; 199, с. 163]. Всі з перелічених видів запобігання організованій злочинності є взаємопов'язаними. І позитивний ефект у протидії організованій злочинності на регіональному рівні досягається лише на комплексному застосуванні всіх з перелічених запобіжних заходів.

Грунтуючись на кримінологічних дослідженнях, присвячених запобіганню різних видів кримінальних правопорушень у Причорноморському регіоні [21, с. 134–139; 22; 242; 208, с. 162–176; 199, с. 161], зазначимо, що спеціально-кримінологічна діяльність правоохоронних органів спрямована на зниження реального рівня і кількості організованих злочинних угруповань та злочинних організацій, а також унеможливлення вчинених ними злочинів, через виявлення та усунення соціальних передумов такого виду злочинної діяльності, шляхом застосування комплексу заходів профілактичного, оперативного-розшукового, оперативного-технічного, кримінально-процесуального і виховного характеру з метою унеможливлення вчинення таких кримінальних правопорушень. Завдання запобіжної діяльності правоохоронних органів спрямовується не на «викорінення» організованої злочинності в Одеському регіоні шляхом кримінально-правових репресій, а на зменшення їх передумов, зниження їх рівня і усунення реальних можливостей для їх вчинення.

У своїх публікаціях ми неодноразово зазначали і популяризували ідеї щодо того, що економічна, політична, соціальна, демографічна, культурна, безпекова і т.д. стабільність у державі залежить від аналогічних складових на регіональному рівні [99, с. 447–451; 100, с. 317–322]. Узагальнюючи праці провідних фахівців у галузі протидії організованій злочинності на регіональному та загальнодержавному рівні, сформулюємо, що правопорядок у країні, складається з безпеки у конкретному місці або у населеному пункті, а саме: у квартирі, будівлі, вулиці, кварталі, районі, місті (населеному пункті), в області і у країні [16, с. 285–287; 27, с. 54–58; 348, с. 1814–1821; 229, с. 604–607; 227, С.286–291; 228; 77; 381; 133]. У цьому сенсі, як вже неодноразово нами наголошувалося, організована злочинність виступає специфічним феноменом і, одночасно, провідним детермінантом різного роду асоціальних проявів, в тому числі і різновидів будь-яких видів злочинності – корисливо-насильницької, рецидивної, злочинності неповнолітніх, наркозлочинності, корупційної тощо. Отже, запобігання організованій злочинності на регіональному рівні має розглядатися в якості системи заходів відповідних суб'єктів, спрямованих на подолання кризових явищ у соціально-економічному, культурологічному і т.д. житті країни і у блокуванні чинників, які обумовлюють зміни у стані та динаміці різноманітних злочинних проявів у сфері організованої злочинності.

У цьому сенсі, в Україні на загальнодержавному та регіональному рівні функціонує розгалужена система державних та недержавних органів [62; 265; 168; 337; 330; 324], які виконують завдання із запобігання організованій злочинності. У науковій літературі їх прийнято поділяти на спеціалізовані (є основним завданням діяльності) та неспеціалізовані (є додатковим або суміжним видом діяльності) суб'єкти запобіжної діяльності. На регіональному рівні спеціалізовану систему органів запобігання організованій злочинності утворюють територіальні підрозділи: Департаменту стратегічних розслідувань Національної поліції; Державному бюро розслідувань; важлива роль відводиться територіальним підрозділам

національної поліції та Служби безпеки України; органам прокуратури; підрозділам Державної прикордонної служби України. До неспеціалізованих відносяться територіальні органи державної податкової служби, державної контрольно-ревізійної служби, Національного-антикорупційного бюро України; Бюро економічної безпеки України тощо. Важлива роль також відводиться Координаційному комітету по боротьбі з корупцією і організованою злочинністю при Президенті України [189, с. 228–229].

Система суб'єктів запобігання організованій злочинності в Одеському регіоні включає в себе регіональні представництва Національної поліції України, Департаменту стратегічних розслідувань Національної поліції; Державної прикордонної служби України, Служби безпеки України, Державного бюро розслідування, Прокуратури, судових та митних органів, тощо. Ця система представлена розгалуженою структурою і має свої представництва, як на загальнодержавному, так і на регіональному рівні. Кожен із суб'єктів має свої територіальні представництва в Одеському регіоні; характеризується ієрархічністю, підпорядкованістю центральним органам і об'єднується різноманітними управлінсько-правовими, кадровими, матеріально-технічними складовими, об'єднаними спільною метою – запобігання злочинності, забезпечення правопорядку, а в нашому випадку – у сфері боротьби з організованою злочинністю [21, с. 148] в досліджуваному регіоні. Після початку широкомасштабної агресії росії проти України на вище зазначені органи були покладені додаткові завдання і функції із підтримання правопорядку і законності не лише на загальнодержавному, а і на регіональному рівні. А враховуючи те, що Одеська область з її інфраструктурою, економічним потенціалом і географічним розташуванням опинилася у колі інтересів держави-агресора, стала безпосередньо наближеною до зон бойових дій, то зазначені органи виявилися свого роду форпостом між стабільним розвитком регіону, організованою злочинністю, яка скористалася військовим станом і державою-агресором.

Провідна роль у запобіганні організованій злочинності в Одеському регіоні в умовах війни, крім державних органів та громадських формувань, відводиться органам Національної поліції [159; 161; 160; 43; 47; 45; 191]. Який виконує функції центрального органу виконавчої влади і у своїй діяльності із реалізації державної політики у сфері забезпечення охорони прав і свобод людини, інтересів суспільства і запобігання злочинності, забезпечення правопорядку, в тому числі і у сфері протидії організованій злочинності, підпорядковується Міністерству внутрішніх справ [262; 264]. Система органів Національної поліції, що здійснює запобігання злочинності, в тому числі і організованій злочинності, функціонує на рівні центральних органів управління і територіальних органів поліції. Центральні органи управління визначають загальну стратегію протидії злочинності, затверджують штатний розпис та кошторис центральних та територіальних органів поліції, здійснюють організаційно-управлінські та розпорядчі функції із запобігання злочинності (в тому числі і організованій) а також здійснюють загальну організацію та контроль за підпорядкованими підрозділами у сфері запобігання злочинності (у нашому випадку – організованій злочинності в Одеському регіоні) на загальнодержавному та регіональному рівні [262; 264]. Раніше ми визначили, що запобігання організованій злочинності є базисом для протидії всіх похідних видів злочинності, а отже, вище перелічені повноваження завдання та функції компетентних органів далі будемо визначати на регіональному рівні територіальних органів поліції (ТОП), як такі, що забезпечують пріоритетний напрям захисту правопорядок у сфері запобігання організованій злочинності у Одеському регіоні. Отже, територіальні органи поліції (ТОП) здійснюють свої функції із забезпечення правопорядку у протидії організованій злочинності у Одеській області у районах та містах, а також на рівні міжрегіональних і спеціально уповноважених підрозділів [262; 264]. В умовах війни на регіональному рівні у Одеській області сьогодні запобігання організованій злочинності здійснюється такими

територіальними органами: 1) кримінальної поліції (у сфері розкриття, виявлення, затримання тощо осіб – учасників організованої злочинності); 2) патрульної поліції (у сфері перевірки підозрілих осіб, патрулювання, забезпечення публічного порядку, перевірки і затримання підозрілих транспортних засобів і затримання осіб – учасників організованої злочинності); 3) органи досудового розслідування (у сфері розслідування кримінальних правопорушень і притягнення до відповідальності осіб, підозрюваних у вчиненні організованих злочинів); 4) поліція охорони (здійснення охорони від проявів організованих злочинів об'єктів, переміщуваних товарно-матеріальних цінностей); 5) спеціальна поліція (затримання та конвоювання осіб, причетних до злочинів, вчинених організованими злочинними угрупованнями, а також здійснення інших функцій); б) поліція особливого призначення (виконання спеціальних завдань із запобігання організованій злочинності) [262; 264; 8, с. 79–80]. У системі поліції також функціонують науково-дослідні установи, які забезпечують науково-методологічне забезпечення запобігання організованій злочинності [262; 264; 8, с. 79–80; 10; 7]. У Одеському регіоні наукове, методологічне, кадрове та ресурсно-освітнє забезпечення запобігання організованій злочинності регіональними органами поліції та іншими правоохоронними органами здійснюється на базі Одеського державного університету внутрішніх справ. Так, в університеті здійснюється моніторинг криміногенної обстановки; виявляються найбільш розповсюджені форми та способи діяльності організованих злочинних угруповань в умовах воєнного стану; надаються наукові та методичні рекомендації із криміналістичного, оперативно-розшукового, кримінально-правового, оперативно-тактичного управлінського і т.д. забезпечення роботи правоохоронних органів у напрямку вдосконалення роботи із запобігання організованої злочинності в умовах воєнного стану [236; 249]. Важко переоцінити також роботу у задекларованому напрямку науково-дослідної лабораторії з проблемних питань кримінального аналізу,

яка безпосередньо приймає участь у інформаційно-аналітичному забезпеченні боротьби з організованою злочинністю в Одеській області [249].

В умовах воєнного стану важливу роль у протидії організованій злочинності в Одеському регіоні виконують підрозділи карного розшуку (у сфері виявлення кримінальних правопорушень, встановлення і затримання осіб, що приймають участь у такі діяльності); підрозділи досудового розслідування (розслідування кримінальних проваджень та притягнення до відповідальності осіб, причетних до організованої злочинної діяльності); підрозділи кримінальної розвідки; підрозділи по боротьбі зі злочинами, пов'язаними з організованою торгівлею людьми; підрозділи із протидії наркозлочинам; підрозділи внутрішньої безпеки (організованим злочинам відносно правоохоронців); підрозділи кіберполіції (організованим кіберзлочинам); підрозділи захисту економіки (організованим злочинам у сфері економіки та відмивання коштів, одержаних злочинним шляхом); підрозділи оперативної служби; підрозділи по забезпеченню оперативно-технічних заходів (здійснюють оперативне супроводження протидії організованій злочинності); підрозділи з виявлення небезпечних матеріалів та екологічних злочинів (здійснюють протидію екологічній оргзлочинності) тощо. Територіальні органи поліції у Одеській області також проводять заходи із інформаційної та віктимологічної профілактики організованої злочинності шляхом виступів на телебаченні, радіо, в Інтернеті тощо з метою роз'яснення населенню щодо недопустимості ані-супільної діяльності і про наслідки у разі вчинення злочинів; крім цього вони виявляють осіб, які приймають участь у організованій злочинній діяльності, затримують їх і притягають до кримінальної відповідальності; перекривають шляхи матеріально-технічного забезпечення діяльності організованої злочинності; співпрацюють із межрегіональними і міждержавними правоохоронними органами із питань протидії організованій злочинності, виявленню та затриманню осіб, які приймають участь у такій діяльності [8, с. 79–80].

У структурі поліції функціонує також спеціальний орган, який цілеспрямовано здійснює роботу із запобігання організованій злочинності, цим органом є Департамент стратегічних розслідувань Національної поліції України. Нагадаємо, до 2015 року основні завдання із запобігання організованій злочинності покладалися на спеціальних суб'єктів – Головне управління боротьби з організованою злочинністю МВС України із регіональними управліннями. Цей орган (далі ГУБОЗ) характеризувався розгалуженою структурою із широкими повноваженнями, значним матеріально-технічним забезпеченням та безпрецедентними можливостями у боротьбі з організованою злочинністю. 10 березня 2015 року П. Порошенком було підписано Закон про ліквідацію цього органу і основні функції із протидії організованій злочинності були покладені на Службу безпеки України [250]. Основною метою такого реформування було об'єднання всіх підрозділів, на які покладалися функції протидії організованій злочинності і створення єдиного силового підрозділу за аналогією з американським SWAT. З часом, у структурі Національної поліції було створено Департамент стратегічних розслідувань з регіональними підрозділами. На цей підрозділ було покладено завдання з реалізації політики з питань боротьби з організованою злочинністю та здійснення оперативнорозшукової діяльності у цій сфері. Територіальні підрозділи вказаного органу цілеспрямовано реалізують повноваження Національної поліції в частині запобігання організованій злочинності, протидії корупції, захисту прав та свобод людини і громадянина, права власності від організованих злочинних посягань. В умовах війни на загальнодержавному та на регіональному рівні вони здійснюють виявлення, припинення та попередження злочинної діяльності організованих груп та злочинних організацій; здійснюють заходи із протидії організованим формам тероризму; проводять моніторинг у сфері організованої злочинності; здобувають і узагальнюють інформацію про криміногенні процеси у злочинному середовищі; здійснюють оперативнорозшукові та профілактичні

заходи з припинення діяльності організованих груп та злочинних організацій; затримують та притягають до відповідальності осіб, які приймають участь у організованій злочинній діяльності [261]. Велика кількість Одеських поліцейських виконує свої функції із захисту і відновлення правопорядку безпосередньо у зонах бойових дій – у Миколаївській, Херсонській, Запорізькій і в інших областях України.

Враховуючи прикордонний статус Одеського регіону, а також його наближеність до окупованої АР Крим і до зон активних бойових дій, важлива роль у запобіганні організованій злочинності нами відводиться підрозділам Державної прикордонної служби України. Перефразуючи А. М. Бабенка, зазначимо, що стан організованої злочинності в Одеській області багато в чому залежить від рівня та розповсюдженості тих або інших видів організованої злочинності у сусідніх країнах та регіонах [16, с. 317]. Важливим завданням Державної прикордонної служби, як вірно зазначає А. В. Чудик, є боротьба з організованою злочинністю і протидія незаконній міграції і протиправне переміщенні вантажів та товарів через державний кордон України і у межах контрольованих прикордонних районів [322, с. 37]. У цьому сенсі, характеризуючись розвинутою структурою, матеріально-технічним оснащенням, та широкими повноваженнями з охорони державного кордону, Держприкордонслужба є форпостом по охороні регіонального правопорядку, в тому числі і від організованої злочинності в Одеському регіоні [194, с. 372–373; 256, с. 110–115; 260] в умовах воєнного стану. Органи ДПСУ щорічно припиняють діяльність понад 150 протиправних груп; затримують понад 400 осіб-учасників організованих злочинних груп; ліквідують понад 25 каналів незаконної міграції та 50 каналів і організаторів незаконного переміщення осіб через кордон; понад 12 каналів торгівлі людьми; до 40 організаторів злочинних груп, які спеціалізуються на незаконному наркотрафіку [255; 98; 21, с. 155–156].

В умовах воєнного стану на території Одеської області право-порядок та запобігання організованій та іншим видам злочинності забезпечує Південне регіональне управління Державної прикордонної служби України. Загальна довжина державного кордону, що обслуговується Південним управлінням, становить 2159 км (суходолом – 842 км; річкова – 392 км; озерна – 160 км; морська – 764 км). Довжина держкордону між областями – зонами відповідальності Південного регіонального управління ДПСУ розподіляється наступним чином – Одеська – 1345 км; Херсонська – 415 км; Вінницька обл. – 190 км; Запорізька – 179 км; Миколаївська – 27 км; адмінмежа з ТОТ АР Крим становить 268 км [245]. Тобто довжина обслуговування ДПСУ державного кордону в Одеській області перевищує у два рази сумарну кількість Херсонської, Вінницької, Запорізької і Миколаївської областей усіх разом взятих. При цьому, довжина держкордону з республікою Молдовою становить 1069 км; з Румунією – 179 км і морем – 291 км. На території Південного регіону функціонує 75 пунктів пропуску через держкордон: 49 – міжнародних; 12 – міждержавних; 14 – місцевих. За видами: 33 – автомобільних; 7 – залізничних; 24 – морських; 4 – повітряних; 7 – річкових [245]. Отже, в умовах повномасштабної війни, роль та значення ДПСУ в Одеському регіоні у запобіганні організованій злочинності є надзвичайно важливою. Держприкордонслужба, поряд із митними органами виконують одну із центральних функцій у протидії організованій злочинності в регіоні. Велика кількість прикордонників виконує свої функції із захисту і відновлення правопорядку безпосередньо у зонах бойових дій.

Як вірно з цього приводу зазначає М. М. Литвин, роль у протидії організованій злочинності Державної прикордонної служби України важко переоцінити, оскільки ці підрозділи протистоять практично всім видам транскордонної злочинності, а саме, організованим формам торгівлі людьми; організованому наркотрафіку; контрабанді; організованим формам переміщення через кордон осіб призовного віку, зброї, культурних цінностей; економічній

контрабанді; викрадених автотранспортних засобів тощо. Саме ефективність оперативної, службової та правоохоронної діяльності співробітників ДПСУ дозволяє виявляти, розкривати та припиняти великий масив злочинів, що вчиняється організованими злочинними угрупованнями [201, с. 302]. Державна прикордонна служба України, на думку А. М. Бабенка, В. Я. Конопельського та І. М. Чекмарьової, відіграє надзвичайно важливу роль у запобіганні різноманітним видам, в тому числі і організованої злочинності у Причорноморському регіоні [21, с. 158]. Одним з основних завдань прикордонної служби є забезпечення недоторканності державного кордону; охорона суверенних прав України в її економічній зоні, а також виявлення і протидія практично всім різновидам організованої злочинності, пов'язаної із перетинанням державного кордону України наземними, повітряними чи водними (річковими, морськими і т.д.) шляхами [283, с. 16]. Охорона державного кордону і протидія всім формам та видам організованої злочинності Держприкордонслужбою України здійснюється шляхом [98]: спільного патрулювання вздовж лінії кордону; завдяки налагодженню роботи із громадськими формуваннями з охорони громадського порядку і держкордону; на основі взаємодії із правоохоронними органами сусідніх країн з обміну інформацією та взаємодії у припиненні організованих та інших форм протиправної діяльності; шляхом здійснення сумісно з митними органами перевірки у пунктах пропуску транспорту, вантажів та осіб що перетинають держкордон; на основі функціонування мобільних підрозділів з екстреного реагування на правопорушення; завдяки налагодженню ефективної роботи «інтелектуальної» системи охорони держкордону України тощо.

В умовах війни з російською федерацією та загострення криміногенної обстановки у сфері організованої злочинності, у Одеському регіоні важлива роль відводиться територіальним підрозділам Служби безпеки України [21, с. 154]. Одними із основних завдань підрозділів СБУ у Одеській області, поряд із іншими,

є захист від організованих посягань на територіальну цілісність, суверенітет, конституційний лад, оборонний потенціал, на законні інтереси держави та права громадян, від посягань з боку іноземних організованих злочинних організацій, груп та осіб, а також забезпечення охорони законних прав та інтересів громадян і української державності [268].

Регіональні підрозділи СБУ взаємодіють із підрозділами Національної поліції, державної прикордонної служби України та з іншими органами правопорядку і виконують профілактичні, запобіжні, розвідувальні, контрозвідувальні, інформаційно-аналітичні та оперативно-розшукові функції із перешкоджання організованій злочинності у сферах: забезпечення недоторканості кордону; сприяння забезпеченню призову та мобілізації; припинення організованих форм незаконного перетину кордону; припинення організованого наркобізнесу, торгівлі зброєю та людьми; припинення організованих форм контрабанди, організованих форм тероризму; протидія організованим формам економічній і корупційній злочинності в регіоні тощо. Крім цього регіональні підрозділи СБУ здійснюють координацію суб'єктів правоохоронної діяльності у сфері запобігання організованій злочинності та корупції в Одеському регіоні [268].

Наступним суб'єктом, що здійснює протидію організованій злочинності в умовах воєнного стану є Державне бюро розслідувань (далі ДБР). Відповідно до їх компетенції, законодавством покладено цілий ряд завдань із запобігання, протидії та профілактики злочинності, серед яких запобігання організованій злочинності є одним із центральних напрямів їх діяльності. На регіональному рівні їх діяльність пов'язана із реалізацією політики у сфері запобігання злочинності (в тому числі і організованої). Територіальні органи ДБР у Одеській області сумісно з територіальними органами поліції, територіальними органами державної податкової служби України та Бюро економічної безпеки України проводять інформаційно-аналітичну роботу, спрямовану на моніторинг криміногенної

обстановки у регіоні, виявлення та усунення причин та умов організованої злочинності і пов'язаних із нею злочинних проявів; здійснюють комплекс гласних та негласних оперативно-розшукових заходів, спрямованих на виявлення та припинення організованої злочинної діяльності; проводять розшук та затримання осіб, причетних до організованої злочинної діяльності; здійснюють досудове розслідування організованих кримінальних правопорушень та притягнення винних до кримінальної відповідальності [259; 264; 261]. Важливими заходами, спрямованими на підриг економічної складової організованої злочинності є вжиття вище зазначеними органами заходів, спрямованих на виявлення та повернення коштів, отриманих організованими злочинними угруповання від протиправної діяльності; відшкодування державних збитків та шкоди від організованої злочинної діяльності; повернення із-за кордону фінансових коштів, отриманих від організованої злочинної діяльності. Враховуючи специфічне географічне розташування Одеського регіону, важливими напрямками роботи є підготовка кадрів, які ведуть боротьбу з організованою злочинністю з урахуванням регіональних особливостей такої діяльності у Причорноморському регіоні. Не менш важливими заходами вважаються розробка та надання пропозицій до міжнародних договорів у сфері запобігання організованим та транскордонній злочинності, а також співробітництво з поліцейськими та іншими правоохоронними органами у сфері протидії організованим злочинності, виявлення та припинення діяльності у цій сфері, у затриманні осіб, причетних до організованої злочинної діяльності.

Істотна роль у запобіганні організованим злочинності в умовах воєнного стану у Одеському регіоні відводиться територіальним органам прокуратури України. Прокуратура є важливою ланкою у забезпеченні правосуддя і за своїм функціональним призначенням виконує роль з контролю, нагляду та координації діяльності правоохоронних органів, в тому числі і у частині протидії організованим злочинності [152, с. 34; 266; 34, с. 436–440]. Відповідно до чинного

законодавства, органи прокуратури, як і Національна поліція, характеризуються цілісною структурою, широким колом повноважень, чіткою ієрархією, регіональними представництвами на містах. А отже, на регіональному рівні мають невичерпні можливості у запобіганні, протидії та профілактиці злочинності, в тому числі і організованим її формам. Відповідно до ЗУ «Про прокуратуру» у контексті протидії організованій злочинності у Одеському регіоні прокуратура підтримує державне обвинувачення у суді; представляє інтереси громадян або держави у суді; здійснює нагляд за дотриманням законодавства підрозділами, що проводять оперативно-розшукову діяльність, дізнання чи досудове розслідування кримінальних правопорушень, що мають ознаки організованою злочинності; також прокуратура здійснює нагляд за законністю діяльністю судами, а також при виконанні судових рішень, у застосуванні примуових заходів та таких, що пов'язані із обмеженням особистої свободи громадян у кримінальних провадженнях, в тому числі і з ознаками організованої злочинності [266]. Крім цього у науковій літературі [21, с. 152–153; 152, с. 34; 34; 23, с. 16–18; 108, с. 111–114] зазначається, що органи прокуратури у контексті запобігання організованої злочинності у регіоні: здійснюють моніторинг криміногенної обстановки; виявляють причини та умови злочинності; проводять аналіз та визначають ефективність дії регіональних програм протидії злочинності і результативність соціально-економічного розвитку області; здійснюють прогнозування та програмування заходів протидії злочинності (у нашому випадку – організованої); систематично проводять роботу із забезпечення роботи прокуратури висококваліфікованими кадрами; приймають участь у правовому вихованні населення; здійснюють інформування населення регіону про криміногенну обстановку, в тому числі про найбільш розповсюджені в області види та форми проявів організованої злочинності.

Окрема роль у запобіганні організованій злочинності в Одеському регіоні діяльності місцевих судів. Відповідно до Закону

України «Про судоустрій і статус суддів», суд здійснює правосуддя на засадах верховенства права, а також забезпечує кожній особі право на справедливий суд, повагу до прав і свобод людини і громадянина [269]. Система судоустрою базується на принципах територіальності, інституційності та спеціалізації. Найвищим судом у судовій системі є Верховний суд, також в системі судоустрою функціонують місцеві і апеляційні суди. Основний масив роботи у запобіганні організованій злочинності в Одеській області під час війни покладається на місцеві суди. Саме вони здійснюють правосуддя та підтримують законність на території області. Судові органи також виконують профілактичні функції шляхом правильної кваліфікації дій осіб, визнання їх винуватості, винесення справедливого рішення по кримінальним справам і призначення справедливого покарання за справами, пов'язаними зі злочинами організованої спрямованості. Також суди забезпечують реалізацію невідворотності покарання, діють неупереджено, забезпечуючи гласність судового процесу. Важливе запобіжне значення у протидії організованій злочинності міститься в аналітичній роботі судів, в узагальненні судової практики, в інформуванні суспільства за результатами здійснення правосуддя та призначеного покарання [146, с. 177; 108, с. 111–114].

Визначення напрямків та пріоритету заходів у запобіганні тому або іншому виду злочинності для кожного регіону є індивідуальним. З цього приводу вкрай важливим є узагальнення досвіду діяльності правоохоронних органів у конкретному – досліджуваному регіоні. У результаті анкетування 248 фахівців, нами виділені найбільш пріоритетні напрями запобігання організованій злочинності у Одеському регіоні в умовах повномасштабної агресії РФ проти України. Переважна більшість осіб, які мають досвід у протидії організованій злочинності, з урахуванням її специфіки в Одеській області – 89 % (221 особи), серед пріоритетних напрямів нормалізації ситуації у сфері організованої злочинності визначили перемогу у війні з російською федерацією та притягнення до відповідальності

організаторів, виконавців та пособників міжнародних злочинів, масових вбивств та руйнувань. З числа опитаних 73 % (181 особи) назвали необхідність повернення українського суверенітету на окупованих територіях та відновлення територіальної цілісності країни. Запобігання організованій злочинності колаборантів та зрадників. На посилення запобігання організованій злочинності у сфері терористичної діяльності вказали – 61 % (151 особи) респондентів. В якості важливого напрямку запобігання організованій злочинності у сфері ухилення від призову та мобілізації вказали – 43 % (107 осіб) опитаних. Крім цього, на пріоритетність у роботі правоохоронних органів фахівці визначали: посилення запобігання організованій злочинності у сфері незаконної міграції та протиправного переміщення осіб через державний кордон – 39 % (97 осіб); запобігання організованій злочинності у сфері гуманітарної допомоги – 67 % (166 осіб); вдосконалення запобігання організованим формам кіберзлочинності – 87 % (216 осіб); запобігання організованій діяльності злочинних угруповань, що вчиняють кримінальні правопорушення під приводом проповідування релігійних віросповідань, або виконання релігійних обрядів і пов'язана із заволодінням матеріальних цінностей (майнових прав), або із заподіянням шкоди життю та здоров'ю осіб, або із посяганням на статеву свободу людини – 31 % (77 осіб); посилення наступу у запобіганні молодіжній злочинності та злочинності неповнолітніх – 69 % (171 особи); вдосконалення механізмів протидії організованим формам контрабанди – 49 % (122 особи); серед опитаних 59 % (146 осіб) наголошують на необхідності посилення запобігання організованим злочинам у сфері земельних відносин та приватизації державного майна – 59 % (146 осіб); також вказують на важливість посилення правоохоронного тиску на сферу організованої економічної злочинності та корупції – 72 % (179 осіб); посилення запобіжного впливу на незаконний обіг зброї та вибухових речовин – 49 % (122 особи); запобігання незаконному наркобізнесу – 78 % (193 особи); запобігання загально кримінальній корисливій

та насильницькій злочинності – 77 % (191 особи); запобігання організованій злочинності у сфері сільськогосподарської діяльності – 47 % (117 осіб); запобігання організованій рецидивній злочинності відмічають – 92 % (228 осіб); запобігання організованій злочинності у сфері торгівлі ліками – 39 % (97 осіб); запобігання організованій злочинності у сфері проституції – 64 % (159 осіб); запобігання організованій злочинності у сфері торгівлі людьми – 59 % (146 осіб); запобігання організованій злочинності у сфері трансплантації органів – 48 % (119 осіб); запобігання організованій злочинності у сфері транспортної галузі – 56 % (139 осіб); запобігання організованій злочинності у сфері національної безпеки та оборони – 64 % (159 осіб); запобігання організованій злочинності у сфері службової діяльності – 47 % (117 осіб); запобігання організованій злочинності у сфері транскордонної злочинності – 66 % (164 особи); значна частина респондентів також вказує на пріоритетність запобігання організованій злочинності, що спеціалізується на легалізації (відмиванні) коштів та іншого майна, отриманих злочинним шляхом – 71 % (176 осіб) (Додаток В.1). Отримані результати об'єктивно відображають специфіку криміногенної обстановки в Одеському регіоні, – найбільш розповсюджені форми та види організованої злочинності під час війни; найбільш уражені оргзлочинністю сфері суспільного життя; напрями запобіжного впливу рекомендовані фахівцям, а отже, ці данні мають бути враховані під час регіонального програмування, планування і реалізації заходів запобігання організованій злочинності в Одеській області.

Підсумовуючи вище зазначене, та враховуючи особливості діяльності суб'єктів запобігання організованій злочинності, слід наголосити. В цілому, регіональна система запобігання організованій злочинності в Одеській області під час війни має включати комплекс інформаційно-аналітичних, управлінських, організаційно-правових, матеріально-технічних та профілактичних заходів, а саме: аналіз кримінально-правової статистики у сфері протидії організованої злочинності та моніторинг змін

у криміногенній обстановці в Одеському регіоні; профілактика організованої злочинності у соціальному та в інформаційному регіональному просторі; виявлення та припинення діяльності організованих злочинних груп та злочинних організацій в регіоні; припинення окремих злочинів, що вчиняються членами організованих груп та злочинних організацій; притягнення до кримінальної відповідальності осіб, діяльність яких пов'язана із організованою злочинністю; міжнародне співробітництво у запобіганні організованій злочинності та міжрегіональному рівні; міжрегіональна взаємодія між суб'єктами запобігання організованій злочинності; вдосконалення матеріально-технічного забезпечення процесу запобігання організованій злочинності в регіоні; підготовка узкопрофільних кадрів, що спеціалізуються на регіональному запобіганні організованої злочинності; вдосконалення системи правового забезпечення запобігання організованій злочинності; регіональне програмування та планування запобігання організованій злочинності в Одеському регіоні; популяризація законслухняного способу життя у регіоні; інформаційна та віктимологічна профілактика організованої злочинності серед населення та молоді Одеського регіону.

3.2 Зарубіжний досвід аналізу та запобігання організованій злочинності у регіоні

Двадцять перше століття ознаменувалося загостренням суспільно-політичних та економічних протиріч, екологічними, війнами, зростанням злочинності. Останній феномен все більше і більше набуває організованих форм; розповсюджує свій вплив майже на всі напрями суспільно-політичного життя, як в окремо взятій країні, так і в транснаціональних вимірах. Організовані злочинні угруповання утверджуються в державних урядових установах, у торгівлі та фінансовій діяльності, у різноманітних видах бізнесу, легалізуючи доходи, отриманні протиправним шляхом і все

більше підриває правопорядок, основні соціальні цінності і суспільство в цілому.

Феномен організованої злочинності завжди викликав активний інтерес науковців – і вітчизняних, і зарубіжних, століттями був у полі зору владних інституцій, так і сьогодні є актуальним напрямком кримінально-правової політики, політики протидії та боротьби з організованою злочинністю у різних регіонах світу.

Серед розробок американських кримінологів та науковців, предметом пошуків яких є організована злочинність у США знаходимо досить цікаві здобутки з приводу того, що структура злочинних організацій має стереотипний образ організованої злочинності, який зосереджується на бюрократичних організаціях на відміну від неформальних груп або мереж. Крім того, ці злочинні організації зазвичай зображуються як багатофункціональні нелегальні підприємства. Домінуюче розуміння організованої злочинності базується на уявленні про те, що вони мають тенденцію бути монополізованими і що всі злочинні групи прагнуть до монопольного становища у все більших масштабах [387]. Однак, простежується підхід конфлікту із правовими інститутами суспільства, тоді, коли здається, першочерговим є визначення соціально-політичних умов, які сприяють організованій злочинності.

Із зарубіжних авторів, слід відзначити праці американського професора Луїзи Шеллі [333], яка стверджує, що організована злочинність у регіональному вимірі виживає і трансформується завдяки догодженням владі. В протилежному випадку – влада зробить все, щоб позбавитись від неї. Із зарубіжної історіографії привертають на себе увагу також праці, в яких порушено питання діяльності правоохоронних структур у протидії організованій злочинності як на національному, так і на міжнародному рівнях [150; 248; 147].

У теоретичному плані важливими виявилися й студії зарубіжних науковців, які висвітлюють різні аспекти організації протидії злочинності [388; 389; 368]. З цього приводу, Ф. Є. Денисюк

зауважує: «Як і будь-яка діяльність, злочинний її різновид має послідовність розвитку, притаманні йому елементи професійності та організованості. Якщо під час боротьби зі злочинністю не враховувати ці аспекти, а вивчати лише окремі злочини, розробляючи відповідно до них засоби протидії, то не можна стверджувати про ефективну боротьбу із сучасною злочинністю» [97, с. 139]. Наприклад, у США термін «організована злочинність» вперше використали у 1896 році під час доповіді Нью-Йоркського товариства з попередження злочинності та було вжито у розумінні «об'єднання злочинців, що займалися організацією азартних ігор і проституції, і захищались представниками влади» [225, с. 117]. О. Ю. Шостко вказує, що «найчастіше термін «організована злочинність» вживався як синонім поняття «рекет», «вимагання» (racketeering), а також стосувався надання різних нелегальних послуг і товарів – від підроблення документів до незаконних азартних ігор, продажу наркотиків і алкоголю» [339].

У зарубіжних виданнях зазначається, що такі регіони, як: «...Європа та Азія історично мали свої міжнародні групи контрабандистів, злодіїв коштовностей і наркаторговців, а Сицилія (сицилійська мафія) та Японія (Якудза) мають багатовікові злочинні організації, організована злочинна діяльність особливо процвітала у 20 столітті, особливо у Сполучених Штатах, де часом організовану злочинність порівнювали з картелем законних бізнес-фірм...» [376].

Ранні форми злочинних організацій зазвичай були прив'язані до конкретних територій і через високу сегрегацію міста вони мали важливі етнічні аспекти. Італійські, європейські, китайські, афроамериканські та інші злочинні організації відображали місцеві культурні та економічні обставини. Регіональні особливості місцевої економіки та менталітету населення додатково створювали широкі можливості для місцевих кримінальних елементів, які бажали і могли брати участь у різних формах протиправної діяльності [376].

Наприклад, організована злочинність італійсько-американського типу у Америці мала надзвичайно велике поширення, географію,

конкурувало і знижувало прибутковість легальної діяльності. А масштаби даного явища просто вражали і змушували керівництво штатів виділяти величезні фінансові та кадрові ресурси на зниження рівня їх впливу на різноманітні сфери економічної діяльності [376]. Так, 1920 року в США приймають «Сухий Закон», яким було заборонено виготовлення, продаж та перевезення територією США алкогольних напоїв, що спровокувало активізацію організованих злочинних груп в сфері створення цілих прихованих нелегальних виробництв алкоголю та його збуту. Так поступово на теренах США невеликі організовані злочинні групи переросли в цілі загальнонаціональні синдикати, діяльність яких включала в себе рекет, проституцію, азартні ігри, наркоторгівлю та ін [376]. Точні оцінки кількості грошей, які проходили через організовані злочинні групи, важко зробити, очевидно, що виробництво та продаж нелегального алкоголю стали основною галуззю. У 1927 році, наприклад, прокуратура США підрахувала, що злочинна організація сумнозвісного чиказького гангстера Аль Капоне мала річний дохід у 105 мільйонів доларів. У наступні роки прибутки від продажу нелегального алкоголю в Чикаго та інших містах фінансували рух злочинних організацій у різні сектори як законної, так і нелегальної економіки [375].

З кінця 1930-х до кінця 1940-х років концепція організованої злочинності майже зникла з публічних дебатів. Питання знову стало обговорюватися в 1950 році, коли комітет Сенату вирішив «розслідувати організовану злочинність у міждержавній торгівлі». Комітет під керівництвом його голови Естеса Кефаувера дійшов висновку, що численні злочинні групи по всій країні були пов'язані разом «зловісною злочинною організацією, відомою як мафія» [354]. Організована злочинність більше не виглядала переважно як продукт місцевих умов суспільно-економічного життя, а натомість як проблема, яка існувала в національному масштабі та загрожувала муніципалітетам ззовні. З іншого боку, поняття мафії як організації італо-американців додало етнічну складову до концепції організованої злочинності.

Контрабанда допомогла створити американську організовану злочинність, яка зберігалася ще довго після скасування сухого закону. Розповсюдження алкогольних напоїв було складніше, ніж інші види злочинної діяльності, і згодом виникли організовані банди, які могли контролювати весь місцевий ланцюжок контрабандних операцій, від прихованих винокурень і пивоварень через канали зберігання та транспортування до спікерів, ресторанів, нічних клубів та інших торгових точок кінцевого збуту. Ці угруповання намагалися закріпити за собою та розширити території, на яких мали монопольне розповсюдження [376].

Така ситуація стала поштовхом для наукових пошуків та розробки заходів протидії та методів боротьби з організованою злочинністю, на тлі цього у 1929 році Національною спостережною комісією з питань дотримання і застосування законодавства пропонується перше дослідження кримінальних правопорушень, вчинених групами осіб, де акцент саме на діянні, а не на його учасниках. А вже після Другої Світової війни в США вектор досліджень організованої злочинності направлений на окремі її аспекти, як то етнічний характер, регіональні особливості тощо. Феномен організованої злочинності ототожнювався з італійською мафією, а сам термін застосовувався для вказівки до такої організації, як Коза Ностра, такий підхід було названо – «змова іноземців» (*alien conspiracy*) та стала основою концепції протидії організованій злочинності мафіозного типу [339]. Коза Ностра складалася з приблизно п'яти тисяч членів, організованих у двадцять чотири «сім'ї», кожна з яких була пов'язана з певною регіональною сферою впливу та була організована в рамках жорсткої ієрархічної системи командування [375].

Президентська комісія з виконання законів та управління юстицією США організовану злочинність трактувала як «спільноту (організацію), що намагається діяти поза контролем американського народу та уряду; діяльність такої спільноти не імпульсивна, а є результатом складних замислів, впроваджуваних протягом багатьох років з метою отримання контролю над певними сферами

діяльності для накопичення величезного прибутку» [385]. Надалі, з метою боротьби з організованою злочинністю в США приймають Закон РІКО – про організації, що діють під впливом рекету і корупції, який був направлений на переслідування організованих угруповань за вчинення всіх видів злочинної діяльності, пов'язаних не з одним правопорушником, а зі злочинною змовою декількох виконавців. О. Ю. Шостко зазначає, що «саме переслідування не окремих осіб, а організацій, якими можуть виступати товариства, об'єднання, асоціації, інші юридичні особи, а також будь-яка група осіб, які фактично об'єднані, але не є юридичною особою – основна відмінність зазначеного закону від інших законодавчих актів» [340].

Прийняття нового законодавства, спрямованого на контроль над організованою злочинністю, і активне судове переслідування справ, пов'язаних із діями італійської організованої злочинності, також значною мірою послабили вплив Коза Ностра на законний і незаконний бізнес. Члени італійсько-американських організацій у Філадельфії, Канзас-Сіті, Бостоні та інших місцях були ефективно переслідувані, а гучні справи були порушені проти таких відомих діячів, як Джон Готті та глави п'яти нью-йоркських злочинних сімей, які сприймалися як явний доказ ефективної протидії з боку прокуратури. Окрім того, занепад у міських районах традиційних італійських громад і переміщення другого та третього поколінь у передмістя позбавили міст більшої частини підтримки населення, якою раніше користувалися багато діячів організованої злочинності. Здобутки інших етнічних груп часто відбувалися за рахунок інтересів італійсько-американського злочинного синдикату. Традиційний контроль над ринками героїну був втрачений мексиканськими та азійськими групами, а дуже прибутковий кокаїновий бізнес перебував під контролем колумбійських картелів, а не родин Коза Ностра [356].

Наступним кроком у розвитку науково-практичного напрямку боротьби з організованою злочинністю в США було введено

в 1975 році нормативне визначення такого феномену наступного змісту – «організована злочинність – це діяльність будь-якої групи осіб, чії основні заняття пов'язані з порушенням кримінальних законів з метою отримання нелегальних прибутків, а також можливості займатися рекетом і в разі потреби складнішими фінансовими маніпуляціями» [11].

Також варто відмітити, що на сучасному етапі свого розвитку в США діє Структурний підрозділ Міністерства юстиції – Федеральне бюро розслідувань, що є основним підрозділом, на який покладено обов'язок боротьби з організованою злочинністю та розслідування кримінальних справ щодо організованих груп [225, с. 120]. Окрім того, боротьбою з організованою злочинністю в США займаються й інші органи та організації, до яких відносяться: Служба імміграції та натуралізації (INS), Маршали США, Служба внутрішніх доходів США (IRS), Бюро з алкоголю, тютюну та вогнепальної зброї (ATF), Митно-прикордонна служба, Міністерство транспорту, Секретна служба Міністерства фінансів, Офіс особливих агентів генерального ревізора Міністерства праці, Секції боротьби з організованою злочинністю і рекетом Служби поштових інспекцій [196, с. 12]. З наведеного випливає, що США, маючи великий історичний досвід у протидії злочинності, робить акцент у боротьбі та протидії організованій злочинності шляхом комплексного наступу та адаптації нормативного та правового забезпечення під зміни в організованій злочинності; це ж стосується і реагування на виклики злочинності, що відображається у відповідній реакції у організаційній та практичній сфері.

У іншій країні, яка широко відома в якості регіону, надзвичайно насиченого організованою злочинністю, у такій, як Італія, сьогодні діє спеціально уповноважений орган – Генеральна Рада боротьби з організованою злочинністю, Державне управління боротьби з мафією, окружні управління боротьби з організованою злочинністю та мафією, а також міжвідомчий орган спеціального призначення – «Управління розслідувань Антимафія». Крім того, в Італії

у складі Генеральної прокуратури створено оперативно-слідче управління боротьби з організованою злочинністю та мафією, який має своїм завданням формувати систему функціональних, спеціальних оперативних, слідчих та інформаційних компонентів системи протидії злочинності та корупційним діянням. У нормативному напрямку італійським законодавцем було прийнято Закон «Про угруповання мафіозного типу», який передбачає особливо тяжкі покарання за участь у кримінальній організації [151]. Згідно даного нормативно-правового акту, у країні здійснюється комплекс заходів компетентних органів із протидії організованій злочинності, а Міністр внутрішніх справ кожного звітного періоду зобов'язаний надавати відповідну доповідь про хід дотримання даного Закону, успіхи та прорахунки у напрямку протидії та запобіганні організованій злочинності в країні.

Окрім того, з метою посилення боротьби з організованою злочинністю в Італії діє «надзвичайне законодавство», до якого відносяться Закон «Про превентивні заходи щодо осіб, небезпечних для безпеки і суспільної моралі» 1956 року, Закон «Про заходи проти мафії» 1965 року, Закон «Про заходи майнового припинення. Заснування парламентської комісії із боротьби з мафією» 1982 року, Закон «Приписи у сфері управління арештованим і конфіскованим майном» 1996 року [370, с. 86].

Діяльність злочинних організацій є проблемою не лише для Сполучених Штатів Америки та Італії, а впливає на правопорядок у багатьох регіонах світу. Наприклад, в Австралії щороку виявляються великі групи кримінального спрямування з продажу наркотиків, крадіжок вантажів і рекету; в Японії функціонують банди, що спеціалізуються на вимаганні, грабежах, торгівлі людьми, зброєю та наркотиками; в Азії організовані групи, такі як китайські Тріади, займаються торгівлею наркотиками, шантажем та викраденнями; у Британії є синдикати, які займаються крадіжкою вантажів в аеропортах, поширенням порнографії. Крім цього у Великобританії існують великі проблеми з організованою злочинністю

неповнолітніх та молоді. Тільки у Лондоні на обліку поліції перебувають 171 банда. Такі банди налічують у своєму складі від декількох десятків, о кількох сотень учасників, які займаються озброєними нападами, угонами автотранспорту, торгівлею наркотиками тощо. [50, с. 55–56; 138, с. 297–299; 189, с. 225–226; 311, с. 191–203]. Окрім торгівлі наркотиками, основною формою організованої злочинності в багатьох країнах, що розвиваються, є чорний ринок, який передбачає такі злочинні дії, як контрабанда та корупція під час надання ліцензій на імпорт товарів та експорт іноземної валюти. Збройні пограбування були особливо поширеними через широку доступність зброї, що постачається націоналістичним рухам тими, хто прагне політичної дестабілізації своєї чи інших країн.

Пропонується проаналізувати також європейський досвід вивчення та запобігання організованій злочинності. Здається доцільним після аналізу досвіду запобігання організованій злочинності США, розглянути особливості такого напрямку державної діяльності іншою країною прецедентного типу права – Великобританії. Так, в країні діє Національне агентство боротьби із злочинністю (NCA), яке очолює боротьбу з організованою злочинністю у Великобританії. Саме до складу даної структури входить Інтерпол та Європол, якими, серед іншого, здійснюється керівництво обміном інформацією між поліцією та правоохоронними органами в частині доступу до міжнародних баз даних та можливостей [225]. Варто відмітити, що дана структура має значну кількість працівників, які територіально знаходяться в різних країнах (вказуються кількість близька до 130 країн), які працюють із зарубіжними партнерами Великобританії з метою запобігання транснаціональній організованій злочинності та тероризму. Окрім того, у системі органів запобігання та боротьби з організованою злочинністю у Великобританії створено: Бюро по міжнародним злочинам Великобританії, Національний центр оцінки серйозної організованої злочинності, Національний центр виявлення та розробки

спеціальних операцій проти суб'єктів організованої злочинності, підрозділ фінансової розвідки Великобританії, Національний центр по боротьбі з економічними кримінальними правопорушеннями. Також варто відмітити, що у даній країні широко використовуються спеціальні силові підрозділи у боротьбі з організованою злочинністю [225; 50, с. 170–172].

У боротьбі з фінансовим шахрайством та іншими економічними злочинами NCA широко використовує такий корисний, але непростий інструмент, як «накази про» (Unexplained Wealth Orders, UWO). Вони призначені для дій проти осіб, причетних до тяжких організованих злочинів, або політично значимих осіб (PEP), чії активи не відповідають їх доходам. Застосування UWO, на наш погляд є важливим та перспективним інструментом припинення стимулу до наживи [225; 50, с. 170–172].

Окремо варто відмітити ефективну практику Великобританії в частині запобігання організованій злочинності, корупції та практиці економічних кримінальних правопорушень шляхом застосування певної системи моніторингу такого фінансового стану у громадян як «нез'ясовне багатство» (UWO), тобто коли активи та власність не відповідає дійсним зареєстрованим джерелам та сумах прибутку [366]. Здається, саме такий підхід в сучасних умовах державотворення та суспільного розвитку в Україні мав би найпозитивніший ефект в кримінально-правовій та кримінологічній політиці протидії та запобігання організованій злочинності та корупційних проявів.

В Іспанії боротьба з організованою злочинністю тісно пов'язана з протидією діяльності терористичних та екстремістських угруповань. Так, в цій країні діє спеціальний орган – Центр розвідки з протидії тероризму та організованій злочинності, основним завданням діяльності якого є протидія та запобігання організованій злочинності та терористичним загрозам, збір та аналіз інформації стратегічного рівня щодо тероризму, радикалізації та організованої злочинності, здійснення щотижневої оцінки загроз,

а також розроблення спеціальних стратегій для боротьби з такою діяльністю [209, с. 130–131].

Також, іспанське законодавство перебуває в процесі постійного вдосконалення та оновлення в частині запобігання та боротьби з організованою злочинністю, що є постійним завданням кримінально-правової та кримінологічної політики країни. Варто відмітити, що Іспанія розробляє та впроваджує програми та стратегії боротьби з організованою злочинністю та серйозними кримінальними правопорушеннями [362]. Як зазначається, основні цілі таких стратегій полягають в зниженні активності кримінальних структур, припиненні їх діяльності, запобіганні появі нових злочинних груп, протидії поширенню та зміцненню зв'язків між тероризмом і організованою злочинністю тощо [244, с. 320–324]. Зазначається, що «будучи керівною методикою національної глобальної структури, яка орієнтована на всі стратегії боротьби зі злочинністю, вона включає організовану злочинність у якості загрози, що діє на рівні з іншими великими загрозами, такі як тероризм, збройний конфлікт або шпіонаж, які являють собою загрозу національної безпеки Іспанії» [362]. Вбачається, що вивчення закордонних програм, які спрямовані на протидію організованій злочинності та аналіз їх ефективності при практичному застосуванні може мати перспективи для використання в національному правовому полі та державній політиці запобігання організованій злочинності.

Схоже сприйняття організованої злочинності крізь призму явища мафіозного типу притаманне для німецького законодавства та науковця. Так, в період 1950-х і 1960-х починається процес обговорення явища організованої злочинності, але поки в контексті явища, притаманного для США та Італії. І лише згодом німецькі вчені приходять до висновку, що дана протиправна практика поширюється на території Німеччини та становить національну загрозу, що вимагає відповідних рішень та дій з боку держави. Зазначається, що ґрунту для появи синдикатів по типу Коза Ностра не було та попри це, організована злочинність є відповідним яриком для

нових проявів злочинності в Німеччині [374]. Цей підхід поєднав абстрактний дискурс про організовану злочинність у США та Італії з паралельним дискурсом про якісні зміни у здійсненні злочинної діяльності та в моделях злочинної співпраці, які німецька поліція почала спостерігати протягом 1960-х років.

У 1973 році державні та федеральні поліцейські агенції створили комісію для розробки визначення організованої злочинності як основи для перегляду стратегії правоохоронних органів. Комісія переключалася між дебатами щодо того, чи існує організована злочинність у Німеччині чи ні, та концептуальними дебатами щодо місця німецької організованої злочинності в спектрі колективної злочинності, починаючи від уявної складності американської Коза Ностри і закінчуючи простою структурою «банди» («Bande»), як це визначено Кримінальним законодавством Німеччини [360, с. 19–20]. Комісія погодила визначення, яке зосереджувалося навколо злочинних дій, вчинених групами з більш ніж двома ієрархічними рівнями. У наступні роки увага до явища організованої злочинності в Німеччині суттєво зменшилася і лише в 90-х знову почалися наукові пошуки у напрямку визначення цього явища [359]. Врешті, пропонується організовану злочинність розглядати переважно як внутрішній феномен, особливо як результат кварталів червоних ліхтарів у великих містах в контексті мафіозно-орієнтованої концепції.

Також варто відмітити особливості румунської організованої злочинності, яку можна віднести до мафіозного типу. Так, румунська організована злочинність – це категорія організованих злочинних груп, члени яких є громадянами Румунії або проживають за кордоном у румунській діаспорі. Останніми роками вони розширили свою злочинну діяльність у Європейському Союзі, про що йдеться у звіті Європолу про організовану злочинність ЄС, особлива активність характерна для Італії, Іспанії та Великобританії. Румунська мафія складається з кількох великих організованих угруповань, які, у свою чергу, мають ширші мережі по всій Європі та навіть дійшли

до Північної та Центральної Америки [350]. Особливістю організованої злочинності румунського типу є те, що значна кількість протиправних діянь відбувається в їхніх власних громадах. Так, румунські банди продають власних громадян для секс-роботи, змушують власних людей жебракувати та зловживають власними людьми за допомогою шахрайства з кредитами. Серед румунів високий рівень рецидивів. Це пов'язано з тим, що багато румунів скоюють злочин, виходять на волю і через п'ять років знову вчиняють той самий злочин – зазвичай це кишенькова крадіжка [350].

На сьогодні Угорщина у своєму арсеналі інституційної протидії організованій злочинності має систему органів та установ, діяльність яких направлена на боротьбу та запобігання організованій злочинності: Координаційний центр боротьби з організованою злочинністю; Антитерористичний центр; Національна поліція Угорщини; Міністерство внутрішніх справ; Спеціальна служба національної безпеки; Відомство захисту конституції; Інформаційне відомство; Військова служба національної безпеки; Центр антитерористичної розвідки та кримінального аналізу; Національна податкова та митна служба. Нагляд і контроль за згаданими органами здійснює Комітет з питань національної безпеки разом із Комітетом з питань оборони та правоохоронних органів Національних зборів. Зазначається, що «організована злочинність у сучасних умовах, в Угорщині, правове забезпечення боротьби з нею спрямоване на удосконалення законодавства щодо розширення можливостей правоохоронних органів та спеціальних служб для збирання та накопичення інформації про терористичну, екстремістську та організовану злочинну діяльність» [225, с. 125].

У Польщі створено Центральне слідче бюро, що є основним державним органом, який комплексно займається боротьбою з організованою злочинністю в складі поліції. Тобто дане бюро за своїм правовим статусом є правоохоронним органом та основним його завданням є виявлення та попередження організованої злочинності та її діяльності, пов'язаної з контрабандою

наркотиків і зброї, економічними та корупційними правопорушеннями, терористичною діяльністю [209]. У складі Генеральної прокуратури Польщі діє також спеціально уповноважений орган – Бюро з питань організованої злочинності, а також при Міністерстві оборони діє жандармерія, яка теж виконує завдання по попередженню та запобіганню злочинності, в тому числі організованих, в сфері оборони країни, а загальною координацією системи та заходів протидії організованій злочинності у Польщі здійснюється на урядовому рівні Колегією з питань спеціальних служб, головою якої є Прем'єр-міністр [281].

У Хорватії у структурі Державної прокуратури Хорватії діє Управління по боротьбі з корупцією і організованою злочинністю, специфікою даної структури полягає в тому, що ним самостійно не проводиться розслідування справ, а лише нагляд та процесуальне керівництво за розслідуванням кримінальних правопорушень, пов'язаних з корупцією і організованою злочинністю [132, с. 698–701].

Досвід Австрії в частині запобігання організованій злочинності передбачає наявність Федерального управління кримінальної поліції, яке складається з семи окремих департаментів вузького напрямку діяльності, серед яких департамент розслідувань організованої та загальної злочинності, департамент боротьби з економічною злочинністю та ін. [351].

Варто також згадати досвід нормативного визначення поняття організованої злочинності законодавцями країн-колишніми учасниками СНД. Наприклад, організована злочинність – «діяльність, здійснювана організованими злочинними групами, злочинними угрупованнями (злочинними організаціями), озброєними групами (бандами), що характеризується ознаками, визначеними кримінальним законодавством Киргизької Республіки» [267]. У свою чергу, законодавство Грузії містить нормативне визначення таких понять як «воровська спільнота», «діяльність воровської спільноти», «вор в законі», «воровська розбірка», «воровський сход»,

«рекет» [265]. Окрім наявності такого спеціального законодавства в зазначеній країні має місце активна інституційна протидія організованої злочинності різними державними установами, силовими структурами та правоохоронними органами.

Законодавець Республіки Таджикистан організовану злочинність трактує як «суспільно небезпечне явище, пов'язане зі створенням та злочинною діяльністю організованих злочинних груп, у тому числі озброєних груп (банд), злочинних спільнот (злочинних організацій)» [258].

Відповідно, основними напрямками боротьби з організованою злочинністю в вищевказаних країнах СНД є: попередження, виявлення та припинення діяльності організованих злочинних груп, злочинних спільнот (злочинних організацій) та їх учасників.

Отже, європейські країни здійснюють протидію досліджуваним злочинам, ґрунтуючись на визначенні організованої злочинності як утворення мафіозного типу або ієрархічної та структурно-об'єднаної організації окремих злочинців або їх груп з метою вчинення кримінальних правопорушень, досягнення мети злочинного збагачення та розподілу прибутку. Такі організації, як правило, мають розгалужену структуру, яка включає в себе не лише виконавців, але й представників державних та правоохоронних структур, які покривають кримінально-протиправну діяльність та результати діянь.

Окрім американського та європейського досвіду вивчення та протидії організованої злочинності, також варто звернути увагу на дане явище на території Азії. Так, відома своєю масштабністю албанська організована злочинність (понад 15 мафіозних сімей), яка поширює свою діяльність на більшість країн Європи та Азії, та навіть Північної Америки. Основні напрямки діяльності даних злочинних груп – це торгівля зброєю та людьми, наркоторгівля. У окремих джерелах стверджується, що саме албанська організована злочинність є основним постачальником європейських наркоцентрів та контролює частину мільярдного оптового ринку

кокаїну в Європі [369]. Вбачається, що албанська мафія є одним із найвищих злочинних елементів у світі, поєднуючи «традиційні» характеристики організованої злочинності (дисципліну, «кодекс» правил, кланову структуру, правило шлюбів всередині клану та ін.) з можливостями сьогоденішнього технологічного прогресу, сприяли тому, що даний тип організованої злочинності має розгалужену транснаціональну систему організації, надприбутки та стабільний сектор діяльності (найбільш суспільно небезпечний по своїй правовій природі).

Також при дослідженні питань організованої злочинності за кордоном варто згадати такі прояви організованої злочинності як етнічні синдикати Китаю та Японії – тріади та якудза. Так, історично склалось, що на території Китаю діяли так звані тріади, які представляли собою форму таємних злочинних організацій (етнічних організаційно-злочинних синдикатів). Дані утворення з'явилися ще у XVII столітті як патріотичні організації, які виступали проти правління Цин. Тріади мають чітку структуру та ієрархію, традиції та внутрішні правила, яких сумлінно дотримуються всі учасники, якими ставали на все життя. Це бандитські формування, які із застосуванням насильства вчиняли найрізноманітніші кримінальні правопорушення. Основні правила внутрішнього регулювання побудовані на принципах конфуціанства, поваги до культури своєї країни [355]. Обов'язковим традиційним «атрибутом» учасника тріади є характерне татування. «Спеціалізуються» тріади на рекеті, виготовлені та продажу синтетичних наркотичних та психотропних засобів, вимагання, торгівля людьми та дітьми, нелегальний ринок авто тощо.

Знаходимо пояснення, що японська якудза (боріокудан, борекудан) – представляє собою «японський варіант мафії, який є одним із найдавніших злочинних організацій світу, сягаючи своїм корінням ще в XVI століття, а слово «якудза» походить від найгіршої комбінації в японській картковій грі (8-9-2, що вимовляється «я-ку-са») [275].

Як відмічає М. О. Семенишин, «організована злочинність у Японії поєднує в собі риси традиційного японського й сучасного американського злочинного світів. Мафія в Японії невіддільна від економічного й політичного життя, вона пов'язана з великим бізнесом. По своїй суті «якудза» є самобутньою формою організованої злочинності, багато в чому відмінною від усіх відомих форм організованої злочинності в цивілізованому світі» [279, с. 167–175].

У науковій літературі відмічається, що «сучасна організована злочинність Японії є особливим сформованим соціальним класом, який пронизує всі суспільні ланки японського суспільства. Якудза розглядається в Японії як офіційна частина (легалізована організована злочинність) національного суспільства, яка пронизує усі його сфери» [203, с. 58]. Примітно, що традиції Якудза ґрунтуються на принципах життя самураїв, ніндзя тощо. Діяльність Якудза пов'язана з корумпованістю державних та місцевих посадовців, службових осіб високих рангів. Основними напрямками діяльності даних злочинних організацій є кіноіндустрія, індустрія розваг, професійний спорт, лотереї, фінансова сфера та сфера нерухомості, контрабанда морепродуктів і викраденого автотранспорту, наркотиків і зброї. Відповідно, «найбільша графа» прибутку Якудза – нарковиготовлення та наркоторгівля метамфетаміном, гральний бізнес, проституція, кредитні шахрайства та контроль над корпораціями і банками.

Примітно, що законодавство Японії містить норми, які передбачають кримінальну за контакти з Якудзою, а у структурі Національної поліції Японії було утворено підрозділ «Антиякудза» по захисту свідків, які дають покази проти керівників Японської мафії – Якудзи [203, с. 5–59]. Державна політика Японії щодо запобігання злочинності «обумовлена значною роллю в утриманні злочинності практичною кримінологічною політикою, що побудована на інтеграції соціальних і правових заходів боротьби зі злочинністю, вдалому включенні формального контролю у традиційний

неформальний, на ефективності органів кримінальної юстиції, відповідності кримінальної політики економічному і соціальному розвитку країни, тісному співробітництві правоохоронних органів з широкими колами населення, своєчасному удосконаленні законодавства» [279, с. 167–175].

Суть державно політики Японії в частині запобігання організованій злочинності полягає в її профілактиці на різних рівнях, соціалізації і ресоціалізації делінквентної поведінки серед населення. При цьому, варто відмітити порівняно низький рівень криміналізації японського суспільства пояснюється активною підтримкою поліції у запобіганні кримінальним правопорушенням та високою дисципліною. Окрім того, в Японії діють місцеві програми запобігання кримінальним правопорушенням, до яких відносяться заходи вивчення стану злочинності, рання профілактика, яка проводиться спеціальними органами реабілітаційної допомоги [279, с. 167–175].

Отже, у результаті проведеного дослідження особливостей організованої злочинності та її запобігання в площині зарубіжного досвіду погоджуємося із досить слушною позицією в тому, що «протягом останніх кількох десятиліть організована злочинність була визначена кількома способами, однак немає можливості навести одне вичерпне загальне визначення цьому явищу, оскільки організовані злочинні групи можуть бути дуже різними на різних континентах, культурах, традиціях, а інколи можуть змінюватися навіть в межах однієї області» [349].

Зазначимо, що на сучасному етапі розвитку системи запобігання організованій злочинності більшість європейських країн традиційно дотримується гуманістичного підходу, спрямовану на створення умов унеможливлення вчинення злочинів, усунення причин та умов для злочинної поведінки, а також створення правових перешкод для унеможливлення чи ускладнення легалізації та використання коштів, отриманих злочинним шляхом. Боротьба з цим феноменом у різних регіонах світу здійснюється на основі

комплексного, системного підходу за допомогою залучення і налагодження ефективної взаємодії між усіма суб'єктами запобіжної діяльності у чіткій взаємодії між ними, а також із активною діяльністю системи кримінальної юстиції і інших правоохоронних органів, спрямованої на забезпечення невідворотності кримінального покарання і застосування заходів кримінально-правового впливу на учасників різних форм організованої злочинності (та/або до осіб, що приховують таку діяльність) Такий підхід доцільно застосовувати і у вітчизняній регіональній системі запобігання організованій злочинності.

Всім формам та типам організованої злочинності за кордоном притаманна низка спільних загальних ознак, до яких можна віднести намір задовольнити заборонені потреби, максимізувати прибуток з найменшими ризиками та найшвидшим способом, існування чіткої структури та ієрархії, правил поведінки та санкцій (с тому чи іншому значенні) за їх порушення, наявність певної «спеціалізації» діяльності (як то наркоторгівля, торгівля людьми тощо), наявність корумпованих зв'язків у державному секторі та правоохоронних структурах тощо.

З аналізу зарубіжного досвіду запобігання організованій злочинності вбачається, що на даному етапі свого розвитку окремі напрацювання американських та європейських правників переважно пропонують розглядати дане деструктивне явище крізь призму концепції протидії «мафії», яка сьогодні домінує в суспільному сприйнятті даного виду злочинності, що, у свою чергу, протиставляється дуже широкій концепції організованої злочинності в кримінальних статутах і настановах для правоохоронних органів, яка дає можливість для більш гнучкого використання концепції організованої злочинності з метою врахування різних політичних та інституційних інтересів.

3.3 Основні напрями удосконалення запобігання організованій злочинності в Одеському регіоні України

Сучасна організована злочинність як фактор політичної та економічної нестабільності у суспільстві становить серйозну загрозу національній та громадській системі держави. Стрімко проникаючи в органи державної, виконавчої та судової влади, засоби масової інформації, організована злочинність поширює свій негативний вплив, посягаючи на найбільш значущі соціальні цінності, зокрема: життя і здоров'я, недоторканність і безпеку людини, економічну стабільність, публічну безпеку і порядок тощо. Нові виклики та складнощі, які обумовлені правовим режимом воєнного стану суттєво вплинули на процес запобігання організованій злочинності, у тому числі й в Одеському регіоні. Розуміючи важливість і небезпечність цього явища є нагальна необхідність у розробленні та вдосконаленні системи заходів запобігання організованій злочинності в Одеському регіоні України. Досягнення позитивних результатів у цьому процесі дасть змогу поступово зміцнити громадську безпеку і публічний порядок та зменшити масштабність і ступінь негативного впливу організованої злочинності на території Одеського регіону.

До основних напрямів підвищення ефективності запобігання організованій злочинності в Одеському регіоні доцільно віднести формування єдиної комплексної державної політики у сфері запобігання та протидії організованій злочинності в умовах воєнного стану. Нині у внутрішньо правовому полі України чинним є розпорядження Кабінету Міністрів України № 1126-р від 16 вересня 2020 року «Про схвалення Стратегії боротьби з організованою злочинністю». Мета Стратегії боротьби з організованою злочинністю полягає у формуванні державної політики у сфері боротьби з організованою злочинністю шляхом запровадження міжнародних стандартів, а також побудові ефективної системи боротьби з організованою злочинністю, що складається з підсистем правового, інституційного, наукового, інформаційно-аналітичного,

фінансового та матеріально-технічного забезпечення, координації та взаємодії, контролю, а також міжнародного співробітництва. До основних напрямів реалізації цієї Стратегії відносяться: по-перше, удосконалення нормативно-правового забезпечення боротьби з організованою злочинністю; по-друге, формування ефективної системи інституційного забезпечення боротьби з організованою злочинністю; по-третє, запровадження механізмів координації та взаємодії у сфері боротьби з організованою злочинністю; по-четверте, запобігання організованій злочинності та боротьба зі злочинними організаціями у сферах з високим ризиком її прояву; по-п'яте, інформаційно-аналітичне, наукове та кадрове забезпечення державних органів, що беруть участь у боротьбі з організованою злочинністю; по-шосте, залучення громадськості до активної участі в боротьбі з організованою злочинністю; по-сьоме, міжнародне співробітництво у сфері боротьби з організованою злочинністю [270]. Реалізація зазначеної Стратегії розрахована на п'ять років з моменту її схвалення.

На підставі повномасштабної агресії рф проти України, на нашу думку, Стратегія боротьби з організованою злочинністю від 16 вересня 2020 року вимагає нагального оновлення. Визначені у Стратегії заходи не були розраховані на ті несподівані безпрецедентні виклики та складнощі, обумовленими правовим режимом воєнного стану. Так, російсько-українська війна створила нові можливості для організованої кримінально-протиправної діяльності в освоєнні нових нелегальних ринків та переформатування традиційно існуючих. Передусім, величезні потоки гуманітарної та військової допомоги із зарубіжжя разом із послабленням прикордонного контролю стимулювали контрабанду та незаконне привласнення чужого майна; тисячі солдатів на передовій перетворилися на прибутковий новий ринок для наркоторговців; призовники, які намагалися уникнути військового призову, сприяли появі нової схеми виготовлення фіктивного пакету документів про повну непридатність до військової служби в мирний

та воєнний час, за яким особи знімаються з військового обліку. Крім того, війна створила безліч нових можливостей для торговців людьми і зброєю.

Нові виклики вказують на те, що Стратегія боротьби з організованою злочинністю потребує суттєвого доопрацювання. На нашу думку, її реалізація у тому виді, в якому вона схвалена Урядом, не призведе до дієвих кроків щодо нейтралізації організованої злочинності, як на загальнодержавному, так і на регіональному рівнях. Сумніви щодо ефективності заходів, визначених у Стратегії висловлюють й вітчизняні учені. Наприклад, В. І. Литвиненко вважає, що зміст цього документа не повною мірою відповідає напрямам державної політики у сфері запобігання організованої злочинності і не дає змоги її реалізації у повному обсязі. Стратегія, на його думку, потребує певного уточнення, насамперед у контексті визначених шляхів реалізації державної політики. Крім того, учений вважає, що за своїм змістом цей документ є більш концепцією, ніж стратегією [202, с. 126]. Вдосконалення та внесення змін до Стратегії відповідно до процесів та явищ, що стрімко протікають у державі та суспільстві дасть змогу налагодити ефективну взаємодію та координацію всередині національної правоохоронної системи, а також підвищити дієвість транснаціональної співпраці у сфері боротьби з організованою злочинністю [278, с. 217].

Сучасна державна політика у сфері протидії організованій злочинності, на нашу думку, повинна мати радикальне та послідовне спрямування. Насамперед, у процесі її оновлення варто звернути увагу на декілька моментів. По-перше, необхідно врахувати, що вона є не лише елементом політики у сфері боротьби з організованою злочинністю, а й невід'ємною складовою стратегії забезпечення національної безпеки. Це зумовлює комплексність її характеру та доцільність внесення до неї широкого кола як правоохоронних заходів, так і заходів соціального, економічного, освітнього, психолого-виховного, інформаційного, пропагандистського та іншого спрямування. По-друге, вона має передбачати

систематичне вивчення та аналіз реального стану і тенденцій організованої злочинності на загальнодержавному, регіональному та місцевому рівнях, з'ясування причин та умов, що сприяють її поширенню в окремому регіоні умовах збройної агресії рф. По-третє, Стратегія боротьби з організованою злочинністю на основі формування вираженого та послідовного підходу в контексті реалізації безпекової державної політики має ґрунтуватися на принципах відкритості, публічності, плановості та системності. Узагальнимо, що запропоновані заходи не вичерпують усіх важливих складових формування налагодженої державної політики боротьби з організованою злочинністю, але прийняття їх до розгляду, подальша розробка та втілення в життя є одним із напрямів удосконалення вітчизняної системи заходів запобігання організованих злочинності.

Наявність стабільного та системного законодавства, що відповідає сучасним соціальним, політичним та економічним реаліям є запорукою функціонування ефективної системи запобігання організованих злочинності, як в Україні загалом, так і в Одеському регіоні зокрема. Недосконала та слабка правова база, з протиріччями і прогалинами у нормативно-правових актах різного рівня, призводить до відсутності цілісного бачення мети, напрямів та результатів реалізації державної політики України у сфері протидії організованих злочинності [41, с. 305]. Чинний Закон України «Про організаційно-правові основи боротьби з організованою злочинністю» від 30 червня 1993 року, а також кримінальне, кримінальне процесуальне, антикорупційне та інше законодавство є складовою частиною системи нормативно-правового забезпечення діяльності у сфері протидії організованих злочинності. Аналіз ЗУ «Про організаційно-правові основи боротьби з організованою злочинністю» показує, що за останні тридцять років цей нормативно-правовий акт неодноразово доповнювався та змінювався. Однак, як свідчить практика, його не можна вважати таким, що відповідає сучасному соціальному, економічному,

політичному, правовому, культурному та іншому положенню держави і суспільства в умовах воєнного стану. Щодо цього вірно зазначає О. О. Бахуринська, що Закон України «Про організаційно-правові основи боротьби з організованою злочинністю» не встигає за динамікою національних та світових суспільних процесів, динамікою реформування багатьох напрямів розвитку держави та суспільства в Україні, насамперед системи правоохоронних та судових органів, прийняття низки нормативно-правових актів, які регулюють діяльність державних органів, пов'язану з протидією організованій злочинності, корупції, легалізації (відмиванню) незаконних доходів, наркобізнесу тощо [41, с. 306]. У свою чергу, учені А. В. Мовчан і Р. С. Яблонський звертають увагу на те, що організована злочинність трансформується та відрізняється від організованої злочинності 90-х рр. ХХ ст. саме тісними зв'язками з корумпованими чиновниками й олігархічними групами. На підставі цього вони вважають, що ЗУ «Про організаційно-правові основи боротьби з організованою злочинністю» є застарілим, оскільки більшість його норм суперечать іншим законодавчим актам, а також втратили свою актуальність та не відповідають вимогам сьогодення [221, с. 73].

Отже, центральним напрямом вдосконалення нормативно-правового забезпечення системи протидії організованій злочинності є прийняття нового Закону України «Про запобігання і протидію організованій злочинності». У зв'язку з тим, що організована злочинність в Україні трансформувалась, змінилися її форми є необхідність у розробці принципово нового нормативно-правового акту, в якому обов'язково мають бути відображені наступні позиції: головні напрями та цілі державної політики у сфері протидії організованій злочинності; широкий понятійно-категоріальний апарат, який визначатиме та чітко розмежовуватиме терміни «організована злочинності», «транснаціональна організована злочинність», «організована група», «злочинна організація», «лідер організованої кримінально протиправної діяльності» тощо; основні принципи

боротьби з організованою злочинністю; компетенція, завдання, функції та повноваження суб'єктів, які безпосередньо здійснюють боротьбу з організованою злочинністю; координація та взаємодія зусиль усіх суб'єктів боротьби з організованою злочинністю між собою, а також з іншими державними органами та організаціями; особливості сприяння органам, які здійснюють протидію організованій злочинності; правовий і соціальний захист осіб, які беруть участь у протидії організованій злочинності; міжнародне співробітництво України у сфері боротьби з тероризмом; контроль і нагляд за законністю здійснення боротьби з тероризмом та багато іншого. Ми вважаємо, що в Україні є необхідний науковий потенціал, який здатний до подальшої активної роботи щодо удосконалення та вироблення нового законодавчого акту у сфері протидії організованій злочинності у відповідності до міжнародних норм та стандартів.

Особливого значення набуває розробка та впровадження у практичну діяльність спеціальних локальних програм щодо запобігання організованій злочинності в Одеському регіоні. Слід зазначити, що нині на території Одеси функціонує Міська цільова програма «Безпечне місто Одеса» станом на 2020–2023 рр. Ця Програма покликана реалізовувати пріоритетні напрями діяльності органів місцевого самоврядування у сфері забезпечення безпеки, законності, правопорядку, охорони прав, свобод та законних інтересів громадян, підвищення рівня цивільного захисту населення міста. До основних очікуваних результатів цієї Програми відносять: забезпечення на високому рівні громадського порядку та безпеки громадян; забезпечення оперативності й ефективності діяльності комунальних установ щодо проведення заходів, направлених на охорону життя та здоров'я громадян, збереження і захист комунального майна, майна фізичних і юридичних осіб, житлового фонду; підвищення ефективності та оперативності роботи територіальних підрозділів Національної поліції, Національної гвардії з реагування на заяви і повідомлення громадян про злочини, розшук і затримання

злочинців у найкоротший термін; забезпечення ефективності здійснення заходів та застосування нових підходів щодо профілактики правопорушень, своєчасного виявлення та реагування на правопорушення, оперативного встановлення осіб, які їх вчинили, поліпшення криміногенної ситуації; залучення громадян до активної діяльності з охорони правопорядку та безпеки громадян у м. Одесі; підвищення рівня довіри населення до правоохоронних органів – Національної поліції України, Управління патрульної поліції в Одеській області Департаменту патрульної поліції, Національної гвардії України, Служби безпеки України, Державної прикордонної служби України та органів місцевого самоврядування [220].

На території населених пунктів Одеської області активно функціонують Програми «Безпечна громада». Основними завданнями Програми є: посилення заходів безпеки та захисту життя і здоров'я мешканців громади; забезпечення стабільного функціонування важливих для нормальної життєдіяльності об'єктів громади шляхом впровадження додаткових заходів захисту, нагляду та контролю ситуацій; комплексна взаємодія, координація спільних дій та зусиль влади і правоохоронних органів, спрямованих на забезпечення оперативного, ефективного, злагодженого реагування на надзвичайні події, запобігання та подолання небезпечних ситуацій, збереження спокою та нормального функціонування об'єктів; створення єдиної локальної мережі, в яку будуть об'єднані всі камери зовнішнього відеонагляду та інші елементи системи безпеки об'єктів усіх форм власності; централізований постійний контроль подій, які відбуваються у громаді, моніторинг показників та прийняття оперативних та стратегічних управлінських рішень; підвищення безпеки дорожнього руху, посилення рівня дисципліни учасників дорожнього руху, оперативне реагування на дорожньо-транспортні події та небезпечні ситуації; профілактика і попередження злочинності, здійснення фіксації та збору доказової бази при скоєнні правопорушень; здійснення моніторингу стану об'єктів благоустрою (прибирання, дотримання правил благоустрою тощо) [296].

Отже, органи місцевого самоврядування приділяють значну увагу впровадженню комплексу програмно-апаратних та організаційних заходів для посилення безпеки населення, захисту стратегічних об'єктів та об'єктів забезпечення життєдіяльності громади, безпеки дорожнього руху на території Одещини. Однак, безпосередньо питання запобігання організованій злочинності залишається відкритим, оскільки відсутні регіональні програми, які б визначали теоретичні основи, напрями, цілі, методи запобіжного впливу на організовану кримінально протиправну діяльність в Одеському регіоні. На підставі цього пропонуємо провести розроблення та впровадження регіональної програми запобігання організованій злочинності в Одеській області. За своїм змістом ця Програма повинна мати цілеспрямований і комплексний характер, а її виконання має покладатися на державні органи, установи, громадські організації та окремих громадян.

Регіональна програма щодо запобігання організованій злочинності в Одеській області має вміщувати:

I. Положення про загальну характеристику Регіональної цільової програми щодо запобігання організованій злочинності в Одеській області станом на 2024–2026 роки. У цій частині Програми повинен розміщуватися її паспорт, зокрема інформація щодо ініціаторів, розробників, співрозробників, відповідальних виконавців та виконавців тощо.

II. Актуальність проблеми, на вирішення якої спрямована Програма. У цьому розділі має бути представлена затребуваність вивчення і вирішення проблеми організованої в Одеському регіоні. Зокрема, необхідно відобразити стан, рівень та динаміку організованої кримінально протиправної діяльності, її масштаби та негативні наслідки.

III. Формулювання цілей Програми. У Програмі обов'язково повинна відобразитися її основна мета, тобто очікуваний кінцевий результат, який зумовлює загальну спрямованість та логіку такої регіональної цільової програми. У першу чергу, мета цієї Програми

має полягати у зниженні рівня організованої злочинності, забезпеченні громадської безпеки і публічного порядку, підвищенні рівня захищеності населення від організованих кримінальних правопорушень в Одеському регіоні.

IV. Визначення строків та етапів виконання Програми. Регіональна програма запобігання організованій злочинності в Одеському регіоні має встановлюватись на термін до трьох років, тобто з 2024 по 2026 рр., оскільки криміногенна обстановка у досліджуваному регіоні може суттєво і стрімко змінитися за цей період, тому положення програми необхідно буде переглянути, доповнити чи уточнити.

V. Фінансування Програми. Фінансування заходів Програми має здійснюватися за рахунок коштів місцевих бюджетів, а також інших джерел фінансування не заборонених чинним законодавством.

VI. Напрями реалізації та заходи Програми. Передбачається, що для вирішення проблеми запобігання організованій злочинності в Одеському регіоні необхідно:

- встановлювати та глибоко аналізувати прояви та різновиди організованої злочинності, з'ясувати детермінант, що сприяють її поширенню в Одеському регіоні;
- модернізувати організаційно-управлінські, правові, політичні та інші механізми запобігання організованій злочинності на Одещині;
- створювати належні умови діяльності суб'єктів, які згідно з національним законодавства, покликані протидіяти організованій злочинності;
- визначати шляхи і способи надійного захисту населення регіону, інтересів юридичних осіб від дій організованих груп і злочинних організацій на Одещині;
- підвищувати ефективність заходів протидії організованої злочинності з метою недопущення подальшого зміцнення організованих груп і злочинних організацій, подальшого

зниження їх негативного впливу на криміногенну обстановку в Одеському регіоні;

- активно налагоджувати міжнародну співпрацю місцевих правоохоронних органів із відповідними органами іноземних держав, які здійснюють ефективне запобігання організованій злочинності;

- залучати населення до активної діяльності з охорони публічного порядку та громадської безпеки в Одеському регіоні;

- впроваджувати у практичну діяльність актуальних результатів наукових досліджень у сфері протидії організованій злочинності;

- забезпечувати належне ресурсне і матеріально-технічне забезпечення суб'єктів протидії організованій злочинності в Одеському регіоні.

VI. Очікувані результати Програми. Реалізація регіональної програми надасть можливість: знизити прояви організованої злочинності в Одеському регіоні; забезпечити на високому рівні громадську безпеку та публічний порядок в Одеській області; зміцнити усі сфери життєдіяльності регіону; підвищити рівень захищеності населення Одещини від кримінальних правопорушень вчинених організованими групами і злочинними організаціями; забезпечити дієвість здійснення заходів та застосування нових підходів щодо запобігання організованій злочинності, оперативного встановлення осіб, які вчиняють кримінально протиправні діяння у складі організованих груп і злочинних організацій [16, с. 275].

Отже, розробка та впровадження цільової програми запобігання організованій злочинності в Одеському регіоні являє собою взаємопов'язану модель очікуваних змін у регіональному середовищі, свідомості й поведінки суб'єктів правовідносин, що роблять неможливим учинення кримінальних правопорушень у результаті цілеспрямованого впливу заходів кримінальної та кримінологічної політики [16, с. 275].

Важливим напрямом у підвищенні ефективності запобігання організованій злочинності в Одеському регіоні є запозичення

позитивного міжнародного досвіду запобіжної діяльності щодо такого виду злочинності. Передові держави світу мають вагомий досвід у сфері боротьби зі злочинністю, у тому числі й організованою. Специфіка цього процесу пов'язана з тим, що вона передбачає не лише визначення феномену організованої злочинності та її форм, інтеграцію міжнародної та національної систем, спеціально зорієнтованих на комплексне запобігання організованій злочинності, а й формування стратегії та тактики діяльності правоохоронних органів. На підставі цього винятковий інтерес представляє досвід Сполучених Штатів Америки у боротьбі з організованою злочинністю. Система законодавства та судочинства Сполучених Штатів Америки пройшла значний шлях, перш ніж розробити ефективні механізми протидії організованій злочинності. Це стало можливим завдяки тому, що було поставлено та неухильно вирішувалося завдання викорінення організованої злочинності у США шляхом посилення правових засобів у процесі збирання доказів, встановлення нових кримінальних заборон, застосування посилених санкцій та нових заходів правового захисту для протидії незаконним діям усіх, хто займається чи пов'язаний з організованою злочинністю [78, с. 72–73].

Аналіз законодавства США у сфері запобігання і протидії організованій злочинності дозволяє зробити висновок, що законодавець протягом останніх десятиліть послідовно дотримується низки підходів, зокрема: твердо спирається на положення про посилення покарань за злочини, пов'язані з організованою злочинністю, а також за повторні злочини; дотримується принципу «третій злочин – останнє», що означає, що особі, яка вчинила третій злочин, може бути призначено довічне ув'язнення; різними способами стимулює прагнення злочинців співпрацювати з правоохоронцями. Американський законодавець прагне створити такий правовий режим, який матиме потужний профілактичний вплив на громадян, зокрема щоб кожен чітко розумів, за які саме протиправні дії він може стати об'єктом

розслідування та які заходи можуть при цьому проводитися правоохоронними органами.

Важливого значення у запобіганні та протидії організованій злочинності у США набуло ухвалення в 1970 році закону RICO (Racketeer Influenced and Corrupt Organizations) – закону про боротьбу з організованою злочинністю. Основне завдання закону RICO визначено як знищення організованої злочинності в США шляхом зміцнення правових інструментів у процесі збирання доказів, шляхом встановлення кримінально-правових заборон та запровадження розширених санкцій та нових засобів судового захисту у боротьбі з протизаконними діями осіб, залучених в організовану злочинність [141].

Зарубіжний експерт Марк Гордон, який докладно досліджував досвід США у боротьбі з організованою злочинністю, зазначав, що за змістом цього нормативно-правового акту правоохоронні органи мають право переслідувати будь-яку особу, яка пов'язана з організованою злочинністю. Саме це дало змогу американським правоохоронцям оперативно виявляти та притягувати до кримінальної відповідальності значну кількість членів організованих груп і злочинних організацій [371]. Адже, як зазначають кримінологи США, зі змісту Закону RICO випливає, що у процесі вчинення злочинною організацією суспільно небезпечного діяння неважлива саме пряма участь у злочині того або іншого громадянина, важливе інше – його членство у злочинній організації та докази зі сторони обвинувачення, що такий громадянин є членом організованого злочинного угруповання. Зазначене вказує, що Закон RICO, насамперед спрямований на викриття лідерів організованих груп і злочинних організацій, оскільки саме вони безпосередньо не задіяні у скоєнні злочинів та мають доволі бездоганні алібі. Ефективність Закону RICO, М. Гордон пов'язує з успішним викриттям російської етнічної злочинної організація, яка діяла у США та була очолювана Б. Гольдбергом, якому в федеральному суді Нью-Йорка було пред'явлено

обвинувачення у скоєнні кримінальних правопорушень зі списку Закону RICO, зокрема: незаконний обіг кокаїну, замах на вбивство, розбій, вимагання, шахрайство, незаконне використання зброї та вибухових речовин, а також створення і керівництво злочинною організацією [391].

Боротьба з організованою злочинністю в США розглядається як один із стратегічних напрямків діяльності правоохоронних органів країни та ґрунтується на розробці і реалізації системи спеціальних організаційних, запобіжних та правоохоронних заходів контролю над злочинністю, зрозумілою та широко відомою населенню країни. У свою чергу, у системі правових заходів важливе місце займають кримінально-правові, кримінально-процесуальні, кримінально-виконавчі, фінансові, оперативно-розшукові заходи, низка яких не має аналогів в Україні. Так, цілі та завдання правоохоронних органів у цьому напрямку сформульовані у «Стратегії боротьби правоохоронних органів з міжнародною організованою злочинністю». Ця Стратегія визначає чотири головні вектори дій правоохоронних органів у боротьбі з транснаціональною організованою злочинністю: збір, аналіз та своєчасне поширення інформації про загрози, що походять від транснаціональної організованої злочинності; визначення на основі наявної інформації найбільш небезпечних для США об'єктів у середовищі транснаціональної організованої злочинності; проведення активних операцій проти намічених об'єктів з використанням усіх наявних сил та засобів з метою припинення їх кримінально протиправної діяльності; розробку та впровадження у практику стратегічних програм та найбільш ефективних прийомів боротьби з транснаціональною організованою злочинністю [390].

Американський фахівець Девід М. Кеннеді – фахівець у галузі запобігання кримінальним правопорушенням, що вчиняються організованими злочинними угрупованнями, вважав, що одним із найбільш дієвих методів боротьби з бандами у містах є комунікативний метод, вивчення та врахування думки громади, яка

проживає у конкретному районі міста. Так, на його думку, можна втратити контроль над кварталом, районом, якщо не зважати на думку місцевого населення. Він стверджував, що впровадження суто насильницьких, силових способів протидії організованій злочинності, може спричинити як хвилювання у громадському середовищі району, так і продукувати створення нових, більш зухвалих злочинних угруповань. Тому, пряма комунікація з представниками організованих злочинних угруповань, як вважає Д. Кеннеді, дозволяє запобігти і навіть припинити нові злочинні прояви організованого, групового характеру. Концепція Д. Кеннеді щодо запобігання групових злочинів у містах базується на принципі стримування, а не на утопічному варіанті цілковитого викорінення організованої злочинності [357].

Позитивний досвід протидії організованій злочинності має й Німеччина. У німецьких місцевих управліннях поліції функціонують спеціалізовані підрозділи протидії організованій злочинності, які повністю укомплектовані персоналом і добре оснащені технічно (наприклад, підрозділ боротьби з організованою злочинністю Управління поліції Нижньої Баварії / Верхнього Пфальца (Niederbayern / Oberpfalz). Крім того, у кожній прокуратурі є прокурор, так званий «уповноважений у боротьбі з організованою злочинністю», який у співпраці з компетентними підрозділами кримінальної поліції здійснює спостереження за організованою злочинністю, а також планування та координацію відповідних профілактичних заходів. Ці організаційні заходи допомагають як призначити покарання за вчиненні злочинними організаціями кримінальні правопорушення, так і повністю ліквідувати такі організовані угруповання. Крім того, важливого значення у Німеччині набуває технічне забезпечення особистого складу поліції, підвищення його матеріального забезпечення для того, щоб запобігти вербуванню правоохорців із поліції в кримінальні структури, що, безумовно, дає позитивні результати у боротьбі зі злочинністю та її організованими формами [341, с. 190–191].

Позитивний досвід Італії, який може бути використаним є те, що протидія організованій злочинності здійснюється на основі численних нормативно-правових актів та окремих норм Кримінального Кодексу, зокрема: ст. 416 (угруповання для вчинення злочину) та ст. 416 bis (угруповання мафіозного типу). Остання стаття, запроваджена у 1982 році, суттєво підсилила кримінальну відповідальність за злочини, вчинені мафіозними угрупованнями. З метою посилення процесу протидії організованій злочинності італійський парламент заснував спеціальну Генеральну Раду по боротьбі з організованою злочинністю, а також окружні управління щодо протидії цій формі злочинності та окремо – Державне управління по боротьбі з мафією та слідче управління щодо боротьби з мафією. Варто зазначити, що Національне управління щодо боротьби з організованою злочинністю та мафією, окружне управління й оперативно-слідче управління складають систему багатофункціональних, спеціалізованих, оперативних, слідчих та інформаційних елементів з питань протидії організованій злочинності. Кожні шість місяців Міністр внутрішніх справ доповідає парламенту про проведену роботу. Передбачено також щорічну доповідь Голови парламенту з усього комплексу проблем, пов'язаних з організованою злочинністю [321, с. 83].

Сучасна стратегія запобігання організованій злочинності у Великобританії ґрунтується на позитивному досвіді минулого та максимальному використанні новітніх наукових досягнень, методів та технологій з метою результативного впливу на детермінанти організованої кримінально протиправної діяльності, особу злочинця, соціально негативні явища, взаємопов'язані з організованою злочинністю. Позитивними моментами у сфері запобігання організованій злочинності у Великобританії, які в тому числі можна використати в Україні, варто визнати наступні: по-перше, законодавець цієї країни веде доволі активну нормотворчу діяльність у відповідному напрямку, про що свідчить низка загальнодержавних концепцій та програм, які постійно оновлюються та вдосконалюються

з метою адаптації їх положень до конкретної ситуації в державі; по-друге, державні інституції у цій країні володіють досить широким колом повноважень; по-третє, особливої уваги заслуговує наявність окремого органу державної влади, метою діяльності якого є протидія організованій злочинності [315, с. 188].

Спеціальним підрозділом, який призначений протидіяти організованій злочинності у Великобританії є Служба боротьби з організованою злочинністю SOCA (Serious Organised Crime Agency). Основними напрямками діяльності цієї Служби є проведення профілактичної роботи щодо обізнаності населення про організовану злочинність; розкриття кримінальних справ і збільшення обсягу повернених коштів, отриманих незаконним шляхом; упродовження новітніх способів боротьби з організованою злочинністю [338, с. 180]. Одним з показників дієвості роботи Служби боротьби з організованою злочинністю є: збільшення обсягів вилучених грошей і майна учасників організованих злочинних спільнот і збільшення кількості розкритих злочинів [298, с. 165].

Отже, дослідження накопиченого іншими державами досвіду запобігання та протидії організованій злочинності має величезне теоретичне та практичне значення для України. Цей процес дає змогу пізнати закономірності розвитку організованої злочинності та механізми боротьби з нею, уникнути помилок, які були допущені різними зарубіжними країнами при реалізації стратегій протидії організованій злочинності, а також стати фундаментом для налагодження міжнародного співробітництва у сфері протидії організованій злочинності.

Наступним напрямом у процесі вдосконалення запобігання організованій злочинності в Одеському регіоні є налагодження міжнародного співробітництва. Сучасний стан міжнародного співробітництва щодо подолання організованої злочинності знаходиться на стадії розвитку й удосконалення. За останні роки міжнародна спільнота приклала чимало зусиль для здійснення ефективної роботи у боротьбі з організованою злочинністю,

зокрема проводяться спільні дослідження, здійснюється контроль за їх реалізацією, робляться спроби проводити єдину антикримінальну політику [158, с. 99]. З метою протидії консолідації кримінального світу, необхідна координація зусиль і взаємодія усіх держав, що входять до складу Організації Об'єднаних Націй та Європейського Союзу, за посередництвом Центру з міжнародного попередження злочинності, а також Ради Європи. І це не є випадковістю, бо організована злочинність не має кордонів та національної приналежності, вона не існує сама по собі, її рівень розгалуженості та прогресивності визначається системою міжнародних кримінальних зв'язків.

Не викликає сумніву, що одним з головних завдань міжнародної спільноти є ефективна координація діяльності правоохоронних органів держав світу та вжиття з їхнього боку адекватних заходів щодо запобігання організованій злочинності. Така міра сприятиме: встановленню довірчих та необхідних міжнародних контактів між партнерами та формуванню спеціальних груп, що забезпечуватимуть їм умови для належної роботи; створенню гнучкої структури запобігання організованій злочинності, насамперед з урахуванням особливостей транснаціональних злочинних організацій; залученню необхідних експертів з різних держав світу, які з урахуванням накопиченого практичного досвіду забезпечуватимуть вирішення актуальних проблем пов'язаних із труднощами, що виникають у процесі запобігання організованій злочинності, у тому числі в Одеському регіоні. Тобто, від правоохоронних органів вимагається більш тісне співробітництво у правовій сфері, зокрема щодо гармонізації та зближення національного законодавства і створення уніфікованої законодавчої бази й утворення загального правового простору в інтересах усіх держав. Без такого співробітництва, без активного пошуку загальних правових підходів до вирішення проблем боротьби з організованою злочинністю навряд чи буде можливо досягнути позитивних зрушень у цій сфері в Одеському регіоні [313, с. 424–425].

У процесі формування пропозицій щодо вдосконалення системи заходів запобігання організованій злочинності в Одеському регіоні варто враховувати те, що цей вид злочинності тісно пов'язаний з корупцією. Зарубіжні учені вважають, що корупція є вірним супутником організованої злочинності, насамперед засобом надання кримінальним структурам певних привілеїв та гарантій за допомогою державних службовців [60, с. 22–23]. На нашу думку, представники організованих груп та злочинних організацій використовують можливості корупції для того, щоб: забезпечити надійне прикриття з боку владних структур кримінально протиправної діяльності організованих злочинних об'єднань; впровадитись або розширити свою присутність у легальній економіці, політиці, правоохоронній та інших сферах; взяти під контроль найбільш прибуткові сфери соціального життя; створити систему нейтралізації соціального контролю над організованою злочинністю і забезпечити ухилення від передбаченої законом відповідальності лідерів та інших членів злочинних угруповань; лобіювати свої інтереси в органах державної влади та органах місцевого самоврядування; використовувати владні можливості для розправи над своїми конкурентами. Узагальнимо, що під час вдосконалення системи запобігання організованій злочинності в Одеському регіоні важливого значення набуває нейтралізація і протидія корупції, як на загальнодержавному, так і на регіональному рівнях.

Заходи запобігання корупції та організованій злочинності можуть певною мірою об'єднуватися, застосовуватися у комплексі, однак розроблятися та реалізовуватися вони мають з урахуванням особливостей кожного з цих явищ. Цей процес має здійснюватися на основі комплексного програмування, з урахуванням кримінологічних показників та наукових прогнозів. Поряд з цим, дієвим способом подолання корупції в Одеському регіоні як супутниковому явищу організованої злочинності є підвищення прозорості та покарання. В українському суспільстві з системною корупцією найчастішою є проблема з судовою системою. Так, корупція може бути

помітною, але покарання не застосовуватиметься, у зв'язку з цим слід створювати незалежні антикорупційні інституції з достатніми повноваженнями. Крім того, варто застосовувати непрямі методи подолання корупції, ті що направлені на відкриття доступу до розподілу ресурсів для суспільства. Варто звернути увагу й на локальні можливості, де громадяни можуть впливати на розподіл ресурсів, які зараз стрімко розвиваються завдяки децентралізації. Зокрема, у місті Одесі та в об'єднаних територіальних громадах Одеської області на офіційних сайтах є інформація і про місцеві ініціативи, і про бюджет. Тому є необхідність у згуртуванні населення Одещини, які мають схожі пріоритети та інтереси для того, щоб їх відстоювати та впливати на місцеву політику прозорими і чесними методами [320].

Ключовим напрямом у протидії організованій злочинності в Одеському регіоні є конфіскація активів організованих груп і злочинних організацій. Цей процес спрямований на позбавлення злочинних угруповань фінансових ресурсів, які вони використовують для фінансування своєї кримінально протиправної діяльності. У першу чергу, процедура конфіскації активів має передбачати ідентифікацію активів, зокрема у межах кримінального провадження правоохоронні органи мають визначати та заморожувати активи, які є результатом кримінально протиправної діяльності організованих груп і злочинних організацій. Це може включати гроші на банківських рахунках, нерухомість, автомобілі, ювелірні вироби та інші цінності. Варто зазначити, що ефективна конфіскація активів потребує відповідної законодавчої бази, яка повинна забезпечувати правоохоронним органам повноваження щодо реалізації цього заходу. Узагальнимо, що конфіскація активів відіграє важливу роль у протидії організованій злочинності, оскільки вона може суттєво послабити фінансову міць злочинних угруповань та знизити їхню здатність до скоєння кримінальних правопорушень.

Вагомого значення у процесі запобігання організованій злочинності в Одеському регіоні набуває утримання молоді від залучення

до організованої кримінально протиправної діяльності. На нашу думку, цей процес вимагає системного і багатопрофільного підходу, що включає освіту, соціальну підтримку, надання альтернативних можливостей та виховання. Зазначимо, на наш погляд, найбільш дієві методи та стратегії, серед яких: *освіта та інформування* – проведення інформаційних кампаній та навчальних програм у школах та навчальних закладах про шкоду організованої злочинності та її наслідки; включення до навчальних планів уроків про правопорядок, етику та цивільні обов'язки; *менторинг та рольові моделі* – організація менторських програм, в яких досвідчені дорослі можуть працювати з молоддю, допомагаючи їм розвивати навички та цінності; надання рольових моделей серед успішних людей, які самі є прикладом для молодих; *спорт та хобі* – підтримка спортивних та культурних програм для молоді; створення доступних хобі та клубів для розвитку інтересів і талантів молодих людей; *працевлаштування та професійне навчання*: надання молоді доступу до робочих місць та програм професійної підготовки, щоб вони могли будувати кар'єру та покращувати свої фінансові перспективи; *соціальна підтримка*: надання підтримки молоді, яка перебуває у соціально вразливих ситуаціях (бідність, порушення виховання, бездомність тощо); сприяння доступу до психологічної та медичної допомоги; *профілактичні програми*: організація програм, спрямованих на боротьбу з алкогольним та наркотичним зловживанням серед молоді; здійснення заходів щодо профілактики булінгу та насильства у школах; *участь молоді у спільноті*: сприяння активній участі молоді у місцевих громадах, підтримка молодіжних ініціатив та проектів, які сприятимуть розвитку та зміцненню місцевих громад. Ефективна протидія із залученням молоді до організованої злочинності вимагає максимальних зусиль з боку всього суспільства, включаючи державні та громадські організації, сім'ї та прагнення самої молоді.

Не менш потужним заходом у модернізації системи заходів запобігання організованій злочинності є співпраця населення Одеського регіону з органами державної влади. Ми вважаємо, що цей процес

має складатися з наступних етапів, зокрема: *просвітництва* – правоохоронні органи мають проводити інформаційні кампанії та освітні заходи з метою повідомлення населення про ризики, пов'язані з організованою злочинністю, а також про методи захисту; *встановлення каналів зв'язку* – органи влади мають створювати канали зв'язку із суспільством, щоб громадяни могли доповісти про підозрілі події. Це може включати гарячі лінії, електронні форми зворотного зв'язку, анонімні скарги і т. д.; *активна участь місцевих громад* – органи влади можуть сприяти формуванню та активності місцевих громад, які будуть брати на себе обов'язок у боротьбі зі злочинністю; *програми по сусідству та спільній діяльності*: створення програм по сусідству та спільній діяльності дозволить населенню співпрацювати у запобіганні злочинності та підвищенні безпеки своїх районів. Мешканці можуть спільно організовувати патрулювання вулиць, брати участь в організації заходів щодо покращення громадських місць тощо; *підтримка свідків та інформаторів* – важливо забезпечити захист свідків та інформаторів, які сміливо виступають з інформацією про організовану кримінально протиправну діяльність. Підтримка повинна включати гарантії безпеки та анонімності, а також психологічну та юридичну підтримку. Отже, співпраця населення Одеського регіону з органами державної влади у запобіганні організованій злочинності потребує зусиль обох сторін та взаємної довіри. Це партнерство може значно підвищити ефективність заходів запобігання та викриття злочинів та сприяти створенню безпечнішого оточення для всіх громадян досліджуваного регіону.

Важливою складовою вдосконалення практики запобігання організованій злочинності в Одеському регіоні є використання потенціалу засобів масової інформації. ЗМІ виконують кілька ключових функцій, що сприяють виявленню, припиненню та запобіганню організованій злочинності, а саме: *інформування суспільства* – ЗМІ є основним каналом поширення інформації про організовану злочинність та її наслідки. Вони можуть повідомляти про злочинні події, методи та тактики злочинних угруповань, а також про успішні

операції правоохоронних органів; *створення громадського тиску* – журналісти можуть проводити незалежні розслідування щодо виявлення корупції та інших кримінально протиправних дій, пов'язаних з організованою злочинністю, та викривати їх у ЗМІ. Тим самим це може створювати громадський тиск на владу та правоохоронні органи для більш ефективної протидії цій суспільно небезпечній проблемі; *підтримка правопорядку* – ЗМІ можуть відігравати роль у підтримці законпорядку, публікуючи інформацію про закони та правила, а також про наслідки порушення законодавства, що сприятиме формуванню високої громадської свідомості та культури; *освіта суспільства* – ЗМІ можуть надавати освітні програми та матеріали про механізми та наслідки організованої злочинності, допомагаючи суспільству краще зрозуміти цей тип злочинності та способи боротьби з ним; *можливість звернення за допомогою* – ЗМІ можуть служити каналом звернення для жертв організованої злочинності, допомагаючи їм отримати підтримку від суспільства та влади; *створення громадської свідомості* – ЗМІ можуть допомагати створювати громадську свідомість про те, що кожен громадянин може відігравати свою роль у запобіганні організованій злочинності, повідомляючи про необхідність співпраці з правоохоронними органами та надані показів про підозрілу діяльність. Слід зазначити, що для ефективного впливу на організовану злочинність ЗМІ мають дотримуватися високих журналістських стандартів, включаючи точність та надійність інформації, етичність в обробці новин та дотримання законів.

Таким чином, слід зазначити, що запобігання організованій злочинності в Одеському регіоні України вимагає комплексного підходу, який включає координацію зусиль національних і міжнародних організацій, постійне оновлення тактик і стратегій протидії у відповідь на нові виклики та складнощі, які обумовлені правовим режимом воєнного стану та стрімкою модернізацією кримінально протиправних методів організованих груп і злочинних організацій. Останні події, які пов'язані зі збройною агресією рф проти України

лише підсилили нагальну необхідність у вдосконаленні системи заходів запобігання організованій злочинності на загальнодержавному, регіональному та місцевому рівнях. Сформульовані пропозиції щодо підвищення ефективності практики запобігання організованій злочинності в Одеському регіоні базуються на особливостях стану, структури та динаміки організованої злочинності, специфічних рисах членів організованих груп та злочинних організацій, а також детермінаційному комплексі цієї кримінально протиправної діяльності, що насамперед несе важливе практичне значення для піднесення вітчизняної запобіжної системи до міжнародних стандартів.

З огляду на специфіку організованої злочинності, особливості її детермінаційного комплексу, характерні риси учасників організованих груп та злочинних організацій нами сформульовані пропозиції щодо удосконалення системи заходів запобігання організованої злочинності в Одеському регіоні України.

Регіональна система запобігання організованій злочинності в Одеській області під час війни має включати комплекс інформаційно-аналітичних, управлінських, організаційно-правових, матеріально-технічних та профілактичних заходів, а саме: аналіз кримінально-правової статистики у сфері протидії організованої злочинності та моніторинг змін у криміногенній обстановці в Одеському регіоні; профілактика організованої злочинності у соціальному та в інформаційному регіональному просторі; виявлення та припинення діяльності організованих злочинних груп та злочинних організацій в регіоні; припинення окремих злочинів, що вчиняються членами організованих груп та злочинних організацій; притягнення до кримінальної відповідальності осіб, діяльність яких пов'язана із організованою злочинністю; міжнародне співробітництво у запобіганні організованої злочинності та міжрегіональному рівні; міжрегіональна взаємодія між суб'єктами запобігання організованої злочинності; вдосконалення матеріально-технічного забезпечення процесу запобігання організованої злочинності в регіоні; підготовка узкопрофільних

кадрів, що спеціалізуються на регіональному запобіганні організованих злочинності; вдосконалення системи правового забезпечення запобігання організованих злочинності; регіональне програмування та планування запобігання організованих злочинності в Одеському регіоні; популяризація законослухняного способу життя у регіоні.

В умовах сучасних викликів та складнощів, обумовленими правовим режимом воєнного стану, стрімкою модернізацією кримінально протиправних форм та методів діяльності організованих груп і злочинних організацій до основних напрямів підвищення ефективності запобігання організованих злочинності в Одеському регіоні України відносимо: формування єдиної комплексної державної політики у сфері запобігання та протидії організованій злочинності; оновлення та удосконалення законодавства, що регулює сферу запобігання та протидії організованих злочинності на загальнодержавному, регіональному та місцевому рівнях. Важливого значення набуває прийняття нового Закону України «Про запобігання і протидію організованій злочинності»; розробку та впровадження цільової регіональної програми щодо запобігання організованій злочинності на Одещині станом на 2024–2026 рр.; запозичення позитивного міжнародного досвіду у сфері запобігання організованій злочинності. Дієвим визначаємо досвід США, Німеччини, Італії та Великобританії, оскільки ці країни будують стратегію протидії організованій злочинності, як з урахуванням помилок та успіхів минулого, так і шляхом використання новітніх наукових досягнень, методів та технологій; налагодження тісного міжнародного співробітництва з міжнародними організаціями, зарубіжними державами, неурядовими громадськими організаціями; нейтралізація корупції як супутникового явища організованої злочинності в Одеському регіоні; оперативну конфіскацію активів організованих груп і злочинних організацій; утримання молоді від залучення до організованої кримінально протиправної діяльності; активну співпрацю населення Одеського регіону з органами державної влади; використання потенціалу засобів масової інформації у процесі запобігання організованій злочинності в Одеському регіоні.

ВИСНОВКИ

За результатами наукового дослідження на основі вивчення вітчизняних та зарубіжних джерел вирішене наукове завдання, що полягає у поглибленому кримінологічному вивченні феномену організованої злочинності Одеському регіоні, осіб, що приймають участь у такій діяльності, систему факторів, що обумовлює таку діяльність та представлено систему заходів з удосконалення запобігання організованій злочинності в Одеському регіоні України.

1. Встановлено, що дослідженням особливостей організованої злочинності та її регіональної специфіки займалася чимала кількість як зарубіжних, так і вітчизняних вчених. Дослідження організованої злочинності в регіоні пройшли шлях від етапу зародження та фрагментарного висвітлення у найперших наукових працях до самостійного напрямку наукових досліджень, що провадяться сучасними вітчизняними науковцями в якості окремого наукового напрямку. Доробки сучасних вчених характеризуються комплексним, виваженим та системним підходом, а самі регіональні дослідження проводяться із застосуванням широкого методологічного інструментарію, що дає основу для розробки обґрунтованих, дієвих та ефективних систем та заходів протидії, боротьби та запобігання організованій злочинності на території регіонів України. Регіональний підхід застосовує широкий арсенал методів дослідження є зручним у застосуванні і надає вагомі результати під час наукових пошуків. Зазначений напрямок кримінологічних досліджень є одним із перспективних напрямів наукових пошуків.

2. Історично організована злочинність є глобальною проблемою, яка впливає не лише на криміногенну обстановку в державі, а й на соціально-економічні складові суспільства в цілому. Даний вид злочинності є складним феноменом організаційної та управлінської структури, який має розгалужену систему взаємодії як в органах державної влади, так і правоохоронних та силових структурах, корупційні та фінансові зв'язки. Регіональна організована злочинність має свої специфічні риси, найбільш небезпечні форми і методи кримінального функціонування, з урахуванням функціонування особливостей територіального та економічного факторів того чи іншого регіону.

Організована злочинність історично зародилася і набула свого розвитку у декількох регіонах світу (в розумінні континентів) та становила масштабну ієрархічно побудовану структуру взаємопов'язаних спільних утворень, які мають свої регіональні особливості в залежності від територіальних – географічних особливостей, правових та місцевих традицій, менталітету, географічних особливостей, характеристик економічного та політичного устрою тощо. Так, до найбільших осередків регіональної організованої злочинності можна віднести італійську, сицилійську, американську, румунську, албанську мафію (характерний мафіозний тип організованої злочинності), етнічні структури Японії (Якудза) та Китаю (тріади). На території країн-колишніх учасниць СНД організована злочинність в більшій мірі пов'язана з явищем рекету та «ворів в законі».

З початком війни, у Одеській області поряд із вдосконаленням традиційних способів діяльності, з'явилися нові форми та види організованої злочинності, а саме: злочинні схеми навколо зернового коридору; зловживання із наданою західними партнерами гуманітарною допомогою; відбулася переорієнтація діяльності ОЗГ з контрабандних потоків (в тому числі наркотиків і психотропних речовин) із морських та повітряних на наземні перевезення. Бессарабський район став центром незаконного перевезення через

кордон чоловіків призовного віку; під час війни Одещина опинилася на перехресті потоків нелегальної міграції, зброї, наркотиків; стала «перевалочним центром» для організованої торгівлі людьми. В умовах воєнного стану відбувся певний розподіл сфер впливу між етнічними злочинними угрупованнями. Так, місцеві злочинні організації характеризуються багатoproфільністю злочинної діяльності; гагаузькі злочинні угруповання спеціалізуються на викраданні товарів соціального та господарського призначення з подальшим перепродажем через свої торгівельні мережі. Грузинські та абхазькі угруповання у Одесі спеціалізуються на викраданні матеріальних цінностей з автомобілів, а також на угоні дорогих автівок, з подальшим їх перепродажем або розбором на автозапчастини. Сирійські угруповання спеціалізуються на протиправній торгівлі валютою та на виробленні і постачанні підроблених брендovих марок парфумів тощо.

3. Організована злочинність здійснює негативний вплив на публічний порядок і громадську безпеку практично в усіх регіонах світу. Відповідно до Глобального індексу вивчення організованої злочинності, серед 44 європейських країн, за час війни Україна увійшла у трійку «лідерів» за рівнем поширеності і впливом організованої злочинності на суспільні відносини з індексом – 6,18 (росія – 6,24; Сербія – 6,22; Україна – 6,18; Чорногорія – 6,00; Боснія і Герцеговина – 5,89; Італія – 5,82; Іспанія – 5,78; Франція – 5,67; Албанія – 5,63; Болгарія – 5,43 тощо). Період повномасштабної агресії росії проти України характеризувався сталими тенденціями до зростання організованої злочинності в нашій країні. Якщо у 2017 році в Україні фіксувалося 210, у 2018 – 288 (+27 %) організованих груп і злочинних організацій, то 2022 році їх кількість зросла до 395 (+47 %), а у 2023 році – до 494 (+57 %) організованих груп і злочинних організацій.

Одеська область опинилася у трійці найбільш небезпечних регіонів, що характеризується негативним станом організованої злочинності з негативною динамікою виявлених організованих

груп та злочинних організацій. Так, якщо у 2017 році в Одеському регіоні їх виявлялося не більше 10, у 2018 році їх кількість становила – 12 (+17 %), то у 2022 році на Одещині зафіксовано 29 (+66 %), у 2023 році – до 29 (+66 %) організованих груп і злочинних організацій відповідно. Протягом війни Одеська область увійшла у трійку лідерів за кількістю щорічно виявлених організованих груп та злочинних організацій: першу сходинку антирейтенгу поділяють м. Київ (47) та Дніпропетровська область (47); друге місце обіймає Львівська область (31); третє місце посідає Одеська область (29); і четверте – Харківська область (25) і т.д. Останнім часом Одеський регіон в силу свого географічного розташування, особливостей політичного та економічного устрою сформувався як центр організованої злочинності в масштабах країни, для якого характерний високий рівень контрабанди, наркотрафіку та наркоторгівлі, торгівлі зброєю та людьми, порівняно більший рівень корисливої та корисливо-насильницької злочинності організованого характеру, ніж на інших територіях Української держави, а також високі показники економічної організованої злочинності та корупція.

4. За період війни в Одеській області простежується тенденція до значного збільшення кількості осіб, які вчинили кримінально протиправні діяння у складі організованої групи і злочинної організації. Якщо тут у 2018 році було виявлено 49 осіб; то в 2019 році – 64 особи (+24 %); у 2020 році – 87 осіб (+44 %); у 2021 році – 102 особи (+52 %); у 2022 році – 118 (+58 %) осіб; у 2023 році – 120 (+60 %). Тобто протягом війни кількість осіб, які діяли у складі організованої групи і злочинної організації збільшилася майже у 2,5 рази. Протягом 2018–2023 рр. загальна кількість кримінальних правопорушень, вчинених в Україні учасниками організованих груп і злочинних організацій не перевищувала 2513 фактів. З початком війни зафіксовано збільшення кримінальної активності цієї категорії осіб: у 2022 році їх кількість зросла до 3142 (+28 %) злочини; у 2023 році зареєстровано 5197 кримінальних правопорушень, до яких були причетні члени різноманітних злочинних

угруповань. Що стосується Одеського регіону, то тут протягом 2018–2023 рр. організованими групами та злочинними організаціями було вчинено близько 1617 кримінальних правопорушень. Зокрема, у 2018 році вчинено 150 різних кримінальних правопорушень; у 2019 році – 137 (-8 %); у 2022 році їх кількість складала 298 (+41 %), а у 2023 році їх кількість складала 495 (+70 %) кримінальних правопорушень. За експертними даними організована злочинність характеризується високим рівнем латентності. На один виявлений випадок виявлених фактів протиправної діяльності організованих злочинних угруповань приходиться від 15 до 20 невиявлених. Особливості кримінологічної характеристики осіб, які вчиняють злочини, що відносяться до категорії організованої злочинності полягають у такому: переважно це неодружені чоловіки молодого віку, більшість з них мають досвід злочинної діяльності, є прихильниками і сповідують «злочинну ідеологію», в умовах воєнного стану їх діяльність характеризується прагненням до збагачення, відрізняється невинуватою жорстокістю та цинізмом.

5. Організована злочинність в Одеському регіоні України є результатом складної взаємодії цілої групи факторів, подій, процесів і явищ, які відбуваються у державних і суспільних сферах. У процесі детермінації організованої злочинності в Одеській області ключове місце відіграють фактори військової агресії росії проти України. Ці фактори негативно впливають і загострюють всі інші детермінанти: історичні, природньо-географічні, соціально-демографічні, політичні, економічні, правові, організаційно-управлінські, психологічні та культурно-виховні. Всі вони переломлюються через свідомість певних категорій осіб і у сукупності обумовлюють негативні зміни у стані та динаміці організованої злочинності в Одеському регіоні України.

6. В системі запобігання організованій злочинності в Одеському регіоні ефективним є комплексний підхід, коли одночасно система містить загально соціальні та спеціально-кримінологічні заходи, направлені на соціально-економічне, правове, інформаційне,

культурне і т.д. покращення якості життя населення, а також – на попередження, виявлення, розкриття діяльності організованої злочинності, притягнення до відповідальності та ресоціалізації осіб, які відбули або відбувають покарання. Найбільш дієвим запобігання організованій злочинності в Одеському регіоні може бути у разі впровадження цілеспрямованої системної діяльності, комплексного характеру із застосуванням всієї системи кримінологічних засобів. На регіональному рівні запобігання злочинності має включати єдину систему попереджувальної та правоохоронної діяльності, де запобіжна діяльність представляє собою урегульований вплив на фактори, які породжують організовану злочинність, чому має передувати дослідження всіх можливих та наявних даних про стан злочинності, встановлення тенденцій та визначення детермінант, з метою впливу саме на причини та фактори організованої злочинності в регіоні.

Регіональна система запобігання організованій злочинності в Одеській області під час війни має включати комплекс інформаційно-аналітичних, управлінських, організаційно-правових, матеріально-технічних та профілактичних заходів, а саме: аналіз кримінально-правової статистики у сфері протидії організованої злочинності та моніторинг змін у криміногенній обстановці в Одеському регіоні; профілактика організованої злочинності у соціальному та в інформаційному регіональному просторі; виявлення та припинення діяльності організованих злочинних груп та злочинних організацій в регіоні; припинення окремих злочинів, що вчиняються членами організованих груп та злочинних організацій; притягнення до кримінальної відповідальності осіб, діяльність яких пов'язана із організованою злочинністю; міжнародне співробітництво у запобіганні організованій злочинності та міжрегіональному рівні; міжрегіональна взаємодія між суб'єктами запобігання організованій злочинності; вдосконалення матеріально-технічного забезпечення процесу запобігання організованої злочинності в регіоні; підготовка узкопрофільних

кадрів, що спеціалізуються на регіональному запобіганні організованій злочинності; вдосконалення системи правового забезпечення запобігання організованій злочинності; регіональне програмування та планування запобігання організованій злочинності в Одеському регіоні; популяризація законслухняного способу життя у регіоні; інформаційна та віктимологічна профілактика організованої злочинності серед населення та молоді Одеського регіону.

7. В основу зарубіжного досвіду запобігання організованій злочинності закладено інституційний, системний та нормативний підходи, що варто використовувати у вітчизняній практиці запобігання організованій злочинності в регіоні. Вдосконалення системи запобігання організованій злочинності передбачає врахування передового вітчизняного та зарубіжного досвіду запобігання, а також побудова дієвого комплексу заходів протидії, заснованого на плануванні та програмуванні запобіжних заходів, з урахуванням специфіки детермінаційного комплексу та особливостей діяльності організованої злочинності, наявних форм та видів у Одеському регіоні України. При цьому слід враховувати основні кримінологічні риси учасників організованих груп та злочинних організацій, способи та різновиди ведення ними злочинної діяльності саме в Одеському регіоні України.

8. В умовах сучасних викликів та складнощів, обумовленими правовим режимом воєнного стану, стрімкою модернізацією кримінально протиправних форм та методів діяльності організованих груп і злочинних організацій до основних напрямів підвищення ефективності запобігання організованій злочинності в Одеському регіоні України відносимо: 1) формування єдиної комплексної державної політики у сфері запобігання та протидії організованій злочинності; 2) оновлення та удосконалення законодавства, що регулює сферу запобігання та протидії організованій злочинності на загальнодержавному, регіональному та місцевому рівнях. Важливого значення набуває прийняття нового Закону України «Про запобігання і протидію організованій злочинності»;

3) розробку та впровадження цільової регіональної програми щодо запобігання організованій злочинності на Одещині станом на 2024–2026 рр.; 4) запозичення позитивного міжнародного досвіду у сфері запобігання організованій злочинності. Дієвим визначаємо досвід США, Німеччини, Італії та Великобританії, оскільки ці країни будують стратегію протидії організованій злочинності, як з урахуванням помилок та успіхів минулого, так і шляхом використання новітніх наукових досягнень, методів та технологій; 5) налагодження тісного міжнародного співробітництва з міжнародними організаціями, зарубіжними державами, неурядовими громадськими організаціями; 6) нейтралізація корупції як супутникового явища організованої злочинності в Одеському регіоні; 7) оперативну конфіскацію активів організованих груп і злочинних організацій; 8) утримання молоді від залучення до організованої кримінально протиправної діяльності; 9) активну співпрацю населення Одеського регіону з органами державної влади; 10) використання потенціалу засобів масової інформації у процесі запобігання організованій злочинності в Одеському регіоні.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Аваков А.Б. Ситуативний Центр. *Головне управління Національної поліції у м. Київ*. Київ, 2019. 18 с.
2. Актуальні проблеми протидії тероризму та злочинності у контексті європейської та євроатлантичної інтеграції / за заг. ред. академіка НАН України, д-ра техн. наук. В.П. Горбуліна. Київ : Нац. акад. СБУ, 2005. Вип 13. 346 с.
3. 2 вересня – День заснування Одеси. *Навчально-науковий інститут публічної служби та управління*. URL: <http://www.oridu.odessa.ua/?fil=14/5/2> (дата звернення: 09.12.2023).
4. Абросімова Ю.А. Злочинність неповнолітніх та запобігання їй на регіональному рівні : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08. Львів, 2009. 261 с.
5. Актуальні проблеми боротьби з незаконним обігом наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів та прекурсорів в Україні : курс лекцій : у 2 кн. Кн. II / О.М. Джужа, Д.Й. Никифорчук, О.М. Стрільців, Я.І. Слободян та ін. ; за ред. Є.М. Моїсеева. Київ – Ів.Франківськ : Київ. нац. ун-т внутр. справ, Прикарпатський юрид. ін.-т ЛьвДУВС, 2008. 270 с.
6. Албул С. «Чорні кішки» повоєнної Одеси (з історії карного розшуку). URL: <https://oduvsv.edu.ua/news/chorni-kishki-povoyennoyi-odesi-z-istoriyi-karnogo-rozshuku/> (дата звернення: 04.11.2022).
7. Албул С.В. Кримінологічна характеристика корисливо-насильницьких злочинів відносно іноземних громадян : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08 / Нац. ун-т «Одеська юрид. акад.». Одеса, 2005. 194 с.

8. Албул С.В., Андрусенко С.В., Мукоїда Р.В., Ноздрін Д.О. Основи оперативно-розшукової діяльності : навч. посіб. / за заг. ред. С.В. Албула. Одеса : ОДУВС, 2016. 270 с.
9. Албул С. Легенда одеського карного розшуку. URL: <https://oduvsv.edu.ua/news/legenda-odeskogo-karnogo-rozshuku/> (дата звернення: 04.11.2022).
10. Албул С.В. Корисливо-насильницькі злочини відносно іноземців в Україні: кримінологічний аналіз : монографія. Одеса : Букаєв В.В., 2009. 144 с.
11. Александров Ю.В., Гель А.П., Семаков Г.С. Кримінологія : курс лекцій. Київ : МАУП, 2002. 295 с.
12. Анархістська Одеса. Одеські анархісти. URL: <http://odesskiy.com/chisto-fakti-iz-zhizni-i-istorii/anarhiststskaja-odessa-odesskieanarhisty.html> (дата звернення: 04.11.2022).
13. Анатольєва О.І. Правове регулювання боротьби з безпритульністю, бездоглядністю та правопорушеннями неповнолітніх в УСРР у 20-х роках ХХ століття : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.01. Національна академія внутрішніх справ України. К., 2003. 216 с.
14. Артюхова В.В. Щодо кількісно-якісних показників хуліганства в Україні. С. 1–4. URL: <http://law-dep.pu.if.ua/conference2014/articles/artjukhova.pdf> (дата звернення: 04.12.2022).
15. Бабенко А.М. Кримінологічні особливості злочинності організованих груп і злочинних організацій в регіонах України / *Актуальні проблеми протидії організованій злочинній діяльності* : матеріали Всеукраїнської науково-практичної Інтернет конференції (м. Одеса, 26 вересня 2014 року). Одеський державний університет внутрішніх справ. Одеса, 2014. С. 11–14.
16. Бабенко А.М. Запобігання злочинності в регіонах України: концептуально-методологічний та праксеологічний вимір : монографія. Одеса : ОДУВС, 2014. 416 с.
17. Бабенко А.М. Регіональна злочинність в Україні: закономірності, детермінація та запобігання : дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.08 / Класич. приват. ун-т ім. В.В. Сталіна. Запоріжжя, 2015. 515 с.

18. Бабенко А.М. Регіональні особливості розподілу наркозлочинності в Україні: деякі шляхи протидії. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2012. Серія «Право». 2012. Випуск 20. Частина 1. Том 4. С. 12–14.

19. Бабенко А.М. Сучасний стан та тенденції наркозлочинності, вбивств та самогубств у містах і сільських районах України: кримінологічний вимір та запобігання. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ: науковий журнал*. 2018. Спеціальний випуск № 1 (91) «Протидія наркозлочинності в Україні та у світі: проблеми та шляхи їх вирішення». Дніпро : Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ, 2018. С. 16–26.

20. Бабенко А.М. Шляхи вдосконалення запобігання злочинності в прикордонних регіонах України. *Південноукраїнський правничий часопис*. 2014. № 3. С. 16–18.

21. Бабенко А.М., Конопельський В.Я., Чекмарьова І.М. Кримінологічна характеристика та запобігання злочинності у прикордонних регіонах Причорномор'я материкової України : монографія. Харків : Право, 2019. 264 с.

22. Бабенко А.М. Територіально-просторовий аналіз злочинності у населених пунктах Одеської області. *Вісник Асоціації кримінального права України*. 2017. № 2(9). URL: http://nauka.nlu.edu.ua/wp-content/uploads/2017/12/11_Babenko.pdf (дата звернення: 11.10.2023).

23. Бабенко А.М. Шляхи вдосконалення запобігання злочинності в прикордонних регіонах України. *Південноукраїнський правничий часопис*. 2014. № 3. С. 16–18.

24. Бабенко А.М. Адміністративно-правові та кримінологічні заходи у роботі поліції із запобігання незаконному обігу наркотичних засобів, психотропних речовин та прекурсорів. *Вчені записки Таврійського національного університету імені Вернадського. Серія: Юридичні науки*. 2023. № 3. Том 34 (73) С. 200–204.

25. Бабенко А.М. Аналіз та запобігання кримінальним правопорушенням, що вчиняються озброєними молодіжними організованими угрупованнями. *Південноукраїнський правничий часопис*. № 1–2. 2022. С. 54–59.

26. Бабенко А.М. Запобігання органами внутрішніх справ незаконному культивуванню наркотиковмісних рослин : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08 / Донецький юрид. інст. внутрішн. справ ЛДУВС. Донецьк, 2007. 258 с.

27. Бабенко А.М. Запобігання організованим, озброєній та терористичній злочинності як складова безпеки в умовах Євроінтеграції. *Південноукраїнський правничий часопис*. 2022. № 4. Ч. 1. С. 54–58. URL: http://www.sulj.oduvs.od.ua/archive/2022/4/part_1/9.pdf (дата звернення: 04.12.2023).

28. Бабенко А.М. Кримінологічна оцінка ризиків і загроз у контексті захисту критичної інфраструктури в Україні (регіональний аспект). *Міжнародний журнал «Право і суспільство»*. 2018. № 7. С. 25–33.

29. Бабенко А.М. Кримінологічна характеристика кримінальних правопорушень проти безпеки руху та експлуатації транспорту в Україні. *Держава та регіони. Серія: Право*. 2023 р. № 1 (79). С. 275–281.

30. Бабенко А.М. Особливості запобігання кримінальним правопорушенням проти безпеки руху та експлуатації транспорту в Україні. *Правові новели*. № 19. 2023. С. 251–258.

31. Бабенко А.М. Регіональні особливості злочинності у містах та сільських районах Запорізької, Дніпропетровської та Харківської областей. *Питання боротьби зі злочинністю: зб. наук. пр. / редкол. : В.І. Борисов та ін. Харків : Право, 2018. № 36 (0,7 д.а.). С. 42–60.*

32. Бабенко А.М. Тактико-психологічні, кримінально-процесуальні, адміністративно-правові та оперативно-розшукові заходи профілактики і запобігання кримінальним правопорушенням. *Південноукраїнський правничий часопис*. 2021. № 1. С. 14–22.

33. Бабенко А.М. Запобігання жорстокому поводженню з тваринами як вид прояву насильства. *Правова позиція*. 2024. 4 (45). С. 130–133.

34. Бабенко А.М., Палій М.В., Чекмарьова І.М. Взаємодія поліції, прокуратури та державної прикордонної служби України у протидії організованим кримінальним правопорушенням, пов'язаним із контрабандою, незаконним обігом зброї та наркотиків, тероризмом і протиправним перетином державного кордону України. *Електронне наукове видання «Аналітично-порівняльне правознавство»*. 2023. № 1. С. 436–440. URL:<http://app-journal.in.ua/wp-content/uploads/2023/04/77.pdf> (дата звернення: 18.02.2023).

35. Балинська О.М. Функціональність знаків злочинного світу. *Університетські наукові записки*. 2015. № 2. С. 155–163. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Unzap_2015_2_18 (дата звернення: 04.11.2022).

36. Бандитська Одеса: хто управляв містом в 90-х. *Моя Одесса*. URL: <https://myod.info/banditskaya-odessa-kto-upravlyal-gorodom-v-90-h> (дата звернення: 04.11.2022).

37. Бандитська Одеса: історії п'яти відомих кримінальних авторитетів та аферистів. URL: <https://www.048.ua/news/3108385/banditskaa-odessa-istorii-pati-izvestnyh-kriminalnyh-avtoritetov-i-aferistov-foto> (дата звернення: 04.11.2022).

38. Бандурка А.М., Давыденко Л.М. Преступность в Украине: причины и противодействие : монографія. Харьков : Основа, 2003. 368 с.

39. Батиргареева В.С. Кримінологічна характеристика та попередження розбоїв, поєднаних з проникненням у житло : монографія. Харків : Одіссей, 2003. 256 с.

40. Батиргареева В.С. Рецидивна злочинність в Україні: соціально-правові та кримінологічні проблеми : монографія. Харків : Право, 2009. 576 с.

41. Бахуринська О. Окремі питання вдосконалення законодавства у сфері протидії організованій злочинності. *Підприємництво, господарство і право*. 2020. № 2. С. 305–309.

URL: <http://pgp-journal.kiev.ua/archive/2020/2/52.pdf> (дата звернення: 04.12.2022).

42. Беніцький А.С. Запобігання діяльності розбійницьких загонів на теренах України у XVIII столітті. *Південноукраїнський правничий часопис : наук. журн.* / Одес. держ. ун-т внутр. справ. Одеса, 2023. № 4. С. 94–102.

43. Беніцький А.С. Запобігання діяльності розбійницьких загонів на теренах України у XVIII столітті. *Південноукраїнський правничий часопис : наук. журн.* / Одес. держ. ун-т внутр. справ. Одеса, 2023. № 4. С. 94–102.

44. Беніцький А.С. Особливості кримінально-правової кваліфікації злочинів, передбачених ч. 4 ст. 111-1 КК України, та розмежування їх із суміжними складами злочинів. *Право України*. 2022. № 11. С. 88–99.

45. Беніцький А.С. Розвиток митної справи на Півдні України у XVIII ст. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2023. № 1. С. 569–572.

46. Беніцький А.С. Розвиток митної справи на Півдні України у XVIII ст. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2023. № 1. С. 569–572.

47. Беніцький А.С., Демянюк І.К. Особливості розслідування відмивання злочинних доходів. *Науково-практичний журнал МВС України «Бюлетень з обміну досвідом роботи»*. К., 221/2020. С. 81–87.

48. Беляев В. Кінець банди «Чорна кішка». Записки працівника карного розшуку. Одеса : Optimum, 2009. 177 с.

49. Білевський П.С. Типологія терориста. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2021. № 3. С. 256–259.

50. Білоконь М.А. Запобігання злочинності неповнолітніх: досвід країн Європейського Союзу : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08. Харків : Нац. ун-т. «Юридична академія України ім. Ярослава Мудрого», 2012. 217 с.

51. Блага А.Б. Насильство в сім'ї (кримінологічний аналіз і запобігання) : монографія. Харків : Макарєнко, 2014. 360 с.
52. Блажівський Є.М. Моніторинг протидії злочинності в Україні : монографія. Харків : Золота миля, 2013. 372 с.
53. Богатирьов І.Г. Кримінологічні засади запобігання злочинності у великому місті на регіональному рівні : монографія. Бровари : ПФПА. 2010. 160 с.
54. Боднар В.Є. Кримінологічна характеристика злочинів у сфері службової діяльності працівників правоохоронних органів. *Науковий вісник НАВС*. 2016. № 2 (99). С. 144–153.
55. Бондарєнко Н.В. Кримінологічна характеристика та запобігання нелегальній міграції в Україні : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08 / ПрАТ «Вищий навчальний заклад «Міжрегіональна Академія управління персоналом», Київ, 2018. 246 с.
56. Борисова Л.В. Суб'єкт (особа) транснаціонального комп'ютерного злочину: криміналістичні й психо-фізіологічні аспекти. *Актуальні проблеми держави і права*. 2008. Вип. 44. С. 78.
57. Босняк В. Одеса-1917: чотиривладдя, розгул бандитизму та розквіт культури. URL: <https://dumskaya.net/news/odessa-1917-meshochniki-ukrainskiy-vopros-razgul-079103/> (дата звернення: 04.11.2022).
58. Ботнарєнко І.А. Кримінологічна характеристика осіб, які вчиняють насильство в сім'ї. *Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ*. 2017. № 2 (103). URL: <http://elar.naiu.kiev.ua/jspui/bitstream/123456789/>
59. Брейтман Г.Н. Злочинний світ: Нариси з побуту професійних злочинців. К. : Слов-справа, 1901. 157 с.
60. Бровкін В. Проблеми боротьби з організованою злочинністю в державах з перехідною економікою. Проблеми боротьби з організованою злочинністю в регіоні (по матеріалах Харківської та Полтавської областей). Харків, 1999. С. 22–23.
61. Бурдега Р.В. Кримінологічна характеристика та запобігання рецидивній злочинності у Причорноморському регіоні України :

дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08 / Одеський держ. ун-т внутр. Одеса, 2018. 266 с.

62. Бусол О.Ю. Романюк Б.В. Організована злочинність в Україні: визначення, аналіз, протидія : навч.-практ. посіб. Київ : Юрінком Інтер, 2022. 256 с.

63. В Одесі майже 74 % безробітних мають вищу освіту. Яка ситуація на ринку праці під час війни. URL: <https://suspile.media/282506-v-odesi-majze-74-bezrobitnih-maut-visu-osvitu-aka-situacia-na-rinku-praci-pid-cas-vijni/>

64. В Одеській області виявили підпільну тютюнову «фабрику». URL: <https://tsn.ua/ukrayina/v-odeskiy-oblasti-viyavili-pidpilnu-tyutyunovu-fabriku-foto-video-2301238.html>

65. В Україні зростає рівень бідності: Гетманцев розповів, чи можна з цим боротися у війну. URL: <https://economics.novyny.live/v-ukrayini-zrostaie-riven-bidnosti-getmantsev-rozpoviv-chi-mozhna-ztsim-borotisia-u-viinu-91687.html> (дата звернення: 14.12.2023).

66. Василевич В.В. Кримінологічна політика України : монографія. Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2020. 434 с.

67. Веприцький Р.С. Феноменологія злочинності в регіоні : монографія. Харків : Золота миля, 2014. 324 с.

68. Веприцький, Р.С. Феноменологія злочинності в регіоні : автореф. дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.08 / МВС України, Харк. нац. ун-т внутр. справ. Харків, 2016. 30 с.

69. Верменич Я.В. Одеська область. Енциклопедія історії України: Т. 7: Мі–О / редкол. : В.А. Смолій (голова) та ін. НАН України. Інститут історії України. К. : В-во «Наукова думка», 2010. URL: http://resource.history.org.ua/cgi-bin/eiu/history.exe?&I21DBN=EIU&P21DBN=EIU&S21STN=1&S21REF=10&S21FMT=eiu_all&C21COM=S&S21CNR=20&S21P01=0&S21P02=0&S21P03=TRN=&S21COLORTERMS=0&S21STR=Odeska_oblast (дата звернення: 04.11.2022).

70. Винницький Михайл (Мишка Япончик). URL: <http://odesskiy.com/v/vinnitskij-mihail/page-2.html> (дата звернення: 04.11.2022).

71. Вирок Київського районного суду м. Одеси від 29 грудня 2021 року (справа № 520/8079/18, провадження № 1-кп/947/338/21). URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/102378537> (дата звернення: 04.12.2022).

72. Вирок Малиновського районного суду м. Одеси від 12 березня 2020 року (номер справи: 523/1427/14-к, номер впровадження: 1-кп/521/672/20). URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/88602082> (дата звернення: 04.12.2022).

73. Вирок Малиновського районного суду м. Одеси. URL: <https://opendatobot.ua/court/69649539-7c18c28c2569fcc5bb051741f677d0ef> (дата звернення: 04.12.2022).

74. Вирок Суворовського районного суду м. Одеси. URL: <https://opendatobot.ua/court/89377642-1a72387bc336e9e286377f41240a7570> (дата звернення: 04.12.2022).

75. Водько М.П., Подобний О.О. Правові та організаційні засади боротьби з організованою злочинністю в Україні : монографія. Одеса : Видавничий дім «Гельветика», 2021. 208 с.

76. Водько М.П., Подобний О.О. Кримінально-правова регламентація протидії організованій злочинності : монографія. Одеса : Одеський державний університет внутрішніх справ: «Юридична література», 2010. 192 с.

77. Вознюк А.А. Кримінальна відповідальність за створення злочинних об'єднань та участь у них : монографія. Київ : ФОП Маслаков, 2018. 928 с.

78. Волинець В.В. Система боротьби з організованою злочинністю у США (досвід організації та функціонування). *Боротьба з організованою злочинністю і корупцією (теорія і практика)*. № 1 (32). 2014. С. 72–74.

79. Галунько В.М., Шкута О.О. Доброчесність: важливий напрям протидії корупції в системі МВС України. *Юридичний бюллетень*. 2022. № 25 (2). С. 106–116.

80. Глибовець В. Географія кримінальних правопорушень в Україні. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка*. 2018. № 1 (70). С. 93–98.

81. Голіна В.В. Робота органів внутрішніх справ, суду і прокуратури по попередженню злочинності : навч. посіб. Харків : юрид. ін-т, 1981. 77 с.

82. Голіна В.В. Державне програмування і регіональне планування заходів запобігання злочинності в Україні / В.В. Голіна, С.Ю. Лукашевич, М.Г. Колодяжний ; за заг. ред. В.В. Голіни. Х. : Право, 2012. 304 с.

83. Голіна В.В. Кримінологічні проблеми попередження злочинності неповнолітніх у великому місті: досвід конкретно-соціологічного дослідження : монографія / В.В. Голіна, В.П. Ємельянов, В.Д. Водник, В.С. Батиргареева та ін. ; за заг. ред. професорів В.В. Голіни та В.П. Ємельянова. Х. : Право, 2006. 292 с.

84. Голіна В.В. Кримінологічні та кримінально-правові проблеми боротьби з бандитизмом: соціально-правове і кримінологічне дослідження : монографія. Харків : Регіонінформ, 2004. 212 с.

85. Головкін Б.М. Корислива насильницька злочинність в Україні: феномен, детермінація, запобігання : монографія. Х. : Право, 2011. 440 с.

86. Головкін Б.М. Корислива насильницька злочинність в Україні: феномен, детермінація, запобігання : монографія. Харків : Право, 2009. 432 с.

87. Головкін Б.М. Сімейно-побутові конфлікти у системі детермінації умисних вбивств і тяжких тілесних ушкоджень : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08. Х., 2002. 190 с.

88. Голуб М.В. Адміністративно-правове регулювання охорони громадського порядку у регіоні : монографія. Х. : Ника-Нова, 2013. 250 с.

89. Гончарук Г.І., Іваніченко Л.М. Українська революція 1917–1921 рр. на сторінках збірника «Інтелігенція і влада». *Інтелігенція і влада. Серія: Історія* : збірник наукових праць. Одеса : Астропринт, 2017. Вип. 36. С. 36–63.

90. Грохольський В.А. Управління діяльністю спеціальних підрозділів МВС України по боротьбі з організованою злочинністю :

дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.07 / Національний університет внутрішніх справ. Київ, 2004. 415 с.

91. Губанова О.В. Кримінологічна характеристика та запобігання згвалтуванню (на підставі матеріалів практики Автономної республіки Крим) : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08. Сімферополь, 2008. 267 с.

92. Гудим В.В. Формування маніакальної пристрасті через засоби масової інформації. *Держава і право* : зб. наук. пр. Серія «Юрид. і політ. науки». 2007. Вип. 37. С. 551–553.

93. Гула Л.Ф. Відмежування функцій лідера організованої злочинної групи від інших співучасників злочину. *Науковий вісник. Серія Юридична.* № 1. URL: https://www.lvduvs.edu.ua/documents_pdf/library/visnyku/nvsy/01_2013/13glfisz.pdf (дата звернення: 04.03.2023).

94. Гула Л.Ф. Дослідження проблеми виникнення організованих злочинних груп: історико-правовий аспект. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка».* Серія: Юридичні науки. 2016. № 837. С. 447–452. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vnulpurn_2016_837_73 (дата звернення: 04.12.2022).

95. Гутник А.Е. Предупреждение налоговой милицией уклонений от уплаты налогов. Київ : Атіка, 2001. С. 10.

96. Даньшин И.Н. К вопросу о личности преступника. *Проблемы соц. законности.* 1980. Вып. 6. С. 117–126.

97. Денисюк С.Ф. Злочинна діяльність: поняття, структура та характеристика її елементів. *Право і безпека.* 2011. № 1 (38). С. 135–140.

98. Державна прикордонна служба України / Офіц. вебсайт Державної прикордонної служби України. URL: <https://dpsu.gov.ua/ua/spilne-skoordinovane-patrulyuvannya/> (дата звернення: 10.11.2023).

99. Джелілова М.А. Деякі питання теорії та практики аналізу і запобігання організованій злочинності в Одеській області. *Правова наука і державотворення в Україні у світлі сучасних глобалізаційних викликів: Історія, теорія, практика (до 25-ї річниці*

Конституції України) : матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції (11 червня 2021 р.) м. Маріуполь–Кривий Ріг. ДонДУВС, 2021. С. 447–451.

100. Джелілова М.А. Загальна характеристика організованої злочинності в Причорноморському регіоні України. *Аналітично-порівняльне правознавство. Електронне наукове видання*. 2023. № 2. С. 317–322.

101. Джелілова М.А. Причини та умови організованої злочинності в умовах воєнного стану: регіональний аспект. *Південноукраїнський правничий часопис*. 2023. № 2. С. 8–13.

102. Джелілова М.А. Запобігання організованій злочинності на регіональному рівні в умовах воєнного стану. *Юридичний бюлетень*. 2023. № 29. С. 466–475.

103. Джелілова М.А. Організована злочинність: основні виклики та загрози для безпеки України в умовах воєнного стану. *Державно-правові засади формування безпекового середовища в Україні: сучасні виклики* : матеріали Всеукраїнської наукової конференції (м. Одеса, 12 грудня 2022 р.). Одеса : ОДУВС, 2022. С. 85–88.

104. Джелілова М.А. Організована злочинність: основні виклики та загрози для безпеки України в умовах воєнного стану. *Державно-правові засади формування безпекового середовища в Україні: сучасні виклики* : матеріали Всеукраїнської наукової конференції (м. Одеса, 12 грудня 2022 р.). Одеса : ОДУВС, 2022. С. 85–88.

105. Дмитренко Н.А., Шкута О.О. Злочинність у Збройних Силах України: кримінологічна характеристика та запобігання : монографія. Херсон : Видавничий дім «Гельветика», 2022. 186 с.

106. Доброрез І.О. Кримінологічна характеристика та попередження незаконного виробництва, виготовлення, придбання, зберігання, перевезення чи пересилання наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів без мети збуту (за матеріалами Автономної Республіки Крим) : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08. Харків, 2005. 242 с.

107. Дожились: Одесса один из самых опасных для жизни городов по мнению украинцев. URL: <https://od.vgorode.ua/news/24/306631-dozhylys-odessa-odyn-uz-samykh-opasnykh-horodov-dlia-zhyznu-po-mnenyui-ukrayntsev> (дата звернення: 11.22.2023).

108. Доценко О.С. Сучасна система суб'єктів протидії організованої злочинності в Україні. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2019. № 4. С. 111–114. URL: http://www.lsej.org.ua/4_2019/31.pdf (дата звернення: 05.10.2023).

109. Дубович О.В. Про деякі морально-психологічні властивості та риси особи злочинця без визначеного місця проживання. URL: http://dspace.nlu.edu.ua/bitstream/123456789/7253/1/Dubovich_784.pdf (дата звернення: 04.12.2023).

110. Дюркгейм Е. Самогубство. Соціологічний етюд / Еміль Дюркгейм; пров. із фр. А.Н. Іллінського; вид. підгот. Вал. А. Луков. СПб. : Союз, 1998. 496 с.

111. Єдиний звіт про кримінальні правопорушення за січень–грудень 2015 року / Генеральна прокуратура України. 2016. URL: https://www.gp.gov.ua/ua/stat_n_st?dir_id=114140&libid=100820&c=edit&_c=fo# (дата звернення: 08.01.2023).

112. Єдиний звіт про кримінальні правопорушення за січень–грудень 2015–2020 роки / Офіс Генерального прокурора України. 2021. URL: <http://www.gp.gov.ua> (дата звернення: 08.01.2023).

113. Єдиний звіт про кримінальні правопорушення за січень–грудень 2016 року / Генеральна прокуратура України. 2017. URL: https://www.gp.gov.ua/ua/stat_n_st?dir_id=114140&libid=100820&c=edit&_c=fo# (дата звернення: 08.01.2023).

114. Єдиний звіт про кримінальні правопорушення за січень–грудень 2016 року / Прокуратура Одеської області. 2017. URL: http://od.gp.gov.ua/ua/documents.html?dir_id=112751&libid (дата звернення: 08.01.2023).

115. Єдиний звіт про кримінальні правопорушення за січень–грудень 2017 року / Генеральна прокуратура України. 2018. URL: https://www.gp.gov.ua/ua/stat_n_st?dir_id=114140&libid=100820&c=edit&_c=fo# (дата звернення: 08.01.2023).

116. Єдиний звіт про кримінальні правопорушення за січень–грудень 2017 року / Прокуратура Одеської області. 2018. URL: http://od.gp.gov.ua/ua/documents.html?dir_id=112751&libid (дата звернення: 08.01.2023).

117. Єдиний звіт про кримінальні правопорушення за січень–грудень 2018 року / Генеральна прокуратура України. 2019. URL: https://www.gp.gov.ua/ua/stat_n_st?dir_id=114140&libid=100820&c=edit&c=fo# (дата звернення: 08.01.2023).

118. Єдиний звіт про кримінальні правопорушення за січень–грудень 2018 року / Прокуратура Одеської області. 2019. URL: http://od.gp.gov.ua/ua/documents.html?dir_id=112751&libid (дата звернення: 08.01.2023).

119. Єдиний звіт про кримінальні правопорушення за січень–грудень 2019–2023 рр. Офіс Генерального прокурора України. URL: <http://www.gp.gov.ua> (дата звернення: 17.01.2024).

120. Єдиний звіт про кримінальні правопорушення за січень–грудень 2019 року / Генеральна прокуратура України. 2020. URL: https://www.gp.gov.ua/ua/stat_n_st?dir_id=114140&libid=100820&c=edit&c=fo# (дата звернення: 08.01.2023).

121. Єдиний звіт про кримінальні правопорушення за січень–грудень 2019 року / Прокуратура Одеської області. 2020. URL: http://od.gp.gov.ua/ua/documents.html?dir_id=112751&libid (дата звернення: 08.01.2023).

122. Єдиний звіт про кримінальні правопорушення за січень–грудень 2020 року / Прокуратура Одеської області. 2021. URL: http://od.gp.gov.ua/ua/documents.html?dir_id=112751&libid (дата звернення: 08.01.2023).

123. Єдиний звіт про кримінальні правопорушення за січень–грудень 2020 року / Прокуратура Одеської області. 2021. URL: http://od.gp.gov.ua/ua/documents.html?dir_id=112751&libid (дата звернення: 08.01.2023).

124. Єдиний звіт про кримінальні правопорушення за січень–грудень 2020 року / Прокуратура Одеської області. 2021.

URL: http://od.gp.gov.ua/ua/documents.html?dir_id=112751&libid (дата звернення: 08.01.2023).

125. Єдиний звіт про кримінальні правопорушення за січень–грудень 2020 року. Офіс Генерального прокурора України. 2021. URL: https://www.gp.gov.ua/ua/stat_n_st?dir_id=114140&libid=100820&c=edit&_c=fo# (дата звернення: 08.01.2023).

126. Єдиний звіт про кримінальні правопорушення за січень–грудень 2021 року / Офіс Генерального прокурора України. 2022. URL: <https://www.gp.gov.ua> (дата звернення: 08.01.2023).

127. Єдиний звіт про кримінальні правопорушення за січень–грудень 2022 року / Офіс Генерального прокурора України. 2023. URL: <https://www.gp.gov.ua> (дата звернення: 08.01.2023).

128. Єдиний звіт про кримінальні правопорушення за січень–грудень 2022 року / Прокуратура Одеської області. 2023. URL: http://od.gp.gov.ua/ua/documents.html?dir_id=112751&libid (дата звернення: 09.01.2023).

129. Єдиний звіт про кримінальні правопорушення за січень–грудень 2022 року / Прокуратура Миколаївської області. 2023. URL: http://myk.gp.gov.ua/ua/statnik.html?dir_id=112789&libid=101034 (дата звернення: 09.01.2023).

130. Єдиний звіт про кримінальні правопорушення за січень–грудень 2022 року / Прокуратура Херсонської області. 2023. URL: http://www.kherson.gp.gov.ua/ua/documents.html?dir_id=113257&libid=100142 (дата звернення: 08.01.2023).

131. Єдиний звіт про осіб, які вчиняють кримінальні правопорушення за січень–грудень станом на 2023 рік. Офіс Генерального прокурора України. URL: <http://www.gp.gov.ua> (дата звернення: 17.01.2024).

132. Єпринцев П.С. Зарубіжний досвід запобігання кримінальним правопорушенням, що вчиняються організованими групами. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2021. № 4. С. 698–701. URL: http://lsej.org.ua/4_2021/176.pdf (дата звернення: 09.12.2022).

133. Єпринцев П.С. Організована злочинність в Україні: феномен, детермінація, запобігання : монографія. Одеса : Видавництво «Юридика», 2023. 560 с.

134. Єпринцев П.С. Теорія та практика запобігання організованим злочинності в Україні : автореф. дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.08. Національна академія державної прикордонної служби в Україні ім. Б. Хмельницького. Хмельницький. 2023. 40 с.

135. Єпринцев П.С. Теорія та практика запобігання організованим злочинності в Україні : автореф. ... д-ра юрид. наук. Хмельницький, 2023. 40 с.

136. Єфремов С. Організованість у злочинності та рівні організованої злочинності. *Право України*. 2003. № 1. С. 58–62.

137. Женунтій В.І., Бабенко А.М. Незаконне культивування наркотиковмісних рослин: кримінально-правовий та кримінологічний аспекти, запобігання : монографія. Донецьк : ДЮІ ЛДУВС : Вебер, Донецька філія, 2009. 222 с.

138. Закалюк А. Курс сучасної української кримінології: теорія і практика : у 3 кн. Київ : Ін Юре, 2007. Кн. 2 : Кримінологічна характеристика та запобігання вчиненню окремих видів злочинів. 712 с.

139. Закалюк А.П. Курс сучасної української кримінології: теорія і практика : у 3-х кн. Київ : Ін Юре, 2008. 424 с.

140. Закалюк А.П. Курс сучасної української кримінології: теорія і практика : у 3 кн. К. : Ін Юре, 2007. Кн. 1. Теоретичні засади та історія української кримінологічної науки. 424 с.

141. Закон Ріко : матеріал з Вікіпедії – вільної енциклопедії. URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/Закон_Ріко (дата звернення: 04.12.2022).

142. Зеленьак П.А. Кримінологічна характеристика та запобігання злочинам, що посягають на життя та здоров'я дитини в Україні : дис. ... д-ра філософії : 081 Право / НАВС. Київ, 2019. 299 с.

143. Зелинский А.Ф. Криминология : учеб. пособ. Х. : Рубикон, 2000. 240 с.

144. Злочинність і протидія їй в умовах війни: глобальний, регіональний та національний виміри : зб. тез доп. наук.-практ. конф (м. Вінниця, 12 квіт. 2023 р.) / МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ ; Кримінол. асоц. України ; Наук. парк «Наука та безпека». Вінниця : ХНУВС, 2023. 292 с.

145. Зменшення можливостей вчинення злочинів: стратегічний підхід : монографія / В.В. Голіна, В.С. Батиргареева, М.Г. Колодязний та ін. ; за заг. ред. В.В. Голіни. Харків : Право, 2020. 278 с.

146. Іванов Ю.Ф., Джужа О.М. Кримінологія : навч. посіб. Київ : ПАЛИВОДА А.В., 2006. 264 с.

147. Історія державної служби в Україні: у 5 т. / О.Г. Аркуша, О.В. Бойко, Є.І. Бородін та ін. ; відп. ред. Т.В. Мотренко, В.А. Смолій; редкол. : С.В. Кульчицький (кер. авт. кол.) та ін. ; Голов. упр. держ. служби України, Ін-т історії НАН України. Київ : Ніка-Центр, 2009. Т. 2. 512 с.

148. Історія України ХХ – початку ХХІ століття : навч. посіб. / П.П. Панченко, Н.П. Барановська, С.С. Падалка та ін. ; за заг. ред. В.А. Смолія. К. : Знання, 2004. 582 с.

149. Історія України з давнини до початку ХХІ століття : навчальний посібник / В.Т. Британ, О.Ю. Висоцький, О.В. Михайлюк, Н.Г. Мосюкова, Л.С. Підлісна. Дніпропетровськ, 2007. 170 с.

150. Історія України: нове бачення: у 2-х т. / В.Ф. Верстюк, О.В. Гарань, В.М. Даниленко, В.Б. Євтух, Г.В. Касьянов, М.В. Коваль, С.В. Кульчицький, Р.Г. Симоненко, Ю.І. Шаповал ; під ред. В.А. Смолія. НАН України. Ін-т Історії України. Київ : Вид-во «Україна», 1996. Т. 2. 494 с.

151. Італійська модель боротьби з корупцією. Національна поліція України. Офіційний вебпортал. URL: <https://www.npu.gov.ua/news/italiyska-model-borotbi-z-koruptsieyu> (дата звернення: 04.12.2023).

152. Іщук О.С. Теоретико-методологічні та практичні засади кримінологічної діяльності органів прокуратури : дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.08 / Харк. нац. ун-т внутр. справ. Харків, 2016. 399 с.

153. Кашиновська Я.О. Сучасні види організованої злочинності загально кримінальної спрямованості. *Forum Prava*. 2017. № 5. С. 164–168. URL: <https://forumprava.pp.ua/files/164-168-2017-5-25.pdf> (дата звернення: 04.12.2022).

154. Кетле А. Социальная система и законы, ею управляющие : пер. с фр. Изд. 2-е. М. : Книжный дом «ЛИБРОКОМ», 2012. 314 с.

155. Кетле А. Соціальна фізика, або Досвід дослідження про розвиток людських здібностей : У 2 т. / Адольф Кетле ; за ред. і передисл. А. Русова. Київ : Київськ. комерч. ін-т, 1911–1913. Т. 1–2.

156. Кириченко І.В. Запобігання злочинам у сфері обігу алкогольних напоїв та тютюнових виробів : автореф. ... канд. юрид. наук : 12.00.08. Київ : Київський національний університет внутрішніх справ. 2009. URL: <https://mydisser.com/ua/avtoref/view/16924.html> (дата звернення: 04.12.2022).

157. Кічова М.Є. Бандитська Одеса в період Української революції 1917–1921 рр. *Інтелігенція і влада*. 2017. Вип. 37. С. 85–97.

158. Коваленко А.В. Сучасний стан міжнародного співробітництва України щодо подолання організованої злочинності. *Науковий вісник публічного та приватного права*. Випуск 6, том 2, 2016. С. 96–99.

159. Конопельський В.Я., Колб О.Г. Запобігання корисливо-насильницьким кримінальним правопорушенням, вчинених маргінальними групами – один із напрямів забезпечення національної безпеки України. *Юридичний бюлетень*. 2023. № 30. С. 149–155.

160. Конопельський В.Я. Поняття організованої злочинності та її запобігання. *Південноукраїнський правничий часопис*. 2023. № 3. С. 47–52.

161. Конопельський В.Я., Цибульський Д. Поняття та особливості виявлення ознак вбивств на замовлення на побутовому ґрунті. *Південноукраїнський правничий часопис (ДСК)*. 2023. Номер 1–2. С. 238–246.

162. Корнієнко М.В., Головін Д.В. Контроль за вчиненням злочинів у сфері обігу наркотичних засобів, психотропних речовин,

їх аналогів або прекурсорів: організаційно-правові аспекти : монографія / за заг. ред. М.В. Корнієнка, Д.В. Головіна. Одеса : Видавничий дім «Гельветика», 2022. 188 с.

163. Корнієнко М.В. Деякі аспекти використання міжнародного досвіду при розслідуванні насильницьких злочинів щодо дітей. *Прикарпатський Юридичний вісник*. 2020. № 1. С. 88–92.

164. Корнієнко М.В. Організаційно-тактичні засади проведення контрольної поставки наркотичних засобів і психотропних речовин. *Науковий вісник УжНУ. Серія «Право»*. 2021. № 11. С. 278–283.

165. Корнієнко М.В., Ковальова О.В. Єдині стандарти підготовки правників та правоохоронців як інструмент забезпечення дієвості державної політики у сфері запобігання та протидії домашньому насильству. *Legal sciences and their role in the development of the legal culture of a modern man : Scientific monograph*. Riga, Latvia : Baltija Publishing, 2022. P. 257–314.

166. Корнієнко М.В., Окремі аспекти методики розслідування злочинів, які пов'язанні із розповсюдження порнографії. *Актуальні питання юриспруденції*. 2022. № 4 (37). С. 260–264.

167. Корнієнко М.В. Стан та деякі проблеми боротьби з організованою злочинністю в столиці України. *Право України*. 1998. № 11. С. 17–20.

168. Корнієнко М.В. Права людини в умовах воєнного стану: загальноправовий дискурс. *Південноукраїнський правничий часопис*. 2022. № 1–2. С. 27–31.

169. Корнієнко М.В., Кіт Р. Визначення ступеня суспільної небезпечності за розкрадання військового майна згідно з чинним кримінальним та адміністративним законодавством. *Українська поліцейстика: теорія, законодавство, практика*. 2023. № 1 (5). С. 49–54.

170. Костенко М.В. Психологічні аспекти структури організованих злочинних груп корисливо-насильницької спрямованості. *Кримінальне право, кримінологія, криміналістика*. 2014. С. 169–174.

171. Крамаренко Ю.М., Скок О.С., Шевченко Т.В., Хашев В.Г. Сучасні питання протидії організованій злочинності в Україні

та закордоном : монографія. Дніпро : Дніпроп.держ. ун-т внутр. справ, 2022. 216 с.

172. Кратко об Одесской области. *Чисто Одесский сайт*. URL: <http://odesskiy.com/regioni-odesskoj-oblasti/nash-kraj-odessa-i-ee-regiony.html> (дата звернення: 04.12.2023).

173. Кримінальне право України (Загальна частина) : підручник / А.М. Бабенко, Ю.А. Вапсва, В.К. Гришук та ін. за заг. ред. О.М. Бан-дурки ; МВС України, Харків.нац. ун-т внутр. справ. X. : Вид-во ХНУВС, 2011. 378 с.

174. Кримінальний кодекс України : Закон України від 05 квітня 2001 р. № 2341-III (зі змінами станом на 29.12.2023 р.). *Відомості Верховної Ради України*. 2001. № 25–26. Ст. 131.

175. Кримінологічна характеристика організованої злочинності. URL: http://lib-net.com/content/9702_Kriminologichna_harakteristika_organizovanoi_zlochinnosti.html (дата звернення: 44.12.2023).

176. Кримінологічні проблеми попередження злочинності неповнолітніх у великому місті: досвід конкретно-соціологічного дослідження : монографія / кол. авт.: В.В. Голіна, В.П. Ємельянов, В.Д. Воднік та ін. ; за заг. ред. В.В. Голіни й В.П. Ємельянова. X. : Право, 2006. 292 с.

177. Кримінологія : підручник для студ. вищ. навч. закл. / О.М. Джужа, Я.Ю. Кондратьєв, О.Г. Кулик, П.П. Михайленко та ін. К. : Юрінком Інтер, 2002. 416 с.

178. Кримінологія. Загальна частина. Альбом схем / Автори-упорядники: С.Ф. Денисов, Т.А. Денисова, С.Г. Кулик, О.С. Шеремет. Чернігів : ПАТ «ПВК «Десна», 2015. 658 с.

179. Кримінологія: Загальна і Особлива частини : підручник / за заг. ред. проф. І.М. Даньшина. Харків : Право, 2003. 352 с.

180. Кримінологія. Загальна та Особлива частини : навчальний посібник / В.В. Голіна, Б.М. Головін. X. : Право, 2014. 513 с. URL: http://lib-net.com/book/105_Kriminologiya_Zagalna_ta_Osobлива_chastini.html (дата звернення: 04.12.2022).

181. Кримінологія. Загальна та Особлива частини : підручник / І.М. Даньшин, В.В. Голіна, О.Г. Кальман, О.В. Лисодєд; за ред. І.М. Даньшина. Харків: Право, 2003. 352 с.
182. Кримінологія. Загальна та Особлива частини : підручник / І.М. Даньшин, В.В. Голіна, М.Ю. Валуйська та ін. ; за заг. ред. В.В. Голіни. 2-ге вид. перероб. і доп. Х.: Право, 2009. 288 с.
183. Кримінологія : навч. посіб. / О. Джужа, В. Василевич, Ю. Іванов та ін. ; за заг. ред. О. Джужі. Київ : Прецедент, 2006. 208 с.
184. Кримінологія : навч.-метод. посібник / Г.З. Яремко, Н.І. Устрицька. Львів : Львівський державний університет внутрішніх справ, 2018. 144 с.
185. Кримінологія : підруч. для студ. вищ. навч. закл. / О.М. Джужа, Я.Ю. Кондратьєв, О.Г. Кулик, П.П. Михайленко та ін. ; за заг. ред. О.М. Джужі. Київ : Юрінком Інтер, 2002. 558 с.
186. Кримінологія : підручник / за заг. ред. Л.С. Сміяна, Ю.В. Нікітіна. К. : Національна академія управління, 2010. 496 с.
187. Кримінологія : підручник / А.М. Бабенко, О.Ю. Бусол, О.М. Костенко та ін. ; за заг. ред. Ю.В. Нікітіна, С.Ф. Денисова, Є.Л. Стрельцова. 2-ге вид., перероб. та допов. Харків : Право, 2018. 416 с.
188. Кримінологія : підручник / О.М. Джужа, В.В. Василевич, В.В. Черней, С.С. Чернявський та ін. ; за заг. ред. д-ра юрид. наук, проф. В.В. Чернея ; за наук. ред. д-ра юрид. наук, проф. О.М. Джужі. Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2020. 612 с.
189. Кримінологія : підручник / Б.М. Головкін, В.В. Голіна, О.В. Лисодєд та ін. ; за заг. ред. Б.М. Головкіна. Харків : Право, 2020. 384 с.
190. Кузнецов М.Г. Домашнє насильство: кримінологічна характеристика та запобігання : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08 / ПрАТ «Вищий навчальний заклад «Міжрегіональна Академія управління персоналом». Київ, 2019. 245 с.
191. Кулик А.М. Кримінологічна характеристика особистості озброєних злочинців, які вчинюють агресивно-насильницькі

кримінальні правопорушення. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2023. № 5. С. 289–292.

192. Кулик Л.М. Неблагополуччя сім'ї як детермінанта корисливо-насильницької злочинності неповнолітніх та молоді. *Аналітично-порівняльне правознавство*. 2023. № 6. С. 725–728.

193. Кулик О.Г. Основні показники злочинності: міжнародний і вітчизняний досвід. *Вісник Верховного суду України*. 2012. № 1. С. 37–42.

194. Курилюк Ю.Б. Державний кордон і правопорядок (законодавство, теорія, практика). Київ : ВД «Дакор», 2020. 446 с.

195. Курс кримінології: Загальна частина : підручник / О.М. Джужа, П.П. Михайленко, О.Г. Кулик та ін. ; за заг. ред. О.М. Джужи. Київ : Юрінком Інтер, 2001. 352 с.

196. Лаурейн С. Організована злочинність в Сполучених Штатах Америки: проблеми та тенденції (80-ті роки ХХ сторіччя – початок 2000-х років) : автореф. дис. ... канд. іст. наук. М., 2005. 20 с. С. 12. URL: https://new-dissert.ru/_avtoreferats/01002773259.pdf (дата звернення: 04.12.2022).

197. Леган І.М. Організовані злочинні групи як суб'єкт скоєння транснаціональних злочинів. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2019. № 4. С. 294–297.

198. Легенди бандитської Одеси. Банда Триолет. Документальний фільм. URL: https://www.youtube.com/watch?v=bOeskp4CxE4&list=PLULw12MTVZuvemDCaaw_AonN6AezqS_BI&index=7 (дата звернення: 04.12.2022).

199. Лефтеров Л.В. Запобігання підрозділами Національної поліції шахрайству, що вчиняється з використанням засобів електронних комунікацій : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08. Одеса : Одеський державний університет внутрішніх справ, 2019. 284 с.

200. Литвак О.М. Державний контроль за злочинністю (кримінологічний аспект) : дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.08. Х., 2001. 370 с.

201. Литвин М.М. Інтегроване управління кордонами : підручник. Хмельницький : НАДПСУ, 2012. 416 с.

212. Мельник П.О. Кримінально-правове забезпечення протидії організованій злочинності в УРСР (1960–1991 рр.) : дис. ... канд. юрид. наук. : 12.00.01. Київський національний університет ім. Тараса Шевченка. Київ, 2019. 267 с.

213. Меркулова В.О. Жінка як суб'єкт кримінальної відповідальності : дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.08. К., 2003. 421 с.

214. Методика кримінологічного аналізу злочинності в Україні / за заг. ред. О.М. Джужі. К. : Київ. нац. ун-т внутр. справ, 2006. 190 с.

215. Мир і розповсюдження зброї. Російсько-українська війна і нелегальна торгівля зброєю. URL: <https://globalinitiative.net/wp-content/uploads/2023/03/Mark-Galeotti-Anna-Arutunyan-Peace-and-proliferation-The-Russo-Ukrainian-war-and-the-illegal-arms-trade-UKRAINIAN-March-2023.pdf> (дата звернення: 04.12.2023).

216. Михайленко П.П. Досвід боротьби зі злочинністю в районі: на матеріалах Української РСР.К. Редакційно-вид. відділ при МООП УРСР, 1968. 295 с.

217. Михалік О.І. Детермінація фальшивомонетництва в Україні. Серія ПРАВО. 2017. Випуск 45. Том 2. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. С. 64–67.

218. Міжнародна поліцейська енциклопедія: у 10 т / відп. ред. : Є.М. Моїсєєв, І.Р. Римаренко, В.Я. Тацій, Ю.С. Шемшученко. К. : Атіка, 2007. Т. IV: Кримінально-правові, кримінологічні та кримінально-виконавчі засади поліцейської діяльності. 968 с.

219. Мірошник І. Злочинність та безробіття. С. 223–232. URL: <http://dspace.onua.edu.ua/bitstream/handle/11300/17463/Мірошник%20Інна.pdf?sequence=1&isAllowed=y> (дата звернення: 04.12.2023).

220. Міська цільова програма «Безпечне місто Одеса» на 2020–2023 роки. URL: <https://omr.gov.ua/ua/acts/council/178628/> (дата звернення: 04.12.2023).

221. Мовчан А.В., Яблонський Р.С. Актуальні проблеми вдосконалення системи протидії організованій злочинності в Україні. *Соціально-правові студії*. 2021. Вип. 4 (14). С. 69–75.

222. Мойсеєнко В.В. Запобігання кримінальним правопорушенням у сфері господарської діяльності в Україні : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08. Київ, 2021. 232 с.

223. Мокляк В.В. Протидія терористичній злочинності : монографія. наук.ред. Б.М. Головкін. Харків : Юрайт, 2021. 204 с.

224. Момотенко Т.Д. Виникнення, становлення та поширення організованої злочинності в Україні: історичний огляд. *Форум права*. 2015. № 1. С. 182–189. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/FP_index (дата звернення: 04.12.2022).

225. Мороз В.П., Чаплинський К.О., Богуславський М.Г., Волошина М.О. Протидія організованим злочинності в Україні: сучасність та перспективи : монографія. Дніпро : Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2023. 236 с.

226. На Одещині поліцейські ліквідували підземний тютюновий цех із щомісячним доходом до 12 млн грн. URL: <https://mistaua.com/Новости/Криминал/на-одещині-поліцейські/215733/?setcity=232> (дата звернення: 04.12.2023).

227. Назимко Є.С., Пономарьова Т.І., Семенишина-Фіголь Б.М. Запобігання організованим злочинності в Україні. *Право та державне управління*. 2023. № 1. С. 286–291.

228. Назимко Є.С., Пономарьова Т.І., Семенишина-Фіголь Б.М. Організована злочинність як феномен кримінології постмодерну. *Правова позиція*. 2023. № 1 (38). С. 191–194.

229. Назимко Є.С., Пономарьова Т.І., Семенишина-Фіголь Б.М. Подолання корупційних ризиків в механізмі запобігання організованим злочинності в Україні. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2023. № 3. С. 604–607. URL: http://chrome-extension://efaidnbmnnnibpcajpcgclefindmkaj/http://lsej.org.ua/3_2023/139.pdf (дата звернення: 28.12.2023).

230. Назимко Є.С., Пономарьова Т.І., Семенишина-Фіголь Б.М. Організована злочинність як феномен кримінології постмодерну. *Правова позиція*. 2023. № 1 (38). С. 191–194.

231. Найміцніша кримінальна екосистема Європи. Як війна в Україні вплинула на злочинний світ. Розповідь The Economist. URL: <https://forbes.ua/war-in-ukraine/naymitsnisha-kriminalna-ekosistema-evropi-yak-viyna-vplinu-la-na-zlochinniy-svit-rozpovidae-the-economist-28042023-13363> (дата звернення: 04.12.2023).

232. Нова злочинна організація в Одесі: розслідування завершено. 2023. URL: <https://nabu.gov.ua/news/nova-zlochinnia-organ-zatcia-v-odes-rozsl-duvannia-zaversheno/> (дата звернення: 10.12.2023).

233. Нові лінії фронту. Організована злочинність в Україні у 2022 році : дослідження. Global Initiative Against Transnational Organized Crime, 2023. 50 с.

234. Одеса: історія та особистості. URL: https://www.hor.net.ua/?page_id=62&lang=uk (дата звернення: 04.12.2022).

235. Одеська область. Матеріал з Вікіпедії – вільної енциклопедії. URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/Одеська_область#:~:text=Одеську%20область%20було%20утворено%2027,Дунай (дата звернення: 04.12.2022).

236. ОДУВС: Вийшла друком колективна монографія «Полицейська юрисдикція в умовах воєнного стану». 2023. URL: <https://osvita.mvs.gov.ua/news/oduvs-vijshla-drukom-kolektivna-monografiya-policejs-ka-yurisdiksiya-v-umovah-voennogo-stanu> (дата звернення: 25.11.2023).

237. Орлов Ю.В. Політико-кримінологічна теорія протидії злочинності : монографія. Харків : Діса плюс, 2016. 656 с.

238. Остроглядів О.І. Віктимологічна характеристика корисливих злочинів проти власності у великому місті Причорноморського регіону: урбаністичний та регіональний вимір. *Південноукраїнський правничий часопис*. 2019. № 4. С. 134–138.

239. Остроглядів О.І. Детермінація корисливих злочинів проти власності у великих містах Причорноморського регіону (віктимологічний аспект). *Питання боротьби зі злочинністю* : зб. наук. пр. 2020. Вип. 39. С. 114–120.

240. Остроглядів О.І. Корислива злочинність проти власності у великих містах Причорноморського регіону України: теоретико-практичний вимір. *Юридичний бюлетень*. 2017. № 4. С. 110–119.

241. Остроглядів О.І. Кримінологічна характеристика та запобігання корисливим злочинам проти власності у великому місті Причорноморського регіону. *Південноукраїнський правничий часопис*. 2020. № 3. С. 88–94.

242. Остроглядів О.І. Запобігання корисливим злочинам проти власності у великих містах Причорноморського регіону материкової України : дис. ... д-ра філософії : 081 Право. Одеса, 2021. 240 с.

243. Павленко С.О. Шляхи удосконалення правового регулювання протидії особам, віднесеним до категорії «злодіїв у законі» в Україні. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. Серія «Юридичні науки». 2016. Вип. 6. С. 73–79.

244. Перелигіна Р.В., Дмитришак Ю.І. Щодо стратегії боротьби з організованою злочинністю (на прикладі України та Іспанії). *Часопис Київського університету права*. 2019. № 4. С. 320–324.

245. Південне регіональне управління Державної прикордонної служби України / Офіц. вебсайт Державної прикордонної служби України. URL: <https://dpsu.gov.ua/ua/structure/pivdenne-regionalne-upravlinnya/> (дата звернення: 10.11.2023).

246. Погарченко Т. Кримінологічна характеристика осіб, які вчиняють злочини, пов'язані з порушенням державних соціальних стандартів. *Підприємництво, господарство і право*. 2016. № 9. С. 149–152.

247. Погорецький М.А. Організована злочинність в Україні: тенденції розвитку та заходи протидії. *Боротьба з організованою злочинністю і корупцією (теорія і практика)*. 2007. Випуск 16. С. 99–110. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/boz_2007_16_9 (дата звернення: 14.12.2022).

248. Політична історія України. ХХ століття: У 6 т. / редкол. : І.Ф. Курас (голова) та ін. Київ : Генеза, 2002–2003. Т. 6: Від тоталітаризму до демократії (1945–2002) О.М. Майборода, Ю.І. Шаповал, О.В. Гарань та ін. Київ, 2003. 696 с.

249. Поліцейська юрисдикція в умовах воєнного стану : монографія / за заг.ред. Д.В. Швеця, М.О. Семенишина. Одеса : Видавничий дім «Гельветика», 2022. 522 с.

250. Порошенко схвалив ліквідацію УБОЗу. Боротися з організованою злочинністю тепер буде СБУ. URL: https://lb.ua/news/2015/04/08/301292_poroshenko_odobril_likvidatsiyu.html (дата звернення: 07.11.2023).

251. Правова доктрина України: у 5 т. Т. 5: Кримінально-правові науки в Україні: стан, проблеми та шляхи розвитку : монографія / В.Я. Тацій, В.І. Борисов, В.С. Батиргареева та ін. ; за заг. ред. В.Я. Тація, В.І. Борисова. Харків : Право, 2013. Т. 5. 1240 с.

252. Правова система України: історія, стан та перспективи: у 5 т. / голова редкол. В.Я. Тацій; Ак. пр. наук України. Харків : Право, 2008. Т. 5: Кримінально-правові науки. Актуальні проблеми боротьби зі злочинністю в Україні / В.В. Сташис та ін. ; заг. ред. В.В. Сташис. Харків, 2008. 839 с.

253. Правова характеристика організатора, керівника, лідера організованих злочинних угруповань / В.П. Столбовий, С.А. Капітанчук. *Науковий вісник Львівського Юридичного інституту МВС України*. Львів : ЛЮІ МВС України, 2004. № 1. С. 124–146.

254. Преступность в особо крупном промышленном городе: состояние, причины и меры по ее предупреждению : монография / В.П. Филонов, Д.В. Федоренко. Донецьк : ДИВД МВД Украины, 2002. 281 с.

255. Прикордонники у минулому році припинили діяльність понад 150 протиправних груп. URL: <http://dpsu.gov.ua/ua/news/Prikordonniki-pripinili-u-minulomu-roci-diyalnist-ponad-150-protipravnih-grup> (дата звернення: 10.12.2023).

256. Притула А.М., Курилюк Ю.Б. Кримінально-правова охорона державного кордону України в період окупації: постановка проблеми. *Вісник Південного регіонального центру Національної академії правових наук України*. 2015. № 3. С. 110–115.

257. Причини та умови скоєння службовими особами злочинів у сфері господарської діяльності / І.П. Бахновська, І.М. Білоус. *Юридичний науковий електронний журнал*. № 4, 2021. С. 429–432. URL: http://www.lsej.org.ua/4_2021/109.pdf (дата звернення: 04.12.2022).

258. Про боротьбу з організованою злочинністю : Закон Республіки Таджикистан від 28 грудня 2013 року № 1038 (із змінами та доповненнями, згідно із Законом Республіки Таджикистан від 15.03.2016 р. № 1286). URL : <http://ncz.tj/content/закон-республіки-таджикистан-о-борьбе-с-организованной-преступностью> (дата звернення: 04.12.2022).

259. Про Державне бюро розслідувань : Закон України від 12 листопада 2015 року № 794-VIII (із змін., внес. згідно із Законами України: за станом на 13 грудня 2022 р. № 2849-IX). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/794-19#Text> (дата звернення: 09.12.2023).

260. Про державний кордон України : Закон України від 4 листопада 1991 р. № 1777-XII. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1777-12/card4#History> (дата звернення: 10.11.2023).

261. Про затвердження Положення про Департамент стратегічних розслідувань Національної поліції України : наказ Національної поліції України № 1077 від 23.10.2019. URL: <http://tranzit.ltd.ua/nakaz/files/%D0%9D%D0%B0%D0%BA%D0%B0%D0%B7%20%D0%9D%D0%9F%201077%20-%2023102019%20%D0%BF%D0%BE%D0%BB%D0%BE%D0%B6%D0%B5%D0%BD%D0%BD%D1%8F%20%D0%94%D0%A1%D0%A0.pdf> (дата звернення: 23.12.2023).

262. Про затвердження Положення про Національну поліцію : постанова Каб. Міністрів України від 28 жовтня 2015р. № 877 (зі змінами, згідно з Постановами КМ станом на 10.11.2023 р. № 1187). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/877-2015-%D0%BF#Text> (дата звернення: 29.11.2023).

263. Про найкривавіші злочинні угруповання Одеси. URL: <https://odessa-life.od.ua/article/1950-o-samyh-krovavyh-prestupnyh-gruppirovkah-odessy>(дата звернення: 04.12.2023).

264. Про Національну поліцію : Закон України від 2 липня 2015 р. № 580-VIII (із змін., внес. згідно із Законами України: за станом на 06 вересня 2023 р. № 3379-IX) URL: <https://ips.ligazakon.net/document/T150580?an=1184> (дата звернення: 02.12.2023).

265. Про організовану злочинність та рекет : Закон Грузії від 20 грудня 2005 року № 2354-вс (контрольний текст, станом на 18.04.2018 р. № 2150). URL : <https://matsne.gov.ge/ru/document/view/%2027814?publication=1> (дата звернення: 04.12.2022).

266. Про прокуратуру: Закон України від 14 жовтня 2014 року № 1697-VII (із змін., внес. згідно із Законами України: за станом на 08 грудня 2023 р. № 3509-IX). URL: <https://ips.ligazakon.net/document/T141697?an=1283> (дата звернення: 09.12.2023).

267. Про протидію організованій злочинності : Закон Киргизької Республіки від 29 травня 2013 року № 82. URL: <http://cbd.minjust.gov.kg/act/view/ru-ru/203890?cl=ru-ru>

268. Про Службу безпеки України : Закон України від 25 березня 1992 року № 2229-XII (із змін., внес. згідно із Законами України: станом на 13 липня 2023 р. № 3232-IX). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2229-12#Text> (дата звернення: 09.12.2023).

269. Про судоустрій і статус суддів : Закон України від 02 червня 2016 року № 1402-VIII (із змін., внес. згідно із Законами України: за станом на 21 листопада 2023 р. № 3481-IX). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1402-19#Text> (дата звернення: 09.12.2023).

270. Про схвалення Стратегії боротьби з організованою злочинністю : розпорядження Кабінету Міністрів України від 16 вересня 2020 р. № 1126-р. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/kr220850?an=1> (дата звернення: 04.12.2022).

271. Психологічні особливості лідера організованої злочинної групи. URL: http://elar.naiu.kiev.ua/jspui/bitstream/123456789/5872/1/ПРАВОВІ%20РЕФОРМИ_p208-213.pdf (дата звернення: 04.12.2023).

272. Психологічні особливості організованих злочинних об'єднань (використання психологічних знань у протидії організованої

злочинності) : наук.-практ. посіб. / В.Г. Андросюк, Б.І. Бараненко, В.Д. Гавловський та ін. ; за ред. Я.Ю. Кондратьєва, С.Д. Максименка, Б.В. Романюка. Київ : Національна академія внутрішніх справ України, 2002. 436 с.

273. Реутов С. Легенди бандитської Одеси. Одеса : КСД. 2018. 221 с.

274. Робоча сила в Україні: як війна впливає на її майбутнє? URL: <https://www.epravda.com.ua/columns/2023/06/8/700951/> (дата звернення: 09.12.2023).

275. Роль міжнародних організовано-злочинних синдикатів у світовій економіці. URL: <https://uiamp.org/uk/rol-mizhnarodnykh-orhanizovano-zlochynnykh-syundykativ-u-svitoviy-ekonomitsi> (дата звернення: 09.12.2023).

276. Рущенко І.П. Соціологія злочинності : монографія. Харків : Вид-во Нац. ун-ту вн. справ, 2001. 370 с.

277. Саінчин О.С. Протидія нелегальній міграції в Україні (криміналістичні, кримінологічні та оперативно-розшукові аспекти) : монографія. Херсон : Вид. дім «Гельветика», 2016. 436 с.

278. Санакоєв Д., Вашко А., Єфімов В. Імплементція європейської методології СОСТА в протидії організованій злочинності в Україні. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2022. № 1. С. 213–220.

279. Семенишин М.О. Використання зарубіжного досвіду правоохоронних органів у запобіганні організованій злочинності в Україні. *Правовий часопис Донбасу*. 2020. № 2 (71). С. 167–175.

280. Семенишин М.О. Концептуальні засади запобігання корисливо-насильницьким злочинам органами та підрозділами Національної поліції України (За матеріалами операції Об'єднаних сил) : монографія. Київ : Дакор, 2020. 550 с.

281. Семенюк О.Г. Національний координатор у сфері боротьби з організованою злочинністю. URL: http://elar.naiu.kiev.ua/bitstream/123456789/22613/1/%D0%9A%D1%80%D0%B8%D0%BC%D1%96%D0%BD%D0%BE%D0%BB%D0%BE%D0%B3%D1%96%D1%8F_24.11.2022_%

D0%A0%D0%95%D0%94%201_%D0%92%D0%95%D0%A0%D0%A1%D0%A2%D0%9A%D0%90_p105-108.pdf (дата звернення: 04.12.2023).

282. Семикопний А.Д. Організована злочинність та організовані форми злочинності у науці й законодавстві сучасної України і УСРР доби НЕПУ: порівняльна характеристика. URL: https://dspace.univd.edu.ua/xmlui/bitstream/handle/123456789/7282/ORHANIZOVANA%20ZLOChYNNIST%20TA%20ORHANIZOVANI_%20Semykopnyi_2009.pdf?sequence=2&isAllowed=y (дата звернення: 04.12.2023).

283. Серватюк Л.В. Адміністративно-юрисдикційна діяльність органів державної прикордонної служби України : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07 / Нац. акад. внутр. справ України. Київ, 2008. 234 с.

284. Сервецький І.В., Литвиненко В.І., Шеломенцев В.П. Історичні передумови виникнення організованої злочинності в Україні. *Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ України*. 2002. № 3. С. 236–242.

285. Сікач К.Ю. Фактори формування і поширення злочинності: теоретичний аспект. *Економічна та соціальна географія*. 2012. Вип. 65. С. 80–88.

286. Скабара Р.М. Суспільно-географічні аспекти злочинності (на матеріалах Львівської області) : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 11.00.02. Львів, 2003. 16 с.

287. Сметаніна Н.В. Наукові підходи до теорії злочинності у сучасній українській кримінології : монографія / за заг. ред. В.В. Голіни. Харків : Право, 2016. 192 с.

288. Старушкевич А.В. Криміналістична характеристика злочинів : навч. посіб. Київ : Правник, 1997. 44 с.

289. Стрелковська Ю.О. Маргінальні групи в структурі організованої злочинності: кримінологічне дослідження : автореф. ... канд. юрид. наук : 12.00.08. ОНЮА : Одеса, 2008. URL: <http://dspace.onua.edu.ua/bitstream/handle/11300/1434/Стрелковська.pdf?sequence=1&isAllowed=y> (дата звернення: 09.12.2022).

290. Стукаліна О.В., Кулик Л.М. Міжнародний досвід запобігання терористичним актам у великих містах. Challenges of legal science and education: an experience of EU countries and introduction in Ukraine : Collective monograph. Frankfurt (Oder) : Izdevniecība “Baltija Publishing”, 2020. P 378–393.

291. Сучасна система суб'єктів протидії організованій злочинності в Україні. *Юридичний науковий електронний журнал*. № 4, 2019. URL: http://www.lsej.org.ua/4_2019/31.pdf (дата звернення: 04.12.2022).

292. Суценок В.Д. Організована злочинність в Україні: сучасні тенденції. *Використання сучасних досягнень науки і практики у підвищенні ефективності боротьби зі злочинністю* : матер. наук.-практ. конфер. Київ : НАВСУ, 2000. С. 24–26.

293. Тарасенко С.О. Характеристика осіб та злочинних угруповань, які вчиняють кримінальні правопорушення, пов'язані з обігом протиправного контенту в мережі Інтернет. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції*. 2022. № 1. С. 206–213.

294. Тард Г. Закони наслідування. URL: https://www.google.com.ua/books/edition/%D0%9F%D1%80%D0%B5%D0%B4%D0%B2%D0%B5%D1%81%D1%82%D0%BD%D0%B8%D0%BA_%D0%B8%D1%81%D1%81%D0%BB%D0%B5%D0%B4%D0%BE%D0%B2/YTIFDAAAQBAJ?hl=ru&gbpv=1&dq=%D0%A2%D0%B0%D1%80%D0%B4&printsec=frontcover (дата звернення: 09.12.2021).

295. Теорія детермінації злочинності. URL: <https://visnikkau.webnode.com.ua/news/teoriji-determinatsiji-zlochinnosti/> (дата звернення: 09.11.2022).

296. Територіальна громада Усатівської сільської ради. URL: <https://usativska-rada.gov.ua/programa-bezpechna-gromada-usativskoi-s-r/> (дата звернення: 19.12.2023).

297. Тихонова О.В. Щодо розуміння категорії «кримінологічна характеристика». *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. Сер.: Юриспруденція. 2014. № 8. С. 246–249. URL: <http://www.vestnik-pravo.mgu.od.ua/archive/juspradenc8/67.pdf> (дата звернення: 05.10.2022).

298. Толкач А.М. Міжнародний досвід кримінально-правової боротьби з організованою злочинністю. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2021. № 6. С. 163–166.

299. Турчин Т. Організована злочинність: кримінологічна характеристика, детермінація й запобігання. *Порівняльно-аналітичне право*. 2016. № 4. С. 211–215.

300. У порту штормить. Організована злочинність в Одесі після російського вторгнення : дослідження. Одеса : Global Initiative Against Transnational Organized Crime, 2023. 48 с.

301. Файтельберг-Бланк В. Бандитська Одеса. Бандити часів стагнації. Книга 8. Одеса : Optimum. 2017. 118 с.

302. Файтельберг-Бланк В.Р., Савченко В.А. Одеса в епоху воєн та революцій. 1914–1920. Нариси. О. : Optimum, 2002. 329 с.

303. Файтельберг-Бланк В.Р., Шестаченко В.В. Бандитська Одеса. «Подвійне дно» Південної Пальміри. О. : Астропринт, 1999. 629 с.

304. Федоренко В.Г., Пінчук Ю.Б. Євроінтеграція, економіка і ринок праці в Україні. *Ринок праці та зайнятість населення*. 2014. № 1. С. 13–15.

305. Федоренко Д.В. Геокриміногенна обстановка в особливо великому промисловому місті (на основі статистичних даних по місту Донецьку) : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08. Донецьк, 2000. 204 с.

306. Федоренко Д.В. Злочинність за межею загальноприйнятого (Інша кримінологія). Київ : ВД Дакор, 2023. 232 с.

307. Федосов Е.В. Узагальнена класифікація організованих злочинних угруповань. *Боротьба з організованою злочинністю і корупцією (теорія і практика)*. 2013. № 1. С. 93–102.

308. Феррі Е. Кримінальна соціологія : передкл. В.С. Овчинського. М. : ИНФРА-М, 2005. VIII, 658 с.

309. Филонов В.П. Актуальные проблемы современной криминологии : монографія. Донецк : Донеччина, 1997. 288 с.

310. Фіалка М.І. Показники злочинності. *Вісник Асоціації кримінального права України*. 2016. № 2 (7). С. 361–367.

311. Філіппов С.О. Протидія транскордонній злочинності: глобальний контекст і реалії України : монографія. Одеса : Фенікс, 2019. 452 с.

312. Філонов В.П. Злочинність в особливо великому промисловому місті: стан, причини та заходи щодо її попередження : монографія. Донецьк : ДІВС МВС України, 2002. 281 с.

313. Філяніна Л.А. Міжнародне співробітництво у боротьбі з організованою злочинністю. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2012. № 2. С. 417–425.

314. Фінансово-економічні наслідки війни. URL: https://lb.ua/blog/tetiana_bohdan/550614_finansovoekonomichni_naslidki.html#:~:text=За%20даними%20ЄБРР%20у%20середньому,Transition%20Report%202022%2D23 (дата звернення: 09.12.2023).

315. Хороновський О.І. Зарубіжний досвід протидії діяльності транснаціональних організованих злочинних угруповань на шкоду економічним інтересам держави. *Нове українське право*. 2023. Випуск 2. С. 185–191.

316. Чаплинський К.О. Організація і тактика слідчих дій при розслідуванні злочинів, учинених організованими злочинними угрупованнями : монографія. Дніпропетровськ : юрид. акад. МВС, 2004. 192 с.

317. Чекмарьова І.М. Демографічні фактори впливу на кримінологічну обстановку у прикордонних регіонах Півдня України. *Кримінально-правові та кримінологічні аспекти протидії злочинності* : матеріали міжнародної науково-практичної конференції (м. Одеса, 25 листопада 2016 р.). Одеса : ОДУВС, 2016. С. 182–184.

318. Чекмарьова І.М. Соціально-економічні передумови детермінації злочинності в прикордонному регіоні Півдня України. *Право і суспільство*. 2016. № 5. Ч. 2. С. 162–168.

319. Чекмарьова І.М. Запобігання злочинності у прикордонних регіонах Півдня України : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08 / Одес. Держ. ун-т внутр. справ. Одеса, 2017. 307 с.

320. Чому боротьба з корупцією в Україні відбувається так повільно? *Kyiv School of Economics*. URL: <https://kse.ua/ua/community/stories/chomu-borotba-z-koruptsiye>(дата звернення: 09.12.2023).

321. Чубенко І. Зарубіжний досвід боротьби з корупцією в органах виконавчої влади. *Вісник державної служби України*. 2003. № 1. С. 81–87.

322. Чудик А.В. Підготовка майбутніх офіцерів-прикордонників до застосування спеціальних засобів та заходів фізичного впливу у процесі оперативно-службової діяльності : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 / Нац. акад. Держ. прикорд. служби України. Хмельницький, 2015. 223 с.

323. Шакун В.І. Урбанізація і злочинність : монографія. Київ Видавництво Української академії внутрішніх справ, 1996. 256 с.

324. Шаблистий, В. Деякі особливості протидії корисливо мотивованій організованій злочинності в умовах воєнного стану. *Вчені записки ТНУ імені В.І. Вернадського. Серія: Юридичні науки*. 2023. № 5. Том 34 (73) С. 97–100.

325. Шакун В.І. Інфраструктура міста і злочинність : навчально-практичний посібник. К. : Вид-во Української академії внутрішніх справ, 1996. 19 с.

326. Шакун В.І. Модель і критерії ефективності профілактики злочинів у великих містах України та за кордоном : навчально-практичний посібник. К. : Вид-во Української академії внутрішніх справ, 1995. 32 с.

327. Шакун В.І. Суспільство і злочинність : монографія. К. : Атіка, 2003. 784 с.

328. Шакун В.І. Урбанізація і злочинність : монографія. К. : Видавництво Української академії внутрішніх справ, 1996. 256 с.

329. Шакун В.І. Модель і критерії ефективності профілактики злочинів у великих містах України та за кордоном : дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.08. Київ, 1995. 496 с.

330. Швець Д.В., Семенишин М.О., Шкута О.О., Вдовиченко О.М. Управління підрозділами Національної поліції України

в особливих умовах: науково-практичний посібник. Одеса : 2023. 260 с.

331. Шевчук Т.І. Особливості детермінації насильницьких злочинів у сільській місцевості. *Науковий вісник ЛьвДУВС. Серія Юридична*. 2012. № 1. С. 451–459.

332. Шевчук Т.І. Кримінологічна характеристика та запобігання насильницьким злочинам проти життя та здоров'я особи у сільській місцевості : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08. Львів : ЛьвДУВС, 2013. 212 с.

333. Шеллі Луїза. Американсько-російські зв'язки у вивченні та протидії організованій злочинності та корупції. *Чинovníк*. 2000. № 1 (7). URL: <http://chinovnik.uara.ru/ru/issue/2000/01/07/> (дата звернення: 09.11.2022).

334. Шишко О.Г. «Одеська радянська республіка»: політика терору. Інтелігенція і влада : громад.-політ. наук. зб. Серія: Історія. О. : Астропринт, 2011. Вип. 22. С. 168–178.

335. Шкляев І.Н. Одеса у смутні часи. Одеса : Студія «Негоціант», 2004. 158 с.

336. Шкута О.О. Загальнотеоретичні аспекти криміналістичної характеристики кримінальних правопорушень. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: «Юриспруденція»*. 2021. № 49. С. 132–135.

337. Шкута О.О., Пренько Я.О. Спеціально-кримінологічні заходи запобігання кримінальним правопорушенням в місцях несвободи. *Юридичний бюллетень*. 2022. № 26 (3). С. 223–233.

338. Шостко О.Ю. Аналіз ефективної діяльності системи кримінальної юстиції у сфері протидії організованій злочинності в окремих європейських країнах. *Проблеми законності*. 2009. № 1. С. 176–185.

339. Шостко О.Ю. Визначення поняття «організована злочинність» у зарубіжній кримінології. Вісник Академії правових наук України. 2006. № 1 (44). С. 180–191. URL: https://dspace.nlu.edu.ua/bitstream/123456789/5133/1/Shostko_180.pdf (дата звернення: 04.12.2023).

340. Шостко О.Ю. Закон РІКО – ефективний засіб боротьби з організованою злочинністю в США. *Проблеми законності* : респ. міжвідом. наук. зб. Харків, 2003. Вип. 62. С. 115–120. URL: <https://dspace.nlu.edu.ua/handle/123456789/14062> (дата звернення: 09.10.2023).

341. Шостко О.Ю. Зарубіжний досвід протидії організованій злочинності у сфері економіки: збірник наукових праць Харківського Центру по вивченню організованої злочинності спільно з Американським Університетом у Вашингтоні. Випуск 3, 2002. С. 177–195.

342. Шостко О.Ю. Теоретичні та прикладні проблеми протидії організованій злочинності в європейських країнах : дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.08. Харків : Національна Юридична академія ім. Ярослава Мудрого. 2010. 37 с.

343. Шуміло О.О. Особливості детермінації жорстокого поводження з тваринами. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. Серія ПРАВО. 2016. Випуск 36. Том 2. С. 117–122.

344. Янкевич В.С. Особа злочинця : автореф. роботи на здобуття освітнього ступеня «Магістр», спеціальність 081 «Право». Миколаїв : Чорноморський національний університет імені Петра Могили. 2019. 14 с.

345. Babenko A., Tarasenko R., Ostroliadov O. Mapping Method in Research of Drug Crime Regional Criminological Features (Ukraine taken as an example). *Cities and Villages: Current Trends*. 7th International Interdisciplinary Scientific.

346. *Conference «Society. Health. Welfare»: Contemporary Social Dynamics Welfare: Urban and Rural Development Perspectives* (Riga, 10–12 October 2018, Stradiņš University). URL: <http://society-health-welfare.rsu.lv/pdf/abstracts.pdf> (дата звернення: 09.12.2021).

347. Barnes H.E. *New Horizons in Criminology*. New York : Prentice-Hall, 1952. 887 p.

348. Batyrgareieva V.S., Babenko A.M., Kaija S. Corruption in medical sphere of Ukraine: current situation and ways of prevention. *Wiadomości Lekarskie*. 2019. Tom LXXII. № 9. Cz. II.P. 1814–1821.

349. Berta K. A szervezett bűnözés [Організована злочинність] В: Kriminológia – Szakkriminológia, szerk. : Gönczöl Katalin – Kerezi Klára – Korinek László – Lévy Miklós, Complex Kiadó Jogi és Üzleti Tartalomszolgáltató Kft., Будапешт. 2006. 423 с.
350. Bird M., Odobescu V., Ferrara C. Naples, Rome. Expat Romanians: their own worst enemy. *The Black Sea*. EU. 01 листопада 2016 року Site. URL: <https://theblacksea.eu/stories/expat-romanians-their-own-worst-enemy/> (дата звернення: 09.12.2021).
351. BK Organigramm 03-2016-de-praes. URL: https://www.bundeskriminalamt.at/101/files/BK_Organigramm_eng19_02_21.pdf (дата звернення: 09.12.2021).
352. Burgess E.W (ed.) *The Urban Community* / E.W. Burgess. – Chicago : University of Chicago Press, 1926. P. 3–20.
353. Burgess E.W. *The Growth of the City: An Introduction to a Research Project* / Park R.E., Burgess E.W., McKenzie R.D. Chicago: The University of Chicago Press, 1925. P. 47–62.
354. Claus von Lampe: The concept of organized crime in historical perspective. URL: <http://www.organized-crime.de/launotes.htm#9> (дата звернення: 09.12.2021).
355. Criminal Law of the People’s Republic of China. Promulgation Date-1997-03-14 Promulgation Number-e00238199703141997 1001 The National People’s Congress Order of the President of the People’s Republic of China No.83 Promulgation Department: The National People’s Congress URL: http://www.fdi.gov.cn/1800000121_39_2925_0_7.html (дата звернення: 09.12.2022).
356. Criminal, Control, Organization, and American – JRank Articles. URL: http://www.fdi.gov.cn/1800000121_39_2925_0_7.html (дата звернення: 09.12.2022).
357. David M. Kennedy. *Don’t Shoot: One Man, A Street Fellowship, And The End of Violence in Inner-City America Hardcover* – September 27, 2011. URL: <https://www.amazon.com/Dont-Shoot-Fellowship-Violence-Inner-City/dp/1608192644> (дата звернення: 09.12.2022).

358. Definitions of Organized Crime (Collected by K. Van Lampt). URL: <http://www.organized-crime.dt/OCDTFI.htm#certssy/> (дата звернення: 09.12.2022).

359. *Der Spiegel*. 38/1982. P. 124–129.

360. Dokumentation über die Berichte und Empfehlungen der Arbeitsgemeinschaft der Leiter der Landeskriminalämter mit dem Bundeskriminalamt (AG Kripo) zu dem Generalthema “Organisierte Kriminalität”, October 1976, P. 19–20.

361. Enrico Ferri. 1910. URL: https://www.google.com.ua/booksedition/Ugolovnai_a_so_t_s%C4%ABolog%C4%AB_ia_/6hhGAQAAMAAJ?hl=ru&sa=X&ved=2ahUKewjjzc73m9f_AhXvlySKHdTtDcoQiqUDegQICChAC (дата звернення: 09.12.2022).

362. Estrategia Nacional contra el Crimen Organizado y la Delincuencia Grave: Sitio oficial del Departamento de Seguridad Nacional. URL: <https://www.dsn.gob.es/es/actualidad/sala-prensa/estrategia-nacional-contra-crimen-organizado-delincuencia-grave> (дата звернення: 09.12.2021).

363. Estrategia Nacional de Lucha contra la Delincuencia Organizada y la Delincuencia Grave de fecha 26 de febrero de 2019. URL: <https://www.dsn.gob.es/es/actualidad/sala-prensa/estrategia-nacional-contra-crimen-organizado-delincuencia-grave> (дата звернення: 09.12.2022).

364. Geason S. Designing out crime. Crime prevention through environmental design. Canberra : Australian Institute of Criminology, 1989. 58 p.

365. Global Organized Crime Index. URL: <https://ocindex.net> (дата звернення: 09.12.2022).

366. How we fight illegal finance. NCA official site. URL: <https://www.nationalcrimeagency.gov.uk/what-we-do/how-we-work/how-we-tackle-illicit-finances> (дата звернення: 09.12.2021).

367. Howard, J. The state of the prisons in England and Wales: with preliminary observations, and an account of some foreign prisons. Warrington : Printed by William Eyres. URL: <https://archive.org/details/stateofprisonsin00howa/mode/2up?ref=ol&view=theat> (дата звернення: 09.12.2022).

368. Hughes D, Racketeer Influenced Corrupt Organization A Manual For 224 Federal Prosecutors. July 2000. 150 p.

369. International Cocaine Empire of the Albanian Mafia. Crime Planet: International Cocaine Empire of the Albanian Mafia. Vice TV. May 11. 2021.

370. Istituzione di una Commissione parlamentare di inchiesta sul fenomeno della criminalità organizzata mafiosa o similare: legge 27 ottobre 2006, n. 277 : pubblicata nella Gazzetta Ufficiale n. 261 del 9 novembre 2006. Parlamento Italiano. URL: <http://www.parlamento.it/parlam/leggi/06277l.htm> (дата звернення: 09.12.2022).

371. Mark Gordon. Ideas Shoot Bullets: How the RICO Act Became a Potent Weapon in the War Against Organized Crime (англ.). CONCEPT. 2003 Vol 26. Villanova University.

372. Mawby R.I., Walklate S. Critical Viktimology: international Perspectives. London : Thousand Oaks, Calif. : Sage, 1994. 224 p.

373. Opp K. Zur Erklärung delinquenten Verhaltens von Kindern und Jugendlichen. Eine ökologische Analyse der Kinder- und Jugenddelinquenz in Köln und eine Kritik des kriminalökologischen Ansatzes. München : Verl. Deutsches Jugendinstitut, 1968. 218 p.

374. Organized crime comprises criminal acts which are committed by either combinations with more than two hierarchical levels or by several groups in a division of labor with the aim of obtaining profits or influence in public life. Protocol of the 2nd session of the Fachkommission "Organisierte Kriminalität" der AG Kripo, 14, 15 March 1974, P. 1–7.

375. Organized Crime History. URL: <https://law.jrank.org/pages/1624/Organized-Crime-History.html> (дата звернення: 09.12.2022).

376. Organized crime. Written and fact-checked by The Editors of Encyclopaedia Britannica. Last Updated: Jan 18, 2023. Article History. URL: <https://www.britannica.com/biography/Johnny-Torrio>(дата звернення: 09.12.2022).

377. Ostrogladov A.I. The big city of the Black Sea region as an object of studying and preventing of corresponding crimes against property. *European Reforms Bulletin*. 2018. № 4. P. 34–40.

378. Park R.E. The Urban Community as a Spatial Pattern and a Moral Order. *Human Communities. The City and Human Ecology*. Glencoe, Illinois : The Free Press. 1952. P. 165–177.

379. Raffaele Garofalo. Criminology. URL: <https://www.google.com.ua/books/edition/Criminology/4700AAwAAQBAJ?hl=ru&gbpv=1> (дата звернення: 09.12.2021).

380. Robert Ezra Park, E.W. Burgess. Introduction to the Science of Sociology. URL: https://www.google.com.ua/books/edition/Introduction_to_the_Science_of_Sociology/IluIEAAAQBAJ?hl=ru&gbpv=1 (дата звернення: 09.12.2022).

381. Schloenhardt A. Palermo on the Pacific Rim: Organised Crime Offences in the Asia Pacific Region. 1st ed. Bangkok : Study Report, 2009. 317 p.

382. Shaw C.R., McKay H.D. Juvenile Delinquency and Urban Areas. Chicago : University of Chicago Press., 1942. 451 p.

383. Smith S.J. Victimisation in the inner City. *British Journal of Criminology*. 1982. Vol. 22. № 2. P. 386–402.

384. Structural factors and organized crime. *United Nations Office on Drugs and Crime*. URL: <https://www.unodc.org/e4j/zh/organized-crime/module-6/key-issues/structural-factors.html> (дата звернення: 09.12.2021).

385. Task force report: Organized Crime. Annotations and Consultants' Papers. URL: <https://law.jrank.org/pages/1624/Organized-Crime-History.html#ixzz7tPg1ms1G> (дата звернення: 09.12.2021).

386. The Presidents commission on Law enforcement and Administration of Justice. URL: <https://www.ojp.gov/pdffiles1/Digitization/148306NCJRS.pdf> (дата звернення: 09.12.2022).

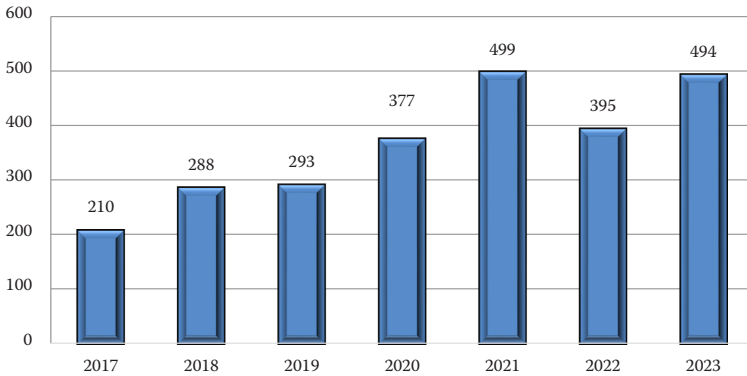
387. The Concept of Organized Crime in Historical Perspective by Klaus von Lampe. URL: <http://www.organized-crime.de/lauhtm01.htm> (дата звернення: 09.12.2022).

388. Transnational Criminal Organizations, Cybercrime, and Money Laundering Handbook for Law Enforcement Officers. Auditors, and Financial Investigators. Richards J, 1999. 23 p.
389. Transnational Organized Crime Volume 1, Number 12. 1995; Trafficking for Sexual Exploitation – The Case of the Russian Federation № 7. P. 12–19.
390. U.S. Law Enforcement techniques against organized crime groups. URL: https://www.unafei.or.jp/publications/pdf/RS_No103/No103_6_1_VE_Wheatley.pdf (дата звернення: 09.12.2022).
391. Wallance Gregory J. Outgunning the Mob. *American Bar Association Journal*. 1986. № 80. P. 62. URL: www.youtube.com/watch?v=bOeskp4CxE4&list=PLULw12MTVZuvemDCaaw_AonN6AezqS_BI&index=7 (дата звернення: 09.12.2022).
392. Zorbaugh H.W. The Gold Coast and the slum: A sociological study of Chicago's Near North Side. Chicago : University of Chicago Press, 1929. P. 46–61, 63–86, 127–129, 151–158.

ДОДАТКИ

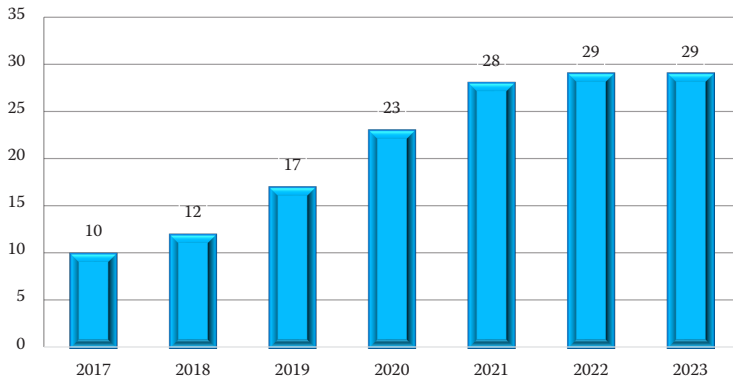
Додаток А.1

Дані про кількість виявлених організованих груп та злочинних організацій за 2017–2023 рр. в Україні

Додаток Б.2

Дані про кількість виявлених організованих груп та злочинних організацій за 2017–2023 рр. в Одеському регіоні

Додаток Б.3

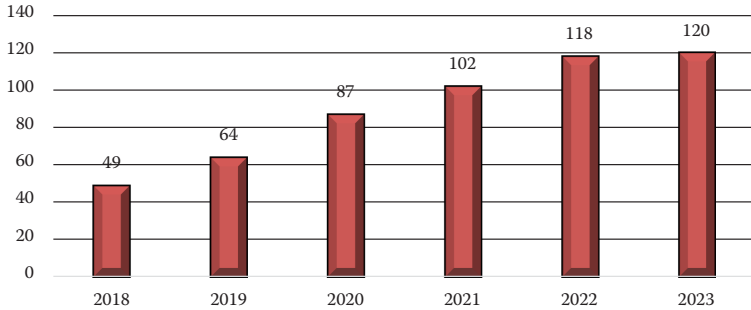
Таблиця 1

**Характеристика зафіксованих організованих груп
і злочинних організацій в Одеському регіоні у 2023 році**

Виявлено організованих груп і злочинних організацій		29
З них:	З корумпованими зв'язками	3
	З транснаціональними зв'язками	1
	Сформовані на етнічній основі	1
	У бюджетній сфері	1
	У сфері земельних правовідносин	2
	У лісовому господарстві	0
	У переробній промисловості	1
	В інших видах економічної діяльності	2
	Полікримінальна діяльність	11
З міжрегіональними зв'язками	2	
Кількість осіб ОГ і ЗО	Три особи	16
	Від чотирьох до десяти осіб	13
	Від 11 і більше осіб	0
Тривалість дії	До одного року	18
	До двох років	9
	Від трьох-до шести років	1
	Більше шести років	0
Встановлена сума матеріальних збитків		115 244,99 грн

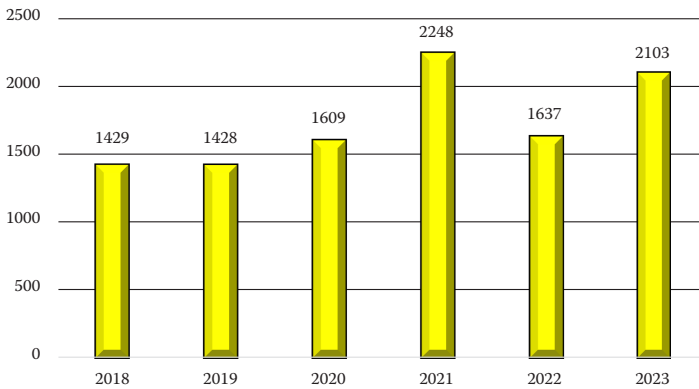
Додаток Б.4

Дані про кількості виявлених осіб,
які вчиняли кримінально протиправні діяння
у складі організованої групи і злочинної організації
в Одеській області за 2018–2023 рр.

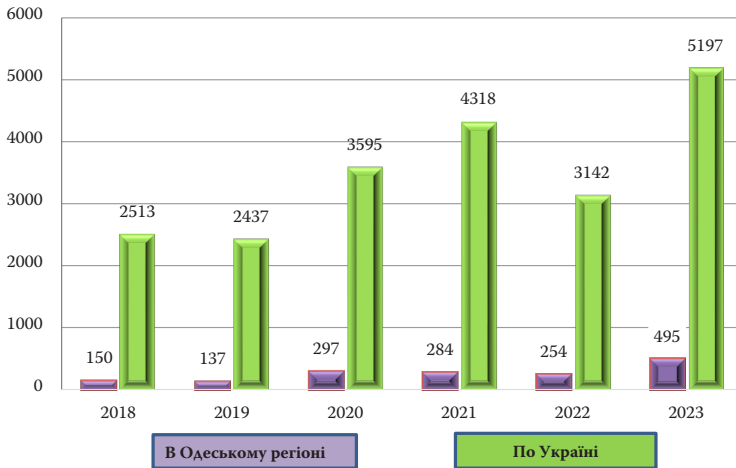
Додаток Б.5

Дані про кількості виявлених осіб, які вчиняли кримінально
протиправні діяння у складі організованої групи і злочинної
організації в Україні за 2018–2023 рр.

Додаток Б.6

**Рівень закінчених кримінальних проваджень
про кримінальні правопорушення, вчинені у складі організованої
групи і злочинної організації в Україні
та в Одеській області протягом 2018–2023 рр.**

Додаток Б.7

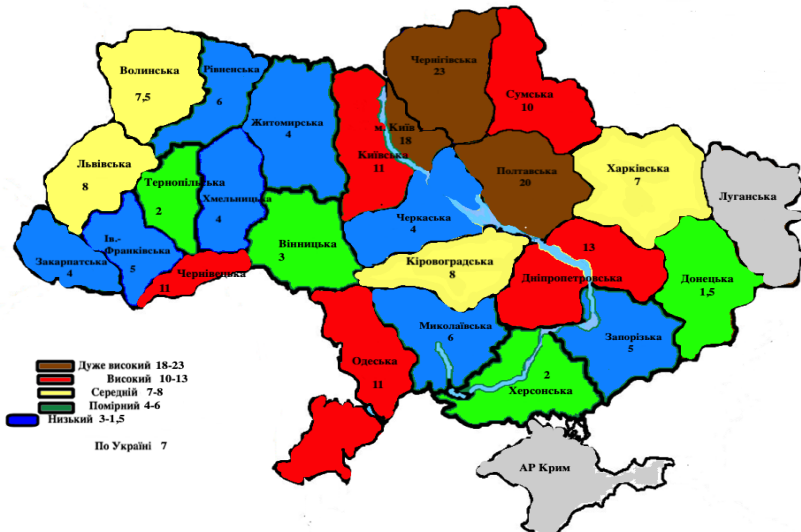
Таблиця 2

**Коефіцієнт інтенсивності організованої злочинності в Україні загалом
та Одеському регіоні зокрема станом на 2018–2023 рр. у розрахунку
на 100 тис. населення**

	По Україні	Одеський регіон
2018	6	7
2019	5	6
2020	8	13
2021	10	12
2022	6	10
2023	7	11

Додаток Б.8

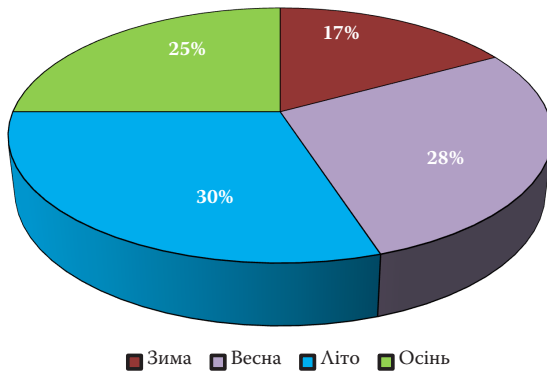
Середні показники інтенсивності кількості кримінальних правопорушень вчинених організованими групами і злочинними організаціями на 100 тис. населення в Україні станом на 2023 р.

Примітка. Статистичні відомості щодо стану організованої злочинності в АР Крим та Луганській області за 2022 р. відсутні

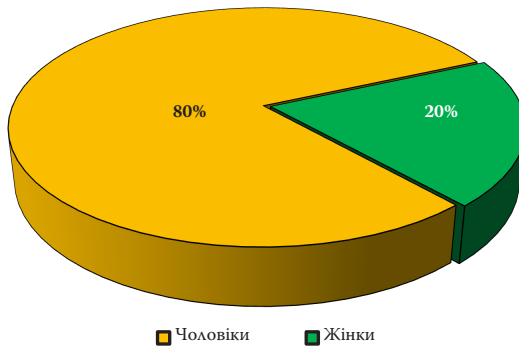
Додаток Б.9

Середні параметри сезонних коливань організованої злочинності в Одеському регіоні України за 2014–2023 рр. у відсотках

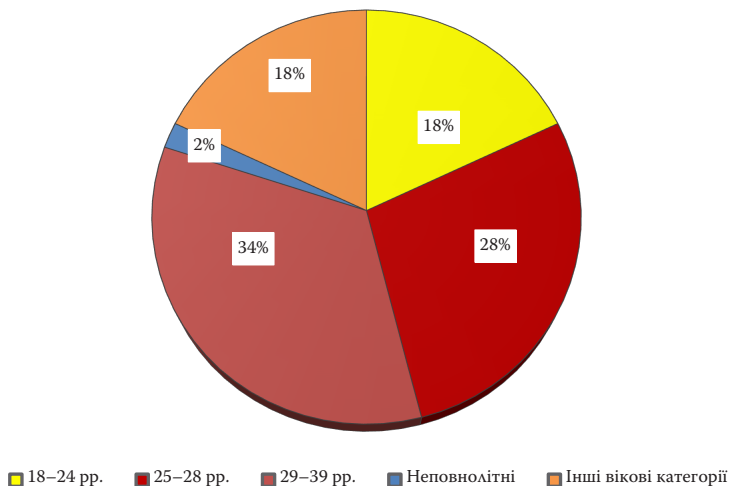
Додаток Б.10

Характеристика осіб-членів організованих груп і злочинних організацій в Одеському регіоні за статтю

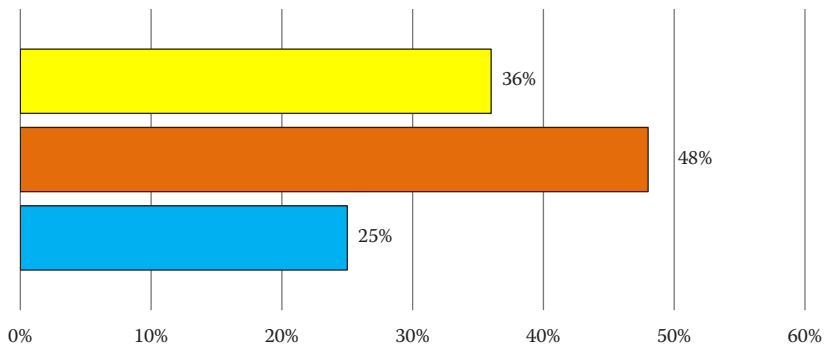
Додаток Б.11

Характеристика осіб-членів організованих груп
і злочинних організацій в Одеському регіоні
за віковим критерієм

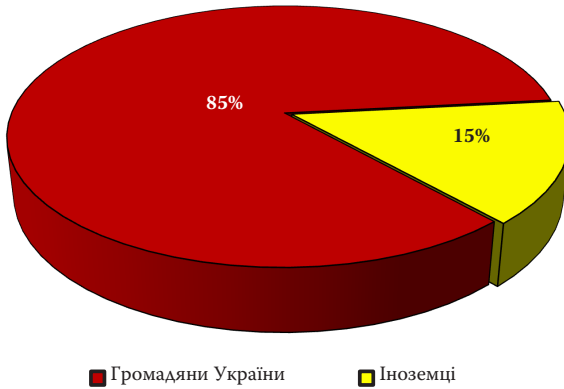
Додаток Б.12

Характеристика осіб-членів організованих груп
і злочинних організацій в Одеському регіоні за рівнем освіти
(дані зазначені у відсотках)

Додаток Б.13

**Характеристика осіб-членів організованих груп
і злочинних організацій в Одеському регіоні
за громадянством**

Анкета

співробітників поліції відносно практики аналізу і запобігання організованій злочинності в Одеській області України¹

В Одеському державному університеті внутрішніх справ проводиться наукове дослідження відносно стану, тенденцій, різновидів, детермінації та запобігання організованій злочинності в Одеському регіоні України. На погляд вчених, успіх у цій справі можливий лише за умови вивчення думки таких професіоналів своєї справи, як Ви. Опитування є анонімним і має виключно науковий характер.

Будь ласка, приділіть невеликий час для відповідей на наші запитання, що стане безцінним матеріалом і покладеться в основу висновків та рекомендацій за результатами наукового дослідження. Заздалегідь вдячні за допомогу!

1. Вкажіть будь-ласка Ваш практичний досвід роботи

1. До 3 років
2. До 5 років
3. До 10 років
4. До 15 років
5. До 20 років
6. Понад 20 років

2. Назвіть територію Вашого обслуговування?

1. У обласному центрі – в місті Одесі
2. У районному населеному центрі міського типу
3. У районному населеному пункті сільського типу

¹ Анкету розроблено М.А. Джеліловою на основі фундаментальних наукових робіт у сфері протидії організованій злочинності, з урахуванням власного досвіду роботи у сфері державного управління в Одеській області та на основі консультацій з керівниками територіальних підрозділів органів поліції, які мають значний досвід з аналізу та протидії організованій злочинності на регіональному рівні.

3. Поділіться будь-ласка своїм досвідом щодо кількісно-якісних змін у стані організованої злочинності у Одеському регіоні?

1. Стан організованої злочинності в Одеському регіоні істотно погіршився
2. Стан організованої злочинності в Одеському регіоні погіршився не істотно
3. Стан організованої злочинності в Одеському регіоні залишився на тому ж рівні
4. Стан організованої злочинності в Одеському регіоні покращився

4. Як на Вашу думку чи відрізняється організована злочинність в Одеському регіоні від інших регіонів України?

1. Ні, організована злочинність в Одеському регіоні не відрізняється від інших регіонів
2. Так, організована злочинність на Одещині відрізняються від інших регіонів за кількісно-якісними параметрами
3. Так, організована злочинність на Одещині відрізняються від інших регіонів за видами та способами вчинення злочинів
4. Так, організована злочинність на Одещині відрізняються від інших регіонів в силу домінування видів правопорушень, характерних для курортного-морського регіону
5. Відрізняються за особливостями організації та етнічного складу злочинних угруповань

5. Назвіть основні проблеми у запобіганні організованій злочинності в Одеському регіоні (можна обирати декілька відповідей)?

1. Недостатнє матеріально-технічного оснащення для протидії організованій злочинності

2. Недостатній рівень підготовки кадрів, що спеціалізувалися би на протидії організованій злочинності
3. Низька взаємодія між підрозділами правоохоронних органів
4. Високий рівень професіоналізму, обізнаності та високий рівень матеріально-технічного оснащення злочинців
5. Складнощі у нормативно-правовому забезпеченні оперативно-розшукової та процесуальної діяльності з притягнення до відповідальності членів організованих злочинних угруповань

6. Як Ви вважаєте чи характеризується Одеський регіон власно притаманними наборами детермінаційних комплексів організованої злочинності?

1. Так
2. Ні
3. Важко відповісти

7. Які, на Ваш погляд основні фактори детермінації організованої злочинності у Одеському регіоні (можна обрати декілька відповідей)?

1. Військова агресія російської федерації проти України і загострення соціально-економічних відносин
2. Висока привабливість Одеського регіону для злочинних елементів в силу курортного статусу області
3. Наближеність Одеської області до кордонів, та окупованої АР Крим, що полегшує функціонування організованої злочинності та сприяє уникненню відповідальності злочинців
4. Високий транзитний потенціал Одеського регіону в силу розгалуженої транспортної системи
5. Наявність специфічної «субкультури» у регіоні, що ідеалізує злочинний спосіб життя
6. Високий рівень алкоголізації та наркотизації у Одеському регіоні

7. Висока концентрація населення у регіоні і інтенсивність міграційних процесів у курортному регіоні Одещини
8. Низький рівень технічного оснащення правоохоронних органів та відео спостереження у регіоні
9. Недоліки у роботі правоохоронних органів у запобіганні організованій злочинності
10. Організаційно-правові недоліки у запобіганні організованих злочинності

8. Які категорії осіб найчастіше є учасниками злочинів, що вчиняються організованими злочинними угрупованням на території Одещини?

1. Мешканці Одещини
2. Мешканці з інших регіонів
3. Мешканці інших країн

9. Які напрями запобігання організованій злочинності в Одеській області Ви вважаєте найбільш пріоритетними (можна обирати декілька відповідей)?

1. Перемога у війні з російською федерацією та притягнення до відповідальності організаторів, виконавців та пособників міжнародних злочинців, масових вбивств та руйнувань. Повернення українського суверенітету на окупованих територіях та відновлення територіальної цілісності країни
2. Запобігання організованій злочинності колаборантів та зрадників
3. Посилення запобігання організованій злочинності у сфері терористичної діяльності
4. Посилення запобігання організованій злочинності у сфері ухилення від призову та мобілізації
5. Посилення запобігання організованій злочинності у сфері незаконної міграції та протиправного переміщення осіб через державний кордон

6. Посилення запобігання організованій злочинності у сфері гуманітарної допомоги
7. Вдосконалення запобігання організованим формам кіберзлочинності
8. Запобігання організованій діяльності злочинних угруповувань, що вчиняють кримінальні правопорушення під приводом проповідування релігійних віросповідань, або виконання релігійних обрядів і пов'язана із заволодінням матеріальних цінностей (майнових прав), або із заподіянням шкоди життю та здоров'ю осіб, або із посяганням на статеву свободу людини
9. Посилення запобігання молодіжній злочинності та злочинності неповнолітніх
10. Посилення наступу на контрабанду
11. Посилення запобігання злочинам у сфері земельних відносин та приватизації державного майна
12. Посилення правоохоронного тиску на сферу організованої економічної злочинності та корупції
13. Посилення запобіжного впливу на незаконний обіг зброї та вибухових речовин
14. Запобігання незаконному наркобізнесу
15. Посилення запобігання загально кримінальній корисливій та насильницькій злочинності
16. Посилення запобігання організованій злочинності у сфері сільськогосподарської діяльності
17. Посилення запобігання рецидивній злочинності
18. Посилення запобігання організованій злочинності у сфері торгівлі ліками
19. Посилення запобігання організованій злочинності у сфері проституції
18. Посилення запобігання організованій злочинності у сфері торгівлі людьми

20. Посилення запобігання організованій злочинності у сфері трансплантації органів
21. Посилення запобігання організованій злочинності у сфері транспортної галузі
22. Посилення запобігання організованій злочинності у сфері національної безпеки та оборони
23. Посилення запобігання організованій злочинності у сфері службової діяльності
24. Посилення запобігання організованій злочинності у сфері транскордонної злочинності

10. Визначте будь-ласка найбільш важливі заходи із вдосконалення системи запобігання організованій злочинності з урахуванням специфіки криміногенної обстановки та регіональних особливостей Одеської області (можливо вказувати декілька варіантів)

1. Визнання запобігання організованій злочинності в якості пріоритетного напрямку для нормалізації криміногенної обстановки у регіоні
2. Залучення до запобігання організованій злочинності в регіоні всіх без виключення правоохоронних органів та органів державної влади і громадськості
3. Організація запобігання організованій злочинності має ґрунтуватися на основі тотального наступу, комплексного програмування та планування такої діяльності із цілеспрямованим фінансуванням та визначенням конкретних суб'єктів, відповідальних за реалізацію запобіжних заходів
4. Посилення інформаційно-роз'яснювальної профілактичної роботи через регіональні та національні засоби інформації з недопущення втягування у організовану злочинність нових верств населення
5. Заборона пропагування «злочинної ідеології»

6. Затримання і притягнення до відповідальності «лідерів злочинного світу»
7. Налагоджувати взаємодії і координації діяльності з органів поліції, СБУ, Суду, прокуратури, військових адміністрацій та прикордонних органів у запобіганні організованій злочинності
8. Налагодження взаємодії місцевих правоохоронних органів з прикордонними та правоохоронними органами із сусідніми регіонами та із зарубіжними країнами
9. Потребує підвищення ефективності у реалізації державної та регіональної, містобудівної та безпекової політики у регіоні, забезпечення житлом військовослужбовців та осіб тимчасово переміщених з окупованих територій
10. Розширення можливостей з використання у правозахисній діяльності можливостей міських програм «Безпечне місто», кримінального аналізу а також передового досвіду зарубіжних правоохоронних органів із запобігання організованій злочинності
11. Залучення до запобігання і профілактики організованої злочинності у регіоні релігійних організацій, громадськості, відомих блогерів, політологів, лідерів суспільної думки.

Додаток В.1

**Результати анкетування
співробітників поліції відносно практики аналізу і запобігання
організованій злочинності в Одеській області України
(опитано 248 респондентів)**

1. Вкажіть Ваш практичний досвід роботи

1. До 3 років – 26 % (65 осіб)
2. До 5 років – 21 % (52 осіб)
3. До 10 років – 17 % (42 особи)
4. До 15 років – 13 % (32 особи)
5. До 20 років – 12 % (30 осіб)
6. Понад 20 років – 11 % (27 осіб)

2. Назвіть територію Вашого обслуговування?

1. У обласному центрі – в місті Одесі – 37 % (92 осіб)
2. У районному населеному центрі міського типу – 33 % (82 осіб)
3. У районному населеному пункті сільського типу – 30 % (74 особи)

3. Поділіться будь-ласка своїм досвідом щодо кількісно-якісних змін у стані організованої злочинності у Одеському регіоні за останні 5 років?

1. Стан організованої злочинності в Одеському регіоні істотно погіршився – 55 % (136 осіб)
2. Стан організованої злочинності в Одеському регіоні погіршився не істотно – 35 % (87 осіб)
3. Стан організованої злочинності в Одеському регіоні залишився на тому ж рівні – 8 % (20 осіб)
4. Стан організованої злочинності в Одеському регіоні покращився – 2 % (5 осіб)

4. Як на Вашу думку чи відрізняється організована злочинність в Одеському регіоні від інших регіонів України (можна обрати декілька відповідей)?

1. Ні, організована злочинність в Одеському регіоні не відрізняються від інших регіонів – 32 % (79 осіб)
2. Так, організована злочинність на Одещині відрізняються від інших регіонів за кількісно-якісними параметрами – 65 % (161 особи)
3. Так, організована злочинність на Одещині відрізняються від інших регіонів за видами та способами вчинення злочинів – 67 % (166 особи)
4. Так, організована злочинність на Одещині відрізняються від інших регіонів в силу домінування видів правопорушень, характерних для курортного – морського регіону – 63 % (156 осіб)
5. Відрізняються за особливостями організації та етнічного складу злочинних угруповань – 57 % (141 особи)

5. Назвіть основні проблеми у запобіганні організованій злочинності в Одеському регіоні (можна обрати декілька відповідей)?

1. Недостатнє матеріально-технічного оснащення для протидії організованій злочинності – 67 % (166 осіб)
2. Недостатній рівень підготовки кадрів, що спеціалізувалися би на протидії організованій злочинності – 52 % (129 осіб)
3. Низька взаємодія між підрозділами правоохоронних органів – 58 % (144 особи)
4. Високий рівень професіоналізму, обізнаності та високий рівень матеріально-технічного оснащення злочинців – 69 % (171 осіб)
5. Складнощі у нормативно-правовому забезпеченні оперативно-розшукової та процесуальної діяльності

з притягнення до відповідальності членів організованих злочинних угруповань – 53 % (131 особи)

6. Як Ви вважаєте чи характеризується Одеський регіон власно притаманними наборами детермінаційних комплексів організованої злочинності?

1. Так – 89 % (221 особи)
2. Ні – 6 % (15 осіб)
3. Важко відповісти – 5 % (12 осіб)

7. Які, на Ваш погляд основні фактори детермінації організованої злочинності у Одеському регіоні (можна обирати декілька відповідей)?

1. Військова агресія російської федерації проти України і загострення соціально-економічних відносин – 88 % (218 осіб)
2. Висока привабливість Одеського регіону для злочинних елементів в силу курортного статусу області – 78 % (193 особи)
3. Наближеність Одеської області до кордонів, та окупованої АР Крим, що полегшує функціонування організованої злочинності та сприяє уникненню відповідальності злочинців – 54 % (134 особи)
4. Високий транзитний потенціал Одеського регіону в силу розгалуженої транспортної системи – 52 % (129 осіб)
5. Наявність специфічної «субкультури» у регіоні, що ідеалізує злочинний спосіб життя – 68 % (169 осіб)
6. Високий рівень алкоголізації та наркотизації у Одеському регіоні – 78 % (193 особи)
7. Висока концентрація населення у регіоні і інтенсивність міграційних процесів у курортному регіоні Одещини – 79 % (196 осіб)
8. Низький рівень технічного оснащення правоохоронних органів та відео спостереження у регіоні – 64 % (159 осіб)

9. Недоліки у роботі правоохоронних органів у запобіганні організованій злочинності – 57 % (141 особа)
10. Організаційно-правові недоліки у запобіганні організованій злочинності – 58 % (144 особи)

8. Які категорії осіб найчастіше є учасниками злочинів, що вчиняються організованими злочинними угрупованням на території Одещини?

1. Мешканці Одещини – 72 % (179 осіб)
2. Мешканці з інших регіонів – 22 % (55 осіб)
3. Мешканці інших країн – 6 % (15 осіб)

9. Виділіть характерні для Одеської області різновиди організованої злочинності (можна обирати декілька варіантів відповідей):

За характером:

1. Організовані злочинні групи – 57 % (141 особа)
2. Злочинні організації – 61 % (151 особа)
3. Банди – 59 % (146 осіб)
4. «Мафіозні об'єднання» – 47 % (117 осіб)
5. Організовані групи, створені у місцях відбування покарання з метою підтримання серед засуджених «злочинної ідеології», «злочинних законів» та «звичаїв», протистояння адміністрації – 87 % (216 осіб)
6. Транснаціональні злочинні організації, що спеціалізуються на протиправній трансплантації органів або тканин людини та на незаконній торгівлі органами чи тканинами людини – 74 % (184 осіб)

За видом діяльності та складом учасників:

1. Молодіжні – 49 % (122 особи)
2. Злодійсько-професійні – 69 % (171 особа)
3. Елітарно-білокомерцеві – 71 % (176 осіб)
4. Професійно-корупційні – 79 % (196 осіб)

5. Аморально-мародерські, такі, що наживаються на війні – 88 % (218 осіб)

6. Змішані – 44 % (109 осіб)

За етнічним походженням:

1. Східноєвропейські угруповання (російські, українські, польські, болгарські, литовські тощо) – 74 % (184 особи)

2. Азіатські (китайські, корейські, в'єтнамські тощо) – 56 % (139 осіб)

3. Кавказькі (грузинські, чеченські, вірменські, азербайджанські, дагестанські тощо) – 46 % (114 осіб)

4. Африканські – 31 % (77 осіб)

5. Близького Сходу – сирійські, пакистанські, іранські тощо – 29 % (72 особи)

За спеціалізацією. Такі, що спеціалізуються:

1. На вчиненні загальнокримінальній корисливо-насильницькій злочинності – 79 % (196 осіб)

2. На угоні автотранспорту – 68 % (169 осіб)

3. На вчиненні злочинів на транспорті – 72 % (179 осіб)

4. На легалізації (відмиванні) фінансових коштів, одержаних злочинним шляхом – 69 % (171 особи)

5. На сутенерстві та організації надання сексуальних послуг – 62 % (154 особи)

6. У сфері контрабанди товарів – 61 % (151 особи)

7. У сфері терористичної діяльності – 47 % (117 осіб)

8. У сфері надання «послуг», пов'язаних із ухиленням від призову та мобілізації – 81 % (201 особи)

9. У сфері незаконної міграції та протиправного переміщення осіб через державний кордон – 74 % (184 особи)

10. У сфері розкрадання гуманітарної допомоги – 71 % (176 осіб)

11. У сфері кіберзлочинності – 87 % (216 осіб)

12. У сфері кримінальних правопорушень, що вчиняються під приводом проповідування релігійних віросповідань, або

виконання релігійних обрядів і пов'язана із заволодінням матеріальних цінностей (майнових прав), або із заподіянням шкоди життю та здоров'ю осіб, або із посяганням на статеву свободу людини – 31 % (77 осіб)

13. У сфері земельних відносин та приватизації державного майна – 59 % (146 осіб)
14. У сфері економічної злочинності та корупції – 71 % (176 осіб)
15. У сфері незаконного обігу зброї та вибухових речовин – 44 % (109 осіб)
16. У сфері незаконного наркобізнесу – 79 % (196 осіб)
17. У сфері сільськогосподарської діяльності (протиправне заволодіння сільськогосподарською технікою та продукцією) – 49 % (122 особи)
18. У сфері постачання та торгівлі фальсифікованими ліками – 33 % (82 особи)
19. У сфері торгівлі людьми – 62 % (154 особи)
20. У сфері трансплантації органів – 48 % (119 осіб)
21. У сфері транспортної галузі, ремонту та будівництві доріг – 68 % (169 осіб)
22. У сфері національної безпеки та оборони – 64 % (159 осіб)
23. У сфері службової діяльності – 47 % (117 осіб)
24. У сфері транскордонної злочинності – 56 % (139 осіб)

За наявністю корупційних зв'язків:

1. Корумповані – 68 % (169 осіб)
2. Не корумповані – 32 % (79 осіб)

За рівнем діяльності:

1. Регіональні – 67 % (166 осіб)
2. Міжрегіональні – 43 % (107 осіб)
4. Магальнонаціональні – 24 % (60 осіб)
5. Транскордонні – 38 % (94 особи)

За середовищем функціонування:

1. Тюремне середовище – 65 % (161 особи)
2. У сфері спорту (фанати-вболівальники, ультрас тощо) – 47 % (117 осіб)
3. Маргінально-жебраквальне середовище – 51 % (127 осіб)
4. Професійно-трудова середовище – 69 % (171 особи)
5. Сімейно-кланове – 41 % (102 особи).

10. Які напрями запобігання організованій злочинності в Одеській області Ви вважаєте найбільш пріоритетними (можна обирати декілька відповідей)?

1. Перемога у війні з російською федерацією та притягнення до відповідальності організаторів, виконавців та пособників міжнародних злочинів, масових вбивств та руйнувань. Повернення українського суверенітету на окупованих територіях та відновлення територіальної цілісності країни – 89 % (221 особи)
2. Запобігання організованій злочинності колаборантів та зрадників – 73 % (181 особи)
3. Посилення запобігання організованій злочинності у сфері терористичної діяльності – 61 % (151 особи)
4. Посилення запобігання організованій злочинності у сфері ухилення від призову та мобілізації – 43 % (107 осіб)
5. Посилення запобігання організованій злочинності у сфері незаконної міграції та протиправного переміщення осіб через державний кордон – 39 % (97 осіб)
6. Посилення запобігання організованій злочинності у сфері гуманітарної допомоги – 67 % (166 осіб)
7. Вдосконалення запобігання організованим формам кіберзлочинності – 87 % (216 осіб)
8. Запобігання організованій діяльності злочинних угруповань, що вчиняють кримінальні правопорушення під

- приводом проповідування релігійних віросповідань, або виконання релігійних обрядів і пов'язана із заволодінням матеріальних цінностей (майнових прав), або із заподіянням шкоди життю та здоров'ю осіб, або із посяганням на статеву свободу людини – 31 % (77 осіб)
9. Посилення запобігання молодіжній злочинності та злочинності неповнолітніх – 69 % (171 особи)
 10. Посилення наступу на контрабанду – 49 % (122 особи)
 11. Посилення запобігання злочинам у сфері земельних відносин та приватизації державного майна – 59 % (146 осіб)
 12. Посилення правоохоронного тиску на сферу організованої економічної злочинності та корупції – 72 % (179 осіб)
 13. Посилення запобіжного впливу на незаконний обіг зброї та вибухових речовин – 49 % (122 особи)
 14. Запобігання незаконному наркобізнесу – 78 % (193 особи)
 15. Посилення запобігання загально кримінальній корисливій та насильницькій злочинності – 77 % (191 особи)
 16. Посилення запобігання організованій злочинності у сфері сільськогосподарської діяльності – 47 % (117 осіб)
 17. Посилення запобігання рецидивній злочинності – 92 % (228 осіб)
 18. Посилення запобігання організованій злочинності у сфері торгівлі ліками – 39 % (97 осіб)
 19. Посилення запобігання організованій злочинності у сфері проституції – 64 % (159 осіб)
 18. Посилення запобігання організованій злочинності у сфері торгівлі людьми – 59 % (146 осіб)
 20. Посилення запобігання організованій злочинності у сфері трансплантації органів – 48 % (119 осіб)
 21. Посилення запобігання організованій злочинності у сфері транспортної галузі – 56 % (139 осіб)
 22. Посилення запобігання організованій злочинності у сфері національної безпеки та оборони – 64 % (159 осіб)

23. Посилення запобігання організованій злочинності у сфері службової діяльності – 47 % (117 осіб)
24. Посилення запобігання організованій злочинності у сфері транскордонної злочинності – 66 % (164 особи)
25. Запобігання організованій злочинності, що спеціалізується на легалізації (відмиванні) коштів та іншого майна, отриманих злочинним шляхом – 71 % (176 осіб)

11. Визначте будь-ласка найбільш важливі заходи із вдосконалення системи запобігання організованій злочинності з урахуванням специфіки криміногенної обстановки та регіональних особливостей Одеської області (можливо вказувати декілька варіантів)

1. Визнання запобігання організованій злочинності в якості пріоритетного напрямку для нормалізації криміногенної обстановки у регіоні – 86 % (213 осіб)
2. Залучення до запобігання організованій злочинності в регіоні всіх без виключення правоохоронних органів та органів державної влади і громадськості – 74 % (184 особи)
3. Організація запобігання організованій злочинності має ґрунтуватися на основі тотального наступу, комплексного програмування та планування такої діяльності із цілеспрямованим фінансуванням та визначенням конкретних суб'єктів, відповідальних за реалізацію запобіжних заходів – 87 % (216 осіб)
4. Посилення інформаційно-роз'яснювальної профілактичної роботи через регіональні та національні засоби інформації з недопущення втягування у організовану злочинність нових верств населення – 57 % (141 особи)
5. Заборона пропагування «злочинної ідеології» – 48 % (119 осіб)

6. Затримання і притягнення до відповідальності «лідерів злочинного світу» – 67 % (166 осіб)
7. Налагоджувати взаємодії і координації діяльності з органів поліції, СБУ, Суду, прокуратури, військових адміністрацій та прикордонних органів у запобіганні організованій злочинності – 79 % (196 осіб)
8. Налагодження взаємодії місцевих правоохоронних органів з прикордонними та правоохоронними органами із сусідніми регіонами та із зарубіжними країнами – 65 % (161 особи)
9. Потребує підвищення ефективності у реалізації державної та регіональної, містобудівної та безпекової політики у регіоні, забезпечення житлом військовослужбовців, поліцейських та осіб тимчасово переміщених з окупованих територій – 54 % (134 особи)
10. Розширення можливостей з використання у правозахисній діяльності можливостей міських програм «Безпечне місто», кримінального аналізу а також передового досвіду зарубіжних правоохоронних органів із запобігання організованій злочинності – 87 % (216 осіб)
11. Залучення до запобігання і профілактики організованої злочинності у регіоні релігійних організацій, громадськості, відомих блогерів, політологів, лідерів суспільної думки – 57 % (141 особи).

Наукове видання

ДЖЕЛІЛОВА Мер'єм Аліївна

**ОРГАНІЗОВАНА ЗЛОЧИННІСТЬ
В ОДЕСЬКОМУ РЕГІОНІ УКРАЇНИ: СУЧАСНИЙ СТАН,
ДЕТЕРМІНАЦІЯ ТА ЗАПОБІГАННЯ**

Монографія

Верстка та обкладинка *А. Демська*

Технічне редагування *О. Гринюк*

**ЮРИДИКА
ВІДАВНИЦТВО**

Підписано до друку 30.06.2025 р. Формат 60x84/16.
Папір офсетний. Гарнітура Warnock. Цифровий друк.
Ум. друк. арк. 15,58. Наклад 300.
Замовлення № 055м-0725.
Віддруковано з готового оригінал-макета.

Видавництво і друкарня – Видавництво «Юридика»
65101, Україна, м. Одеса, вул. Інглезі, 6/1
Телефони: +38 (095) 934 48 28, +38 (097) 723 06 08
E-mail: mailbox@juridica.od.ua
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи
ДК № 7653 від 18.08.2022 р.

Монографія висвітлює комплекс теоретичних та практичних аспектів запобігання організованій злочинності в Одеському регіоні, а також результати аналізу сучасного стану організованої злочинності на регіональному рівні, осіб, що вчиняють злочини організованої спрямованості. У роботі наведено сучасні різновиди вчинюваних злочинів організованої спрямованості на прикладі Одеської області та комплекс факторів, які обумовлюють вчинення даних видів кримінальних правопорушень, запропоновано комплекс сучасних заходів запобігання організованій злочинності на регіональному рівні.

Видання адресовано науковцям, працівникам правоохоронних і судових органів, викладачам, аспірантам, курсантам і студентам юридичних факультетів вищих навчальних закладів та широкому колу осіб, хто цікавиться проблемами протидії організованій злочинності на регіональному рівні.

